

Kaupungit ja maaseudut muodostuvat paitsi lukemattomista konkreettisista paikallisuuksista myös jaetusta kokemuksesta. Kyse on kollektiivisista tulkinnoista, jotka ovat sulautuneet osaksi nykyihmisen tietoisuutta, elämää ja kieltä. Tämä teos pureutuu siihen elävään kerrontaan ja kuvastoon, jota julkisessa viestinnässä on kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksesta tuotettu ja välitetty. Teoksen artikkeleissa nostetaan esiin erilaisia maaseudun ja kaupungin elävää suhdetta ylläpitäviä toimijoita ja toimijarooleja. Artikkeleita yhdistää Kansalliskirjaston kautta käyttöön saatu digitaalinen sanoma- ja aikakauslehtiaineisto, jota hyödynnettiin Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa toteutetussa *Maaseudun ja kaupungin suhde* -tutkimushankkeessa.

Nyt kun talousjärjestelmän biosfäärillemme tuottama ylikuormitus laajasti tiedostetaan, kaupunkeja ja maaseutuja yhdistävä haaste on saada ihmisen ja luonnon suhde tasapainoon. Tähän liittyy myös tarve kyseenalaistaa käsitys maaseuduista varantoina, joita kaupunkitalous hyödyntää. Kun maaseudun ja kaupungin tasapainoisempi vuorovaikutus tuodaan osaksi kestävyysmuutosta koskevaa keskustelua, on entistä helpompi nähdä maaseudun kehittyminen yhteiskunnallisena edistyskenä.

Kansikuva: Jasmina Ijäs, *Dikotomia 5* (2018)

ISSN 2670-2347

mua.fi

2021 MAASEUTTUTKIMUS

Maaseudun ja kaupungin elävä suhde

Maaseudun ja kaupungin elävä suhde

Torsti Hyyryläinen ja Kaisa Schmidt-Thomé
(toim.)

Maaseudun ja kaupungin elävä suhde

Maaseudun ja kaupungin elävä suhde

Toimittaneet

Torsti Hyyryläinen ja Kaisa Schmidt-Thomé

Julkaisun teema on Maaseutututkimus-lehden toimituskunnan asettama. Toimituskuntaan kuuluvat: Tuomas Kuhmonen, Katri Lassila, Marko Nousiainen, Anni Rannikko, Sulevi Riukulehto, Kaisa Schmidt-Thomé, Katriina Soini, Kaarina Tervo-Kankare ja Seija Tuulentie.

Teoksen tuottamista on tukenut Keskitien säätiö.

© Kirjoittajat ja Maaseudun Uusi Aika ry

Kielenhuolto ja taitto
Petja Kauppi

Visuaalinen ilme
Petja Kauppi ja Katri Lassila

Kansikuva Jasmina Ijäs 2018

ISSN 2670-2347

www.maaseutututkimus.fi

Grano Oy 2021, Helsinki

Sisällysluettelo

Maaseutu isossa kuvassa	7
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tutkimuskohteena <i>Torsti Hyyryläinen</i>	13
Maaseutu-sanana semanttinen käänne ja merkityksen muotoutuminen <i>Antti Kanner ja Torsti Hyyryläinen</i>	33
Maaseutu on kaupungin äiti Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla 1916–1918 <i>Aapo Jumppanen</i>	67
Mikkelin markkinat maalaisten ja kaupunkilaisten kohtaamispaikkana paikallislehtien kuvaamana 1800-luvun jälkipuoliskolla <i>Eeva Uusitalo</i>	99
Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatiot yhteis- kunnallisen muutoksen välineenä <i>Manu Rantanen</i>	131
Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus osana kestävyysmuutosta <i>Torsti Hyyryläinen, Juha Helenius, Kaisa Schmidt-Thomé, Aapo Jumppanen ja Manu Rantanen</i>	165
English summaries of the articles	178
Kirjoittajat	180

Maaseutu isossa kuvassa

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112884

Hyvinvointia, taloutta ja tulevaisuutta selitetään nykyisin sujuvasti kaupunkien kautta: kaupungistuminen esitetään kaiken kattavana, kaikkialle ulottuvana ja kaikkea kuvaavana. Nähdäksemme kyse on kuitenkin harhasta – kuvasta puuttuu maaseutu. Maaseutu jää alisteiseksi, jos annamme kritiikittä vajaan kokonaisuuden esittää täydellistä. Tämän julkaisun tarkoituksena on tuoda maaseudut takaisin kuvaan ja osaksi kestävyysmuutosta koskevaa keskustelua.

Maaseudun ja kaupungin suhde ei ole koskaan ollut staattinen, vaan ajassa elävä. Suhde ilmenee monilla tavoilla ja siinä on sekä pysyviä että eritahtisesti muuttuvia muotoja. Adjektiivilla *elävä* haluamme korostaa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen dynaamista luonnetta. Vuorovaikutuksella on iso merkitys molempien osapuolten elinvoiman, mutta myös yhteiskunnan kestävän kehityksen kannalta.

Kaupungin ja maaseudun käsitteiden välistä suhdetta voi lähestyä käsitteellisenä metonymiana. Boaventura de Sousa Santosin (2016) mukaan metonymista rajoittuneisuutta on toiminnan tarkastelu suhteessa kokonaisuuteen niin, että kokonaisuudella on yliote osista, jotka sen muodostavat. Metonymian vallitessa osat eivät voi olla itsenäisesti edes olemassa.

Kaupunki ja maaseutu nähdään usein vastakohtina. Juuri dikotomioissa kokonaisuuden ylivalta on usein täydellisimmillään, sillä dikotomiat nähdään yleensä sekä symmetrisinä että hierarkkisinä. Symmetria on horisontaalinen suhde, jonka taakse hierarkia pääsee piiloutumaan. De Sousa Santosin mukaan metonymistä käsitteistöä käytetään kuvaamaan erilaisista osista muodostuva osa-kokonaisuus osiensa täydellisenä summana, eli koko kokonaisuutena. Jos tämän “vajaan” kokonaisuuden annetaan kritiikittä ja erheellisesti esittää “täydellistä”, sen osat kuvataan toistuvasti alisteisina.

Yksi keino vapautua haitallisista dikotomioista on esittää vaihtoehtoisia suhteutuksia: käsitteellistää esimerkiksi periferia tavalla, jossa ei ole ydintä, tai puhua maaseudusta ilman pakollista puhetta vaikkapa maataloudesta. De Sousa Santosin ajatus on, että dikotomian syntyessä sen ulkopuolelle on jäänyt fragmentteja tai suurempiakin osia kokonaisuudesta pyörimään käsiteavaruuden välitilassa kuin meteoriitit. Tämä metonymisten dikotomioiden ulkopuolelle jäänyt aines saattaa sisältää paljon mielenkiintoista. Marginaaleihin on saattanut ajautua dikotomian vallan sivuuttamia asioita ja ihmiskohtaloita, jopa yhteiskunnallista edistystä. (Schmidt-Thomé & Vihinen 2006.)

Kaupungistuminen on keskeinen osa modernisaatiota koskevaa keskustelua. Monine yhteiskunnallisine vaikutuksineen 1800-lukua voidaan pitää aikakautena, joka herätti poikkeuksellisen voimakasta keskustelua kehityksen suunnasta ja tavoitteista. Yleistäen voidaan sanoa, että tuo aikakausi rakensi kaupungistumisesta ihmisten toiveiden täyttymyksen. Kaupungistuminen on koettu *edistyksenä* siitä huolimatta, että kaupunkien kasvu on ollut myös hyvin ristiriitainen ja voimakkaita jännitteitä synnyttänyt kehitys.

Kaupungistuva kulttuurimme ei ole niinkään pyrkinyt sopeutumaan luonnon asettamiin ehtoihin vaan pikemminkin ylittämään ne luovuutta ja teknologiaa hyödyntäen. Taustalla on ollut usko ihmisen kykyyn asettaa tavoitteet itsenäisesti, tahtonsa ja valtansa mukaan. Tämä edistyksen nimissä luotu kulttuuri nähtiin pitkään luonnosta erillisenä, jopa vastakkaisena kokonaisuutena. Nykyisin jyrkkä kulttuurin ja luonnon välinen erottelu ei ole kestävä tapa ajatella. Se on haastettu erityisesti biosfäärin reunaehtoien tiedostamisen myötä: edistystä ei voi olla kehitys, joka aiheuttaa luonnon kestokyvyn kanssa ristiriidassa olevia muutoksia. Kasvun rajojen lähestyessä on paikallaan korostaa kulttuurin ja luonnon vastavuoroisuuden ja tasapainon merkitystä.

Emme ole tottuneet ajatukseen, että myös maaseudun kehittyminen (maaseutuistuminen) voitaisiin laajemmin tulkita yhteiskunnallisena edistyksenä. Ajatuksen hyväksyminen on vaikeata, jos maaseudun kehitys nähdään olevan ristiriidassa kaupungistumiseen liittyvien, tavoiteltaviksi koettujen vaikutusten ja hyötyjen kanssa. Kaupungit kiinnostavat ja kiehtovat, sillä useat sukupolvet ovat eläneet todeksi kaupunkien nousun ja kukoistuksen. Ajatus kaupungistumisen läpitunkevasta vaikutuksesta nykypäivän yhteiskuntaan on vahva.

Kaupungistuminen ei kuitenkaan ole koskaan edennyt suoraviivaisesti. Se on ollut aaltoliikettä ja syklistä muutosta. Toisina aikakausina tietyn kokoiset kaupungit kasvavat ja vetävät puoleensa ihmisiä tarjoamalla mahdollisuudet parempaan toimeentuloon tai elämänlaatuun. Kasvu on nopeaa johonkin rajaan asti, mutta hidastuu keskusten keskinäisten suhteiden muututtua riittävästi. (Geyer & Kontuly 1993.)

Kaupunkien kasvun taittumista on selitetty myös kaupungistumisen negatiivisilla sivuvaikutuksilla: liikenteen ruuhkautuminen, asumisen hintojen nousu, ilman ja veden saastuminen ovat pois ihmisten elämänlaadusta ja talouden tuottavuudesta. Keskipakoinen kehitys käynnistyy, jos laatu ei kulje määrän tahdissa, ja ihmiset karttavat näitä negatiivisia ulkoisvaikutuksia. Jos taas esimerkiksi kaupunkisuunnittelulla ja investoinnilla julkiseen infrastruktuuriin voidaan kiihdyttää laadussa, näiden ratkaisujen kautta voidaan saada käyntiin taas uusi kaupungistumisen vaihe (Laakso & Loikkanen 2018).

Michael Batty (2018) lähestyy kaupungistumista kompleksisina ja sopeutuvina systeemeinä, jotka käyvät läpi muutosta teollisesta urbaaniin vaiheeseen. Hän arvuuttelee, miten pitkälle kaupungistuminen voi lopulta edetä. Mitä sataprosenttinen kaupungistumisaste edes tarkoittaisi? Veisikö se pohjan koko dikotomialta antaen tilaa muille tavoille eritellä näitä tilallisia suhteita? Battyn mallissa ”ei-kaupunki” voisi lopulta olla myös joku muukin kuin maaseutu.

Voimme toki kuvitella vuosikymmenten päähän tilanteen, jossa nykyisiä maaseutuun liittyviksi miellettyjä toimintoja ja maisemia ei enää olisi. Kiinnittyisikö maaseudun käsite niiden tilalle tulleisiin entiteetteihin? Voisivatko esimerkiksi jättimäiset ruoantuotantohallit – teolliset sisätilat – edustaa uutta maaseutua? Entä jos nykyisin maaseutumaisina koetut maisemat luettaisiinkin läpikaupungistuneessa kudoksessa joksikin muuksi, ja kaupunkirakenteen keskelle jääneet ”maaseudut” näyttäisivät lähinnä maisemamuseoilta.

Toisaalta maaseutu ei lakkaa olemasta niin kauan kuin puhumme alueista ja paikoista maaseudun käsitteellä ja kuvaamme niitä maaseutuina. Tulevaisuuden maaseutunäkymän voi esittää myös tulevaisuuden mahdollisuutena, kuten Jason Bradford, joka hahmottelee teoksessaan *The Future is Rural* (2019) käännettä (*reruralization*), joka tulee tapahtumaan energiamuutoksen, mutta erityisesti ruokaketjun kestävyysvaatimusten kautta.

Kysymys maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta onkin yhteydessä laajempaan kokonaisuuteen ja kysymykseen: miten nykyinen kasvu-orientoitunut taloutemme saadaan sopeutettua planeettarajoihin? Tässä prosessissa joudutaan pohtimaan kaikkia yhteiskunnan perustoimintoja ja niiden organisoimista uudesta näkökulmasta. Meidän on kyettävä vähintään sopeuttamaan kulutuksemme luonnonvarojen uusiutumisen rajoihin. Tällä sopeutumisella on myös tilallinen ulottuvuutensa, eli se tulee näkymään myös siinä, miten yhteiskunnat organisoituvat alueellisesti.

Tätä muutoksen suuntaa määritellään julkisissa keskusteluissa, joissa myös maaseudun ja kaupungin suhdetta koskevat tulkinnat pitkälti tuotetaan ja merkityksellistetään. Käsillä oleva julkaisumme on osa tätä keskustelua. Julkaisu koostuu johdantoluvusta, neljästä vertaisarvioidusta osatutkimuksesta sekä tulevaan suuntautuvasta ja jatkokeskustelua viritävästä loppuluvusta. Artikkeleissa nostetaan esiin erilaisia toimijoita ja toimijarooleja, jotka ylläpitävät maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta.¹

Artikkeleita yhdistää Kansalliskirjaston tutkimuksellinen ”aarreaitta”, eli digi.kansalliskirjasto.fi -palvelun kautta tutkimuskäyttöön saatu digitaalinen sanoma- ja aikakauslehtiaineisto. Kiitos Kansalliskirjaston ja Kopioston välisen sopimuksen tuo aineisto avautui laajasti tämän julkaisun tutkijoiden käyttöön vuonna 2018.

Haluamme kiittää kaikkia kirjoittajia sekä toimitussihteeri Petja Kauppia osallistumisesta tämän julkaisun tekemiseen. Kiitos myös taiteilija Jasmina Ijäkselle, joka luovutti kansikuvaa varten valokuvan teoksestaan *Dikotomia* 5 (2018). Lisäksi on lausuttava lämmin kiitos *Keskittien säätiölle*, joka vuosina 2017–2019 rahoitti merkittävällä osuudella artikkeleiden kirjoittamista Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa toteutetun *Maaseudun ja kaupungin suhde* (MAKSU) hankkeen kautta.

Koronapandemian ajassa joulukuussa 2021

Torsti Hyyryläinen & Kaisa Schmidt-Thomé

¹ Yhden osatutkimuksen (Kanner & Hyyryläinen) arviointiprosessin vastuupäätöittäjänä on toiminut yksin Kaisa Schmidt-Thomé.

Kirjallisuus

- Batty, Michael 2018. *Inventing Future Cities*. MIT press.
- Bradford, Jason 2019. *The future is rural*. Food system adaptations to the great simplification. Post Carbon Institute.
- Geyer, Hermanus S. & Thomas Kontuly 1993. A Theoretical Foundation for the Concept of Differential Urbanization. *International Regional Science Review* 15, 157-177.
- Laakso, Seppo & Heikki A. Loikkanen 2018. Kaupungistuminen – viimeaikainen ilmiö vai pitkään jatkunut kehityskulku? *Kvartti verkkolehti* 11.5.2018. Saatavilla: <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/kaupungistuminen-viimeaikainen-ilmio-vai-pitkaanjatkonut-kehityskulku>. [käytetty 2.9.2021].
- de Sousa Santos, Boaventura 2016. A critique of the Lazy Reason: Against the Waste of Experience. Teoksessa Wallerstein, Immanuel. (Ed.), *The Modern World-system in the Long Durée*. Routledge. 157–198.
- Schmidt-Thomé, Kaisa & Hilikka Vihinen 2006. Rural Areas – Urban-rural Interaction and Beyond. Teoksessa Eskelinen, Heikki & Timo Hirvonen (eds.). *Positioning Finland in a European Space*. Edita, Helsinki. 41–53.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus tutkimuskohteena

Torsti Hyyryläinen

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112885

Kaupunki ja maaseutu ovat useimmille meistä ilmiöinä ja sanoina tuttuja. Kulttuuristen merkitysten ja koodien omaksumisen myötä osaamme suhteellisen yksituumaisesti tulkita erilaisia paikkoja kaupunki- tai maaseutu ympäristöinä. Ymmärryksemme niistä on rakentunut kollektiivisesti, vaikka teemme niistä myös omakohtaisia tulkintoja.

Maaseudut ja kaupungit ovat arjen elämisen paikkoja. Ne eivät kuitenkaan ole vain fyysisiä elinympäristöjä, vaan myös abstrakteja olioita ja kulttuurisia merkitysjärjestelmiä, joista viestimme eri muodoin, kuten kielen kautta. Sekä maaseudusta että kaupungista puhutaan usein yleistään, vaikka toisaalta tiedetään, että nämä kategoriat sisältävät aineksia hyvin erilaisten kaupunkien ja maaseutujen erityislaatuisista paikallisista todellisuuksista.

Niin kaupungit kuin maaseudut voidaan siis ymmärtää fyysisten, yhdyskuntarakenteen ilmentämien maantieteellisten muotojensa lisäksi kulttuurisesti tuotetuiksi tiedollisiksi konstruktioiksi, joiden käyttöä ja tulkintaa määrittävät kunkin aikakauden kulttuureissa jaetut käsitykset, kuvaukset ja merkitykset. Koska maaseutu ja kaupunki ovat jatkuvasti muuntuvia olioita, niiden suhdekaan ei voi olla staattinen.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus – vaikuttaminen toisiinsa – nousee itsessään harvoin puheenaiheeksi. Näin siitä huolimatta, että olemme päivittäin lukemattomilla tavoilla tekemisissä tähän suhteeseen liittyvien asioiden ja ilmiöiden kanssa. Edes elämän välttämättömyyksistä,

kuten esimerkiksi ruuasta, ei puhuta maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksena.

On ilmeiset historialliset syynsä siihen, että vuorovaikutusta on useammin lähestytty kaupunkien näkökulmasta ja kaupungistumisen prosessin kautta. Onhan niin, että vasta kaupunkien synty loi tarpeen maaseudun määrittelylle. Kielen ilmaisut kehittyivät siten myöhemmin kuvaamaan kaupunkien rajojen ulkopuolisia alueita kaupungeista erillisenä entiteettinä – maaseutuna. Määritelmälliset rajanvedot näiden olioiden välillä eivät ole lainkaan yksiselitteisiä.

Vanhastaan kaupunki-sanasta erottunut sana on *kylä*. Kylän käsite ei kuitenkaan ollut riittävä kuvaamaan yleisesti kaupungeista erottuvia laajempia alueita. Kiinnostava näkökulma maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen syntyy tarkasteltaessa kylää, joka on läheisen kaupungin kasvun myötä ”sulautunut” kaupunkiin ja tullut hallinnollisesti sen osaksi. Elävänä yhteisönä tällainen yhdyskunta voi myös kaupungin osana säilyttää pitkään sekä fyysisiä että kulttuurisia erityispiirteitään.

Edustaako mainittu kaupunginosaksi määritelty kylä sitten maaseutua kaupungin sisällä? Tai millaiset kylät lopulta ovat osa maaseutua? Määrittelyjen vaikeudesta ja tulkinnallisuudesta voi nykyajan esimerkkinä mainita hiihtokeskukset ja lomakylät. Kyselytutkimuksen mukaan vain 12 % suomalaisista pitää turismin varassa toimivia pohjoisen hiihtokeskuksia maaseutuna (Pyysiäinen & Vihinen 2020). Näissä keskuksissa onkin paljon kaupunkielämän piirteitä, jotka erottavat ne pidemmän historian aikana muotoutuneista maaseutukylistä, mutta siitä huolimatta niitä tuskin tulkitaan myöskään kaupungeiksi.

Pitkälti onkin kyse siitä, miten erilaisia yhdyskuntarakenteita kullakin aikakaudella määritellään ja kuvataan tiettyjä käsitteitä ja suureita käytämällä. Näiden rakenteiden muuttuessa syntyy myös tulkinnanvaraisuutta sekä jännitteisyyttä, jotka heijastuvat kieleen ja yhteiskunnallisiin keskusteluihin. Suomen kieleen *maaseudun* käsite on vakiintunut suhteellisen myöhään muodostaen samalla vastakohtan kaikille kaupungeille yleensä. Tällainen abstraktien kategorioiden muotoutuminen on tehnyt mahdolliseksi ymmärtää *kaupungin* ja *maaseudun* entiteetit itsenäisinä ja toisistaan erottuvina käsitteinä, joka puolestaan mahdollistaa myös niiden vuorovaikutuksesta puhumisen.

Maaseudun ja kaupungin suhteen tarkastelun kannalta onkin tärkeätä, että molemmat osapuolet (entiteetit) otetaan huomioon. Vaikka kaupunki on tämän julkaisun teksteissä vahvasti läsnä, artikkeleissa tuota suhdetta tarkastellaan tarkoituksella maaseutua painottaen. Maaseudun ja kaupungin suhde on maailmanlaajuinen kysymys. Esimerkiksi meidän suomalaisten kuluttamisen vaikutukset näkyvät monien mantereiden maaseuduilla, vaikka emme sitä jokapäiväisessä elämässä useinkaan tiedosta.

Kyse on siis globaalista temasta. Tämän julkaisun artikkelit sijoittuvat kuitenkin suomalaiseen kontekstiin erityisesti siitä syystä, että niiden empiiriset aineistot (suomenkieliset sanomalehtikirjoitukset) koskevat Suomea. Olisi täysin mahdollista nostaa minkä tahansa tämän julkaisun artikkelin tutkimuskysymys kansainväliseksi tutkimusasetelmaksi.

Kaupungin ja maaseudun olemuksen määrittelemisestä

Kaupunkikulttuurin historia on usean tuhannen vuoden pituinen. Käsitteenä *kaupunki* on huomattavan paljon vanhempi kuin *maaseutu*. Tämä koskee ilmeisesti useimpia maailman kieliä, joissa näitä sanoja ilmenee. Suomen kieleen sana kaupunki tuli Mikael Agricolan myötä 1500-luvulla, kun taas sana *maaseutu* tuli suomen kirjoitettuun kieleen vasta 1800-luvun puolivälissä. Tämä ei luonnollisesti tarkoita, etteikö näitä entiteettejä olisi kuvattu tai ettei niihin viittaavia asioita olisi sanoitettu muilla tavoilla ja termeillä ennen mainittuja ajankohtia, mutta jäsenyvää ymmärrystä näiden termien ympärille ei ole voinut kertyä ennen sanojen vakiintumista kieliyhteisön käyttöön.¹

Elinympäristöinämmä kaupungit ja maaseudut ovat olleet niin kauan, että on käytännössä lähes mahdotonta etäännyttää itsemme ulkopuoliksi niiden tarkastelussa. Tästä kerrostuneesta tuhatvuotisesta historiasta, jaetusta kokemuksesta, kerronnasta ja kuvastosta ei myöskään voi koota synteisiä. Se on itsessään synteisi, jossa esitykset kaupungeista ja maaseuduista ovat sulautuneet kollektiivisiksi tulkinnoiksi, osaksi nykyihmisen tietoisuutta, elämää ja kieltä. Eri kulttuureissa ja eri aikakausina näillä kuvauksilla on kiistaton, joskin vaihteleva vaikutus siihen, miten ymmärrämme ja tulkitsemme erilaisia alueita ja paikkoja, kuten kaupunkia ja maaseutuja, sekä niiden asemaa yhteiskunnassa.

¹ Katso aiheesta tarkemmin Kanner & Hyyryläinen 2021 tässä teoksessa.

Koska kaupunkiin ja maaseutuun sisältyy mittaamattoman paljon inhimillistä kokemusta ja tunnetiloja, taiteella on niiden kuvaamisessa tärkeä roolinsa. Niin kaupunkikulttuuri kuin elämä maaseudulla ovat olleet kirjallisuuden, maalaus-, valokuva-, elokuva- ym. taiteiden kohteina hyvin pitkään. Tämä kuvasto on muovannut käsitystämme kaupungin olemuksesta sekä elämästä maaseudulla. Taiteellista ilmaisua on eri aikoina käytetty myös tarkoituksellisesti, esimerkiksi synnyttämään yhteistä tulkintaa ”kotimaasta” ja kansakunnasta. Tämän kerronnan ja kuvaston läpikäyminen olisi itsessään (pelkästään Suomea koskien) erittäin laaja tutkimustehtävä. Tässä yhteydessä on tyydyttävä toteamaan, että juuri tämä monipuolinen kiinnostus näihin entiteetteihin on pitänyt myös *maaseudun* ja *kaupungin* käsitteet hyvin elinvoimaisina ja käyttökelpoisina.

Kaunokirjallisuudesta löytyy monia tarkkanäköisiä kuvauksia niin erilaisista kaupungeista kuin maaseuduista. Taiteilijan ”tutkimustyöstä” olkoon esimerkkinä runoilija Matti Paavilaisen kokoelma *Kaupunki enemmän kuin kohtalo* (1972). Sen esittelyssä todetaan Paavilaisen tutkineen lyyrisin keinoin, miten kaupunki ja ihminen ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja vaikuttavat toisiinsa. Paavilaisen mukaan kaupunki ilmentää moninaisuutta, josta kumpuaa jatkuva ristiriita. Ihmisen elinympäristönä kaupunkia ei ensisijaisesti muovaa luonto, vaan ihmisen luova toiminta, jonka tulokset näkyvät kaupunkiympäristössä (Paavilainen 1972, 18–19). Paavilaisen runoissa näkyy myös 1970-luvun Suomessa tyypillinen suhde maaseutuun: se on jotain kaupungistumisen jalokoihin ja taakse jäänyttä.

Historian näkökulmasta kaupunki voidaan nähdä tilallisena ilmauksena kunkin aikakauden sivilisaation perimmäisistä arvoista ja pyrkimyksistä (Joutsivuo & Kekäläinen 2005, 10). Kaupunkien rakentuminen uskonnollisen (sakraalisen), poliittisen ja kaupallisen tilan yhdistäviksi kokonaisuuksiksi on luonut vankan perustan niiden valta-asemalle ja hegemonialle suhteessa kaupungeja ympäröivään maaseutuun ja maaseutumaiseen elämäntapaan (emt., 11–16).

Molemmat tarkastelemamme entiteetit hylkivät tarkkoja määritelmiä. Niitä on kuitenkin ollut tarpeen määritellä, ei vain arkisten keskustelujen sujuvuuden vaan erityisesti hallinnon, tilastoinnin ja yhteiskuntapolitiikan eri sektorien tarpeisiin. Selkeämmin perusteltaviin määrittelyihin on pyritty tutkimuskirjallisuudessa. Tieteelliset julkaisut eivät ole määrittäen suurin maaseutu- tai kaupunkikuvausten lajityyppi, mutta

systemaattisen luonteensa vuoksi se on todennäköisesti ollut hyvin vaikuttava.

Tieteen ja erityisesti yhteiskuntatieteiden suhde kaupunkiin ja maaseutuun on myös itsessään kiinnostava kysymys. On hyvät perusteet todeta, että kaupungistumisella on ollut suuri vaikutus monien tieteenalojen kehitykseen. Se vauhditti 1800-luvun lopulla muun muassa sosiaalitaloustieteiden menetelmien kehitystä sekä vaikutti esimerkiksi modernin sosiologian vakiintumiseen tieteenalana. Yhteiskunnan modernisaatio kiinnosti useita 1800–1900-lukujen vaihteen suuria nimiä. Sosiologian klassikko Émile Durkheim (1858–1917) kiteyttää yhdessä pääteoksistaan, *Sosiaalisesta työnjaosta* (1990, [1893]), miten yhteiskunnan jatkuva kehitys monimuotoisemmaksi tuottaa pidemmälle kehittyneitä työnjakoa ja orgaanista solidaarisuutta, jotka muodostavat modernin yhteiskunnan kehityksen moraalikoodiston keskeisen perustan.

Työnjaon kehittymisen perustavaa syytä on Durkheimin (emt., 237) mukaan ”etsittävä sosiaalisen miljöön tietyistä vaihteluista”. Samalla hän tuottaa erottelun tiheämmiksi vuorovaikutusyhteisöiksi kehittyvien kaupunkien ja niitä ympäröivien, harvaan asuttujen alueiden (maatalousyhteiskunnan) välille: solidaarisuuden perustana oleva työnjako on hänen mukaansa ”suoraan verrannollinen yhteiskunnan moraaliseen tai dynaamiseen tiheyteen” (emt., 238). Orgaaniselle solidaarisuudelle vastakkaisen mekaanisen solidaarisuuden Durkheim näkee jatkuvasti heikenevänä ilmiönä ja tyypillisenä historian varhaisemmille yhdyskunnille ja alkuperäiskansoille.

Useimmille tuon ajan tutkijoille edistys tarkoitti vääjäämätöntä kulkua kohti orgaanisen solidaarisuuden sosiaalista järjestystä. Se määrittelee ihmisten välisiä suhteita erityisesti moderneissa kaupungeissa, joissa kasvu, tiheys ja kilpailu eivät vain ohjaa vaan suorastaan pakottavat suurempaan työnjakoon (emt., 242–250). Durkheimin tunnetuista aikalaisista esimerkiksi Max Weber (1864–1920) ja Georg Simmel (1858–1918) seurasivat kaupungistumista tieteellisenä ilmiönä ja kirjoittivat monien muiden kollegojen lailla kaupunkien kulttuurisista ominaispiirteistä (ks. Weber 1992 [1921]; Simmel 2005 [1903]).

Euroopassa kaupunkien vaikutus on kaupunkihistorian professori Peter Clarkin (2009) mukaan ollut erityisen suuri: keskiajalta lähtien Eurooppa on ollut yksi maailman kaupungistuneimmista maanosista. Kaupungit ovat olleet kehityksen moottoreita, erityisesti talouden ja kaupan

vetovoimaisia keskittymiä, joilla on ollut vahvat kansainväliset verkostot ja liikesuhteet. Mutta vasta teollistumisen myötä kaupungit alkoivat maailmanlaajuisesti kasvaa ja vetää kiihtyvällä tahdilla ihmisiä puoleensa. Teollistumiseen liittyy myös käsitys modernisaatiosta, eli siirtymisestä laajemmin uuteen yhteiskunnalliseen kehitysvaiheeseen.

Kaupungistumisprosessissa on toki nähty myös historiallisia vaiheita, joissa kaupunkeja ja kokonaisia kaupunkikulttuureja on tuhoutunut. Nopea muutos ja voimakas väestönkasvu ovat eri aikoina synnyttäneet kaupungeissa toistuvia kriisejä, vaikeasti hallittavia ongelmia sekä yleistä epäluuloa kaupungistumiskehitystä kohtaan. Sitä onkin eri aikakausina kritisoitu voimakkaasti. Tässä kritiikissä maaseutu on usein liitetty keskusteluun vaihtoehtona tai vastapuolena.

Eräs tunnetuimmista kaupungistumisen kritiikeistä, joissa kaupungin ja maaseudun vastakkainasettelu on noussut esiin, on 1900-luvun teollistumista seuranneen ajan Oswald Spenglerin laaja teos Länsimaiden perikato (Spengler 1996). Aikanaan myyntimenestyksen saavuttaneessa teoksessaan Spengler heijastaa ihmiskuntaa koskevan pessimismin ja edistysuskon romahtamisen kaupungin hahmoon. Hän tulkitsee kaupungin saaneen ylivallan maaseudun sielusta: kaupungit ovat alkaneet määrätä inhimillisen kulttuurin kulkua ja mielekkyyttä tavalla, jolle ei näytä löytyvän vastavoimaa (Jalava 2005). Vastaavia kiistoja löytyy historiasta useita. Yhteistä niille näyttää olevan kritiikki kaupungistumista kohtaan ja maaseudun esittäminen sille vastakkaisena voimana, jossa myös elämäntapa olisi kestävämpi.²

Kaupungistuminen synnytti myös tarpeen kasvun suunnitelmalliseen ohjaukseen ja hallintaan. Tärkeä kaupunkien yhteiskunnalliseen merkitykseen liittyvä ilmiö onkin yhteiskunta- ja kaupunkisuunnittelun kehitys. Tähän liittyen voi nostaa esiin kaupunkisuunnittelun arvostetun ja kiistellyn hahmon Lewis Mumfordin (1895–1990). Hän oli pääasiassa historioitsija ja filosofi, mutta hänen ajattelunsa oli hyvin laaja-alaista ja monitieteistä. Vaikka Mumford lähestyi kaupunkeja suunnittelukohteina, häntä voi pitää kaupunkisosiologina, joka yhdistelee analyyseissään eri alojen näkemyksiä. Teoksessaan *The Culture of Cities* Mumford (1970 [1938]) hahmottaa kaupungin olemusta ja roolia osana modernisoituvan yhteiskunnan kapitalistista tuotantomuotoa. Mumfordin mukaan (emt., 3)

2 Katso aiheesta Suomen kontekstissa Jumppanen 2021 tässä teoksessa.

historiallisena ja sosiaalisena ilmiönä kaupunki on ”yhteisön vallan ja kulttuurin maksimaalinen keskittymä”.

Kaupungin ja maaseudun (*countryside*) yhteen kietoutunutta suhdetta Mumford kuvaa toteamalla, että maaseutu on kaikilla tasoilla osallinen kaupunkien olemassaoloon (emt., 3). Hän näkee niillä siksi myös vahvan kohtalonyhteyden. Mumford painottaakin laajemman näkökulman tärkeyttä ja aluesuunnittelun merkitystä: kaupunki on ymmärrettävä laajemmassa tilallisessa kontekstissaan. Hän oli kiinnostunut myös puutarhakaupungin (*Garden Cities*) ideasta ja näki arvokkaaksi tavoitella kaupunkisuunnittelussa tasapainoa luonnon ja ympäristön kanssa.

Suhde luontoon on yksi pitkäaikaisimmista kaupunkikeskustelujen teemoista. Kaupungit näyttävät toisaalta manifestoivan ihmisen kykyä ylittää luonnon rajoja, toisaalta elämä kaupungeissakin on väistämättä riippuvainen luonnon kantokyvystä. Kaupungit ovat synnyttäneet erityislaatuisen mahdollisuuden elämäntavalle, jossa luonto ei ole yhtä konkreettisella tavalla läsnä ihmisten elämässä kuin maatalousyhteiskunnissa. Kaupunkitutkimuksen pioneerinä tunnettu sosiologi Louis Wirth (1897–1952) kiteytti kolme tunnetuiksi tullutta kaupungin ja urbaanin elämäntavan avaintekijää: a) väestön määrän, joka tarjoaa anonymiteetin, b) tiheyden, joka mahdollistaa erikoistumisen sekä c) monimuotoisuuden, joka virittää uusia kokemuksia (Wirth 1938).

Kaupunkia voi pitää yhtenä ihmiskunnan vaikuttavimmista sosiaalisista innovaatioista. Kaupunkien kasautuvan kasvun mekanismit ovat osoittautuneet menestystekijöiksi, kun asiaa tarkastelee kaupunkiväestön, talouden ja tuotannon kasvun näkökulmista (mm. Glaeser 2011). Professori Peter J. Taylor kiteyttää teoksessaan *Advanced Introduction to Cities* (Taylor 2021) historiallisten ja nykyisten kaupunkien analyysin viiteen kaupunkia (*city*) luonnehtivaan piirteeseen: 1) jatkuva muutosprosessi, 2) toimintojen tihentyminen, 3) vahvat sisäiset yhteydet ja sidokset, 4) vallan ja voiman ilmeneminen sekä 5) suhteet valtioon.

Suurkaupungit ovat globaalin kapitalismin myötä nousseet viime vuosikymmenten aikana hegemoniseen asemaan. Kaupungit ovat läsnä kaikkialla (Taylor 2021, 68). Ne nähdään nykyisin verkottuvina järjestelminä, jotka ovat aktiivisesti vaihdannassa ympäristönsä kanssa. Kaupungistumisen erityispiirteenä on metropolisoituminen. Kymmenien miljoonien asukkaiden metropoleilla on vaikutusta jopa globaalisti. Suurkaupunkien kehitystä ovat kiihdyttäneet tietoteknologiset innovaatiot ja

alustatalouden synty. Maaseutu määrittyy tässä asetelmassa entistä vahvemmin kaupungeille alisteiseksi, keskenään verkottuvien kaupunkien väliin jääväksi tilaksi, jossa tuotetaan välttämättömiä hyödykkeitä ja palveluja kasvavien kaupunkien kulutukseen.

Talouden muutos tieto- ja osaamisintensiivisempään suuntaan on vahvistanut kaupunkien vetovoimaa ja merkitystä. Talouden vahva nojautuminen tiedon käyttöön (*knowledge-based economy*) on vahvistanut kaupunkien asemaa sekä suunnannut niihin poliittista kiinnostusta kaikkialla maailmassa (Moisio 2018). Kaupunkien luomista verkottuneista järjestelmistä on tullut taloudellisia ekosysteemejä, jotka vaikuttavat entistä vahvemmin osana maailmantaloutta ja tietoyhteiskuntien rajatonta ihmisten ja alueiden välistä vuorovaikutusta (Haas & Westlund 2018). Esimerkiksi maataloutta ei tässä katsannossa tarkastella sen maantieteellisen (maaseudulle) sijoittumisen kautta vaan osana kaupunkijärjestelmää palvelevaa arvoketjua.

Kaupunkien kasvun vastavoimat ovat siis olleet suhteellisen heikkoja. Esimerkiksi Kiinassa laajamittainen kaupungistaminen on strateginen tavoite, joka on edennyt viime vuosikymmeninä suunnitelmallisesti. Maan nopea kaupungistuminen on nostanut koko maailman kaupungistumisastetta. Kiinan kaupungeissa asuu nykyisin yli 600 miljoonaa kiinalaista, mikä on 44 % maan asukkaista (Kamal-Chaoui ym. 2019). Kaupungeissa asuu yhdistyneiden kansakuntien (UN) mukaan nykyisin noin 55 % maailman väestöstä, ja osuuden arvioidaan maailmanlaajuisesti kasvavan vuoteen 2050 mennessä noin 68 prosenttiin (United Nations 2018).

Ajatus maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen perustumisesta osapuolten tasa-arvoiseen asemaan onkin edellä kuvatun kehityksen myötä muodostunut vaikeammaksi perustella. Yleinen käsitys on, että kaupungistuminen läpäisee yhteiskunnat niin kokonaisvaltaisesti, ettei sille ole uskottavaa vastavoimaa tai vaihtoehtoa. Maaseudut – jos niitä yleensä nähdään tarpeen tunnistaa – ovat tässä katsannossa lähinnä varantoja, joita kaupunkitalous hyödyntää. Maaseutuyhteisöt ovatkin ajautuneet eräänlaiseen puolustusasemaan.

Maaseutujen elinvoima on heikentynyt maaseutuväestön vähenemisen, elinkeinojen yksipuolistumisen ja länsimaissa erityisesti ikärakenteen muutoksen yhteisvaikutuksena. Köyhyyserot ovat maailmanlaajuisesti tasoittuneet, mutta erityisesti niin sanotun globaalin etelän maissa köyhyys on edelleen maaseutuja usein luonnehtiva piirre.

Maaseuduilla on kuitenkin edelleen merkitystä. Niillä on elintärkeä rooli varsinkin luonnonvaroihin perustuvan tuotannon sekä ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin näkökulmasta. Vaikka julkisessa keskustelussa painopiste onkin siirtynyt kaupunkeihin, maaseudun käsite ei ole keskusteluista kokonaan hävinnyt. Maaseutua koskevaa keskustelua käydään edelleen, usein erityisesti yhteiskunnallisen muutoksen kontekstissa. Maaseudut kuvataankin monesti juuri muutosretoriikan kautta. Maaseudun muutosta (*rural change*) koskevat keskustelut ovat myös tämän tutkimuksen kannalta keskeinen kiinnostuksen kohde.

Maaseudun muutoksen kerrontalinjoja

Mark Shucksmith ja David L. Brown (2016) nostavat maaseudun muutoksen näkyviksi ja vaikuttaviksi kerronnallisiksi kuvauksiksi kuusi *narratiivia*, joista käytän seuraavassa myös termiä *kerronta* tai *kerrontalinja*. Maaseutu nähdään ensinnäkin maatalouden muutoksen kautta (*agri-centric narrative*). Tällä narratiivilla on vahva taloudellinen perustansa, ovathan maa- ja metsätalous maaseutujen aluetalouden kannalta edelleen hyvin merkittäviä, ja niiden muutokset näkyvät ja vaikuttavat konkreettisesti erilaisilla maaseuduilla. Luonnonvara-aloihin liittyy monien kansainvälisten ja kansallisten instituutioiden tärkeitä intressejä, joista alan toimijat myös aktiivisesti yhteiskunnassa viestivät. Tässä kerrontalinjassa maaseudun muutos piiryy tietoisuuteemme luonnonvarojen ja alkutuotannon kautta.

Toisena elävänä kerrontalinjana tutkijat (emt., 5) nostavat esiin juuri kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta kuvaavan kerronnan (*urban-rural access narrative*). Siinä nousee esiin kaupungistumisen ja kaupunkien kumulatiivisen kasvun pitkän ajan vaikutukset maaseudun asemaan ja elinvoimaan, ja toisaalta alueiden väliset yhteydet, saavutettavuus, virrat ja vastavirrat. Vastakaupungistumisen ilmiö tuottaa tähän kerrontaan liittyvää sisältöä. Oleellista tässä kerrontalinjassa on, että maaseudun muutoksen tulkitaan jäsentyvän kaupungin ja maaseudun monimuotoisen suhteen kautta.

Kansainvälisen kilpailun narratiivissa (*competitive economy narrative*) maaseudun muutos tuodaan kansainvälisen talouden ja pääomavirtojen vaikutusten kontekstiin. Muutosvoimana on maailmanlaajuisesti liikkuva pääoma, joka etsiytyy hyödyntämään paikallisia resursseja, kuten maata tai työvoimaa. Koska monilla maaseuduilla on heikot edellytykset pitää

kiinni pääomistaan, ne ovat herkkiä ulkoiselle vaikutukselle ja vallankäytölle. Tähän kerrontaan liittyy myös teknologinen muutos uhkineen ja mahdollisuuksineen. Digitaalinen teknologia ja dataverkot luovat myös edellytyksiä hajautuneemmille toimintatavoille sekä paikallisten yritysten yli paikalliselle verkottumiselle. Tässä kerrontalinjassa maaseudun muutos ohjautuu kuitenkin vahvasti ulkoisten taloudellisten voimien ja suurten metropolien kautta.

Neljäntenä on historiaan jäävien paikkojen kerrontalinja (*places left behind narrative*), joka viittaa suomalaisillekin erityisen läheiseen kuvaan ja kerrontaan maaseudun muutoksesta. Suomessa rakennemuutos oli erityisen nopeata toisen maailmansodan jälkeen. 1960–1970 -lukujen suuri muuttoliike tuotti sadoille tuhansille suomalaisille kokemuksen maaseudusta, joka jäi konkreettisesti taakse elämän suuntautuessa toisaalle. Nopea rakennemuutos synnytti kasvukipuja kaupungeissa mutta satoi samalla monien muistot ja kaipuun maaseuduille. Paikkasidoksia voitiin toisaalta myöhemmin palauttaa mieliin esimerkiksi mökkeilyn kautta. Kehityksen kerronnallinen kuvaaminen liikkeenä ”jostakin vanhasta johonkin uuteen” on edistysretoriikassa paljon käytetty, ja siihen voivat yhdistyä myös paikkojen kuvaukset.

Viidentenä tutkijat (emt., 6) ovat tunnistaneeet mielihyvää tuottavan palvelusektorin tuomaan muutokseen perustuvan narratiivin (*amenity based economy narrative*). Siinä taloudellisesti hyvin toimeentulevat ihmiset hakevat maaseuduilta laadukkaita tuotteita ja palveluja. Kokemuksia tarjoavat esimerkiksi luonnonpuistot, laskettelukeskukset tai matkailukohteet, mutta myös ruoka ja muut elämykset. Tämä kysyntä luo maaseuduille luonnollisesti uusia mahdollisuuksia, mutta myös muuttaa luonnonympäristöä ja paikallisia elinkeinoja. Tässä kerrontalinjassa maaseudun muutos syntyy erityisesti siitä, kun laajat ihmis- ja kuluttajaryhmät kaupungeissa kiinnostuvat maaseudusta kuluttamisen kohteena.

Lopuksi Shucksmith ja Brown (2016, 7) tuovat esiin hyvin pitkäaikaisen kerrontalinjan, eli yhteiskunnan ja luonnon keskinäisriippuvuutta koskevan narratiivin (*narrative of society-nature interrelationships*). Se perustuu kaiken ihmistoiminnan ja talouden vastavuoroiseen suhteeseen luonnon kanssa ja siinä yhdistyvät monet edellä esitetyt kerronnalliset elementit. Keskeinen teema on voimallista luonnonvarojen käyttöä seuraava muutos, kuten maa- metsä- ja kaivannaistalouden sekä syventyvän maailmanlaajuisen taloudellisen kilpailun jättämät jäljet luonnonympäristöön ja paikallistalouksiin. Tässä yhteydessä kirjoittajat nostavat esiin

myös ilmastonmuutoksen, joka on nousemassa merkittäväksi maaseutuja koskettavia kehittämisspolitiikkoja määrittäväksi tekijäksi. Esimerkiksi hiilijalanjälkeä arvioitaessa korostuu kysymys eri sektoreiden kestävyysratkaisujen mittakaavasta sekä ratkaisujen hajautumisen asteesta.

Edellä mainittuihin kytkeytyvänä mutta erikseen maininnan arvoisena kerrontalinjana on perusteltua nostaa esiin historiallinen ja pitkävaikutteinen *poliittis-hallinnollinen narratiivi*. Se tarkoittaa erityisesti julkisen vallan edustajien, viranomaisten ja poliitikkojen ylläpitämää keskustelua, jossa kaupunki ja maaseutu ovat suhteellisen tarkasti määriteltynä ja oikeutettuina esillä. Tästä kerrontalinjasta ovat esimerkkeinä kaupunkien ja maaseutujen määrittely tilastollisina ja hallinnollisina yksiköinä, oikeudellisina toimijoina tai poliitiikkatoimenpiteiden kohdealueina.

Keskeinen peruste poliittis-hallinnolliselle kerronnalle on julkisen vallan alueellinen ja paikallinen organisoituminen. Valtiolla on julkista valtaa käyttävänä instituutiona legitiimi oikeus käyttää valtaansa tietyllä maantieteellisellä alueella. Kaupungit ja alueet ovat kautta kansallisvaltioiden historian olleet osa valtioiden hallinto- ja valtajärjestelmää. Mutta kyse ei ole vain hallinnan instituutioista, vaan myös laaja-alaisesta ja monitasoisesta kerrontalinjasta, joka osaltaan ylläpitää kuvaa maaseudusta ja kaupungista.

Suomen maaseudut ja kaupungit julkishallinnon määritteleminä

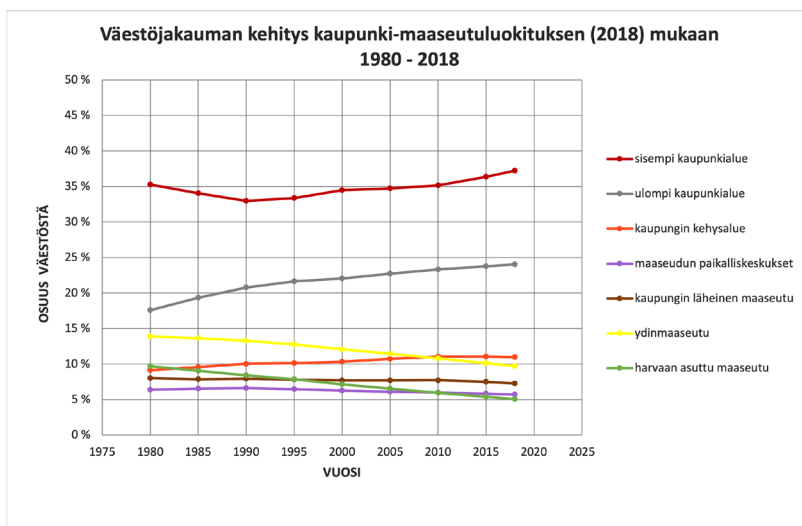
Poliittis-hallinnollisessa kerronnassa on luontevaa esittää kaupunki toimijana tai päättäjänä. Maaseudusta ei puhuta näin, koska se ei samassa merkityksessä ole toimija. Tässä kerronnassa maaseutu on päinvastoin yleensä toimenpiteiden kohde. Maaseutua koskevat päätökset mielletäänkin usein tehtävän jossain muualla, yleensä siellä, missä julkisen hallinnon toimipaikatkin pääasiassa ovat, eli kaupungeissa. Suomen nykyisessä hallintojärjestelmässä kaikki kaupungit ja muut paikallisen itsehallinnon yksiköt ovat kuntia. Ne voidaan ymmärtää myös toimijoina.

Kaupungeilla on oma pitkä valtiojärjestelmään liittyvä hallinnollinen historiansa, jonka osana kaupungeille jaettiin sekä oikeuksia että velvollisuuksia. Vielä 1970-luvulle saakka Suomessa oli erikseen kaupunkeja, kauppaloita ja maalaiskuntia. Vuoden 1977 kuntalain uudistuksen myötä

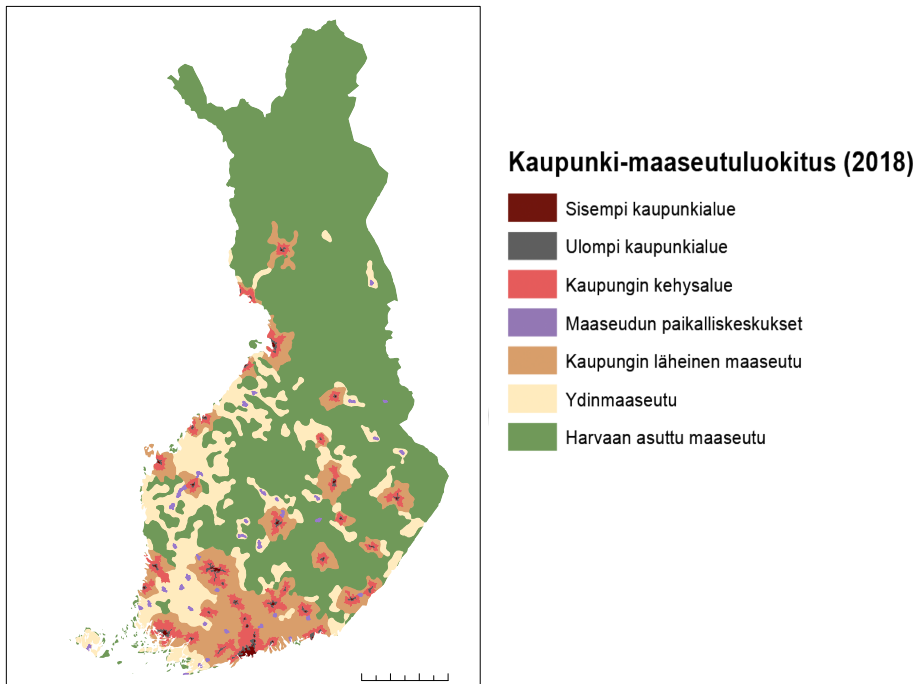
kaikkia kuntia alettiin lainsäädännössä nimittää samalla tavalla kunniksi. Kaupunki- ja maaseutualueiden erilainen kohtelu säilyi kuitenkin esi-merkiksi rakennuslaissa aina 1990-luvulle asti. Nykyisin kunta voi omalla päätöksellä ottaa kaupunki -nimityksen käyttöön. Tällä hetkellä (2021) Suomessa on kaikkiaan 309 kuntaa, joista 107 käyttää itsestään nimitystä kaupunki. Suomen pienin kaupunki on 1 246 asukkaan Kaskinen ja suurin on pääkaupunki Helsinki, jonka asukasluku on noin 653 000 (Kuntaliitto 2021).

Alueiden virallisessa luokittelussa tapahtui 2000-luvulla merkittävää edistystä, kun kuntatasoisesti kootuista tunnusluvuista siirryttiin paikka-tietoihin ja ruutuperusteiseen (250x250 m) tilastointiin. Kaupunki-maaseutu -luokituksessa tilastoruutupohjaiseen luokitteluun siirryttiin 2013. Tämä on tehnyt mahdolliseksi tutkia maaseutu- ja kaupunkialueiden määrittelyä hallinnollisista rajoista riippumattomasti. Suomen kansallisen alueluokituksen perusteella maa on nykyisin luokiteltu seuraavasti:

- sisempi kaupunkialue
- ulompi kaupunkialue
- kaupungin kehysalue
- kaupungin läheinen maaseutu
- maaseudun paikalliskeskukset
- ydinmaaseutu ja
- harvaan asuttu maaseutu.

Kuva 1. Suomen väestön jakautuminen kaupunki-maaseutu -luokituksen mukaisesti 1980–2020 (Suomen ympäristökeskus).

Kuva 2. Suomen nykyinen (2018) kaupunki-maaseutuluokitus (Suomen ympäristökeskus).

Tämä luokittelu on viimeksi päivitetty Suomen ympäristökeskuksessa vuoden 2018 tiedoilla (Helminen ym. 2020). Sen perusteella 72 prosenttia suomalaisista asui tuolloin kaupunkialueilla.

Luokkien nimityksistä on aika ajoin keskusteltu ja muuttujia kehitetty. Perusteiltaan luokittelu on kuitenkin pysynyt suhteellisen samana. Lähtökohtaisesti se perustuu sekä ihmisten vakituisen asuinpaikkaan (koti-paikka) että kaupungin ja maaseudun ymmärtämiseen eräänlaisena maantieteelliseen kontekstiin sijoittuvana jatkumona, jossa rajat määrittyvät erilaisten tilastollisten muuttujien suhteellisina osuuksina tilastoruuduittain. Ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu määritellään väentihyden, maankäytön intensiteetin sekä alueella asuvien työllisten toimialojen monipuolisuuden perusteella (Helminen ym. 2014, 32–44).

Uusimman luokituksen rajojen muutokset ovat 2010 tilanteeseen verraten pieniä, joskin hienoista aluetyyppien suhteiden muutosta voidaan havaita: pinta-alaltaan eniten ovat laajentuneet kaupungin kehysalue ja kaupungin läheinen maaseutu, mikä kertoo osaltaan kaupunkien vaikutusalueiden kasvusta (ks. Helminen ym. 2020). Luontoalueita tämä

luokittelu ei erikseen huomioi, vaan ne ovat luokitusten sisällä, ja esimerkiksi harvaan asutun maaseudun luokka sisältää laajoja erämaa-alueita.

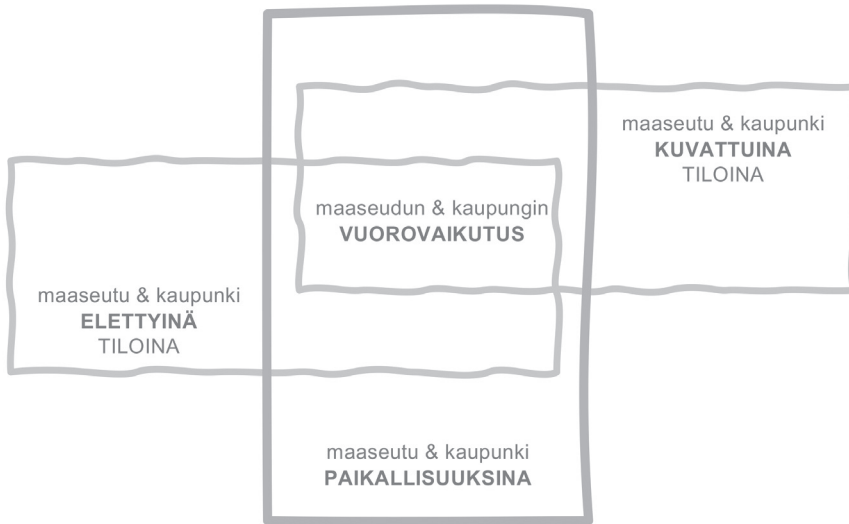
Viralliset tilastot perustuvat edelleen pääasiassa ihmisten ja muiden toimijoiden rekisteröityihin kotipaikkoihin, eli luvuissa ei näy ihmisten liikkuminen alueiden välillä. Tällä on luonnollisesti vaikutusta siihen, millainen kuva alueista tilastojen kautta syntyy ja millaisia mielikuvia nämä viralliseen tilastointiin perustuvat kuvaukset synnyttävät. Viime vuosina on saatu laajemmin käyttöön myös uusia aineistoja, kuten matkapuhelin-dataa sekä muuta liikkuvuus- tai kulutusdataa. Niiden perusteella on voitu tuottaa monipuolisempia aluekuvauksia. Keskusteluun on noussut erityisesti vapaa-ajan asukkaiden viettämä aika mökkipaikkakunnilla. Tilastollinen leikkauskuva kesäajan Suomesta onkin väestön sijoittumisen näkökulmasta toisenlainen kuin tarkasteltaessa tilannetta talven kuukausina (Adamiak ym. 2017; Lehtonen & Vihinen 2020). Tämä keskustelu ilmentää hyvin maaseudun ja kaupungin välisen suhteen dynamiikkaa.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus keskusteluna

Edellä esitetyt maaseudun muutosta kuvaavat kerrontalinjat kytkeytyvät monisäikeisesti ja erottamattomasti kaupunkeihin. Mutta ne liittyvät läheisesti myös vallan, toimijuuden ja hallinnan kysymyksiin: kerronta ja kuvaukset ovat osa vallan tavoittelua, toimijuuksien synnyttämistä sekä hallintaa. Niiden kantaminen on myös aktiivisen valinnan kysymys. Kerrontalinjat tarjoavat mahdollisuuden myös politiikan tekemiseen ja vaikuttamiseen.

Maaseudun ja kaupungin suhdetta kuvaava kerronta on avointa myös kansalaisten ja muiden toimijoiden osallistua. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus ei näin ajateltuna ole vain taloudellista vaihdantaa tai verkostoissa tapahtuvaa materiaalin liikettä, vaan se on myös *elävä keskustelu*, jossa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus määrittyy ja kehittyy.

Kuvan 3 asetelmassa olen hyödyntänyt Keith Halfacreen (2006; 2007) kehittämää jäsenystä maaseudun tilallisesta konstruoitumisesta fyysisen, toiminnallisen, kuvitellun ja kuvatun (representoidun) tilan välisissä suhteissa. Tämä jäsenyys sopii nähdäkseni yhtä hyvin kaupunkitilan hahmottamiseen. Mutta tässä yhteydessä nostan sen perustelluksi tavaksi

Kuva 3: Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen näkökulmia koostava yleinen kehys

hahmottaa myös kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta koskevaa keskustelua.

Kuvan 3 asetelmassa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus jäsenyy moniäänisenä keskusteluna, jossa risteää kolme erilaista maaseudun ja kaupungin suhteen ulottuvuutta: 1) maaseutujen ja kaupunkien luonne havaittavina, maantieteellisesti rajautuvina paikallisuuksina ja yhdyskuntina, 2) maaseutu ja kaupunki elettyinä, kokemuksellisinä todellisuuksina ja tiloina sekä 3) maaseutu ja kaupunki representaatioina ja kuvattuina tiloina.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus voidaan kuvan 3 mukaisesti nähdä kohteena, jossa vaikuttavat yhdenaikaisesti kolme hyvin erityyppistä ulottuvuutta. Nähdäkseni maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta onkin käytännössä mahdotonta tutkia tai kuvata kokonaisuutena: tutkijoiden on tehtävä valinta ja kohdistettava analyysi pääasiassa jonkun ulottuvuuden mukaisesti. Tämän jälkeen myös muiden näkökulmien huomioon ottaminen on mahdollista.

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus sanomalehtikerronnassa

Tässä julkaisussa kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta on tarkasteltu sanomalehdissä tuotetun kerronnan näkökulmasta. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta voidaan tällä abstraktion tasolla analysoida käytännössä juuri kirjoitetun kielen, eli dokumentoitujen keskustelujen kautta. Sanomalehdissä julkaistut tekstit voidaan tulkita yhteiskuntaelämän päiväkirjamaisina, jaettuina kuvauksina, jossa kerrontaa tuotetaan eri näkökulmista sosiaaliseen keskusteluavaruuteen jatkuvana virtana.

Julkaisun tutkimusartikkelit pureutuvat kukin rajatusta näkökulmasta näihin keskusteluihin ja niissä esitettyyn argumentointiin pyrkien jäsentämään siitä tulkintaa maaseudun ja kaupungin elävästä suhteesta. Kaikissa tapauksissa tutkitun keskustelun taustalta voidaan tunnistaa yhteiskunnallisia muutoksia, jotka ovat aikaansaaneet yhteiskunnallista liikehdintää ja synnyttäneet myös jännitteitä asioiden, intressien ja arvojen sekä ihmisten ja ihmisryhmien välille. Keskustelujen taustalta voidaan usein tunnistaa myös pyrkimyksiä käyttää jotain kerrontalinjaa vallan tai hallinnan välineenä.

Yhteiskunnat ovat jatkuvan muutoksen tilassa ja muutokset kohdistuvat eri ihmisryhmiin eri tavoin. Muutoksilla on aina myös voimaltaan ja vaikutuksiltaan vaihtelevia paikallisia, niin ennakoitavia kuin ennakoimattomiakin seurauksia. Tästä syystä muutoksia koskevat keskustelut muotoutuvat usein sen mukaan, keitä niiden odotetaan eniten koskevan, ja missä muutosten paikallisten vaikutusten oletetaan tai koetaan olevan suurimmat. Yleisenä asetelmana tämän voi kuvata yksinkertaistaen kuvan 4 tapaan.

Kuva 4 havainnollistaa, miten maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen rakentuminen julkisissa keskusteluissa voidaan yleisellä tasolla hahmottaa muodostuvan: a) yhteiskunnallisten *muutosten* aiheuttamasta *liikkeestä*, joka b) synnyttää toimijasuhteissa *jännitteen*, joka ilmenee c) julkisessa keskustelussa, jossa d) muutosta *merkityksellistetään*. Lopulta keskustelu kytkeytyy jatkuvaan muutokseen ja vaikuttaa sen suuntautumiseen.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus on näin ymmärrettynä elävä ja muuntuva keskustelu, jossa nämä entiteetit asettuvat (ja asetetaan)

Kuva 4: Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen kerronnallinen rakentuminen

jostain valitusta näkökulmasta suhteessa toisiinsa. Tämä suhde voidaan rakentaa ja esittää myös juonellisena tarinana, jossa on enemmän tai vähemmän selkeä viesti. Yksittäiset kuvaukset koostuvat laajemmaksi kerronnaksi ja kuvastoksi, joista esimerkkejä kuvailtiin edellä.

Osatutkimusten kohdentuminen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen

Ensimmäisessä tutkimusartikkelissa Antti Kanner ja Torsti Hyyryläinen tutkivat, miten maaseutu ja kaupunki jäsentyvät vastakkaisiksi kategorioksi kielen tasolla. Kielijärjestelmän kokonaisuus vaikuttaa siihen, miten kieltä ja sanoja käytetään sekä miten niiden merkitykset ymmärretään. Tämä kielen muutos kytkeytyy monimutkaisesti samanaikaisesti yhteiskunnallisiin muutoksiin ja pyrkimyksiin ottaa maaseudun käsite aktiivisen identiteettipolitiikan rakennusaineeksi ja vallantavoittelun välineeksi.

Aapo Jumppanen analysoi Maaseudun Tulevaisuus -lehdessä esitettyjä kuvauksia maaseutu- ja kaupunkielämästä moraalisisina konstruktioina. Tuona ajankohtana lehti etsi ja esitteli perusteita maalaiselämän puolesta ja varoitteli kaupunkilaiselämän vaaroista. Samalla se tuotti vahvasti vastakkaisia kuvauksia ja lisäsi jännitteitä maaseudun ja kaupungin suhteita koskevaan yleiseen keskusteluun. Tutkimus on osuva kuvaus 1900-luvun

alun kehityksestä, jolloin maaseutu-käsite otettiin laajasti myös poliittiseen käyttöön.

Eeva Uusitalon tutkimus kohdistuu maaseudun ja kaupungin suhteen jäsentymiseen pienen kehittyvän kaupungin markkinoita koskevassa julkisessa keskustelussa. Uusitalo kuvaa, miten ihmiset kohtaavat markkinoilla tuottaen samalla kaupungille tyypillistä monimuotoisuutta ja ristiriitaisuutta. Tutkimus osoittaa, miten maaseudun ihmiset tekevät kaupunkitilasta elävän markkinapaikan, joka samalla ilmentää kaupungin erityisluonnetta ja ilmapiiriä. Erilaisten ihmisten kohtaamisissa syntyy ristiriitoja ja jännitteitä, joista sanomalehdissä raportoidaan aktiivisesti maalaisten ja kaupunkilaisten eroina, moraalisia kannanottoja välttelemättä. Samalla tuotetaan käsitystä sekä maaseudun asukkaista (maalaisista) että kaupunkilaisista itsestään.

Manu Rantanen nostaa tutkimuskohteeksi kuvaukset monipaikkaisista ihmisistä, jotka jakavat aikansa kaupungin ja maaseudun välillä ja pitävät käytännössä yllä maaseutujen ja kaupunkien elävää vuorovaikutusta. Monipaikkaiset asukkaat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän kokemuksensa maaseudun ja kaupungin eroista ovat hyvin yksilöllisiä. Sanomalehtien sivuilla heidät asetetaan kuitenkin osaksi erilaisia kerrontalintoja, jotka irtautuvat ihmisten omasta kokemusmaailmasta. Kuvauksista tulee näin osa merkityskampailuja ja vaikuttamista, joka pyrkii hyödyntämään ihmisten monipaikkaisuutta omiin tarkoituksiinsa. Erilaiset tavoitteet – ja samalla tavat kertoa monipaikkaisista asukkaista – ovat vaihtuneet vuosikymmenten aikana paljonkin.

Julkaisun yhteisessä loppuluvussa teemanumeron kirjoittajat pohtivat katse tulevaan suuntautuen, millaiset yhteiskunnalliset voimat ja muutokset tässä ajassa vaikuttavat maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseen ja millaisiin suuntiin se voisi näköpiirissä olevien muutosten virrassa kehittyä. Ruuan ekologian ja yhteisen hyvinvoinnin (*One Wellbeing*) käsitteen näkökulmista loppuluvun kirjoittamiseen osallistui myös Juha Helenius. Tulevaisuudessa ilmastonmuutoksen hillintä ja muut kestävyysmuutoksen teemat nousevat todennäköisesti tärkeiksi virikkeiksi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta koskeviin keskusteluihin. Jännitteiden ei tuokaan aihepiiri tule olemaan.

Kirjallisuus

- Adamiak, Czesław, Kati Pitkänen & Olli Lehtonen 2017. Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *GeoJournal* 82(5): 1035–1050.
- Clark, Peter 2009. *European Cities and Towns 400–2000*. Oxford University Press.
- Durkheim, Émile 1990. Sosiaalisesta työnjaosta. *Gaudeamus*. [Alkup. 1893, suomennos Seppo Randell]
- Glaeser, Edward 2011. *Triumph of the City. How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier*. Penguin Press.
- Haas, Tigran & Hans Westlund (eds.) 2018. In the Post-Urban World. Emergent Transformation of Cities and Regions in the Innovative Global Economy. Regional Studies Association. Routledge. Taylor & Francis Group.
- Halfacree, Keith 2006. Rural space: constructing a three-fold architecture. Teoksessa Cloke, Paul, Terry Marsden & Patrick Mooney (eds.). *Handbook of Rural Studies*, Sage, London, 44–62.
- Halfacree, Keith 2007. Trial by space for a "radical rural": Introducing alternative localities, representations and lives. *Journal of Rural Studies* 23, 125–141.
- Helminen, Ville, Kimmo Nurmio & Sampo Vesänen 2020. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus 2018. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21. Suomen ympäristökeskus.
- Helminen Ville, Kimmo Nurmio, Antti Rehunen, Mika Ristimäki, Kari Oinonen, Maija Tiitu, Ossi Kotavaara, Harri Antikainen & Jarmo Rusanen 2014. Kaupunki-maaseutu-alueuokitus. Paikkatietoihin perustuvan alueuokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 25. Suomen ympäristökeskus.
- Jalava, Marja 2005. Ikuinen talonpoika ja kivierämaan nomadit – maaseudun ja kaupungin vastakohtaisuus Oswald Spenglerin Länsimaiden perikadossa. Teoksessa Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen (toim.), *Kaupunkikuvia ajassa*. SKS. Historiallinen Arkisto 119. Vammala. 261–298.
- Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen 2005. Kaupunki historian kuvastimessa antiikista 1900-luvun alkuun. Teoksessa: Joutsivuo, T. & M. Kekäläinen (toim.) *Kaupunkikuvia ajassa*. SKS. Historiallinen Arkisto 119. Vammala. 9–24.
- Jumppanen, Aapo 2021. Maaseutu on kaupungin äiti – Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla 1916–1918. Teoksessa Hyyryläinen, Torsti & Kaisa Schmidt-Thomé (toim.). *Maaseudun ja kaupungin elävä suhde*. *Maaseutututkimus*, vol. 29 Teema. 67–98. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112888>
- Kamal-Chaoui, Lamia, Edward Leman & Zhang Rufe 2019. Urban Trends and Policy in China. OECD Regional Development Working papers 1/2019.
- Kanner, Antti & Torsti Hyyryläinen 2021. Maaseutu-sanan semanttinen käänne ja merkityksen muotoutuminen. Teoksessa Hyyryläinen, Torsti & Kaisa Schmidt-Thomé (toim.). *Maaseudun ja kaupungin elävä suhde*. *Maaseutututkimus*, vol. 29 Teema. 33-65. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112887>
- Kuntaliitto 2021. Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. Saatavilla: <https://www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumaarat-ja-vaestotiedot> (luettu 2.11.2021)

- Lehtonen, Olli & Hilikka Vihinen 2020. Kohti kestäväää monipaikkaista yhteiskuntaa. Maaseutututkimus 1/2020. 103–111. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/94489> (luettu 23.11.2021)
- Moisio, Sami 2018. Geopolitics of the Knowledge-Based Economy. Regional Studies Association. Routledge.
- Mumford, Lewis 1970. The Culture of Cities. A Harvest/HBJ Book. [Alkup. 1938.]
- Paavilainen, Matti 1972. Kaupunki on enemmän kuin kohtalo. Kirjayhtymä. Helsinki.
- Pyysiäinen, Jarkko & Hilikka Vihinen 2020. Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 1. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-osa-1.pdf> (luettu 23.11.2021)
- Shucksmith, Mark & David L. Brown 2016. Framing Rural Studies in the Global North. Teoksessa Shucksmith, Mark & David L. Brown (eds.). Routledge International Handbook of Rural Studies. Routledge. 1–26.
- Simmel, Georg 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Suomentanut Tiina HUUHTANEN. Valikoinut ja esipuheen kirjoittanut Arto Noro. Gaudeamus, Helsinki. [Alkup. 1903.]
- Spengler, Oswald 1921. Der Untergang des Abendlandes, Bd. 1: Gestalt und Wirklichkeit. Munchen: Beck.
- Spengler, Oswald 1996. Länsimaiden perikato. Maailmanhistorian morfologian ääriviivoja-lyhennetty laitos, 2. korjattu painos. suom. Yrjö Massa. WSOY. Juva.
- Taylor, Peter J. 2021. Advanced Introduction to Cities. Edward Elgar Publishing.
- United Nations 2018a. Department of Economic and Social Affairs. Saatavilla: <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (luettu 2.11.2021)
- United Nations 2018b. The World's Cities in 2018. Data Booklet.
- Weber, Max 1992. Kaupunki. Vastapaino. Jyväskylä. [Alkup. 1921.]
- Wirth, Louis 1938. 'Urbanism as a way of life', American Journal of Sociology 44. 3–24.

Maaseutu-sanan semanttinen käänne ja merkityksen muotoutuminen

Antti Kanner ja Torsti Hyyryläinen

Olemme tutkineet sanan maaseutu merkitysten muotoutumista kielen muutoksena. Analyysin aineistona olemme käyttäneet digitalisoituja suomenkielisiä sanomalehtiä 1840–1950 väliseltä ajalta. Tuloksena esitämme, että maaseutu-sanankin kehityksessä tapahtui kahdessa vaiheessa 1860–1910 -luvuilla merkittävä muutos, jonka seurauksena sen yleisimmäksi merkitykseksi vakiintui kollektiivinen ja abstrakti MAASEUTU-käsite.

Nykysuomessa maaseutu ymmärretäänkin lähinnä sanan kaupunki kollektiivisen tai geneerisen, lajiin tai entiteettityyppiin yleistävästi kohdistuvan viittauksen vastakohtana: maaseutu on jotain, jota kaupunki hyvin yleisellä tasolla ymmärrettyä ei ole. Tämä käsitteellinen jäsenyys yleistyi Suomessa kuitenkin vasta 1800-luvun lopulla ja liittyi ajan yhteiskunnan jännitteiseen kehitykseen ja sitä koskeviin keskusteluihin. Uudella MAASEUTU-käsitteellä oli vuosisadan vaihteessa kysyntää ja se otettiin aktiivisesti myös poliittiseen käyttöön.

Analyysimme osoittaa, että usein pysyviksi ja staattisiksi koetut käsitteelliset rakenteet ovat eläviä ja kulttuurisesti muotoutuvia. Esimerkiksi poliittiseen kielenkäyttöömme vakiintuneet käsitteet ovat abstraktioita, jotka muotoutuvat historiallisessa kontekstissa. Käsitteiden saatua kollektiivisesti jaetun sisällön niitä voidaan käyttää politiikassa ja julkisessa debatoinnissa – maaseutu on tästä erinomainen esimerkki.

Asiasanat: maaseudun käsite, maaseudut, maaseudun ja kaupungin suhde, maaseutu-sanankin muutos, käsitehistoria, digitaalinen sanomalehtiaineisto, suomen kieli

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112887

Kielen merkitys ajattelun, ihmisten välisen vuorovaikutuksen, yhteiskunnallisen keskustelun tai yhteistyön välineenä sekä todellisuuden luomisen tapana on yksi ihmistieteiden suurista kysymyksistä. Kieli on ehkä keskeisin ihmisten keskinäisen viestinnän välineistä. Sen synnyttämä kollektiivisen ajattelun kantokyky on kulttuurin uudistumisen ydintä. Tarkoituksemme on seuraavassa osoittaa kielen keskeinen vaikutus myös maaseudun ja kaupungin suhteen jäsentymisessä. Kieli välittää ja ilmentää tuota suhdetta.

Tutkimuksemme lingvistinen tausta on suomen kielen tutkimuksessa. Tutkimuskohteemme on *maaseutu*-sanon merkityksen muutos. Analysoimme kielitieteellisin menetelmin ja käsittein, miten *maaseutu*-sanon käyttö muuttui 1840–1950 välisenä aikana ja miten nämä muutokset yhdistyvät kaupungin ja maaseudun välisten suhteiden käsitteelliseen uudelleenjäsentymiseen sekä laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja jännitteisiin.¹

Tutkimuskysymyksemme on: *miten sanon maaseutu merkitys on suomalaisessa sanomalehtikirjoittelussa muotoutunut 1840-luvulta 1950-luvulle tultaessa?*

Kielitieteessä kielellä ymmärretään olevan samanaikaisesti sekä psykologinen että sosiaalinen ulottuvuutensa. Kielelliset valinnat heijastelevat samanaikaisesti niin kielen käyttäjien taipumuksia ja tavoitteita kuin kieliyhteisön vallitsevia käsityksiä siitä, mikä on kielenmukaista ja mikä ei. Näiden käsitysten varassa kielenkäyttäjät voivat luottaa kielellisen viestinsä tulevan yleisesti ymmärretyksi.

Kieliyhteisön kunakin hetkenä jakama käsitys kielen rakenteesta on varsinkin strukturalistisessa ja myöhemmin generativistisessa perinteessä hahmotettu kielitieteen varsinaisena tutkimuskohteena (de Saussure 1912, Bloomfield 1933, Karlsson 2008). Strukturalistisen perinteen jyrkkiä kahtiajakoja on myöhemmin haastettu toisaalta kielen käyttöä korostavan funktionaalisen tai käyttöpohjaisen paradigman (Kemmer & Barlow 2000), toisaalta kielen sosiaalista, historiallista ja alueellista vaihtelua tutkivan sosiolingvistiikan suunnasta (esim. Eckert 2016, 69–70).

Kuitenkin sekä funktionaaliset suuntaukset että sosiolingvistiikan eri alalajit jakavat strukturalismin kanssa sen yleisen lähtöoletuksen, että kukin

¹ Sovellamme artikkelissa kielentutkimuksen vakiintunutta merkintätapaa, jossa kielenaines merkitään kursivoilla ja merkityksen yksiköt, esimerkiksi käsitteet, merkitään KAPITEELEILLA.

kielimuoto tai kielen historiallinen tila on ymmärrettävä sellaiseksi, että ajallisessa, sosiaalisessa tai alueellisessa kontekstissaan se on vastannut puhujayhteisönsä kommunikatiivisia tarpeita ja käytäntöjä. Näin historiallisessa tarkastelussa kieli tai kielimuoto nähdään rakenteena, joka on kokonaisuutena jatkuvassa muutoksen tilassa. Yksittäisiä kielellisiä muutoksia ei ole mielekästä tarkastella irrallaan kielestä kokonaisuutena tai historiallisesta ja kulttuurisesta kontekstistaan. Historiallisten kieliyhteisöjen kielenkäyttöön ei käytännössä ole muuta pääsyä kuin historialliset tekstiaineistot. Niiden kautta voidaan päästä kielen muutosten paikantamiseen ja kuvaamiseen.

Lähdemme siitä, että sanomalehtien kirjoitettu kieli vastaa riittävän tarkasti kirjoittajiensa käsitystä yleisesti ymmärrettävästä viestinnästä, jossa luotetaan kielen jaettuun merkityssisältöön. Julkaistut sanomalehdet ovat siten riittävän luotettava otos sisältämästään kielimuodosta kunakin ajanhetkenä. Miten jaettua kieliyhteisön sisällä vaikkapa 1860-luvun sanomalehtien kieli tosiasiaassa oli, ottaen huomioon vaikkapa sosiaalisen vaihtelun lukutaidossa ja kielen alueellisen vaihtelun, on sinällään tämän kannalta epärelevanttia. Tarkastelun keskiössä eivät ole yksittäisten kirjoittajien intentiot kielellisten valintojen taustalla, vaan yleinen käsitys kielen ajallisen kehityksen hetkellisestä tilasta sosiaalisesti jaettuna järjestelmänä, joka tekee nuo valinnat mahdolliseksi.

Kielitieteellinen lähtökohtamme perustuu niin kutsuttuun käyttöpohjaiseen, käytössä elävään käsitykseen kielestä. Sillä viitataan yleisesti laajaan kirjoon teoreettisia ja metodologisia suuntauksia joille on yhteistä sekä kielellisten kokemusten korostaminen kielen rakenteen muovaajana että kielenkäytön empiirisen tutkimuksen korostaminen introspektion sijaan kielentutkimuksen pääasiallisena tutkimusmuotona (Kemmer & Barlow 2000: ix–xv). Käyttöpohjaisen näkemyksen mukaisesti kieli uudistaa itseään jatkuvasti käytössä ja kommunikaatiossa. Mikään ei estä yksittäistä kielenkäyttäjää käyttämästä kieltä miten haluaa, mutta jos hän haluaa tulla ymmärretyksi, hänen on mukauduttava niihin käsityksiin, joita hänellä on siitä, miten hänen viestinsä todennäköisesti tullaan ymmärtämään.

Kieli on toisaalta hyvin dynaaminen, toisaalta suhteellisen hidasliikkeen järjestelmä. Kielenmuutoksen etenemistä kieliyhteisössä on kuvattu samankaltaisilla malleilla kuin vaikkapa teknologisia innovaatioita tai epidemioita. Tyypillinen kielenmuutos etenee kieliyhteisössä logistisen funktion mukaisesti, jonka kuvaaja on niin kutsuttu S-käyrä

(Chambers & Trudgill 1998, 164–166). Kiinnostavaa on, milloin ja miten sanojen merkitykset ovat niin vakiintuneet, että periaatteessa kuka tahansa kielenkäyttäjät voi ottaa uuden ilmauksen käyttöön olettaen, että se ymmärretään yhteisössä suurin piirtein yhdenmukaisella ja odotetulla tavalla.

Tutkimuksen alkukohta, 1840-luku, on aikaa, jolloin sanomalehdistö alkoi Suomessa laajentua ja lehdissä julkaistiin kirjoituksia enemmän myös suomen kielellä. Suomen kieltä myös tietoisesti kehitettiin osana kansallista identiteettiä. 1950-luku puolestaan asettuu tarkastelussamme takarajaksi siitä syystä, että siihen mennessä maaseudun käsite näyttää vakiintuneen käyttöön nykyisessä merkityksessään. Tähän rajaukseen vaikuttaa myös aineiston saatavuus: Kansalliskirjaston sanomalehtikorpuksen sanamäärä ja edustavuus laskee varsin jyrkästi tuon ajankohdan jälkeen.

Nykyisin MAASEUTU määrittyy sekä kaupungin vastakohtana että maaseudulle tyypillisiksi miellettyjen piirteiden kautta. Tällaisia piirteitä ovat: yhteys luontoon ja luonnonmaisemaan, maa- ja metsätalousvaltaisuus ja harva asutus sekä mielikuvat esimerkiksi tyypillisistä maaseudun asukkaista, elinkeinoista tai poliittisista merkityksistä. MAASEUTU on nykyisin maaseutujen kollektiivinen entiteetti, johon tyypillisesti liitetään ominaisuuksia, joita yksittäisillä maaseuduilla ei välttämättä erikseen ole. Esimerkiksi kaupunkien ulkopuolella olevia teollisuuspaikkakuntia tai hiihtokeskuksia ei yleisesti mielletä tyypilliseksi maaseudeksi.

Havainnollistava esimerkki MAASEUTU-käsitteen vakiintumisesta *maaseutu*-sanon keskeiseksi merkitykseksi on valtakunnallisen sanomalehden nimeäminen Maaseudun Tulevaisuudeksi 1916. Lehti syntyi edustamaan valtakunnallista keskustelufoorumia ajassa, jolloin käsite MAASEUTU oli jo vakiintunut laajasti ymmärretyksi kollektiiviseksi yleistykseksi. Pitkälti tähän perustuen lehti onnistui asemoimaan itsensä koko kaupunkien ulkopuolisen Suomen – maaseudun – puolesta puhujaksi. Kuten Hyvärinen ym. käsitehistoriaa koskevassa teoksessa (2003, 9) toteavat: käsitteet ovat poliittisen kielen keskeisiä solmukohtia. Suomen historian vuosituhannen vaihteen tilanteessa abstraktiksi kategoriaksi muotoutunut MAASEUTU toimi juuri näin, ajan ilmiöitä ja intressejä tehokkaasti yhteen kietovana käsitteenä.

Vaikka MAASEUTU -käsitteen vastinpariksi voidaan hahmottaa KAUPUNGIN käsite, on kuitenkin huomattava, että *kaupunki*-sanalla on

muitakin viittauskohteita kuin se, johon MAASEUTU kontrastoituu. Esimerkiksi sanaa *maaseutu* ei käytetä sellaisen alueellisen hallinnollisen yksikön nimenä, joka voisi toimijana tehdä päätöksiä siinä mielessä kuin voidaan esimerkiksi sanoa: *Mikkelissä kaupunki päätti, että telineet siivotaan kaikista julisteista* (Länsi-Savo, 19.6.2000). Tärkeä syy *kaupungin* laajempaan merkitysvaihteluun on, että se edustaa suomen kielessä historiallisesti huomattavasti varhaisempaa sanastollista kerrostumaa kuin *maaseutu*.²

Maaseutu-sanan merkityksen muutoksen tarkastelu osana kielen järjestelmää ei voi onnistua ilman että kiinnitetään samalla huomiota tämän muutoksen yhteiskunnalliseen kontekstiin, eli siihen, minkälaisessa yhteiskunnallisessa jännitekentässä ja tilanteessa sanan nykyinen kollektiivinen merkitys on muotoutunut. Tätä puolestaan ei voida tehdä ennen kuin muutoksen piirteet on paikannettu kielenkäyttöä kuvaavasta aineistosta.

Aiheen merkittävyys ja rajaukset

Maaseudun ja kaupungin suhteiden jäsentyminen on monitahoisten historiallisten, kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten muutosten yhteisvaikutusta. Tässä tutkimuksessa tarkastelemme tuon suhteen jäsentymistä kielen kautta mutta fokusoidusti: rajaamme analyysimme yhden sanan tarkasteluun ja jäljitämme suomenkielistä tekstiaineistoa käyttäen *maaseutu*-sanan muotoutumista nykyisiin merkitystehtäviinsä. *Maaseutu*-sanan osalta tiedossamme ei ole yhtään tällaista tutkimusta.

Olemme rajanneet toiset kotimaiset kielet eli ruotsin ja saamen tarkastelumme ulkopuolelle, ja analyysimme on kohdistunut suomenkielisiin sanomalehtiin. Rajaus on tehty tietoisena siitä, että Suomi oli osa Ruotsin valtakuntaa useiden vuosisatojen ajan, aina vuoteen 1809 asti. Ruotsin kieli vaikutti vahvasti suomalaisen yhteiskunnan kollektiiviseen ajatteluun, ihmisiin ja sukuihin sekä esimerkiksi hallintoon, lainsäädäntöön ja paikannimiin. Tutkimusotteemme ei myöskään ole vertaileva: emme tarkastele maaseutuun viittaavien sanojen muotoutumista muissa kielessä, kuten esimerkiksi englannissa.

² Nykysuomen etymologisen sanakirjan mukaan sana *kaupunki* on todennäköisesti lainaa jostakin muinaisruotsin murteesta. Alkuaan kauppapaikkaa tarkoittavalla sanalla on suomen kirjakielessä historiaa Mikael Agricola, eli 1500-luvulta alkaen (Häkkinen 2013, 383).

Teemme tutkimuksen alussa kuitenkin joitain huomioita suhteessa ruotsin *maaseutu*-vastineisiin *landsortiin* ja *landsbygdin*, sillä niillä on ollut merkittävä vaikutus *maaseudun* merkitysten jäsentymisessä, mutta kovin pitkälle meneviä analyysyjä emme niiden osalta tässä yhteydessä tee. Perusteellinen vertaileva tutkimus ruotsin *landsortiin* ja *landsbygdin* olisi kuitenkin mahdollista. Sen voisi tehdä esittämämme havaintojen pohjalta myöhemmin.

Kielitieteellisen analyysimme rinnalla olemme hyödyntäneet yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa käytyä keskustelua maaseudun määrittelystä ja konstruoinemisesta yhteiskunnallisena entiteettinä. Maaseutu ja kaupunki ovat useiden tieteiden, erityisesti alueperustaisten tutkimusalojen peruskäsitteitä (*key concepts*), joita käytetään ja joista keskustellaan jatkuvasti. Maaseutu on kaupungin lailla tilaan kiinnittyvä ilmiö.

Molempien entiteettien käsitteellistämistä on pohdittu erityisesti niin sanotuissa alueperustaisissa tieteissä, joissa eri mittakaavaisia maantieteellisiä alueita ja paikkoja otetaan käsitteellisesti haltuun. Näin on tehty erityisesti yhteiskuntamaantieteessä (*human geography*) ja muissa alue-tieteissä (*regional studies*) sekä kaupunkitutkimuksessa (*urban studies*). Maaseutua on käsitteenä pohdittu erityisen paljon luonnollisesti maaseutumaaantieteessä (*rural geography*) ja maaseutusosiologiassa (*rural sociology*). Maaseutututkimuksessa (*rural studies*) maaseudun käsitettä on pohdittu ja määritelty sen muotoutumisen alkuaajoista, 1950-luvulta lähtien näihin päiviin (Pratt 1996; Woods 2011; Shucksmith & Brown 2016a).

Maaseutu- ja aluetutkijat ovat osallistuneet aktiivisesti *maaseutu*-sanan merkitysten määrittelyyn ja vaikuttaneet näin osaltaan MAASEUTU-käsitteen sisältöön. Tutkijat ovat tuottaneet aineksia kollektiivisiin representaatioihin maaseudusta sekä jakaneet näitä käsityksiä eteenpäin. Eri-tyistä kysyntää on ollut maaseudun määrittelylle fyysisenä entiteettinä. Tilastoinnin lisäksi hallinto on eri maissa ottanut laajasti käyttöön tutkijoiden tekemiä luokituksia, joissa alueita tyypitellään maaseutu-ulottuvuuden mukaan. Tällaisia luokituksia tarvitaan muun muassa erilaisten politiikkojen alueelliseen kohdentamiseen. Tyypillisenä esimerkkinä voi mainita maaseudun kehittämiseen suunnattujen rahoitusten tai tukien maantieteellisten kohdealueiden määrittelyn. Myös kansainväliset järjestöt, kuten EU, OECD tai YK käyttävät tilastoinnissa tutkijoiden kehittämiä maaseutuluokitteluja. Maaseutua siis määritellään ja käsitteellistetään monien yhteiskunnallisten tahojen ja intressiryhmien käyttöön.

Maaseutututkimuksessa kysymys kielen merkityksestä on viime vuosina noussut vahvemmin esiin.³ Kielen merkitystä on jouduttu pohtimaan, kun alan teoksia (kuten Woods 2005) ja niiden keskeisiä englanninkielisiä termejä *rural* ja *countryside* on käännetty eri kielille.⁴ Esimerkiksi kreikan kielessä ei ole löydetty toimivaa vastinetta, jonka merkityssisältö vastaisi termin *rural* sisältöä. Menelaos Gkartzion mukaan kreikan kielessä on periaatteessa kaksi sanaa, *agroticos* ja *georgikos*, jotka ovat lähimpänä englannin kielen sanaa *rural*. Molemmat viittaavat kuitenkin vahvasti maatalouteen. Maaseutua koskevassa kreikankielisessä kirjallisuudessa käytetään myös termiä *ypertos*, joka kreikan yleiskielessä viittaa kuitenkin enemmän fyysiseen luonnonympäristöön. (Gkartzio 2018, 7–11.)

Yhteiskuntatieteellisessä maaseutututkimuksessa kieleen kytkeytyvien analyysien päälinja liittyy niin sanottuun konstruktivistiseen lähestymistapaan: miten maaseutu rakentuu muuna kuin fyysisenä tilana, eli sosiaalisen, ihmisten välisen kulttuurin ja kanssakäymisen ilmiönä (Pratt 1996). Maaseutua on tästä näkökulmasta lähestytty narratiivien, diskursioiden ja representaatioiden tutkimisen menetelmin. Diskurssien tutkimusta voidaan nykyisin pitää jopa yleisenä lähestymistapana maaseutututkimuksessa. Suomessa tähän liittyviä esimerkkejä maaseudun käsitteoreettisesta tutkimuksesta ovat maantieteilijä Olli Rosenqvistin tutkimukset. Niissä keskeinen ajatus on tulkita maaseudun jäsentymistä kielen välittämänä puhuntoina, keskusteluina ja diskursiivisina kamppailuina (Rosenqvist 2004).

Kielen järjestelmän muutosten tasolla ja laajoilla tekstiaineistoilla sanan *maaseutu* muotoutumista ei kuitenkaan ole tutkittu. Synnä tähän voinee pitää tieteidenvälisiä, tässä tapauksessa kielitieteiden ja muiden yhteiskuntatieteiden välisiä rajoja. Näkemyksemme mukaan tieteidenvälinen lähestymistapa olisi tarpeen: kielellä on keskeinen merkitys maaseuduiksi ja kaupungeiksi jäsentyvien entiteettien rakentumisessa yhteiskunnalliseksi suhteiksi, joissa kommunikoiva ihminen on keskeinen toimija.

Rajautumista suomenkieliseen aineistoon perustelemme lisäksi sillä, että tutkijoina meillä on parempi kulttuurinen ymmärrys suomalaisesta

3 Tämä liittyy yleisemmin keskusteluun englannin kielen hegemonisesta asemasta globaalina tieteen kielenä (Phillipson 1992).

4 Englannin kielen sanan *rural* alkuperä on latinan sanassa *rūrālis*, mutta englannin kielessä sekä *rural* että *countryside* -sanojen juuret ovat 1400-luvulla (OED Online).

maaseudusta, eli yhteiskunnallisesta ja historiallisesta käyttökontekstista, johon tutkimamme ilmaisut aineistossa kuuluvat. Jokaisessa kielessä voi nimittäin olla yllättäviä käsitteellisiä suhteita, joiden havainnointi edellyttää hyvää kielen ymmärrystä siitä, miten keskeiset käsitteet ”kielentyvät”, mitä merkityksiä niihin liittyy, miten käsitteet ja merkitykset liittyvät toisiinsa sekä miten sana ja sen käyttökonteksti mahdollisesti liittyvät toisiinsa.

Aiemman kielitieteellisen suomen kielen tutkimuksen suhteen tämä tutkimus asemoituu lähinnä tutkimuksiin, joissa suomen kielen 1800-luvulle sijoittuvan kehitysvaiheen (nk. varhaisnykysuomen) puitteissa kielellisten ja yhteiskunnallisten muutosten vuorovaikutusta on tutkittu yksittäisten tekstien tai tekstiaineistotyyppien näkökulmasta (esim. Laitinen 2008, Laitinen & Nordlund 2013, Lauerma 2013). Huomio on tutkimuksessa usein kohdistunut erityisesti suomen kielen kehittämistä ohjanneisiin kieli-ideologioihin ja näiden ideologioiden yhteyksiin nationalistiseen valtioprojektiin. Esimerkiksi Nordlund & Pallaskallio (2017) ovat tutkineet tästä näkökulmasta essiivin vartaloiden ja illatiivin päätteiden vaihtelua.

Kielikysymysten yhteiskunnalliset ja poliittiset kehykset ovat luonnollisesti kiinnostaneet myös historiantutkijoita (ks. esim. Huumo 2006, Engman 2018). Sen sijaan tutkimukset, jotka lähestyisivät muita yhteiskunnallisia muutoksia yksittäisten kielen rakenteiden näkökulmasta, ovat olleet harvinaisempia. Suomen kielen tutkimuksen ohella tutkimuksemme lähestyykin käsittehistorian intressejä (Hyvärinen 2003).

Tutkimusasetelmamme on syntynyt tieteidenvälisen pohdinnan ja yhteistyön tuloksena. Tiedossamme ei ole toista vastaavaa tutkimusta. Kyseessä onkin eräänlainen mallitutkimus siitä, miten tieteidenvälisellä otteella ja metodologisella välineistöllä saadaan mielekkäitä tuloksia. Myöhemmin tätä tutkimusotetta voidaan laajentaa kansainväliseen vertailevaan tutkimukseen.

Aineistona digitoitut suomenkieliset sanomalehdet

Tutkimus on toteutettu käyttäen Kansalliskirjaston sanomalehtikoelmaan digitoituja sanomalehtiä. Kansalliskirjaston digitoitu kokoelma käsittää kaikki painetut suomenkieliset sanomalehdet 1820-luvulta 1920-luvulle, jonka jälkeen 1950-luvulle astikin aineistoa on paljon

saatavilla. Painettujen kirjojen ja yksityiskirjeiden lisäksi sanomalehdet muodostavat keskeisen historiallisen kieliaineiston lajin. Erityisesti yhteiskunnallisen ja ajankohtaisen sisältönsä vuoksi näistä kolmesta sanomalehdet tavoittavat parhaiten sellaiset kielenkäytön rekisterit, jotka heijastavat, etenkin 1870-luvulta eteenpäin, kirjoittajiensa käsitystä vallitsevasta yleisestä kielitajusta, sillä ne suunnattiin laajalle yleisölle. Tuohon aikaan julkista yhteiskunnallista keskustelua käytiin erityisesti sanomalehtien sivuilla.

1800-luvulla tapahtunut suomenkielisen sanomalehdistön kehitys näkyy selvästi kaikissa aineiston jakaumissa. Kehitys voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: 1820-luvulla käynnistynyt julkaisutoiminta laajeni nopeasti, vaikka yksittäisiä julkaisuja leimasi epäsäännöllisyys ja lyhyt ikä. 1850-luvulla voimaan tullut tiukka sensuurilainsäädäntö, joka salli vain uskonnolliset ja taloudenpitoa koskevat suomenkieliset julkaisut, hillitsi julkaisutoimintaa. Sen aiheuttama stagnaatio jatkui pitkälle 1860-luvulle asti, vaikka sensuuri asteittain purettiin jo aiemmin. 1870-luvulta eteenpäin suomenkielinen sanomalehtien ja aikakauslehtien julkaiseminen kiihtyi ja laajeni: julkaisuja tuli lisää, niiden julkaiseminen tiheni ja säännöllistyi (Marjanen ym. 2019). Samalla toimitukset ammatillistuivat, ja lehtien alueellinen pohja laajeni. 1800-luvun lopussa suomenkielisen sanomalehdistön voi sanoa muotoutuneen. Yksittäiset sanomalehdet edustivat kirjavaa joukkoa poliittisia ja alueellisia intressejä, jotka heijastuivat lehtien toimituksellisessa linjassa.

Suomen kielen 1800-luvun kattavaa kehitysvaihetta kutsutaan yleisesti varhaisnykysuomeksi, joka käsittää erittäin dynaamisen siirtymävaiheen vanhan kirjasuomen ja nykysuomen välillä. Varhaisnykysuomen aikana yleiskielen murrepohja laajeni erityisesti itämurteiden suuntaan, kun monet kielen kehittäjät kokivat vanhan kirjasuomen edustaneen ahtaasti lounaismurteita ja olevan näin heikosti ymmärrettävissä muualla Suomen suuriruhtinaskunnan alueella. Sanastotyötä tehtiin runsaasti erityisesti sanakirjojen muodossa, ja yleiskieleen pyrittiin vakiinnuttamaan suomenkielisiä vastineita suomentamisen tarpeisiin.

Suomentamisella oli keskeinen osa kaikessa suomenkielisessä julkaisutoiminnassa, sillä huomattava osa tuona aikana julkaistusta kirjallisuudesta, samoin kuin esimerkiksi monet sanomalehtiartikkelit, olivat käännöksiä. Sanaston ja muiden yleiskielen rakenteiden vakiintuminen oli kuitenkin verrattain hidasta ja vaihtelevaa, joten varhaisnykysuomea leimaa huomattava ajallinen ja alueellinen vaihtelu.

Analyysin kohteena ovat siis suomenkieliset sanomalehdet, jotka alkoivat ilmestyä 1820-luvulla. Aineisto kattaa kaikkiaan 412 548 yksittäistä lehden numeroa sisältäen noin 5 miljardia yksittäistä sanaa. Tarkastelu kohdistuu erityisesti *maaseutu*-sanaan, joka esiintyy eri muodoissaan tässä aineistossa kaikkiaan 602 070 kertaa. Kuten Häkkinen (2013) on todennut, *maaseudun* ensiesiintymä sanakirjoista löytyy Daniel Europa-euksen ruotsalais-suomalaisesta sanakirjasta ruotsin *landsortin* käännösvastineena. Elias Lönnrot oli kuitenkin käyttänyt sanaa *maaseutu* jo Mehiläisessä (1/1840), tosin alueen tai seudun merkityksessä.

Aineistoa on käsitelty pääosin käyttämällä Kielipankin tarjoamaa KORP-käyttöliittymää, jonka avulla Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelmaan voi kohdistaa tarkennettuja hakuja⁵. *Maaseutu*-sanon esiintymät on koottu kohdistamalla haku sanatietueiden lemma-kenttään, joka pitää sisällään automaattisesti tunnistetun sanan perusmuodon. Lemma-kenttä on monissa tapauksissa tunnistanut *maaseudun* lisäksi genetiivimääriteosallisia *maanseutuja*, mutta ne muodostavat hyvin pienen osan esiintymistä. Tarkempia määrällisiä analyysejä on tehty kohdistamalla hakuja myös viereisiin sanoihin tai *maaseutu*-esiintymien morfologisen analyysin sisältävään msd-kenttään. Analyysissämme hyödyntämät pronominitarkenteet on haettu sellaisista tapauksista, joissa *maaseutua* edeltää sija- ja lukutaivutukseltaan sen kanssa kongruoiva pronomini. Näistä esiintymistä kiinnostuksen kohteenamme olevien pronominiin esiintymät on seulottu konkordanssilistasta käsin.

Kielellinen analyysi

Analyysimme lähtökohtana oli suppeammilla aineistoilla aiemmin tehty havainto *maaseutu*-sanon monikkomuodon vaihtumisesta yksikköön (Piispanen & Hyyryläinen 2015 ja Hyyryläinen & Vallas 2016). Lähdimme seuraamaan tätä havaintoa systemaattisemmin sekä laajemman aineiston kautta, eli seurasimme *maaseutu*-sanon yleisempien sanamuotoryhmien vaihtumista monikkomuotoisista yksiköllisiin. Etenemme tähän analyysiin tarkastelemalla kuitenkin ensin lyhyesti *maaseutu*-sanon varhaista muotoutumista sekä suhdetta ruotsin sanoihin *landsbygd* ja *landsort*.

5 Kansalliskirjasto 2011. Kansalliskirjaston sanoma- ja aikakauslehtikokoelman OCR-korpus (1875–1920) [tekstikorpus]. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-201801192>

Varhaisin *maaseudun* esiintymä aineistossamme on Elias Lönnrotin toimittaman Mehiläisen viimeisessä vuosikerrassa tammikuulta 1840. Artikkelin ”Sateen paljoudesta” sisältää kaksi *maaseudun* esiintymää (1a ja 1b). Ne ovat 1840-luvun ainoat esiintymät lukuun ottamatta saman artikkelin uudelleenjulkaisua Maamiehen ystävässä 1847.

1a Ilmasta alasputoava vuotinen wedenpaljous on suurin maan keskiseuduilla ja vähenee sitä myöten, kun siitä tullaan likemmä maan pohjois- eli eteläpäätä, s. t. s. lampimämmillä **maaseuduilla** alasputoaa vuosittain enempi wettä, kun kylmemmilla

1b Mutta peräti wastahakaan on sade'päiwien luku sitä suurempi, mitä kylmempi **maaseutu**.

Esimerkeistä ei suoraan käy ilmi, mihin *maaseutu* niissä viittaa tai mikä on *maa*-määriteosan ja *seutu*-perusosan suhde. Virkkeiden aihe, ilmasto, antaa aiheen olettaa, että nykysuomen *maaseudun* kannalta keskeinen kontrasti *kaupungin* kanssa ei ole tässä kontekstissa relevantti, sillä ilmasto vaikuttaa yleisesti ottaen samalla tavalla kaupungeissa ja niitä ympäröivillä maaseuduilla. Onkin mahdollista, että *maa*-määriteosa pyrkii luomaan kontrastin ennemmin merialueisiin kuin kaupunkiin. Se olisi näin rakenneosiensa yhdistelmänä läpinäkyvä ja merkitsisi josta-kuinkin samaa kuin *maa-alue*.

Esimerkissä 1b *maaseutu* on viittaukseltaan lajityyppiin kohdistuva eli generaalinen (Hakulinen & Karlsson 1979, 132; Lyons 1977, 177–179) ja esiintyy geneerisessä lauseessa, joka ilmaisee ajattoman lainalaisuuden alueiden lämpötilojen ja sademäärien välisestä keskinäisestä riippuvuudesta. Geneerisen viittauksen tuottama implikaatio tässä tapauksessa kuitenkin on, että lajilla tai luokalla johon *maaseutu* esimerkissä viittaa, on myös konkreettisia instansseja, yksittäisiä ja yksilöitäviä maaseutuja.

Toisin kuin Mehiläisen kaksi esiintymää antavat olettaa, *maaseutu* 1850-luvulta eteenpäin vakiintuu nopeasti sanaksi, jota merkityksensä puolesta voisi pitää käänkösvastineena sekä ruotsin *landsbygdille* että *landsortille*⁶. *Landsbygd* merkitsee rakennettuun kaupunkialueeseen rajautuvaa aluetta, ja sitä käytetään myös määräisessä muodossa (*landsbygden*) silloin, kun viitataan maaseutumaisiin alueisiin kollektiivisena

6 *Maaseutu* esiintyi varsinkin 1850-luvulla nykyasunsa lisäksi muodoissa *maanseutu* ja *maan seutu*. Vaikka genetiivisijainen määriteosa on ollut tavallinen yhdyssanojen johtamiskeino muutenkin (ks. esim. Pitkänen 2008), voidaan genetiivillisissä muodoissa (*maan seutu* ja *maanseutu*) nähdä myös *landsortin* ja *landsbygdin* vaikutus. 1850-lukua lukuun ottamatta genetiivilliset *maaseudut* muodostavat kuitenkin vain hyvin pienen osan kaikista sen esiintymistä.

kokonaisuutena. Määräistä *landsbygdia* vastaavaa kollektiivista käyttöä on *maaseudunkin* kohdalla esiintynyt jo 1850-luvulta lähtien ja se on yleinen nykysuomessakin:

2a Tällaiset tapaukset **maaseudulla** ovat ihan jokapäiväisiä ja tunnetut kaikille, jotka asuvat suomalaisissa seuduissa.
(Uusi Suometar no. 4 10.01.1879)

Landsort puolestaan viittaa provinsiaalisiin ja perifeerisiin alueisiin pääkaupungin tai muun keskuksen ulkopuolella. Nykyruotsiin on vakiintunut tästä sanasta vain määräinen muoto, ja kaikki alueet pääkaupungin ulkopuolella kuuluvat tähän kollektiiviseen alueeseen (Reuter 2005). *Maaseudun* käyttöä samantapaisessa merkityksessä edustaa esimerkki 2b:

2b Kun nyt olemme puhuneet pääkaupungin suomalaisista lehdistä, heittäkäämme silmäily **maaseudun** lehtihin. Menkäämme ensin wanhaan Turkuun.
(Helsingin Uutiset 7.12.1863)

Esimerkkiä 2b olisi vaikea ymmärtää vain *maaseudun* kaupunkiin, tai tiiviisti rakennettuun kaupunkimaiseen alueeseen viittaavan merkityksen kautta. Kirjoittajan tarkoituksena ei kuitenkaan liene ollut implikoida, ettei Turku olisi kaupunki. Sen sijaan esimerkki 2b havainnollistaa *maaseudun* käyttöä provinssin tai periferian merkityksessä Helsinkiin nähden. *Landsortin* määräisen yksikön tapaan *maaseutu* viittaa tässä koko Helsingin ulkopuoliseen Suomeen.

Niin *landsbygdin* kuin *landsortin* piirteet – kontrasti kaupunkimaiseen ja tiheästi rakennettuun alueeseen ja pääkaupunkiin – kuuluvat *maaseudun* merkitysrakenteeseen 1850-luvulta lähtien. Ne ovat lähtökohtana kuvaukselle, jonka Kielitoimiston sanakirja nykyäänkin sille antaa. 1800-luvun viimeisille vuosikymmenille saakka *maaseutu* eroaa kuitenkin sekä *landsbygdista* ja *landsortista* että nykysuomen *maaseudusta* siinä, että sitä käytetään pääsääntöisesti monikollisena. Kansalliskirjaston sanoma-lehtikorpuksen ruotsinkielisistä lehdistä tehtyjen hakujen perusteella yksikön määräiset muodot ovat sekä *landsbygdin* että *landsortin* kohdalla niin yleisiä, että ne kattavat yli 80 prosenttia kaikista esiintymistä.

Vaikka kaikki yksikön määräiset muodot ruotsissa eivät tietenkään aina välttämättä edusta sanojen kollektiivimerkityksiä, voidaan yksikön määräisten muotojen osuuksia pitää epäsuorana osoituksena näiden keskeytyksestä. Yksikön määräiset muodot ovat esimerkiksi *landsortin*

perusosan *ortin* kohdalla huomattavasti harvinaisempia, ja niitä on vain hieman yli 20% kaikista sen esiintymistä.

Maaseudun monikkomuotojen runsaus on kiinnostava ilmiö, koska toisaalta se viittaa siihen, että *landsortin* ja *landsbygdenin* määräisten yksikkömuotojen kaltainen yksiköllinen kollektiivimerkitys ei ole yleinen ja toisaalta siihen, että lähtökohtaisesti maaseutu on kategoria, joka koostuu useista jäsenistä. Monikkomuotojen runsaus viittaa edelleen myös siihen, että maaseutuja käsitellään enemmän joukkoina kuin yksilöinä.

1800-luvun puolenvälin monikkovoittoisen kauden aikana yksiköllisellä *maaseudulla* on siis ollut mahdollisuus viitata määräisen *landsortin* tai *landsbygdenin* tapaan kontekstuaalisesti rajautuneeseen, joko pääkaupunkiin (*landsortin*) tai kaupunkimaiseen, tiheästi rakennettuun alueeseen (*landsbygd*) kontrastoituvaa kollektiiviin, tai tiettyyn, yksilöitävään alueeseen, josta nämä kollektiivit muodostuvat. Jälkimmäinen ikään kuin vastaa niitä alueita, joiden joukkoon monikollinen *maaseutu* viittaa. Usein rajaa näiden kahden tulkinnan välille ei ole kuitenkaan helppo vetää, sillä mikään syntaktinen tai muu kieliopillinen piirre ei niitä tarkasti erottele. Tämä on semanttisestikin johdonmukaista, sillä yksiköllisen kollektiivisen *maaseudun* mahdollisuus viitata kontekstuaalisesti rajautuneeseen kokonaisuuteen on mahdollistanut jatkumon koko Suomen kaikista maaseuduista lähimpään paikalliseen maaseutuun.

Esimerkiksi kun Vaasan Sanomissa 1870-luvulla oli palsta ”Kirjeitä maaseudulta”, joka vastasi sisällöltään Oulun Wiikko-Sanomien palstaa ”Kirjeitä maaseudulta”, ei ole oletettavaa, että alueet, joiden oloja palstoilla käsiteltiin, olisivat olleet määrällisesti lähtökohtaisesti erilaiset tai erilaisessa suhteessa lehtiensä toimituspaikkoihin. Edellisessä kontekstuaalisesti relevanttien maaseutualueiden kokonaisuuteen viitattiin monikolla, jälkimmäisessä kollektiivisella yksiköllä. Monikolliset ovat edelleen monitulkintaisia kollektiivisen ja distributiivisen viittauksen välillä (Hakulinen & Karlsson 1979, 132).

Seuraavassa kuvaamme kvantitatiivisten indikaattorien avulla, miten edellä kuvattujen *maaseudun* eri käyttötapojen keskinäiset suhteet vaihtelivat 1840–1950 välisellä ajalla. Huomiomme kohdistuu erityisesti siihen, missä tahdissa yksilöitävä *maaseutu* katoaa käytöstä ja yksiköllisestä kollektiivisesta viittauksesta tulee *maaseudun* pääasiallinen käyttötapa. Tulkintamme mukaan juuri yksiköllisten kollektiivisten, ruotsin

yksikön määräisiä *landsbygdeniä* ja *landsortenia* vastaavien *maaseutu-*tapausten yleistyminen on välttämätön edellytys MAASEUTU-käsitteen vakiintumiselle *maaseudun* keskeiseksi merkitykseksi.

Kvantitatiivisten analyysien avulla kuvaamme, miten *maaseudun* käyttö muuttuu 1800-luvun jälkimmäisellä ja 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Muutokset kytkeytyvät prosessiin, joka näkyy parhaiten yksikkö- ja monikkomuotojen vaihtelussa. Suomessa monikollinen substantiivi voi viitata tarkoitteidensa joukkoon joko kollektiivisesti yhtenä jakamattomana entiteettinä tai distributiivisesti joukkoon toisistaan erottuvia diskreettejä entiteettejä. Samoin monikko voi olla määrällisesti määräinen viitaten aivan tiettyyn joukkoon tai epämääräinen viitaten summittaisesti joukkoon tarkoitteita.

Näiden välillä on suomessa kuitenkin selvä ero vain konteksteissa, jotka sallivat nominatiivin ja partitiivin välisen vaihtelun. Sekä kvantitatiivisesti määräinen (aivan tiettyyn, tunnettuun ja selvästi rajattavaan joukkoon viittaava) että epämääräinen (summittaiseen joukkoon viittaava) monikko kuitenkin itsessään yleensä edellyttää ajatuksen distributiivisen kategorian olemassaolosta, vaikka viittaus kontekstissa olisikin kollektiivinen. Iso suomen kieliooppi (VISK: § 557) jakaa yksikölliset kollektiivisanat sanat kahteen kategoriaan sen mukaan onko niiden viittaus kontekstista riippumatta aina jakamaton kollektiivi, vai voiko distributiivinen tai jakamaton tulkinta vaihdella kontekstista riippuen. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat sanat kuten *yhteiskunta* ja *köyhälistö*, jälkimmäiseen *henkilöstö*, *nuoriso* ja *yleisö*.

Kuvaajaan 1 on koottu *maaseudun* monikkomuotojen osuus kaikista *maaseudun* esiintymistä aineistossamme. Siitä ilmenee, miten *maaseutu* menettää monikkumuotoiset esiintymänsä varsin nopeassa tahdissa. Käyrän yleinen muoto on tavanomainen kielenmuutoksille, jotka tyypillisesti etenevät noudattaen logistista S-käyrää (Chambers & Trudgill 1998, 164–166). Logistista funktiota kuvaavalle käyrälle on ominaista hitaan käynnistymisen, nopean muutoksen ja hidastuvan muutoksen vaiheet. Nämä vaiheet ovat kuitenkin osin keinotekoisia, sillä logistisesta funktiosta ei matemaattisesti voida osoittaa erityistä pistettä, jolloin hidaski muutos muuttuu nopeaksi. *Maaseudun* monikkumuotoja koskeva muutos on siis käynnistynyt jo 1860-luvulla, mutta siirtynyt nopean muutoksen vaiheeseen 1880-luvun loppupuolella.

Kuvaaja 1: *Maaseutu*-sanan monikkumuotojen (*maaseudut*) %-osuus kaikista *maaseutu*-sanoista suomenkielisessä sanomalehdissä vuosina 1840–1950 (Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelma)

Monikkumuotojen väheneminen viittaa välillisesti kollektiivisten yksiköllisten viittausten yleistymiseen, sillä päinvastainen edellyttäisi monikkumuotojen korvautumista pääosin viittauksilla tietyn alueen yksilöiviin *maaseutuihin*. Näin ei kuitenkaan näytä tapahtuvan, vaan pikemminkin päinvastoin. Vaikka tietyn alueen yksilöivien *maaseutujen* osuutta sinällään on vaikea mitata yksinkertaisella indikaattorilla, sijaismuuttujana voidaan käyttää sellaisia *maaseudun* esiintymien piirteitä, jotka monikon tapaan edellyttävät, että maaseudut muodostavat yksilöitävistä alueista koostuvan joukon. Näiden piirteiden on oltava lauseyhteydessään helposti automaattisesti tunnistettavia ja laskettavia, sillä aineiston syntaktinen koodaus on epäluotettava⁷.

Näillä kriteereillä tutkittaviksi piirteiksi valikoituivat pronominitarkenteet. Ne oli suhteellisen helppo seuloa yleisimpien *maaseutua* välittömästi edeltävien sanojen joukosta rajaamalla KORP-haku *maaseutua* edeltävät pronominit luku- ja sijakongruenssin perusteella ja käymällä esiintymät käsin läpi. *Maaseutua* pronominitarkenteiden joukossa on

⁷ Kielipankin ylläpitämä versio Kansalliskirjaston sanomalehtikorpuksista on esikäsitelty syntaktisella jäsentimellä, joka on tunnistanut automaattisesti jokaisen sanan syntaktiset dependenssisuhteet. Jäsennys on kuitenkin laadultaan epäluotettava.

kaksi ryhmää, joiden voi ajatella laskennallisesti erottelevan kollektiivisesti ja yksilöivästi viittaavat yksikölliset *maaseudut*.

Ensimmäisen ryhmän näistä muodostavat kvanttoripronominitarkenteet (kuten *moni*, *usea*, *jokainen*), jotka ilmaisevat tarkkaa tai summittaista lukumäärää ja edellyttävät jaottomien entiteettien joukkoja (VISK: § 762). Ne käyttäytyvät siis samoin kuin monikkomuodot siinä suhteessa, että ne edellyttävät ajatuksen monilukuisesta kategoriasta olevan mielekäs.

3a Olen siitä wakuutettu että koko rautatien warsi Turusta Pietariin odottaa suomalaista päivälehteä, odottaa **moni maaseutu** ja kaupunki, joihin warsinkin kesällä laiwallikkeiden awulla tulee posti joka päivä.

(Uusi Suometar 30.08.1880)

Toisen ryhmän muodostavat määräisyyden ja epämääräisyyden ilmauksina käytetyt pronominitarkenteet, sillä niiden avulla kirjoittaja tai puhuja suhteuttaa viittaamansa kohteen mahdollisten kohteiden joukkoon. Yleisimmät määräisyyttä osoittavat tarkenteet kuuluvat demonstratiivipronomineihin (*tämä*, *tuo*, *se*) ja epämääräisyyttä ilmaisevat indefiniittisiin kvanttoripronomineihin (*joku*, *eräs*, *yksi*) ja proadjektiivieihin (kuten *sellainen*, *tuollainen*, *eräänlainen*) (VISK: §1410–§1416). Vaikka määräisyyttä tai epämääräisyyttä ei tarvitse aina eksplisiittisesti osoittaa, näiden ilmausten läsnäolo edellyttää vaihtoehtoisten tulkintojen mahdollisuuden.

3b Jäältä nähtiin muskus-härkiä, peuroja, jääkarhuja, jäniksiä ja walkoisia kettuja, mutta eo paljon, sillä **tämä maaseutu** ei kaswanut heinää eikä paljon jakälöitäkään ja sentähden löytyy siellä wähä eläimiä ja lintuja.

(Suometar 31.8.1855)

3c Näytelmäpaikka osoittaa **erästä maaseutua** Hämeessä

(Otawa 19.1.1861)

3d Jos sitte wielä määräpaikka ei olekaan kaupunki, waan **joku maaseutu**, niin uudistetaan samat maksut, niin että sen kirjeen liika-menot tulewat tyyrimmäksi itseä päämaksua, postirahaa.

(Oulun Wiikko-Sanomia 6.10.1860)

Niin sanotut luontaisesti tunnistettavien substantiivien (VISK: § 1409), kuten *kuu*, *aurinko* tai *maapallo*, määräisyyttä tai epämääräisyyttä harvoin ilmaistaan, sillä niitä ajatellaan kontekstissaan olevan vai yksi kerrallaan. Koska yksiköllinen kollektiivinen *maaseutu* kokoa yhtenäiseksi

entiteetiksi kaikkien kontekstissaan relevanttien maaseutualueiden kokonaisuuden, se on yleensä samalla tavalla luontaisesti tunnistettava. Tiettyyn, yksilöitävään alueeseen viittaava *maaseutu* sen sijaan käyttäytyy tavanomaisen substantiivin tavoin ja on ilmaistava määräiseksi tai epämääräiseksi kontekstin niin vaatiessa.

Vaikka yksiköllisen *maaseudun* kollektiivisuuden aste hahmotettaisiin jatkumoluonteisena siten, että se voi enemmän tai vähemmän korostua, määräisyyden ja epämääräisyyden ilmauksia voidaan käyttää indikaattoreina tämän jatkumon määrällisen jäsentymisen kuvaamiseen. Tämä perustuu siihen, että kollektiivisen yksiköllisen *maaseudun* kohdalla määräisyyteen ja epämääräisyyteen liittyvät ilmaukset ovat epätodennäköisempiä kuin yksilöivän *maaseudun* kohdalla. Tilanne ei muutu, vaikka asiaa lähestyttäisiin jatkumon näkökulmasta: mitä enemmän kollektiivisuus korostuu, sitä pienemmäksi laskee määräisyyttä tai epämääräisyyttä ilmaisevien piirteiden todennäköisyys. Taulukossa 1 on esitetty edellä mainittuihin kahteen pronominitarkenteiden ryhmään kuuluvat esiintymät *maaseudun* yhteydessä.

Taulukko 1: Pronominitarkenteellisten *maaseutu*-sanojen määrät ja osuudet suomenkielisissä sanomalehdissä 1850–1949 (Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelma)

Ilmestymisvuosi	Pronominitarkenteelliset maaseudut	Kaikki maaseudut	%
1850–1859	3	318	0.94
1860–1869	33	4344	0.76
1870–1879	82	11032	0.74
1880–1889	129	38056	0.34
1890–1899	236	113323	0.21
1900–1909	163	213422	0.08
1910–1919	72	82456	0.09
1920–1929	49	40878	0.12
1930–1939	56	56161	0.10
1940–1949	20	28369	0.07

Maaseudun yhteydessä esiintyvien pronominitarkenteiden kokonaisfrekvenssi laskee tarkastelujakson aikana suurin piirtein samassa tahdissa kuin monikkomuodot. Laskeva frekvenssi osoittaa, että kollektiivinen yksiköllinen *maaseutu* hyvin todennäköisesti yleistyy tarkastelujakson aikana, sillä mikäli näin ei olisi, pronominitarkenteiden frekvenssin

pitäisi kasvaa. Taulukon kuvaama muutos osuu kuitenkin ajoitukseltaan hyvin yhteen monikkomuotojen harvinaistumisen kanssa: molemmissa nopean muutoksen vaihe ajoittuu 1800-luvun kahdelle viimeiselle vuosikymmenelle. Voidaan siis ajatella, että monikkomuotojen ja näiden pronomin tarkenteiden väistymisessä on kyse toisiinsa liittyvistä ilmiöistä. Taulukon kuvaama muutos ei liity myöskään mihinkään koko aineistoon yleisesti vaikuttavaan tekijään, sillä esimerkiksi *maaseudun* pääosan *seudun* kohdalla vastaavaa muutosta ei ole havaittavissa.

Edellä esitetyn perusteella semanttisesti *maaseudun* esiintymät jakaantuivat karkeasti kolmeen merkitystyyppiin: 1) varsin yleisellä tasolla alueeseen tai seutuun (4a), 2) *landsortin* tapaan provinsiaaliseen, pääkaupunkiin tai muuhun keskukseen kontrastoituvaan alueeseen (4b) tai 3) *landsbygdin* tapaan kaupunkimaisesti rakennettuun alueeseen kontrastoituvaan seutuun (4c). Lisäksi kaikki nämä sallivat sekä yksilöivän että kollektiivisen viittauksen sekä monikossa että yksikössä.

4a Toinen merkittävä kohta on että koko se lawea **maaseutu**, jonka rajana olisi etelässä keskinen emärata ja idässä tuo pohjoiseen päin kulkewa linja, ei tulisi osalliseksi uuden ajan kulkuneuvoihin.

(Uusi Suometar 16.5.1877)

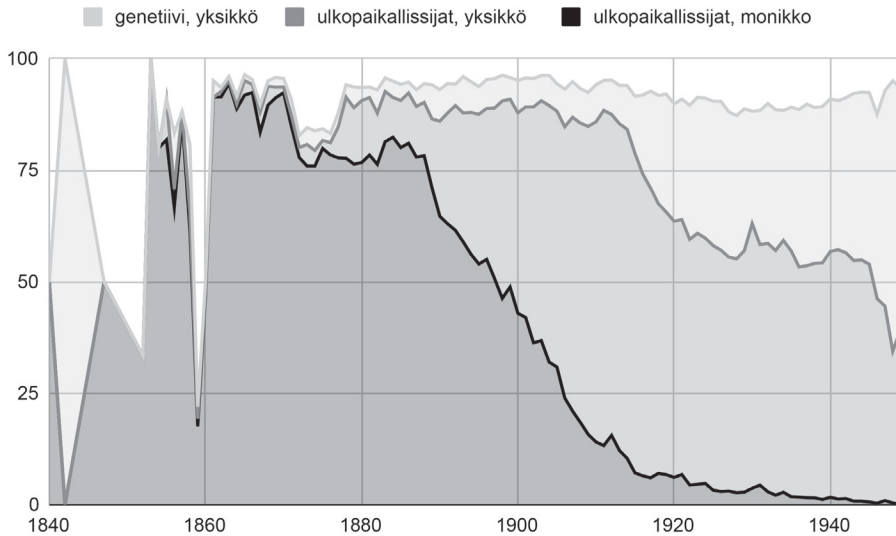
4b Toimisto sulkeutuu etenkin **maaseudun** kuntain ja kaupunkien huomioon warmistaaksensa riitinkiä kunnallisiin rakennuksiin – –

(Hämeen Sanomat 1.10.1879)

4c Ja kuitenkin on ympäröiwä **maaseutu** wallan suomenkielinen, ja itse kaupungissa kuulee monin werroin enemmän suomea kuin ruotsia!

(Vaasan Sanomat 4.8.1879)

Edelleen kaikki yksikölliset ja monikolliset esiintymät ovat voineet olla viittaukseltaan sekä kollektiivisia että (yksikön tapauksessa) yksilöiviä tai (monikon tapauksessa) distributiivisia, eli viitata toisistaan erottuvista osista koostuvaan joukkoon. Edellä osoitettiin, miten näistä tyypeistä kaikki muut paitsi yksikölliset, viittaukseltaan kollektiiviset merkitykset harvinaistuivat samassa tahdissa: ensin hitaasti 1860-luvulta alkaen ja sitten nopeasti 1800-luvun kahdella viimeisellä vuosikymmenellä. Valitut esimerkit 4a–c ovat kuitenkin epätyypillisempien esiintymien joukosta, sillä yleisin *maaseudun* muoto 1800-luvun puolivälin jälkeen on monikollinen ja ulkopaikallissijainen.

Kuvaaja 2: Yleisimpien *maaseutu*-sanan taivutusmuotoryhmien osuudet kaikista *maaseutu*-sanan esiintymistä suomenkielisissä sanomalehdissä vuosina 1840–1950 (Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelma)

Maaseutu esiintyy lauseissa adverbialiasemassa osoittamassa lauseen kuvaaman tilan tai tapahtuman paikkaa tai sijaintia. Tämän voi osoittaa tarkastelemalla tarkemmin *maaseudun* sijamuotojakaumia ja niiden vaihtelua tarkastelujaksolla. Kuvaajaan 2 on koottu *maaseudun* kolme yleisimmän muotoryhmän (monikon ulkopaikallissijojen, yksikön ulkopaikallissijojen ja yksikön genetiivin) osuudet kaikista *maaseudun* esiintymistä.

Maaseudun ulkopaikallissijojen käyttö liittyy suoraan sen esiintymiin adverbialiasemissa. Näille adverbialitapauksille on huomionarvoista, että ne eivät usein tee eroa edellä kuvattujen merkitystyyppien välillä, vaan esiintymät ovat epämääräisiä (*vague*) tai monitulkintaisia (*ambiguous*) näiden välillä (ks. esim. Tuggy 1993). Erot kolmen merkitystyyppin välillä ovat adverbialii-*maaseutujen* kontekstissa usein epärelevantit. Tämä johtuu osaksi siitä, että näitä *maaseudun* merkityksiä sitovat toisiinsa vahvat implikaatiot. Yksilöity, provinsiaalinen *maaseutu* on toisaalta maantieteellinen alue ja kontrastoitua paikalliseen kaupunkiin tai muuhun asutuskeskukseen se on usein myös *maaseutumainen* suhteessa keskuksensa tiiviiseen kaupunkimaiseen asutukseen. Kolme merkitystä voivat siis adverbialitapauksissa useimmiten elää sovussa

samassa esiintymässä ilman väärinymmärryksen vaaraa, koska eroavaisuudet niiden välillä eivät ole asiayhteydessään relevantteja.

Monikon ulkopaikallissijoille on tyypillistä, että ne eivät tee eroa kvantitatiivisen määräisyyden ja epämääräisyyden välille. Suurimmassa osassa tapauksia *maaseudun* esiintymät ovat olleet siis avoimia niin kvantitatiivisesti määräiselle kuin epämääräiselle ja distributiiviselle ja kollektiiviselle tulkinnalle samanaikaisesti. Adverbiaaliasemassa toimivan sanan viittauksen suhteen erot näiden välillä eivät usein olekaan merkityksellisiä.

Kuvaajasta 2 käy ilmi, miten monikon ulkopaikallissijat korvautuvat ensisijaisesti yksikön vastaavilla. Tätä voidaan pitää edelleen viitteenä nimenomaan yksikön kollektiivikäytön lisääntymisestä, sillä kollektiivinen monikko ja kollektiivinen yksikkö eivät usein kontrastoidu voimakkaasti toisiinsa. Muutoksen alkuvaiheen rajautuminen näin tarkasti ulkopaikallissijoihin ja nimenomaan siten, että muutos tapahtuu tämän muoto ryhmän sisällä viittaa siihen, että merkityksen tasolla muotojen välillä on luonteva jatkumo.

Kollektiiviset viittaukset muodostavat siis eräänlaisen välittävän kontekstin, jonka sisällä muutos voi edetä ilman vaaraa ymmärrettävyyden heikkenemisestä. *Maaseudun* tyypillisessä syntaktisessa käytössä ei siten aluksi tapahdu suurta muutosta. Monikolliset ulkopaikallissijaiset muodot (kuvaaja 2, tummin alue) kattavat noin kolme neljäsosaa kaikista *maaseudun* esiintymistä pitkälle 1880-luvun loppupuolelle asti. Tästä eteenpäin monikkomuodot alkavat vähentyä hyvin nopeassa tahdissa, kun tullaan logistisen S-käyrän nopean muutoksen vaiheeseen. Yksikölliset ulkopaikallissijaiset muodot (keskimmäinen alue) ovat korvanneet ne melkein kokonaan 1910-luvulla. *Maaseudun* syntaktisessa käyttäytymisessä tapahtuu kuitenkin muutos 1910-luvun puolenvälin jälkeen, kun yksikön genetiivit (kuvaajan vaalein alue) nousevat yksikön ulkopaikallissijojen rinnalle vallitsevaksi muodoksi.

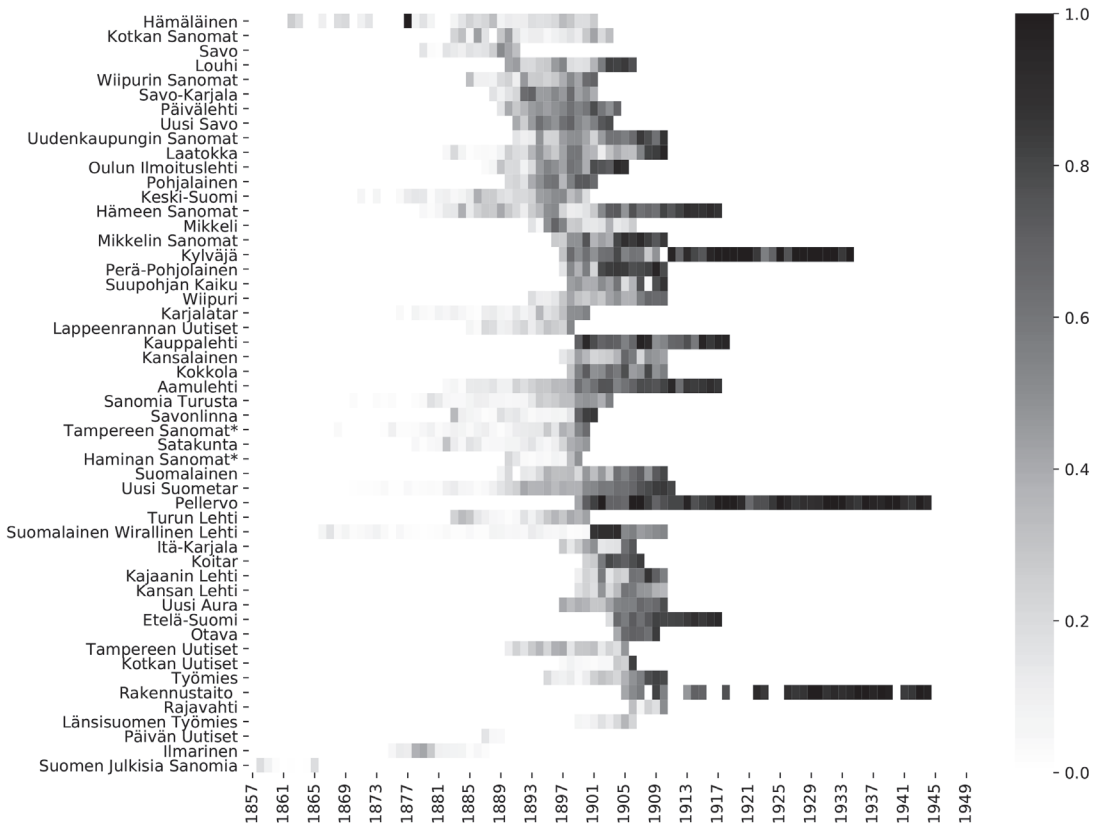
Genetiivillä on suomen kieliopissa paljon eri käyttöjä, mutta nämä *maaseudun* esiintymät ovat huomattavan suureksi osaksi genetiivimääritteitä. Elotontarkoitteisen genetiivimääritteen (kuten *maaseudun*) ja sen pääsanan suhde ilmaisee tavallisesti jonkinlaista yhteenkuuluvuutta (VISK: § 574), joka määrittyy näiden sanojen semanttisesta rakenteesta.

Läpi tarkastelujakson suurimman osan esiintymistä kattaa ihmisiin ja ihmisryhmiin viittaavat sanasto, kuten *ihminen, asukas, väki, yleisö* sekä instituutioihin, palveluihin ja ammatteihin liittyvä sanasto, kuten *postikonttori, pappila, koulu, lehti, opettaja*. Toki sanasto näiden kategorioiden sisällä rikastuu periodin loppupuolella esiintymätiheyden kasvassa. Näiden kahden ryhmän rinnalle ilmestyy kaksi uutta ryhmää, kun genetiiviattribuutit alkavat voimakkaasti yleistyä: *maaseudun* tunnelmaan liittyvät sanat, kuten *hiljaisuus* ja *rauha* sekä tarkoitteiltaan abstrakteihin prosesseihin tai olosuhteisiin viittaavat sanat, kuten *tulevaisuus, olo, elinkeino, tarve, turva* ja *sähköistys*.

Yksikölliseen, todennäköisesti useimmin kollektiiviseen, *maaseutuun* siirtymistä voidaan seurata myös lehdittäin, jolloin voidaan havainnoida sitä, miten muutos eteni eri sanomalehdissä maan eri osissa. Alla olevassa kuvaajassa 3 näkyy sanomalehdet, joissa sana *maaseutu* esiintyy aineistossamme useimmin. Ruutujen väri kuvaa kunkin lehden jokaisen vuoden jakaumaa monikollisten ja yksiköllisten *maaseutujen* kesken. Mitä vaaleampi väri, sitä enemmän yksiköitä suhteessa monikoihin Täysin valkoinen väri tarkoittaa, ettei lehteä ole tuona vuonna julkaistu tai se ei ole sisältänyt yhtään *maaseudun* esiintymää. Lehdet on järjestetty siten, että mitä aiemmin ensimmäinen vuosikerta, jona yksiköllisten osuus on 50 %, sitä korkeammalle julkaisu sijoittuu.

Kuvaajasta 3 (seur. sivulla) käy ilmi, että muutos käy läpi suurimmat sanomalehdet varsin ripeässä tahdissa. Myöhäisimmätkin lehdet siirtyvät puhumaan useimmiten yksiköllisestä *maaseudusta* ennen vuotta 1910. Vastaavasti muutoksen etunenässä kulkevatkaan lehdet eivät taivu uudelle kannalle aiemmin kuin 1890-luvun ensimmäisinä vuosina. Toiseksi, kuvaajasta erottuu selviä rakenteita: lehdet, jotka kulkevat muutoksessa kärjessä näyttävät olevan Päivälehteä lukuun ottamatta Pohjois-Suomen, Pohjanmaan ja Savo-Karjalan alueelta. Ennen kaikkea kuvaaja osoittaa sen, että muutoksessa ei ole kyse siitä, että *maaseudun* yksiköllinen käytöllä olisi ollut vahvat perinteet tiettyissä sanomalehdissä ja muu lehdistö olisi 1800-luvun lopussa taipunut niiden kannalle, vaan muutos käy läpi koko suomenkielisen sanomalehdistön varsin ripeässä tahdissa.

Edellä esitetyn kielellisen analyysin ja tekemiemme havaintojen perusteella hahmottelemme seuraavan muutosprosessin: alkupisteessään, 1800-luvun puolessavälissä, *maaseutu* on voinut viitata tiettyyn yksilöitävään alueeseen, jolla on joko pelkän *seudun* tapaan jonkinlainen yksiköllinen identiteetti, tai pääkaupunkiin kontrastoituvaan provinssialiseen

Kuvaaja 3: Monikollisten ja yksiköllisten *maaseutu*-sanojen ilmenemisintensiiteetti eri sanomalehdissä Suomessa 1857–1949 (Kansalliskirjaston sanomalehtikokoelma)

alueeseen ruotsin *landsortin* tapaan tai kaupunkimaisesti rakennettuun alueeseen kontrastoituvaan alueeseen ruotsin *landsbygdin* tapaan.

Yleisin käyttötapa ennen 1860-luvulla käynnistynyttä asteittaista muutosta on ollut käyttää *maaseutua* kuitenkin monikollisena ja adverbiaaliasemissa. Erityisesti sitä on käytetty konteksteissa, jotka eivät ole tehneet eroa kolmen edellä luetellun merkityksen välillä. Koska useimmat tällaiset esiintymät eivät ole tehneet eroa toisaalta kvantitatiivisen määräisyyden ja epämääräisyyden ja toisaalta kollektiivisen ja distributiivisen tulkinnan välillä, ne on voitu korvata kollektiivisella yksiköllä, joka monilta ominaisuuksiltaan vastaa monikkoja. Sekin jättää viittauksen tarkan alan asiayhteydessään yleensä avoimeksi.

Maaseutu alkaa siis saada itsenäistä asemaa käsitteenä, kun yksiköllisestä kollektiivisesta *maaseudusta* tulee sen useimmin käytetty esiintymätyyppi. Kollektiivinen MAASEUTU nousee abstraktiotasoltaan korkeammalle tasolle ja alkaa viitata yksilöitävän alueen sijaan tietyyntyyppiin alueisiin kollektiivisena kokonaisuutena. Samalla se alkaa viitata niihin käsitteellisiin piirteisiin, jotka kollektiivikategorian jäsenille yleisesti hahmotetaan. Näiden piirteiden osalta MAASEUTU alkaa kontrastoitua kaupungin käsitteeseen vastaavalla, yleisellä abstraktiotasolla.

Muutoksen myötä MAASEUDUN sisällöksi tulevat käsitteelliset piirteet, jotka ovat kaupungin geneeristen piirteiden vastakohtia. On oleellista havaita, että näin syntyvä vastakohtasuhde maaseudun ja kaupungin välillä irtoaa siitä, miten nämä piirteet jakautuvat tiettyjen kaupunkien ja niitä ympäröivien tiettyjen maaseutualuiden kesken. Tämän myötä *maaseutua* on myös voitu käyttää vapaammin asioiden luonnehtimiseen, kun sen käsitteelliseen keskiöön ovat tulleet piirteet, jotka kaikki maaseudut jakavat. Kollektiivisen *maaseudun* merkityksen vakiintuessa siihen voidaan liittää ominaisuuksia, jotka tavallisesti kuuluvat yksilöllisille entiteeteille, kuten tarpeita, tulevaisuuksia ja uhkia.

Eräänlaisena päätepisteenä muutokselle voidaan pitää Länsi-Savossa 10.12.1917 ilmestynyttä kirjoitusta ”Kansallinen kokoomus ja kansanpuolue”, josta on peräisin esimerkki 6a:

6a: – – Maamme väestöstä on 85 pros. maalaisia. Ja kun varsinkin sota- ja kumousaika on näyttänyt, että maalaisväestön hyvinvoinnista ja sen harjoittaman elinkeinon menestymisestä riippuu koko kansan säilyminen ja voima, niin on mitä tärkeintä, että tämä **maaseutu** myös saadaan kokonaisuudessaan herätetyksi ja kohotetuksi sekä aineellisesti että henkisesti.

(Länsi-Savo 10.12.1917)

Esimerkin *maaseutu* onkin jo täysin nykysuomen mukainen. Erityisen huomionarvoinen on sen saama demonstratiivipronominitarckenne *tämä*. Esimerkissä *maaseudulla* tarkoitetaan abstraktiota, joka muodostuu poliittisesti aktiivisesta väestönosasta ja maaseudun elinkeinoista. Kollektiivitulkintaa tukee edelleen adverbiaali *kokonaisuudessaan*. Satumaa ei liene sekään, että esimerkin 6a konteksti on eksplisiittisesti poliittinen.

Tässä vaiheessa *maaseudusta* on tullut lukevan yleisön helposti tunnistama keino jäsentää ja luokitella alueellista ja poliittista käsitteellistä avaruutta. Se ei tässä tarkenna tiettyä aluetta muiden alueiden joukosta

(esimerkiksi Länsi-Savon maaseutua erotuksena Savo-Karjalan maaseudusta), niin kuin pronominitarkenteet tekivät kymmenen vuotta aiemmin. Sen sijaan se viittaa tiettyyn tapaan ajatella *maaseutua* kollektiivina ja abstraktiona, joka erottuu muista mahdollisista tavoista ajatella ja määrittellä maaseutua käsitteenä.

Käänteentekevän muutoksen 1850–1910 tulkintaa

Olemme tutkineet laajaa sanomalehtiaineistoa käyttäen, miten sana *maaseutu* on muotoutunut suomalaisessa sanomalehtikirjoittelussa 1840–1950 välisenä aikana. Kielitieteellisen lähtökohtamme mukaan kieli on käytössä elävä ilmiö. Kieli uudistaa itseään ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja käytänteissä osana kulttuuria ja yhteiskuntaa, eli se toimii myös maaseudun ja kaupungin suhteen välittäjänä ja ilmentäjänä.

Analyysissä keskeisenä tunnistettavana muodonmuutoksena seurasimme aiemmissä tutkimuksissa esitettyä havaintoa *maaseutu*-sanan yleisempien sanamuotoryhmien vaihtumista monikkomuotoisista ulkopaikallissijoista (*maaseuduilla*, *maaseuduilta*, *maaseuduille*) yksiköllisiin, ja sen jälkeen kielipillisten sijojen, erityisesti genetiivin, nousua ulkopaikallissijamuotojen rinnalle. Alkuhypoteesina oli, että monikkomuotojen vaihtuminen yksikkömuotoihin liittyy kollektiivisen MAASEUTU-käsitteen vakiintumiseen *maaseutu*-sanana tärkeimmäksi viittauskohteeksi. Tutkimuksemme havainnot tukivat tätä hypoteesia.

Tutkimuksemme johtopäätöksenä esitämme, että suomen kielessä sanan *maaseutu* merkityksessä tapahtui 1850–1910 välisenä aikana semanttinen käänne, jonka myötä sanan merkitysrakenne muuttui. Muutos käynnistyi 1850-luvulla lähtien ja vauhtiin päästyään eteni suhteellisen nopeasti MAASEUTU-käsitteen muuttuessa yksiköllisen *maaseudun* tunnusmerkittäväksi merkitykseksi 1910 mennessä.

Muutoksen sisältöä voi luonnehtia seuraavasti: *maaseutu* sanalle alkaa vakiintua merkitys kategoriana, joka toisaalta irtautuu yksittäisistä paikallisuuksista ja rakentaa käsitystä yhtenäisestä, homogeenisestä maaseudusta. Tähän maaseutuun voidaan viitata yksinkertaisemmin ja kategorisemmin. Samalla *maaseutu*-sana abstrahoituu termiksi, jonka täsmällistä kuvaamista ei enää pidetä tarpeellisena. Tässä yhteydessä *maaseutu*-sana viittaa yleisesti kaikkiin alueisiin ja paikkoihin, jotka ovat kaupunkien ulkopuolella. Tämä irtoaminen yksittäisistä paikallisuuksista

tekee *maaseutu*-sanasta alttiin monenlaisille merkityksenannoille ja siten hyvin käyttökelpoisen yhteiskunnallisissa ja poliittisissa keskusteluissa.

Seuraavaksi tarkastelemme yleisesti, mitkä tekijät vaikuttivat tuon käänteen taustalla tilanteessa, jossa Suomi haluttiin nähdä rakentumassa olevana kansallisvaltiona, jolla tulisi olla oma kielensä, valtiolliset instituutionsa ja kansallinen identiteettinsä.

Suomessa elettiin 1800-luvun puolivälissä merkittävien yhteiskunnallisten muutosten aikaa. Maa oli osa Venäjän keisarikuntaa, mutta samalla sen asema suurruhtinaskuntana oli mahdollistanut muutoksia, joiden tarkoituksena oli rakentaa omaa kansallista identiteettiä, ja lopulta muodostaa valtiollisia instituutioita, joiden avulla voitaisiin ottaa askelia kohti itsenäistä Suomea. Ruotsin kieli oli pitkään sekä eliitin että hallinnon kielinä senkin jälkeen, kun Suomi 1809 siirtyi osaksi Venäjää.

Aiheemme kannalta merkittävää on, että 1800-luvulla, erityisesti sen loppupuolella alkoi hiljalleen kehittyä myös poliittinen suomen kieli. Sanoja käännettiin ruotsista suomeksi, mutta samalla luotiin kokonaan uutta sanastoa, jolla oli tehtävä yhteiskunnallisen keskustelun ja politiikan kielellä. (Hyvärinen ym. 2003, 14; Saastamoinen 2003, Huumo, Laitinen & Paloposki 2004.) Kansakunnan viralliseksi kieleksi suomi tuli vuonna 1863. Nähdäksemme *maaseutu*-sana on erityisen hyvä esimerkki kielen kietoutumisesta käyttöyhteyksissään aikakauden muutoksiin.

Nyky-suomen etymologisessa sanakirjassa (Häkkinen 2013, 662) esitetään *maaseutu* sanan etymologisesta taustasta seuraavaa: ”Kaupungin tai erityisesti pääkaupungin vastakohtaa merkitsevä *maaseutu* on oppitekoinen uudissana, jonka ensiesiintymä on Daniel Europaeuksen ruotsalais-suomalaisessa sanakirjassa vuonna 1853.” Sanan oppitekoisuudella viitataan tässä käytäntöön, jossa oppineet kielen tuntijat, kuten tässä tapauksessa kansanrunouden kerääjä ja kielitieteilijä Europaeus (1820–1884), käänivät ruotsinkielistä sanastoa suomeksi, koska sille oli eri aloilla suuri tarve. Samassa yhteydessä usein myös luotiin kieleen uudissanvoja. Tuolloin ei luonnollisesti ollut mahdollisuutta kattavasti selvittää esimerkiksi juuri sanan *maaseutu* käyttöä suomenkielisessä sanomalehdistössä. Aineistossamme *maaseutu* ilmenee ensimmäisen kerran vuoden 1840 Mehiläinen-lehdessä.

Suomalaiseen identiteettipolitiikkaan kuului oman kielen sekä laajasti tunnetun suomalaiseen kulttuurin ja taiteen vahvan roolin lisäksi monia käytännön muutoksia, joita pidetään nykyään keskeisinä itsenäisen valtion tunnusmerkkeinä. Suomi sai oman rahan vuonna 1860, armeijan 1878 ja hallinnon merkittävänä uudistuksena oli paikallisen kunnallishallinnon luominen 1865 alkaen. Vuonna 1812 perustetun Helsingin asema Suomen pääkaupunkina alkoi 1800-luvun puolivälin jälkeen vahvistua. Tämä oli pienessä maassa merkittävä asia, joka sai huomiota kaikkialla maassa. Samalla se ilmeisesti oli vahvistamassa juuri pääkaupungin ja maaseudun välistä jännitettä. Kansallisvaltion luomiseen liittyvät uudistukset muodostivat laajasti vaikuttavan kontekstin niille julkisille keskustelulle ja debateille, joihin maaseudun käsitteellinen muutos kiinteästi liittyi.

Suomi kehittyi hieman Eurooppaa viiveisemmin vaiheeseen, jossa teollistuminen ja yhteiskunnan modernisaatioksi kutsuttu kehitys alkoi vaikuttaa yhteiskunnan rakenteisiin. Muutos alkoi 1800-luvulla, mutta suuri taite agraarista teolliseen yhteiskuntaan tapahtui Suomessa kuitenkin vasta 1900-luvun puolella ollen kiihkeimmillään vasta toisen maailmansodan jälkeen. Tähän kytkeytyy oleellisesti Suomen kaupungistuminen ja kaupunkien kasvu (Haapala & Lloyd 2018, 25). Tällainen rakennemuutos ei tapahdu ilman kitkaa ja jännitteitä, joissa myös yhteiskuntaluokkien suhteet politisoituivat.

Maaseudulla on ollut roolinsa näissä murroksissa. Niihin liittyvissä valtakamppailuissa maaseudun asemaan on kielen avulla pyritty vaikuttamaan monissa maissa. Maaseudun kielelliseen määrittelemiseen liittyviä kiistoja ja jännitteitä on tutkimuksissa kuvattu hegemonisena kamppailuna maaseudusta⁸. Käsitys modernissa yhteiskunnassa useilla tahoilla käytävistä johtajuus- ja valtakamppailuista ymmärretään yhteiskuntatieteissä pitkälti Antonio Gramschin (1977) ajatteluun perustuvaksi. Gramschin ajattelussa kielellä on keskeinen merkitys ja rooli (Ives 2004).

Hegemonisessa kamppailussa yhteiskuntaan vaikuttamaan pyrkivät toimijat ja toimijaryhmät yrittävät kaikin mahdollisin tavoin haastaa muita ideologioita ja erityisesti vaikuttaa omien ideologioidensa vahvistumiseen. Tähän liittyen Andy Pratt (1996, 76) esittää kiinnostavan havainnon: Gramsci (1973) nostaa 1920-luvulla Italian historialliseen tilanteen

8 Suomalaisista maaseutututkijoista erityisesti Olli Rosenqvist on (2004) korostanut maaseudun historiallista asemaa vahvojen yhteiskunnallisten merkityskamppailujen osana.

analyysissä nationalismin ohella keskeiseksi poliittiseksi käsitteeksi juuri kysymyksen maaseudusta (*ruralism*). Voimme siis olettaa, että MAASEUTUA vastaavat käsitteet ovat muissakin kielissä olleet poliittisesti vaikutusvoimaisia.

Tulkintamme mukaan – Suomen kontekstissa – yhtenä tärkeänä osana yhteiskunnallista murrosta ja sen kamppailuja oli, että asemistaan kiinni pitävien agraarisuomen edustajien mielissä ja puheissa juuri abstraktiksi kategoriaksi muotoutunut MAASEUTU-käsite toimi erinomaisesti: se oli moniin eri suuntiin tärkeitä merkityksiä viestivä ja kietoi laajasti yhteen keskeisiä ajan ilmiöitä, intressejä ja ihmisiä. *Maaseutu* toimi vahvana poliittisena avainsanana yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja poliittisessa toiminnassa. Analyysimme osoittaa, että prosessi, jonka myötä KÄSITE vakiintui julkiseen keskusteluun, oli varsin nopea. Näin sillä oli 1900-luvun alussa uutuuksiensa liittyvää ajankohtaisuutta ja muutosvoimaa.

Tästä murrosten ajasta yksittäisenä, mutta vahvana kansallisena esimerkkinä voi esittää Maaseudun Tulevaisuus -lehden perustamisen 1916. Lehden syntyminen ja erityisesti sen kyky puhutella laajoja suomenkielisiä väestöryhmiä perustui oleellisesti siihen, että MAASEUTU-käsite oli tuolloin jo vakiintunut *maaseutu*-sanana keskeiseksi merkitykseksi. Lehti asemoi itsensä kaupunkien, ja erityisesti pääkaupungin, ulkopuolisen Suomen puolestapuhujaksi. Samalla se tunnustautui arvopohjaiseksi foorumiksi, jossa kaupungit asetettiin maaseudun poliittiseksi vastinpariksi (ks. Jumppanen 2021). Näin Maaseudun Tulevaisuus -lehti oli aktiivisesti synnyttämässä kuvaa maaseudun ja kaupungin välisestä suhteesta vastakkainasetteluna.

MAASEUTU-käsitteen myöhemmän käytön kannalta oleellinen havainto on, että edellä kuvaamamme muutoksen myötä syntynyt kollektiivisen MAASEUDUN käsite otettiin 1900-luvun alussa nopeassa tahdissa laajaan poliittiseen käyttöön. Poliittisen argumentaation myötä käsitteeseen latautui vahvasti yhteiskunnallisiin aatteisiin ja ideologioihin liittyviä merkityksiä. Tällä voidaan nähdä olevan suuri vaikutus käsitteen myöhempään käyttöön aina nykypäiviin asti.

Maaseutukäsitteen muutoksen jatkuvuudesta

Suomessa *maaseutu* otettiin suhteellisen sujuvasti käyttöön myös akateemisena terminä. Maailmalta varsinainen maaseutututkimus rantautui Suomeen 1950-luvun lopulla. Tässä yhteydessä maaseutu sai yhteiskuntatieteissä (maatalouden rinnalla) jalansijaa niin, että 1970-luvulla kiinnostuttiin maaseudun kehityksen ja kehittämisen (suunnittelun) kysymyksistä. Vahvana vaikuttaneen maatalouspolitiikan oheen alkoi tuolloin tutkijoiden vaikutuksesta muotoutua uusi termi: *maaseutupolitiikka*. Sen läpimurto tapahtui 1980-luvun lopulla, ja ensimmäinen maaseutupoliittinen kokonaisohjelma esiteltiin Suomessa vuonna 1991.

Käsitteenä MAASEUTU on joustavasti taipunut monista suunnista tuleviin määrittelyihin. Tutkijoillakaan ei ole siitä yksiselitteistä määritelmää, joskin kaupungista eroavaksi entiteetiksi maaseutu yleisesti tunnustetaan. Tutkimuksessa vastakkainasettelusta on jo pitkää pyritty luopumaan: maaseutu-kaupunki asetelmaa lähestytään enemmän vastavuoroisena suhteena, jossa sekä kaupunkien että maaseutujen erilaistuneet paikallisuudet korostuvat (Shucksmith & Brown 2016b; Rosenqvist 2020). Julkisessa keskustelussa maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu on kuitenkin edelleen elinvoimaista retoriikkaa.

Kielen käytön näkökulmasta arvioiden voitaneen sanoa, että eri ihmiset ja erilaisen identiteetin omaksuneet ryhmät luonnehtivat maaseutua nykyisin hyvinkin paljon toisistaan poikkeavilla tavoilla. Maaseutumielikuviiin vaikuttavat ihmisten oma tausta, elämäntilanne ja kokemukset erilaisista maaseuduista. Samaan aikaan henkilökohtaiset mielikuvat ja tulkinnat maaseudusta elävät osana laajempaa yhteiskunnallista kehitystä ja sitä koskevia keskusteluja. Niihin myös median luomalla maaseutukuvastolla on vaikutusta. Kuitenkin se, että ihmisillä voi olla kokemuksia ja mielikuvia maaseudusta edellyttää maaseudun vakiintumista kategoriana, johon nuo kokemukset ja mielikuvat kohdistuvat. Juuri tällaisen kategorian vakiintumisen kielenkäyttöön 1850- ja 1910-lukujen välisenä aikana olemme edellä osoittaneet.

Julkista yhteiskunnallista keskustelua ei enää käydä pääasiassa sanomalehtien sivuilla, kuten vielä 100 vuotta sitten. Medioita on periaatteessa rajaton määrä. Sosiaalisen median foorumit mukaan lukien yhteiseen mediaympäristöön voi tuottaa sisältöä käytännössä kuka tahansa verkko-yhteyksiä käyttävä toimija. Nämä digitaaliset alustat tuottavat monimuotoista maaseutukuvastoa. Maaseutua koskeva keskustelu saa tässä

ympäristössä kiihtyvästi uutta sisältöä. Samalla tämä kuvasto sekoittuu ihmisten henkilökohtaisiin, kokemuksellisiin maaseutumielikuviiin. (Hyyryläinen & Rynnänen 2018.)

Suomalaisten maaseutukuvia kartoitetaan nykyisin säännöllisesti kyselyillä. Uusimman, 2020 julkaistun maaseutubarometrin (Pyysiäinen & Vihinen 2020) tulosten perusteella suomalaisten mielikuvat maaseudusta ovat lopulta melko perinteisiä, ja näkemykset maaseudusta ja kaupungista ovat pitkälti toistensa peilikuvia. Maaseutu yhdistetään erityisesti luontoon, ja maaseutumaisema on suomalaisille peltojen, metsien, kylien, kirkonkylien ja pienten taajamien sekä saariston ja tuntureiden näkymä.

Maaseutubarometria ei voida pitää kielitieteellisenä tutkimustuloksena siitä, mitä kyselyyn vastanneet ymmärtävät sanalla *maaseutu*. Mutta kyselyn tulosten voi tulkita kertovan siitä, että barometrikyselyn vastaajille maaseutu on ensisijaisesti tietynlaisen ympäristön yleistetty tyyppi ja *maaseutu*-sanan merkitys näin pääasiallisesti se kollektiivinen ja abstrakti käsite, johon viittaamaan sana havaintojemme mukaan viime vuosisadan vaihteessa erikoistui. Käsitteellisten erotteluiden merkitys näkyy mainitun kyselyn tuloksissa esimerkiksi siinä, miten asiantuntijoiden käsitykset eroavat keskimääräisestä tulkinnasta. Heille esimerkiksi myös laskettelukeskukset sopivat maaseudun määritelmään hyvin (49 %), kun vastaavasti kansalaisista vain 12 % näkee ne maaseutuna (emt.).

MAASEUTU-käsitettä voi nykyiseltä sisällöltään kuvata joustavaksi ja monimuotoiseksi. Sana on pääasiassa yksikkömuotoisessa käytössä. Monikkomuotoinen *maaseudut* ei ole yleisesti käytössä, vaikka se kielellisesti olisi luonnollisesti mahdollista. *Maaseutu*-sanaa ei edelleenkään käytetä kaupunki-sanan lailla kuvaamaan aktiivista toimijuutta, mutta kaupungit ovat kielenkäytössämme subjekteja, joilla on omaa politiikkaa ja tavoitteita. Maaseutu puolestaan on usein toimenpiteiden kohteen asemassa. Esimerkiksi maaseudun ympäristön ja elinkeinojen, erityisesti maatalouden tukemiseen käytettävät resurssit kohdistetaan Suomessa Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmaksi nimetyn politiikkavälineen kautta.

Maaseutu-sanan käytössä on kiinnitetty huomiota (Hyyryläinen & Rynnänen 2018, 33–34) siihen, että *maaseutu*-sana korvataan nykyisin jollain muulla sanalla, kuten kunta, alue, maakunta tai seutu. Esimerkiksi suomalaisten identiteettejä tarkastelevassa tuoreessa kyselytutkimuksessa (Pitkänen & Westinen 2018) MAASEUTU-käsitettä ei käytetä

lainkaan, vaan siihen viitataan muilla käsitteillä. Poliitikka-asiakirjoissa on yleistä viitata maaseutuun käyttämättä tätä sanaa. Tämän voi tulkita valinnaksi, jonka taustalla on edellä kuvaamamme muutos: yleistettynä kategoriana MAASEUTU ei ole subjekti tai toimijaosapuoli. Sitä ei voi pitää kumppanina kuin metaforisesti, sillä sitä ei vastaa mikään hallinnollinen tai muu organisatorinen entiteetti. Kyseisten politiikkaohjelmien toimeenpanon osapuolina voidaan kuitenkin sujuvasti mainita kunta, täsmentämättä, onko kyse maaseutu- vai kaupunkikunnasta.

Vaikka kielessä tapahtuu jatkuvasti muutosta, on vaikeata nähdä, että suomen kielessä olisi tapahtumassa 1800–1900 lukujen taitteen kaltaista isoa muutosta MAASEUTU-käsitteen käyttötavoissa. Tutkijoiden tulkinnoissa maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelusta ollaan pitkälti luopumassa, ja paikkojen erilaisuutta korostavat lähestymistavat ovat vahvistumassa. Tähän paikkojen erilaisuutta painottavaan suuntaukseen periaatteessa soveltuisi *maaseutu*-sanan monikkomuodon – *maaseudut* – käyttö sopivissa asiayhteyksissä. Tällaisia kielen muutoksia on kuitenkin mahdotonta ennakoida. Tulevaisuudessa maaseudun ja kaupungin suhteita välittävään kielenkäyttöön voi uutta merkityssisältöä odottaa generoituvan muutoksesta, jossa talous- ja tuotantojärjestelmämme sopeutuu kasvun kestävyysrajoihin.

Lähteet

- Helsingin Uutiset 7.12.1863 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/447497>
Hämeen Sanomat 1.10.1879 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/371043>
Oulun Wiikko-Sanomia 6.10.1860 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/412211>
Otawa 19.1.1861 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/422578>
Suometar 31.8.1855 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/424964>
Uusi Suometar 16.5.1877 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/426602>
Uusi Suometar no. 4 10.01.1879 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/427823>
Uusi Suometar 30.08.1880 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/426951>
Vaasan Sanomat 4.8.1879 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/457242>
Länsi-Savo, 19.6.2000. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1021850>
Länsi-Savo, 10.12.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1020693>
Maamiehen ystävä 21.8.1847 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/421781>
Mehiläinen 1/ 1840 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/500568>

Kirjallisuus

- Bloomfield, Leonard 1933. *Language*. Henry Holt.
- Chambers, J. K. & Peter Trudgill 1998. *Dialectology* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Eckert, Penelope 2016. Variation, meaning and social change. Teoksessa Coupland, Nikolas (Ed.), *Sociolinguistics: Theoretical Debates* (68–85). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107449787.004>
- Engman, Max 2018. Kielikysymys. Svenska litteratursällskapet i Finland, SLF.
- Europæus, David Emanuel Daniel 1853. *Svenskt-finskt handlexikon = Ruotsalais-suomalainen sanakirja*. Helsingfors: [Finska litteratur-sällskapet]. Print.
- Gkartzios, Menelaos 2018. Mobilities beyond Counterurbanization: Questiones of Context. 2018. Teoksessa Kordel, Stefan, Tobias Weidinger & Igor Jelen (eds.). *Processes of Immigration in Rural Europe. The Status Quo, Implications and Development Strategies*. Cambridge Sholars Publishing. 2–24.
- Gramsci, Antonio 1973. *Selections from Prison Notebooks* (edited and translated by Hoare, Q. and Nowell-Smith, G.). Lawrence and Wishart. London.
- Gramsci, Antonio 1977. *Quaderni del Carcere. Volume primo, quaderni 1–5. Edizione critica dell'Istituto Gramsci. A cura di Valentino Gerratana*. Torino: Einaudi.
- Haapala, Pertti & Christopher Lloyd 2018. Johdanto: Rakennehistoria ja historian rakenteet. Teoksessa Haapala, Pentti (toim.) 2018. *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. Vastapaino. 6–30.
- Hakulinen, Auli, & Fred Karlsson 1979. *Nykysuomen lauseoppia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Huumo, Katja 2006. "Perkeleen kieli": suomen kieli ja poliittisesti korrekti tiede 1800-luvulla. *Suomen tiedeseura*.
- Huumo, Katja, Lea Laitinen & Outi Paloposki (toim.) 2004. *Yhteistä kieltä tekemässä: Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hyyryläinen, Torsti & Toni Ryyänen 2018. Maaseutukuvat ja -mielikuvat maaseudun kehittämisessä. *Maaseudun uusi aika* 26/2–3. 24–38. Saatavilla: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/hyyrylainen-ja-ryynanen.pdf>
- Hyyryläinen, Torsti & Elina Vallas 2016. Maaseudun ja kaupungin muuttuva suhde sanomalehdissä 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa – miten maaseuduista tuli maaseutu? Esitelmä maaseutututkijatapaamisessa 25.8.2016. Saatavilla: https://tuhat.helsinki.fi/ws/portalfiles/portal/67906615/Hyyrylainen_Vallas_maaseutu_vs_maaseudut_160825.pdf
- Hyvärinen, Matti, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius (toim.) 2003. *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino. Tampere.
- Häkkinen, Kaisa 2013. *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Sanoma Pro. Helsinki.
- Ives, Peter 2004. *Language and Hegemony in Gramsci*. Pluto Press.
- Jumppanen, Aapo 2021. Maaseutu on kaupungin äiti – Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla 1916–1918. Teoksessa *Maaseutututkimus*, vol. 29 *Teema*. 66–98. <https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.112888>
- Karlsson, Fred 2008. *Yleinen kielitiede*. (Uud. laitos). Gaudeamus Helsinki University Press.

- Kemmer Suzanne & Michael Barlow 2000. Introduction: A Usage-Based Conception of Language. Teoksessa Barlow, Michael, & Kemmer, Suzanne (2000). Usage-based models of language. CSLI Publications, Center for the Study of Language and Information. vii–xxviii.
- Laitinen, Lea 2008. Maamme – meidän maa. Maamme-laulun versioita: suomennoksia ja muunnelmia. *Virittäjä*, 112(1), 84. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/virittaja/article/view/40642>
- Laitinen, Lea & Taru Nordlund 2013. Language from below? Indexing Identities in the Writings of Common People in 19th-Century Finland. Teoksessa Anna Kuismin & M. J. Driscoll (eds.), *White Field, Black Seeds. Nordic Literacy Practices in the Long Nineteenth Century*, *Studia Fennica Litteraria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Saatavilla: <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sflit.7/>
- Lauerma, Petri 2013. Finnish revivalist movements and the development of literary Finnish especially in the first half of the 19th century. Teoksessa Kuismin, Anna & Matthew Driscoll (toim.). *White field, black seeds: Nordic Literary Practises in the Long Nineteenth-Century*, *Studia Fennica Litteraria* 7. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 158–168.
- Lyons, John 1977. *Semantics*. Cambridge University Press.
- Marjanen, Jani, Ville Vaara, Antti Kanner, Hege Roivainen, Eetu Mäkelä, Leo Lahti & Mikko Tolonen 2019. A National Public Sphere? Analysing the Language, Location and Form of Newspapers in Finland, 1771–1917. *Journal of European Periodical Studies*, 4(1), 54–77. <https://doi.org/10.21825/jeps.v4i1.10483>
- Nordlund, Taru & Ritva Pallaskallio 2017. Competing norms and standards: Methodological triangulation in the study of language planning in nineteenth-century Finland. Teoksessa Säily, Tanja, Arja Nurmi, Minna Palander-Collin & Anita Auer (toim.) 2017. *Exploring Future Paths in Historical Sociolinguistics*. John Benjamins. 131–156.
- OED Online. “rural, adj. and n.” OED Online. Oxford University Press, December 2020.
- Phillipson, Robert 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford University press.
- Piispanen, Sirkku & Torsti Hyyryläinen 2015. Kaupungin herrat ja salomaiden ymmärtämättömät asukkaat. Maaseutu ja kaupunki Mikkelin paikallislehtien keskusteluissa 1861–1910. Helsingin yliopisto, *Ruralia-instituutti*. Raportteja 157. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/229430>
- Pitkänen, Kaarina 2008. Suomi kasvitieteen kielesi: Elias Lönnrot termistön kehittäjänä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pitkänen, Ville & Jussi Westinen 2018. Sittenkin suomalaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä. Raportti 1. e2 ja Suomen Kulttuurirahasto. Saatavissa: <https://www.e2.fi/hankkeet-ja-julkaisut/julkaisut/sittenkin-samanlaisia-tutkimus-suomalaisten-identiteeteista.html>
- Pratt, Andy C. 1996. Discourses of Rurality: Loose Talk or Social Struggle? *Journal of Rural Studies*. Vol 12, 69–78.
- Pyysiäinen, Jarkko & Hilikka Vihinen 2020. Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 1. <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-2020-osa-1.pdf>
- Reuter, Mikael 2005. Landsorten och landsbygden. Reuters ruta 9/3 2008. Kotimaisten kielten keskus. https://www.sprakinstitutet.fi/sv/publikationer/sprakspalter/reuters_rutor_1986_2013/2005/landsorten_och_landsbygden

- Rosenqvist, Olli 2004. Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. Acta Wasaensia. No 129. Aluetiede 9. Universitas Wasaensis.
- Rosenqvist, Olli 2020. Deconstruction and hermeneutical space as keys to understanding the rural. Journal of Rural Studies. 132–142.
- Saastamoinen, Kari 2003. Johdatus poliittisiin käsitteisiin uuden ajan alun Ruotsissa. Teoksessa Hyvärinen, Matti, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius (toim.) 2003. Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria. Vastapaino. Tampere. 19–61.
- de Saussure, Ferdinand 1912 [1983]. Course in General Linguistics. Duckworth. Lontoo.
- Shucksmith, Mark & David L. Brown 2016a. Framing Rural Studies in the Global North. Teoksessa Shucksmith, Mark & David L. Brown (eds.). Routledge International Handbook of Rural Studies. Routledge. 1–26.
- Shucksmith, Mark & David L. Brown 2016b. Rural Studies: The Challenges Ahead. Teoksessa Shucksmith, Mart. & David L. Brown (eds.). Routledge International Handbook of Rural Studies. Routledge. 663–675.
- Tuggy, David 1993. Ambiguity, Polysemy and Vagueness. Cognitive Linguistics. 4. 273–290. <https://doi.org/10.1515/cogl.1993.4.3.273>.
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Viikuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkooversio, viitattu 1.11.2008. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>
URN:ISBN:978–952-5446–35-7
- Woods, Michael 2005. Rural Geography. London Sage.
- Woods, Michael 2011. Rural. Routledge. London.

Maaseutu on kaupungin äiti

Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla 1916–1918

Aapo Jumppanen

Tässä poliittisen historian alaan kuuluvassa artikkelissa tarkastellaan maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelun ulottuvuuksia Maaseudun Tulevaisuus -lehdessä vuosina 1916–1918. Käytettyä argumentaatiota arvioidaan suhteessa modernisaatiokehitykseen, joka 1860-luvulta eteenpäin alkoi muokata Suomen agraaria elinkeino- ja yhteiskuntarakennetta. Maaseudun ja talonpoikien yhteiskunnallisen merkityksen ja elämäntavan nähtiin vaarantuvan. Tilalliset järjestäytyivät puolustamaan etujaan maalaisliiton ja Maataloustuottajain Keskusliiton ympärille. Maaseudun Tulevaisuus oli tärkeä näiden järjestöjen puolestapuhuja.

Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelu näkyi lehdessä kahden teeman kautta. Kaupunkien suurteollisuus ja sosialistinen kiihotus olivat leviämässä maaseudulle. Ne uhkasivat talonpoikien hegemonista asemaa, pienomistajuutta sekä maaseutuväestön yhtenäisyyttä. Kaupungit ja kaupunkimainen elämäntapa olivat myös moraalinen ja fyysinen uhka maaseudun elämäntavalle ja sen asukkaille sekä laajemmin koko suomalaiselle yhteiskunnalle. Kansakunnan tulevaisuuden nähtiin olevan maaseudulla, ei kaupungissa.

Asiasanat: Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus, poliittinen historia, modernisaatio, lehdistöhistoria.

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112888

Tässä artikkelissa tarkasteltu ajanjakso 1916–1918 tarjoaa poikkeileikkauksen vuosiin, jolloin Maaseudun Tulevaisuus oli voimakaimmin suuntautunut maaseutukulttuurin ja sivistyksen vahvistamiseen. Tutkimuskysymykseni ovat: Miten ja miksi maaseudun ja kaupungin välisiä eroja ja yhteiskunnan kaupungistumisen uhkakuvia tuotettiin Maaseudun Tulevaisuuden sivulla 1916–1918, sekä miten käsitystä yhtenäisestä maaseudusta ja sen asukkaista rakennettiin ja miksi?

Tutkimusmenetelmänä käyttämäni historiallisten alkuperäislähteiden kontekstualisoivaa lähiluentaa täydennän Olli Rosenqvistin kehittämällä maaseudun hegemonisen kamppailun mallilla. Sen mukaan yhteiskunnassa eri intressiryhmät tarjoavat omia ideologisia tai kulttuurisia merkitysjärjestelmiään maaseutu-käsitteen sisällöksi (Rosenqvist 2004, 55–57). Näkemys kytkeytyy laajasti ottaen politiikan kielellistä ulottuvuutta painottavaan tutkimustraditioon, jossa kieli nähdään keskeisenä poliittisen toiminnan muotona. Sanat ovat tekoja, joiden avulla poliittiset toimijat kamppailevat keskenään vallasta ja konstruoivat itsensä kannalta tarkoituksenmukaista sosiaalista todellisuutta (esim. Palonen 1993; Jackson 2006). Rosenqvistin esikuvana on toiminut ennen kaikkea Andy Pratt (1996), joka näkee maaseutudiskurssit yhteiskunnallisten kamppailuiden ilmentyminä. Prattin mukaan tämän taistelun kuvaamisessa voidaan hyödyntää Antonio Gramscin jaottelua poliittisen tietoisuuden kolmesta tasosta (Gramsci 1973). Ensimmäinen on primitiivis-taloudellinen tietoisuus, jossa ajetaan vain omia taloudellisia etuja. Toisena on poliittis-taloudellinen tietoisuus, jossa tiedostetaan koko yhteiskuntaluokan intressit. Viimeisenä tulee hegemoninen taso, jossa hallitsevan aseman saavuttanut luokka pystyy sulauttamaan omaan toimintaansa toisten liikkeiden tavoitteita. (Rosenqvist 2004, 97, 16.)

Tunnistin Maaseudun Tulevaisuudessa vuosina 1916–1918 maaseudun ja kaupungin erojen ja maaseudun yhtenäisyyden rakentamista käsitelleet kirjoitukset käymällä kaikki tutkimusjakson aikana julkaistut lehdet läpi. Tätä auttoi niiden suhteellisen pieni määrä: 51 numeroa. Lehden julkaisemista häirtasivat tutkimusjaksolla muun muassa työtaistelut sekä kevään 1918 sisällisota (esim. MT 21.8.1917, Kirjaltaja- y.m. –; MT 15.5.1918a, Katsaus).

Yksi keskeinen lehden sivuilla käytetty keino maaseudun ja kaupungin kahtiajakoon oli kuvata kaupunkimaisen elämäntavan ihmismielelle, keholle ja siveydelle aiheuttama uhka, jota havainnollistettiin stereotyyppien avulla. Vastakkain asetettiin kunnolliset kovaan ja rehelliseen

fyysiseen työhön kasvaneet sankaritalonpojat sekä kaupunkien hienostelevat herrat, joutavanpäiväiset ja fyysisesti heikot kirjaviisaat, suurpää-omaa edustavat pohatat sekä tehtaiden levoton sosialistinen työväki. Tällaisten vertailuasetelmien kautta luotiin ja vahvistettiin käsityksiä kahdesta toisilleen vastakkaisesta ihmistyyppistä ja elämäntavasta. Maaseudun jalosta, ahkerasta ja pyyteettömästä kansasta sekä kaupunkien ahneesta, taantuneesta ja rettelöivästä kansasta.

Suomalaista maaseutua sisäisesti riivanneet epäkohdat, kuten torppari-kysymys, pyrittiin lehdessä painamaan unohduksiin. Niiden sijaan korostettiin maaseudun yhtenäisyyttä ja harmoniaa. Esimerkiksi pienviljelijöiden aseman parantamista ajanut professori Hannes Gebhard korosti enemmän maaseudun ja kaupungin välistä vastakkainasettelua kuin maaseudun sisäisiä epäkohtia (Peltonen 2004b, 217–218). Kaupunkilaisten ja teollisuuden esittäminen maaseudun yhteiskunnallisina vihollisina oli keino, jolla pyrittiin aatteellisesti yhtenäisen maaseudun luomiseen poliittisesti ja taloudellisesti herkässä tilanteessa, jossa maaseudun tilattoman ja tilallisen talonpoikaisväestön välit olivat kärjistymässä (Jumppanen 2018; Kuisma 1993, 397–398; Alapuro 2001, 303).

Rahan, rahvaan ja kaupunkien valtaa vastaan – Maaseudun Tulevaisuus modernisaatiokritiikin kanavana?

Maaseudun Tulevaisuuden perustaminen kytkeytyi omalta osaltaan Suomessa 1860-luvulta eteenpäin tapahtuneeseen elinkeinorakenteen ja elämäntavan murrokseen, jota on kutsuttu modernisaatioksi. Perinteinen sääty-yhteiskunta ja sen uskomusjärjestelmät kyseenalaistettiin. Kansakoululaitoksen laajentaminen nosti kansan sivistys- ja osaamistasoa. Uuden teknologian käyttöön ottaminen mullisti elinkeinoelämän ja yhdyskuntarakenteen teollistumisen ja liikenneyhteyksien kehittymisen myötä. Myös aikakäsitys alkoi muuttua. Teollisuudessa työskenneltiin kellon, ei satokausien tai päivän pituuden mukaan. Myös nopeammat kulkuvälineet tekivät ajan mittaamisesta aiempaa tärkeämpää. Kansakoulu opetti niin maaseudun kuin kaupungin lapsia uuteen aikakäsitykseen. Kaiken tämän koettiin nopeuttavan elämäntahtia ja ajantajua. (Stark 2006, 213–214; Rasila 1982a, 13–14; Rasila 1982b, 154; Mikkola 2006, 193; Eskola 1965, 9–10.)

Myös rahatalous laajeni harppauksin. Teollistumisen myötä palkkatyöläisyys lisääntyi. Sidos ajankäytön ja rahan välillä tiivistyi, ajasta alkoi tulla

rahaa. Parantuneet liikenneyhteydet rautateineen ja kanavineen alkoivat liittää myös maaseutualueita aiempaa vahvemmin rahatalouden piiriin. Meijeri- ja metsäteollisuus olivat tässä edelläkävijöitä. (Heinonen 1998, 46, 49.) Rahatalouteen siirtyminen muutti yhteiskunnan arvojärjestelmää. Moderneissa yhteiskunnissa raha on sekä vaihdon väline että arvon mittari, mutta sen käyttö on myös sosiaalista elämää vahvasti jäsentävä rituaali (Douglas 2001, 70). Rahan merkityksen kasvu siis muutti arkipäiväisiä uskomusjärjestelmiä ja loi pohjaa nykyisenkaltaisen kulutusyhteiskunnan synnylle (Heinonen 1998, 9, 105).

Modernisaatio ei tarkoittanut koko yhteiskunnan arvojen ja tapojen äkkinäistä ja perinpohjaista muutosta, vaan myös jatkuvuudelle on ollut siinä sijansa (Inglehart & Baker 2000, 20). Vielä 1800-luvun lopulla Suomessa oli käytössä paikallinen aika ja ”rautatieaika” sekä lennätinkonttoreissa käytetty Pietarin aika. Yhteinen aika koko maassa otettiin käyttöön vasta vuonna 1921 (Heinonen 1998, 46). Myös alueelliset erot olivat merkittäviä. Siinä missä korkean elintason Etelä-Pohjanmaalla oli jo 1800-luvun lopulla siirrytty laajasti rahatalouden piiriin, maksettiin Etelä-Savossa vielä merkittävä osa palvelusväen palkoista viljana. (Rekonen 2013, 4.)

Visa Heinosen mukaan Suomen maaseudulla elettiin puoliomavaraistaloudessa vielä sotien välisenä aikana. Rahatalouden läpimurto suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtui vasta 1930-luvun lopussa. Myös arvot ja asenteet muuttuivat hitaasti. Pohjavireeltään talonpoikainen ja kristillinen yleiskulttuuri alkoi meillä muuttua asteittain kohti modernia kulutusyhteiskuntaa vasta toisen maailmansodan jälkeen. (Heinonen 1998, 60, 246, 53.) Kokonaan talonpoikainen arvomaailma ei ole kadonnut vielä 2000-luvullakaan. Sillä on edelleen merkitystä esimerkiksi maataloustuottajien parissa (Laitalainen & Silvasti 2007, 5–8, 16).

Modernisaation myötä maaseutumaisen Suomen rinnalle alkoi kehittyä teollistuva kaupunki-Suomi. Teollisuuden kehittäminen näytti tarjoavan tien nopeaan kansakunnan varallisuuden ja elintason kasvattamiseen. Suomen ulkomaankauppa esimerkiksi kasvoi yli 6,5-kertaiseksi vuosien 1865–1910 välillä. (Rasila 1982a, 13–14; Rasila 1982b, 154; Eskola 1965, 9–10.) Teollisuudessa maksettiin maataloutta korkeampia palkkoja työntekijöille. Elintaso kaupungeissa kohosi maaseutua nopeammin. Kaupungit tarjosivat myös sellaisia huvittelu- ja kouluttautumismahdollisuuksia, joita maaseudulla ei ollut. (Heinonen 1998, 48; MT 1.10.1916, Työhön ryhtyessä; MT 22.6.1918b, Talonpoika.)

Vuosien 1860–1914 välillä maaltamuutto jatkui ja kiihtyi samaan aikaan, kun ihmisten ajatustottumukset ja arvostukset muuttuivat yhdessä elinkeinorakenteen monipuolistumisen kanssa. Vanhan agraariyhteiskunnan sidonnaisuudet alkoivat murtua: ammattikuntalaitos poistettiin ja maatalous alkoi muuttua yhdeksi elinkeinoksi muiden joukossa. Samaan aikaan palvelusväki alkoi niin maalla kuin kaupungeissa järjestäytyä joukkovoimaan tukeutuvaksi työväenliikkeeksi. (Rasila 1982a, 13–14; Rasila 1982b, 154; Mikkola 2006, 193; Eskola 1965, 9–10; Stark 2006, 213–214.)

Suurteollisuus, ”sosialistit” ja kaupunkilaisuus uhkina – Maaseudun Tulevaisuus modernisaation vastavoimana ja talonpoikaissäädyn perinteiden jatkajana

Teollisuuden kasvava merkitys ja kaupunkimaisen elämäntavan houkuttelevuuden kasvu johtivat tilanteeseen, jossa maaseudun elinkeinojen ja asukkaiden painoarvo alkoi laskea suomalaisessa yhteiskunnassa. Maatalouden merkitys tärkeimpänä tuotannon ja kulutuksen yksikkönä kyseenalaistui. Ihmiset eivät enää olleet samalla tavoin maahan sidottuja kuin aiemmin (Stark 2006, 16). Tosin vielä vuonna 1921 peräti 84 prosenttia suomalaisista asui maaseudulla (Rasila 1982c, 139). Yhteiskunnan modernisaatio ja siihen kytkeytyneet teollistuminen ja kaupungistuminen herättivät laajaa vastarintaa. Uudistukset työn koneellistumisesta kuluttamiseen ja kansakoululaitokseen saivat vastustajansa (Mikkola 2006). Maaseudun Tulevaisuudella oli modernisaation vastustamisessa oma roolinsa maaseudun, maalaisten ja maatalouden puolustajana.

Ensimmäisessä 1.10.1916 ilmestyneessä numerossa lehden tehtäväksi asetettiin maaseudun yhteiskunnallisten, taloudellisten ja sivistyksellisten olojen kehittäminen, joita uhkasivat muun muassa teollisuus- ja suurkapitalismi sekä ”kaupunkilaisnäkökohdat”. Maaseudun tulevaisuuden erityisenä tavoitteena oli kansankunnan ”elämän perustuksia” lujittavan maataloustuotannon vahvistaminen ja lisääminen yhteiskunnassa. (MT 1.10.1916, Työhön ryhtyessä)

Maaseudun Tulevaisuus oli siis lähtökohdiltaan konservatiivinen lehti, joka korosti perinteisen agraariyhteiskunnan merkitystä. Sen sivuilla suhtauduttiin jokseenkin epäillen moniin uusiin ilmiöihin:

Vanhat ihmiset tuntevat ajan, joka muistuttaa nykyistä yhtä vähän kuin lavakärkyt autoa, savupirtti ”salia” tai tikarainen, pärevalkeinen sauna kaupungin kylpyä sähkövaloineen. – Ei kukaan ollut ollut kovin rikas eikä kukaan kovin köyhä. Maidolla ja lihalla oli vähän arvoa, metsillä vielä vähemmän. Kaiken valmisti ihmiskäsi ja sama käsi alusta loppuun. – – Tunnusmerkinä oli yksilöllinen pikkutuotanto – suurteollisuus puuttui. Ja sen mukana puuttui luokkataistelu, sosialismi, ”riistäjät” ja kurjalisto, sokerinpuute, voipula ja jonotus. Vanhemman väen mielessä tuo aika usein kuvasteleikse kultaisena rauhan aikana. – – Ja sehän on totta. – – Tämä nykyinen yhteiskunta on jokaisen sitä parantavan mielestä kuin knalli, jonka päälle on istuttu – ei siinä ole ehjää kohtaa. (MT 22.6.1918a, Päivänpaiste, pata ja sosialismi.)

Lehden toimituskunnalla oli oman aikansa näkökulmasta perusteltuja syitä vastustaa kehitystä, jonka tulevia hedelmiä, kuten elintason merkittävää kasvua he eivät kyenneet mitenkään ennalta näkemään. Taustalla vaikuttivat esimerkiksi lehden lukijakunnan yhteiskunnalliset pyrki- mykset. Siitä huolimatta, että Maaseudun Tulevaisuus asetti tavoitteekseen maaseudun olojen kehittämisen yli sosiaalisäätyrajojen, oli sen keskeisimpänä intressiryhmänä tilalliset eli maata omistavan talonpojat. Tilallisten yhteiskunnallisen aseman ja elinkeinomahdollisuuksien nähtiin heikentyneen teollistumisen myötä. Kaupunkien suurteollisuuden nähtiin esimerkiksi havittelevan omistukseensa talonpoikien maita ja kaupunkimaisen elämäntavan houkuttelevan talojen poikia ja tyttäriä sekä maataloustyöväkeä pois maatalouden parista (MT 20.2.1917b, Tar- koituksenmukaista jatko-opetusta talonpoikaistyttärillemme; MT 1.10.1916b, Työhön ryhtyessä; MT 1.10.1916a, Maalaisnuorison sivistys- tarve ja kansaopistot).

Talonpoikien suhteellinen asema oli laskenut suomalaisessa yhteiskun- nassa myös säätyvaltiopäivien loppumisen myötä. Aina vuoden 1906 eduskuntaudistukseen saakka talonpojat olivat muodostaneet aate- liston, papiston ja porvariston jälkeen alimman eli neljännen säädyn, jonka parista valittiin edustajia osallistumaan valtiopäiville maan asioista päättämään. Kovin edustava otos maaseudun asukkaista talonpojat eivät olleet. Maaseudun väestön enemmistön muodostava tilaton väestö, kuten torpparit, käsityöläiset, loiset ja mäkitupalaiset olivat ilman äänioikeutta. He jäivät kokonaan säätyjen ulkopuolelle (Viita 2012, 5). Eduskuntauu- distuksen myötä tapahtunut siirtyminen yleiseen ja yhtäläiseen äänioike- uteen muutti poliittista kenttää. Talonpojat menettivät erityisasemansa säädynä kuten papistokin. Suurimman vallan menetyksen koki harvalu- kuinen pääosin ruotsinkielinen virkamies- ja talouseliitti, joka oli

hallinnut aatelis- ja porvarisäätyjen kautta puolta lakiasäättävästä vallasta (Kuisma 1993, 395).

Yleisen äänioikeuden myötä yksi suurimmista muutoksista oli sosialidemokraattien nousu merkittävimmäksi parlamentaariseksi puolueeksi. Se tarkoitti aiemmin täysin äänioikeudettomien kansanosien eli teollisuus- ja maataloustyöväen äänenpainojen merkittävää vahvistumista. Vuoden 1907 eduskuntavaaleissa sosialidemokraatit saivat 80 paikkaa 200 paik- kaisessa eduskunnassa nousten selvästi suurimmaksi puolueeksi. Poliit- tista kenttää aiemmin hallinnut kysymys suhtautumisesta Venäjän toi- miin Suomen autonomian rajoittamiseksi, joka oli jakanut poliittiset leirit perustuslaillisiin ja myöntyväisyssuunnan edustajiin, alkoi korvautua sosialistien ja porvari- en välisellä vastakkainasettelulla. (Kuisma 1993, 396–397.)

Sosialidemokraattien suosio puolueena kasvoi entisestään 1900-luvun alkuvuosina. Vuoden 1916 eduskuntavaaleissa puolue saavutti historial- lisen yhden puolueen enemmistön eduskunnassa porvaripuolueiden jää- dessä oppositioon. Sosiaalidemokraatit havittelivat äänestäjikseen kou- luttamattomia ja köyhiä, kuten teollisuustyöväestöä, torppareita ja tilat- tomia. Itsellisten, joskin ”rahvaaseen” kuuluvien talonpoikien etujen ajaminen ei heidän asialistalleen kuulunut. Talonpoikien asiaa ajamaan oli perustettu Maaseudun Tulevaisuutta ideologisesti lähellä oleva Maa- laisliitto vuonna 1908. (Mickelsson 2007, 80–81.)

Maaseudun Tulevaisuudessa maalaisliittoa lähellä olevat teemat näkyivät voimakkaasti. Talonpojan aseman ja maaseudun elinvoimaisuuden parantaminen oli linjassa puolueen tavoitteiden kanssa. Myös sen alku- vaiheiden keskeiset ideologit Hannes Gebhard ja Santeri Alkio näkyivät usein lehden sivuilla. Toisaalta Maaseudun Tulevaisuus herätti myös epä- luuloa osassa maalaisliiton omia lehtiä. Olihan esimerkiksi puolueen ehdokas maisteri Paavo Korpisaari sivuutettu ensimmäisen päätoimit- tajan valinnassa. Myös Alkio suhtautui uuteen lehteen aluksi varauksella. (Esim. MT 21.8.1917, Pikapiirroksia; MT 15.6.1917, Maataviljelevän väestön järjestäytymisen ja yhteenliittymisen välttämättömyydestä; MT 7.12.1918, Yhteiskunnan kaupunkilaistuminen, maalaiskulttuurin mah- dollisuudet ; MT 31.8.1917, Suomen Nuorison Liitto 20-vuotias; Terä- väinen 2016b, 24, 34–35.)

Maalaisliittolaisten lisäksi Maaseudun Tulevaisuuden toimituskunnassa ja omistajissa oli vahva vanha- ja nuorsuomalaisten edustus. Esimerkiksi

Hannes Gebhard säilyi poliittiselta vakaumukseltaan vanhasuomalaisen puolueen kannattajana maalaisliiton perustamisen jälkeenkin. Häntä kuitenkin pidettiin yleisesti ”maalaispuolueen” perustamisajatuksen isänä. Lehden alkuvuosien kulttuuripainotus kuitenkin lievensi porvari-puolueiden sisäisiä vastakkainasetteluja. Sosialistien näkökulmasta Maaseudun Tulevaisuus nähtiin puolestaan ”maaporvareiden äänitorvena”. Näkemys oli osuva. Poliittisesti sitoutumattomaksi määritellyn lehden ensimmäisen hallintoneuvoston kokoonpanossa vuonna 1916 olivat edustettuina kaikki suomalaiset ei-sosialistiset puolueet. (Teräväinen 2016b, 23, 26–27; Henttinen 1999, 114; Alanen 1964, 398, 400–401.)

Sosialidemokraattisen ja maalaisliittolaisen ajattelun välillä oli myös ideologisia yhtymäkohtia. Molemmissa ryhmissä yhteiskunta jaettiin vähäosaisiin meihin ja rikkaisiin ”herroihin”. Maalaisliitto kuitenkin rajasi oman tehtävänsä maaseudun asukkaiden puolustamiseen siinä missä sosialidemokraatit vetosivat vähävaraiseen väestöön maaseudun ja kaupungin väliset raja-aidat ylittäen. Tällainen toiminta uhkasi maalaisliiton pyrkimystä luoda kollektiivinen maaseutuidentiteetti, jossa kaupunkilaiset ja erityisesti helsinkiläiset nähtiin toiseen yhteiskunnalliseen ryhmään kuuluviksi vastustajiksi. (Mickelsson 2007, 80–82; Henttinen 1999, 113; Salokangas 1982, 50–52.)

Maaseudun Tulevaisuuden mukaan sosialismi oli syntynyt kaupungeissa vastavoimana suurteollisuudelle. Lehden numeroissa vuosina 1916–1918 ”sosialistien” toiminta nähtiin monella tapaa ongelmallisena ja suorastaan vihamielisenä maataloustuottajia, maataloutta ja yksityistä maanomistusta kohtaan. Sosialidemokraattien nähtiin myös kylvävän eripuraa ja tyytymättömyyttä maaseudun eri väestöryhmien keskuuteen sekä pyrkivän ottamaan osuustoiminnan oman määräysvaltansa alle. (MT 1.10.1916b, Työhön ryhtyessä; MT 30.1.1917a, Katsaus; MT 31.12.1916b, Nykyinen taistelu osuuskauppaliikkeessämme.) Sosialismi ei lehden mukaan kuulunutkaan suomalaiselle maaseudulle.

Siinä missä kaupunkien suurteollisuus ja sen synnyttämä sosialismi kuvattiin maaseutua avoimesti uhkaavina taloudellis-poliittisina voimina, oli kaupunki ja siihen liittyvä kaupunkimainen elämäntapa uhkakuvana monimuotoisempi. Keskityn tässä artikkelissa tarkastelemaan erityisesti tätä kaupunkivastaisuuden muotoa vuosina 1916–1918¹.

1 Olen käsitellyt teollisuuden uhkaa ja luokkavastakohtaisuuksia jo aiemmin Maaseudun Uuden Ajan numerossa 1/2018 (Jumppanen 2018), joten olen rajannut sen tarkemman tarkastelun tämän artikkelin ulkopuolelle.

Kaupunki pilaa ihmisen

Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla esiintyi vuosien 1916–1918 aikana sangen runsaasti yksinomaan kaupunkien ja kaupunkimaisen elämäntavan arvosteluun keskittyviä kirjoituksia. Niitä löytyi hyvin erityyppisistä kirjoituksista kansakunnan tulevaisuuden pohdinnoista runouteen:

Suurkaupunki, sua opin vihaamaan, sua porttoa, sua noitaa tunnotonta. Sua vihaan ma, kun sinussa ma näin vain vampyyrin, mi uhrejansa vainoo. – Pois luotas, luonnon helmaan rauhaisaan, nyt tieni kääntyy käymään päivää monta. Ma sielunsairaaks, sielunorvoks jäin, kun kivimuuris kotini ol’ainoo. (MT 20.2.1917a, Kaupunki.)

Lehden sivuilla maalattiin siis kielikuvia kaupungista paikkana, joka porton tai noidan lailla houkuttelee puoleensa viattomia maalaisia luonnonrauhasta, imeäkseen heidän elinvoimansa tyhjiin samalla sielun rampauttaen. Kaupungin kuvaaminen huonomaineisena turmioon houkuttelevana naisena ei ollut satunnainen metafora, vaan länsimaisessa kaupunkihistoriassa prostituutiota on aina pidetty osoituksena kaupunkimaisen elämäntavan turmelevasta vaikutuksesta (Joutsivuo & Kekäläinen 2005, 17).

Kyse ei ollut kuitenkaan yksinomaan kaupunkielämän aiheuttamasta, moraalisesta ja henkisestä rappiosta. Elinvoiman heikkeneminen tarkoitti myös suoria fyysisiä oireita ja kansakunnan rappeutumista, degeneraatiota. Esimerkiksi ruumiillisesti voimakkaan ja tuotantokykyisen nuorison kasvattamista ei nähty kaupungeissa mahdollisena. Niin henkiset kuin fyysisetkin ”koulutaudit” heikensivät rotua. Tämän seurauksena syntyi ikäluokkia, jotka olivat kansakunnalleen hyödyttömiä, koulusivistyksen pilaamia ihmisiä:

Useimmissa tapauksissa nuorison kasvatus näyttää luonnistuvan kaupungeissakin koko lailla, mutta asia ei tällöinkään ole niin valoisa, kuin syrjästä näyttää. Ruumiillisesti voimakasta, jalotahtoista ja tuotantokykyistä nuorisoa harvoin kyetään kehittämään. Koulutaudit: hermostuminen, verenvähyys, tuberkuloosi, likinäköisyys, ruuansulatushäiriöt y.m. heikontavat rotua. – – Näin kasvaa heikko sukupolvi ja syntyy autio, voimaton, valheellinen koulusivistys, josta ei ole kenellekkään todellista hyötyä. (MT 3.1.1917a, Maaseudun tulevaisuus kansankasvatuksen kannalta.)

Tämän päivän näkökulmasta kaupunkien antaman koulusivistyksen arvostelu vaikuttaa eriskummalliselta. Tunnetaanhan Suomessa tänään suurta ylpeyttä esimerkiksi kansakoulujärjestelmän luomisesta sekä

oppivelvollisuuden käyttöönottamisesta 1920-luvulla, mikä toi lukutaidon koko kansan piiriin. Aikalaisten parissa uudistukset kohtasivat kuitenkin voimakasta vastarintaa. Lasten kouluttamisesta koitui kustannuksia, ja sitä saatettiin pitää suorastaan haitallisena.

Rahvaan parissa koulujen vastustamisessa oli usein kysymys siitä, ettei haluttu lapsien tottuvan ”herrojen” elämäntapaan. Herrat nimittäin tekivät henkistä työtä, jota ei pidetty työnä lainkaan. Kouluun laittamisen sijaan lapset olisi mieluummin haluttu totuttaa mahdollisimman nuorina siihen fyysisen työn maailmaan, johon heidän uskottiin kuitenkin joutuvan. (Mikkola 2006, 180–183.) Monet olivat myös nähneet, kuinka keskittyminen muuhun kuin työntekoon esimerkiksi laiskotteluun tai juoppotteluun oli johtanut kodin ja elinkeinon menettämiseen. Kouluissa saatettiin myös opettaa vanhempien näkökulmasta jumalattomina tai täysin turhina pidettyjä asioita. (Mikkola 2006, 180–183.)

Maaseutukulttuuria ja sivistystä kannattavana lehtenä Maaseudun Tulevaisuus ei varmasti ollut kaikista koulutusvastaisiin aikakautensa julkaisuista. Lehdessä esimerkiksi painotettiin koulutuksesta saatavien käytännön hyötyjen merkitystä. Toisaalta kaupunkien liiallisen sivistyksen tai suoranaisen ”ylikulttuurisuuden” nähtiin myös johtaneen jopa kansojen tuhoon:

Ei ole itse asiassa ainoatakaan sivistyskansaa, jonka keskuudessa vähänkin suurempien kaupunkien taloudellinen ja henkinen tuotanto ei tapahtuisi väestön elinvoimien liiallisella kulutuksella, jopa aivan täydellisellä tuholla. Yläluokka mätäneee liiallisessa hyvinvoinnissa, alaluokka kurjuudessa. Ja molemmilta pienenee kaiken lisäksi luonnollinen väenlisäyskin. Onnettominta on, jos vielä maaseutujen siveellinen taso alenee ja tahrantuu kaupunkien >>ylikulttuurista>>. Mutta niin on käynyt muissa sivistysmaissa ja me suomalaiset solumme samaa elämän hävittämistä kohti. (MT 31.12.1916a, Miksi tulevaisuuden tulee kuulua maaseudullekin.)

Kritiikin mukaan kaupunkimaisen elämäntavan kohtuuttomuus oli keskeinen syy kansakuntien turmioon. Kaupunkien ”taloudellinen” ja ”henkinen tuotanto” tapahtuivat väestön elinvoiman kustannuksella, minkä syntyvyyden lasku konkretisoitui. Kaupungeissa ei kuvattu olevan keskiluokkaa, vaan ainoastaan ylä- ja alaluokkaa. Marja Keränen mukaan kansalliseen identiteettiin liittyvät kertomukset vaativat aina toisen, johon itseä voidaan verrata (Keränen 1998, 10). Keränen tarkoittaa tällä kansakuntien identiteettien rakentamista suhteessa toisiin kansakuntiin, mutta samaa itsen määrittelyä toiseuden kautta hyödynnetään myös kansakuntien sisäisissä

identiteettikamppailuissa (Jansson 2003; Jansson 2005). Maaseudun Tulevaisuudessa kaupungit kuvattiin taloudellisen ja poliittisen vastakkainasettelun kärjistymisen paikkoina, joissa sosiaalisista näkökohdista piittaamaton suurkapitalismi ja yksityistä yritteliäisyyttä ja markkinataloutta uhkaava sosialismi ottivat mittaa toisistaan. Niihin verrattuna talonpoikainen, pienomistukseen perustuva maaseutu edusti yhteiskuntaa tasapainottavaa kohtuullisuutta, niin sanottua kolmatta tietä, jota tuli puolustaa kaupunkien tuhoavaa toiseutta vastaan. Tämän kolmannen tien kulkeminen oli myös keskeinen osa pellervolaisen osuustoimintaliikkeen ideologiaa (Kuisma 1999, 20–21).

Maaseudun Tulevaisuudessa esitetty kaupunkivastaisuus muistutti paljon saksalaista vahvistuvan keskiluokan esittämää 1800-luvun sivilisaatiokritiikkiä. Siinä keskeisellä sijalla oli näkemys, jonka mukaan kulttuurilla viitattiin korkeisiin hengellisen elämän osa-alueisiin, kun taas sivilisaatio kytkeytyi materialismiin sekä hovien ja hallitsevan yläluokan halveksuttavaan elämäntapaan. Suurkaupungit saivat myös osansa arvostelusta. Ne ilmensivät juurettomuutta, keinotekoisuutta ja vieraantuneisuutta, sekä vastakohtaa pikkukaupunkien ja talonpoikaiskylien perinteiselle ”aitoudelle”. (Jalava 2005, 261–263.)

Näkyvin ja ehkä vaikutusvaltaisinkin sivilisaatiokrititikko oli Oswald Spengler. Länsimaiden perikato -teoksissaan hän maalasi lohduttoman kuvan eurooppalaisista ja amerikkalaisista suurkaupungeista ja elämäntavasta. Spenglerin mukaan länsimaat luonnottomine kaupunkeineen olivat tuhoon tuomittuja. Maaseutu ja talonpojat sen sijaan edustivat ikuisuutta, kaiken alkua ja loppua, josta kaikki suuret sivilisaatiot olivat aina lähteneet ja johon ne aina vääjäämättä myös palaisivat. (Jalava 2005, 261–263.)

Spenglerin ensimmäinen teos julkaistiin vuonna 1918, joten hän ei suoraan voinut toimia Maaseudun Tulevaisuuden kirjoitusten esikuvana. Sen sijaan sen pohjana on mahdollisesti voinut toimia aiempi saksalainen sivilisaatiokritiikki ja sen tulkinnat. Olihan esimerkiksi Hannes Gebhardilla monin muiden aikakauden sivistyneistön edustajien tavoin läheiset suhteet saksankieliseen yliopistomaailmaan, josta hän toi uusia ajatuksia Suomeen muun muassa osuustoimintaan liittyvissä asioissa (Sysiharju 2001; Peltonen 2004a, 126). Spenglerin Länsimaiden perikato osoittautui myyntimenestykseksi, jolla oli myös merkittävä vaikutus aikakautensa yhteiskunnalliseen keskusteluun (Jalava 2005, 262). Tämä johtui ennen kaikkea ensimmäisestä maailmansodasta. Maaseudun Tulevaisuudessa

esitetty sivilisaatiokritiikki oli siis hyvin ajanmukaista ja kansainvälistä. Kyse ei siis ollut ”puhtaasta” suomalaiskansallisesta kritiikistä maaseutu-kaupunki -akselilla, vaan laajemmasta länsimaisesta modernisaation vastustamisen traditiosta, johon myös suomalainen keskustelu osaltaan näin kiinnittyi.

Suuriin kaupunkeihin liitettyjen siveellis-terveydellisten ongelmien paheksuminen Maaseudun Tulevaisuudessa heijasteli myös Suomeen 1800-luvun jälkipuoliskolla rantautunutta degeneraatio-oppia. Tämän laajalti Euroopassa ja Yhdysvalloissa levinneen aatteen mukaan kansakuntien tuli huolehtia rotuhygieniasta kasvattamalla mahdollisimman terveitä, voimakkaita ja siveitä kansalaisia. Yksi keskeinen osa degeneraatio-oppia oli pohdinta ympäristön vaikutuksesta yksilöön ja yhteiskuntaan. Myös perimän ja huono-osaisuuden yhteyden tarkastelu kuului siihen oleellisena osana. Eryityisesti alaluokan nähtiin olevan turmiolla, vaikka myös yläluokka saattoi vajota sosiaaliseen ja moraaliseen rappioon. Degeneraatio-ajattelu oli myös vahvasti sukupuolittunutta. Eryityistä huolta kannettiin naisten siveydestä. (Ahlbeck ym. 2013, 4–6, 7–8, Mattila 1994, 225–228, 232–235, 241.) Maaseudun Tulevaisuuden viesti näyttääkin olleen, että koska kaupungit kasvattivat heikkoja ja siveetömiä kansalaisia, tuli yleisen rotuhygienian nimessä niiden kasvua rajoittaa ja keskittyä terveen maalaiselämän elinehtojen parantamiseen. Lehden sivuilla esitettiin myös kaupunkien väestön siirtämistä takaisin maalle (MT 3.1.1917a, Maaseudun tulevaisuus kansankasvatuksen kannalta).

Kulttuuriantropologi Mary Douglasin mukaan niin primitiivisissä kuin moderneissa kulttuureissa epäpuhdasta on kaikki se, mikä ei ole omalla paikallaan. Epäsiisteys tai lika on sitä, mikä ei kuulu kulttuuriimme, jos haluamme edistää jatkuvuutta (Douglas 2001, 41). Maaseudun Tulevaisuudessa kirjoituksia voidaan tulkita siten, että niissä haluttiin jatkaa vuosisataisen agraariyhteiskunnan hyväksi havaittuja perinteitä, joita kaupungistuminen uhkasi moraalisella ja terveydellisellä epäpuhtaudellaan. Douglasin mukaan vaara-uskomuksien avulla luodaan sosiaalista painetta yhteiskunnan sisällä ja vaaroilla pelottelun avulla kiristetään toisia yhteisön jäseniä (Douglas 2001, 3). Kaupungistumisen vaarojen kuvaamisessa oli kysymys omaan ryhmään kuuluvien maalaisten varoitamisesta. Kaupunkimaisen elämäntavan ihailu tai peräti kaupunkilaiseksi ryhtyminen oli vaarallinen, omaa yhteisöä likaava ajatus. Kunnollisen maalaisen tuli suhtautua epäillen kaupunkeihin ja kaupunkilaisiin.

Maaseudun jalo kansa

Siinä missä Maaseudun Tulevaisuudessa kaupungit esitettiin kansakunnan tulevaisuudelle turmiollisina, annettiin maaseudusta asukkaineen hyvin ihanteellinen kuva. Elinolosuhteiden vaikeus – suuret välimatkat ja pitkät raskaat työpäivät sekä sivistys- ja huvittelumahdollisuuksien rajallisuus (MT 12.6.1918, Kuinka maanviljelijä voi kilpailla teollisuuden kanssa työväestä – – ; MT 1.10.1916a, Maalaisnuorison sivistystarve ja kansanopistot) tuotiin myös esille, mutta ne vain nostivat talonpoikaisen elämän arvoa lehden kirjoituksissa.

Oivallisena esimerkkinä tästä käy ”Tarinoita työstä” -kirjoitussarjan juttu ”Korpiherra”, joka kuvailee 75-vuotiaan talonpojan elämää Jämsän korpessa. Yhden miehen ahkeran työn tuloksena oli syntynyt kahdessa vuosikymmenessä pystymetsään yli kymmenen hehtaaria raivattua ja ojitettua peltoa ja vieläpä enimmäkseen ilman hevosta. Korpiherran kuvailtiin käyneen aiemmin elämässään ”Saarijärven Paavon koulua”, joka oli valmentanut hänet tähän suoritukseen. Lehtijutun lopussa kiteytetään raivaajan arvomaailma ja elämänasenne seuraavalla tavalla:

Omaa peruaan, maataan ja kansallisuuttaan hän koko raatajan sydämellään rakastaa. Hän toivoo, että kasvaisimme, lisääntyisimme kaikessa hyvässä ja hyödyllisessä. Hän vihaa juoppoutta, toimettomuutta ja hienostuneisuutta. Itse hän ei ole koskaan nauttinut väkijuomia, kahvia eikä mitään nautintoaineita. Hän luettelee mielellään kelpo maamiehiä, joiden pelot täyttä tähkäpäättä kantavat. Ja toivoo, että kasvava sukupolvi juuri heistä esimerkkiä ottaisi. Vaikka ulkomuoto ei ukolla olekaan mikään miellyttävä, niin sisäinen olemus on työn aateloima ja kirkastaa sitä vakava usko korkeimpiin voimiin. – – Vaikka vuositulot ja toiveet menisivät kuinka mitättömiin, niin ei hän koskaan nurise. Hyvillä toiveilla katsoo tulevaisuuteen ollen varma, että kerran vielä korpi eläjänsä palkitsee. (MT 31.5.1917, Tarinoita työstä. Korpiherra)

Korpiherran hahmossa tiivistyi havainnollisella tavalla maaseudun asukkaan ihannekuva: itsenäinen, ahkera, uskonnollinen, vähään tyytyvä mies, joka osasi antaa arvoa myös toisten työlle. Korpiherra ei siis perustanut maallisesta turhuudesta ja nautinnosta, vaan humaltui ainoastaan työstä ja sen tuloksista. Heinosen mukaan talonpoikaiseen raivaajajenkiiseen aatemaailmaan kuului 1900-luvun alussa yleisesti turhan kulutuksen ja nautintojen välttely, sillä niiden katsottiin vaarantavan talonpojan tulevaisuuden. Konsta Kajanderin mukaan työteliäisyys, kristillinen siveellisyys, vaatimattomuus ja säästäväisyys olivat 1800-luvun

jälkimmäisen puoliskon keskeisiä talonpoikaisia ihanteita. (Heinonen 1998, 33, 24; Kajander 2020, 173–174.)

Kati Mikkolan mukaan turhuus oli yksi keskeinen teema, jolla uudistuksia vastustettiin kansan parissa 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Uskontoon pohjautuvan kulutuskritiikin mukaan kaikki maallinen oli tarpeetonta ja syntistä. Täten esimerkiksi sanomalehden tilaaminen, kirjojen ostaminen tai talon maalaaminen oli turhuutta. Uudistukset saattoivat olla myös vaarallisia, sillä esimerkiksi lukemisen saatettiin kuvata johtavan laiskuuteen ja perikatoon. Myös uudenmuotoista järjestötoimintaa saatettiin pitää turhuutena ja syntinä. (Mikkola 2006, 169, 176–177.) Uskonnollisen kulutuskritiikin näkökulmasta ”korkeimpiin voimiin” ja työhön uskova ”korpiherra” oli siis suorastaan ideaalihahmo.

Uskontoon pohjautuva kulutuskritiikki ei ollut yksin suomalainen ilmiö 1900-luvun alussa. Teollistumisen mahdollistaman elintason nousun myötä sillä oli merkittävä jalansija etenkin Yhdysvalloissa, jossa kirkonmiesten ja rahvaan lisäksi myös monet yhteiskuntatieteilijät esittivät uskoon pohjautuvaa kritiikkiä kulutusta vastaan 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun aikana. Pohjimmiltaan oli kyse siitä, että Raamattu tuomitsi yksiselitteisesti ylellisyyden. Kritiikki jakautui kolmeen osaan. Kulutus oli tuomittavaa, koska se johti henkisten arvojen hylkäämiseen ja materialismiin. Kulutukseen liittyvä ylellinen elämä (*”luxurism”*), johti puolestaan moraalisesti tuomittavaan laiskaan elämään, sen sijaan, että ihminen olisi seurannut Jumalan kutsua tehdä työtä. Kolmas kritiikin muoto oli mammonismi (*”mammonism”*), jonka mukaan raha ja vauraus sekä niiden tavoittelu ottivat jumalan paikan ihmisen elämässä ja johtivat turmioon ja itsekkyyteen. (Riukulehto 1998, 204–205.)

Muutenkin Maaseudun Tulevaisuudessa esitetty kuvaus korpiherrasta olisi voitu suhteellisen vaivattomasti siirtää pohjoisamerikkalaiseen modernisaation vastaiseen kontekstiin. Korpiherran villin luonnon haltuunsa ottava uudisraivaaja muistutti sangen paljon yhdistelmää amerikkalaisen rajaseudun asukkaan (*frontiersman*) sekä maanviljelijän (*farmer*) arkkityyppien hyvistä puolista, joita kuvattiin olevan esimerkiksi itsenäisyys, omavaraisuus, ahkeruus sekä korkeat moraaliset arvot, joita kaupunkien rappio ei ollut päässyt pilaamaan. Myös kanadalainen takametsien mies (*backwoodsman*) oli säästynyt ylisivilisaation tuhoisilta seurauksilta. Tämä hahmo muistutti korpiherraa niin fyysisiltä voimiltaan, ankaralta työnteoltaan kuin kyvyltään selvitä yksin villissä luonnossa. Tosin siinä missä Korpiherran ulkomuoto ei ollut erityisen

miellyttävä, kuvattiin kanadalainen takametsien mies pitkäksi ja komeaksi. (Meldrum 1978, 3–4; Cameron 1999, 186–188, 208.)

Myös maaseudun naisista voitiin kirjoittaa Maaseudun Tulevaisuudessa ihannoivaan sävyyn:

Kukapa sen olisi huomannut ja merkille pannut, että talonpojan vaimo on tähänkin asti kantanut suurimman työtaakan, tehnyt pitempiä työpäiviä kuin yksikään niistä ihmisistä, jotka suurta ääntä pitävät, jotka parhaillaan järjestävät itselleen ja olemukselleen mahdollisimman paljon lepohetkiä ja yleensä parempia olosuhteita. Se on tuo talonpojan vaimo raatajista rauhallisin ja kieltämyksissä suurin. Tuskin koskaan hänen kuulee taakkansa alla valittavan ja aikojen kovuutta soimaavan. Kärsimyksissä ja vaivoissa on hän saavuttanut parhaimman onnen: herkän, yksinkertaisen uskon elämään ja tyytyväisen mielenlaadun. Ei hän ole mikään oppinut eikä tietorikas. Koskapa hänellä sellaisiin tehtäviin tilaisuutta olisi. – – Näännyt taakkasi alla, mutta et nurise. Merkillinen olento. Talonpoika, huomaa mitä suurtyötä vaimosi suorittaa! Anna hänelle arvo! (MT 21.8.1917c, Talonpojan vaimo.)

Samalla tavoin kuin korpiherra, myöskin talonpojan vaimo oli vähään tyytyväinen, opillista sivistystä vaille jäänyt raataja, joka oli valmis kieltäytymään paljosta ja joka kovan työn luoman kärsimyksen kautta oli saavuttanut elämäänsä onnen. Ahkeran talonpojan ja tämän vaimon vastavoimana maaseudulla olivat itsekkäät ja äänekkäät oman edun tavoittelijat. Käytännössä kyse oli työväenliikkeen maatyöväen olojen parantamisvaatimusten arvostelusta. Yhtenä kiistan aiheena oli kahdeksantuntisen työpäivän ottaminen käyttöön myös maataloustöissä, mikä nähtiin maataloustuottajien näkökulmasta käytännössä mahdottomana tehtävänä (MT 15.5.1917b, Normaalityöpäivän vaatimus maataloudessa; MT 20.4.1917, Kahdeksantuntinen työpäivä ja maatyöväenkysymys).

Talonpojan vaimon tarinassa sosialistien vaatimukset pyrittiin osoittamaan moraalisesti arveluttaviksi kuvamaalla emännän työpäivä hyvin seikkaperäisesti. Aamulla tämä heräsi ensimmäisenä talon töihin ja kävi päivän päätteeksi viimeisenä nukkumaan ”rukous huulilla”. Vaimoa ei juuri auttanut edes talon palvelijattarien olemassaolo, sillä heidän kuvattiin olevan nuoria ja työhön tottumattomia. Emäntä joutuikin koko ajan valvomaan, että työt tulivat tehdyiksi. Vaikka palkolliset eivät olleet kovin hyvää työvoimaa, olivat he kuitenkin vaatimassa parempaa palkkaa ja ruokaa sekä lyhempää työpäivää ja muitakin vapauksia. Tämän nähtiin johtavan talonpojan vaimon työtaakan kasvamiseen entisestään. Emännän nurkumattoman työtaakan hoitamisen ja uskonnollisuuden

kautta luotiin siis kontrastia uskonnonvastaiseksi oletetun työväenliikkeen vaatimuksiin työajan lyhentämisestä ja muista helpotuksista. (MT 21.8.1917c, Talonpojan vaimo.)

Poliittisen vaikuttamisen välineinä Talonpojan vaimon kaltaiset tarinat ovat tehokkaita. Niiden avulla on mahdollista selittää asioita yleisölle helposti lähestyttävällä tavalla erilaisissa valintatilanteissa. Tarinat myös näyttävät jättävän tilaa yleisön omille tulkinnoille. Todellisuudessa kertoja kuitenkin pitkälti ohjaa yleisöä haluttuun suuntaan esimerkiksi päättämällä mitä kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. (Kuusisto 1999, 28; Hart 1997, 92–93; Hayden White 1975.) Talonpojan vaimon tarinan avulla pyrittiin oikeuttamaan maatyöväen aseman säilyttäminen ennallaan ja leimaamaan uudistusvaatimukset kohtuuttomiksi. Sen avulla myös konkretisoitiin arkipäivän tasolla niitä jännitteitä, joita työväenliikkeen parissa harjoitettu yhteiskunnan jakaminen luokkiin aiheutti isäntäväen ja palkollisten välillä. Perinteinen agraariyhteiskunnan malli alkoi murtua. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, että isännät alkoivat ruokailla eri pöydissä kuin palkolliset. Piiat ja rengit puolestaan alkoivat pukeutua kuin talojen pojat ja tyttäret (Mikkola 2006, 176; Stark 2006, 24).

Palkollisten luokkatietoisuuden kasvu siis lisäsi heidän omanarvontuntoaan ja edunvalvontaansa. Toisaalta vanhan isäntävaltaisen mallin perään haikailu jatkui talonpoikaisen väestön parissa vielä 1920–1930-luvuillakin. Esimerkiksi Lapuan liikkeen vahva mies Vihtori Kosola näki, että palkolliset elivät hänen kotitilallaan tasa-arvoisesti, kun he saivat syödä samassa pöydässä isäntäväen kanssa. Kosolan mukaan työväki ei tarvinnut erityisiä eturyhmiä, sillä kaikki tekivät työtä toistensa hyväksi, eikä isännän tarvinnut kurittaa palkollisia, jos he vain käyttäytyivät kunnolla. Vanhassa isäntä-mallissa Kosolan mukaan oli kuitenkin parasta se, että valta oli yhden miehen käsissä. (Silvennoinen ym. 2015, 151–152.) Myös talonpojan vaimon tarinassa emännän työpanoksen nähtiin saavan suurimman tunnustuksensa ruokakunnan päänä toimivalta isännältä (MT 21.8.1917c, Talonpojan vaimo), mikä omalta osaltaan alleviivasi patriarkaatin valtaa perinteisessä agraariyhteiskunnassa.

Karl-Erik Michelsenin mukaan keskeiset kansallisromanttiset kulttuuri-vaikuttajat kuten Runeberg, Lönnrot, Topelius sekä suuri osa kuvataiteilijoista, kirjailijoista ja runoilijoista loivat ”pastoraalisen kulttuurin”, jossa taiteilijat keskittyivät maaseututeemoihin, ja nostivat ihanteiksi henkisen sivistyksen ja luonnon maamme tuhansia järviä, jokia ja villejä koskia romantisoiden. Samalla kuitenkin sivuutettiin se kurjuus ja harmaus,

jossa suomalaisella maaseudulla todellisuudessa elettiin (Michelsen 1999, 81–83, 87). Myös Markku Kuisman mukaan kansallisen identiteetin rakentaminen tapahtui villin erämaaluonnon, metsien, puiden ja koskien kautta. Kaikista jalointa ja alkuvoimaisinta suomalaisuutta edustivat hänen mukaansa metsät, joilla oli merkittävä symbolinen rooli kansallisessa heräämisessä (Kuisma 1993, 362). Ajatus pastoraalisesta idyllistä siirrettiin nuorille ikäpolville koululaitoksen kautta, ja se muokkasi kansallista arvomaailmaa tavalla, joka saattoi jopa hidastaa maan teollistumista. Suomalainen pastoraali-idylli ei nimittäin korostanut materiaalisia arvoja eikä teknistä taitavuutta, vaan ”ihmisen todellinen identiteetti” syntyi vaatimattomuuden ja köyhyyden kautta. (Michelsen 1999, 81–83, 87.)

Sekä korpiherran että talonpojan vaimon kertomuksissa näkyy osa pastoraalisen idyllin keskeisimmistä piirteistä. Molemmat olivat vähään tyytyväisiä vaatimattomia ihmisiä. Molemmat hahmot kuvataan myös vahvasti uskossa oleviksi ja jaloiksi, vaikka heidän opillinen sivistyksensä olikin jäänyt sangen vähäiseksi. Teknisen taitavuuden sijaan kummankin hahmon ominaisuuksiin kuuluu väsymätön ja nurkumaton henkilökohtainen työnteko raskaissa olosuhteissa. Korpiherran tarinassa myös avoimesti rinnastetaan todellinen uudisraivaaja Runebergin luomaan Saarijärven Paavoon. Mennäänpä tässä fyysisen työn eetoksessa niinkin pitkälle, että korpiherran suorittama hevoseeton pellonraivaus nostetaan esille erityisenä ansiona (MT 31.5.1917, Tarinoita työstä. Korpiherra). Tämä ei ole ihme, sillä esimerkiksi ensimmäisiä maatalouskoneita ostaneita pidettiin yleisesti sekä laiskoina että yksinkertaisina, ja he saattoivat joutua ympäröivän maatalousyhteisön julmasti pilkkaamiksi. (Mikkola 2006, 179)

Ylenkatsetta ja arvostuksen puutetta – Kaupunkilaisten koppava suhtautuminen maalaisiin ja maatalouteen

Mielenkiintoista kontrastia korpiherran ja talonpojan vaimon kaltaisille talonpoikaisille ideaalityypeille antavat Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla olleet irvailut hienostelevista kaupunkilaisista ja heidän maalaisjäljittelijöistään:

Kirkonkylämme on, niin kuin tiedätte, sivistynyt ja valistunut kylä. – – Meidän rouvamme kuuntelevat konsertteja hattu päässä – ihan niin kuin Helsingissäkin tehdään. Kun uusi kansanopiston johtaja käveli kesällä paljain jaloin, herätti se

pahennusta. Niin että me olemme mitä edistyneimpiä. (MT 3.1.1917b, Suuri tuntematon eli Roopertin tallukat.)

Tässä kirjoituksessa käytettiin retorisena tehokeinona ironiaa (mm. Hart 1997, 151; White 1975, 34) ja huumoria maaseudun ja kaupungin välisten erojen tuottamisessa. Sivistyksen, valistuksen ja edistyksen ylevät periaatteet olivat muuttuneet kirkonkylän rouvien ulkokultaiseksi helsinkiläisten tapojen jäljittelyksi ja juurevan paljasjalkaisuuden paheksumiseksi. Talonpoikaisyhteisön silmissä tällaiset sosiaalista nousua tavoittelevat uusia tapoja omaksuvat ”puoliherrat” olivat yhtä lailla moraalisesti paheksuttavia kuin varsinaisetkin herrat (Kajander 2020, 72–73, 75, 171–173). Kirjoittaja antoi ymmärtää, että väitetty edistys saattoi maaseutuyhteisöjen näkökulmasta olla myös taantumusta. Ridanpään mukaan huumori vaikuttaa usein viattomalta, mutta sen avulla voidaan politisoida yhteiskuntaa ja tilaa (Ridanpää 2014, 140–141). Kirjoituksessa jako Helsingin edustamaan keskukseen ja sen vaikutukselle alttiiseen kirkonkylän periferiaan oli selkeä. Maaseudun väki oli alkanut omaksua pääkaupungin tapakulttuuria eikä toisinpäin. Helsinki määritteli, mitä edistyksellä tarkoitettiin myös maaseudulla.

Myös viittaukset pastoraalista idylliä sivuaviin topeliaanisiin kuvauksiin maaseudulla huvittelevasta vallasväestä ja sen ylenkatseesta maaseudun ihmisiä kohtaan näkyivät lehden sivuilla:

Topelius lausui sydämmellisen [*sic*] sanan, kun siksi tuli. Erittäinkin hän ajatteli sitä >>ajattelematonta kevytmielisyyttä>>, jolla kaupunkien parempiosaiset, vallasväki, kohtelivat maalaisia ja maalaiselämää. Kesää vietettiin maalla ja siellä virkistettiin talvista työtä ja huvituksia varten. >>Mutta kuinka harva näistä onnellisista käyttää tilaisuutta tutustuaksensa uteliaisuudesta tahi rakkaudesta näiden elämään, joita sanotaan huonommiksi ihmisiksi.” (MT 23.1.1918b, Sakari Topelius ja Maaseudun Tulevaisuus.)

Zachris Topeliuksen, yhden 1800-luvun merkittävimmän suomalaisen kulttuurivaikuttajan sanoihin viittaamalla haettiin auktoriteettia maaseudun asukkaiden puolustamiseen. Topelius oli ollut Elias Lönnrotin ja Johan Ludvig Runebergin lailla merkittävä fennomaaninen talonpoikien puolestapuhuja ja sivistäjä (MT 23.1.1918b, Sakari Topelius ja Maaseudun Tulevaisuus; Kajander 2020, 68–69, 20; Moilanen 2008, 163–164). Topeliuksen sanat kaupunkilaisen herrasväen nuivasta suhtautumisesta maaseudun huonompiin ihmisiin sopivat hyvin kuvaamaan, kuinka maaseudun asukkaat olivat joutunut puolustuskannelle suhteessa kaupunkien valtaapitäviin myös 1910-luvulla.

Väestöryhmien välinen vastakkainasettelu näkyi myös paikallislehdissä. Sirkku Piispanen ja Torsti Hyyryläisen (2015) mukaan kaupungin herrojen ja salomaiden ymmärtämättömän rahvaan välinen jännite näkyi jo 1880-luvulla esimerkiksi Mikkelin Sanomien keskustelukirjoituksissa. Heidän mukaansa sama vastakkainasettelu maaseudun ja kaupungin asukkaiden välillä heijastuu 1800-luvulta vielä tähän päivään. Näkemystä tukevat Pertti ja Eero Alasuutarin havainnot 2010-luvulta, joiden mukaan maaseudun merkitysulottuvuudet jäsenyivät lehdistön puhetoissa läh-tökohtaisesti sen mukaan, että maaseutu on jotakin mitä kaupunki ei ole. Se on myös maatalouselinkeinojen harjoittamisen tila, maisema ja usein vielä luonnonmaisema. Maaseudulle on myös ominaista jälkeenjääneisyys tai epämodernius, joka voi olla vastenmielistä tai kiehtovaa toiseutta. (Piispanen & Hyyryläinen 2015, 13–14; Alasuutari & Alasuutari 2011, 12–15.)

Toisaalta maaseudun ja sen yhteiskunnallisen painoarvon nähtiin Maaseudun Tulevaisuudessa ensimmäisen maailmansodan aiheuttaman elintarvikepuulan myötä kasvavan. Hyvä esimerkki tästä on Jaakko Nikkisen kirjoittama novelli ”Rukiinjyvä”, jossa esitettiin kritiikkiä erityisesti vauraita ja sivistyneitä kaupunkilaisia kohtaan:

Vain köyhät talonpojat, torpparit ja uutisviljelijät ovat teidän ystäviäanne [jyvien]. Muut eivät teistä välitä. Eivät kaikki edes sen vertaa, että huomaisivat teitä olevankaan. Ja ne, jotka huomaavat, ne sanovat: Karjanruokaa! – Rikkailla ovat rahakirstunsa, kauppiaille kahvisäkkinsä ja karttuunipakkansa, virkamiehillä vanhuudeneläkkeensä, tiedemiehillä kirjansa ja neuloihin seivästetyt karpäsensä. Niitä he vain ajattelevat. Mutta teitä ei ajattele kukaan. – Ihminen ei enää halveksi meitä! Ihminen, joka on kaunis ja voimakas, ei halveksi meitä, jotka olemme pieniä ja vähäpätöisiä – me voimme pelastaa ihmisen, joka on suuri ja väkevä! Ihminen etsii turvaansa meistä! Oi autuutta, oi riemua! (MT 31.12.1918, Rukiinjyvä.)

Tarina ammentaa poliittisen voimansa kahtiajaosta ja maataviljelevän väestön kokemasta yhteiskunnallisen arvon laskusta kaupungistuvassa yhteiskunnassa. Vain köyhät talolliset, torpparit ja uudisviljelijät olivat nähneet roolinsa kansakunnan ruokahuollon ylläpitäjinä ja antaneet arvoa rukiinjyväille. Kaupunkien parempi väki – sivistyneistö, virkamiehet ja raharikkaat – eivät olleet välittäneet maanviljelystä, mutta ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan luoman nälänhädän myötä tilanne oli muuttunut perustavanlaatuisesti. Maanviljelyn halveksunta oli vaihtunut puutteen myötä turvan ja pelastuksen etsimeen sen tuotteiden parista.

Osansa arvostelusta Rukiinjyvä-tarinassa saivat myös lypsykarjatalouden kannattajat. He olivat syöttäneet viljaa eläimille, ja luottaneet tuontiviljan saatavuuteen, mutta eivät olleet nähneet kotimaisen viljan arvoa ihmisten ruokana. Esimerkiksi vuonna 1910 Suomen peltopinta-alasta kaksi kolmasosaa oli valjastettu rehuviljan viljelyyn. Leipäviljaa eli ruista ja ohraa oli enää viidesosalla pelloista. Rukiin arvo oli myös pysynyt jokseenkin samana vuosina 1860–1910. Samaan aikaan voin hinta oli noussut säännöllisesti. Meijereiden perustaminen olikin tuonut rahatalouden uudella tavalla suomalaiselle maaseudulle. Meijeritalouden myötä kasvaneilla pääomilla kyettiin kehittämään myös muuta maataloutta. (Soininen 1982, 31, 34–35, 41; Östman 2004, 35; Alapuro 2001, 56–57.)

Toisaalta maatalouden kaupallistuminen saattoi myös lisätä jännitteitä maaseudun asukkaiden keskuudessa, mihin Rukiinjyvä-tarinassakin viitataan. ”Vain köyhät” maaseudun asukkaat olivat ymmärtäneet leipäviljan arvon. Kyse oli taloudellis-poliittisesta jaosta. Suurimmat tilat olivat voimakkaimmin kaupallistuneet (Peltonen 2004, 80). Niiden isännät äänestivät suomalaista puoluetta. Pienviljelijät tukeutuivat puolestaan kansan alimpiin kerroksiin nojaavaan maalaisliittoon. Tämä jako repi esimerkiksi pellervolaista osuustoimintaliikettä. (Henttinen 1999, 43, 110–115; 147.)

Kotimaisen ruokaviljan tuotannon vähennettyä oli jouduttu turvautumaan tuontiviljaan. Sen käytön lisäämisen oli mahdollistanut kuljetusteknologian kehitys ja erityisesti rautateiden ja höyrylaivojen käyttöönotto. Viljaa tuotiin paljon Etelä-Venäjältä ja Pohjois-Amerikasta. Tuontiviljan varassa oleminen ei muodostunut ongelmaksi ennen ensimmäistä maailmansotaa, ja osa innokkaimmista karjatalouden kannattajista oli puhunut jopa viljanviljelyn lakkauttamisesta. (Soininen 1982, 31, 34–35, 41.) Tuontiviljan käyttöön oli Suomessa vaikuttanut myös Venäjän harjoittama kauppapolitiikka, joka esti viljatullien asettamisen (Kuisma 1993, 381).

Yksin tullipolitiikka ei kuitenkaan viljanviljelyn vähentämistä selitä, vaan taustalla oli myös rahatalouteen siirtyminen, joka mahdollisti kuluttajille viljan ostamisen. Ilman rahatuloja viljan ostaminen olisi ollut mahdollista, ja tällöin leipävilja olisi Suomessa jouduttu viljelemään itse. Viljan ostoon käytetty raha tuli myös enimmäkseen muualta kuin maatilataloudesta. Käytännössä viljakaupan synnyssä ja tuontiviljan käytön yleistymisessä oli kysymys palkkatyön lisääntymisestä, kotiteollisuuden vilkastumisesta sekä metsäkaupoista, jotka toivat uudella tavalla rahaa ihmisten

käyttöön. Myös väkiluvun kasvu ja elinkeinorakenteen muutos vaikuttivat. Ostoviljan käyttäjiä olivat etenkin kaupunkilaiset, teollisuustyöväki sekä maaseudun tilattomat, jotka eivät kyenneet itse tuottamaan tarvitsemaansa viljaa. (Vihola 2004, 213–214.)

Ensimmäisen maailmansodan aikana viljan hankkiminen onnistui Venäjältä hyvin vuoteen 1917 saakka, vaikka ulkomaankauppayhteydet muualle pitkälti katkesivat. Venäjän ajautuessa sekasortoon, viljan tuonti kuitenkin lakkasi. Suomi ajautui kaaokseen, kun käytettävissä oli yhtä-äkkiä vain murto-osa normaalista vuosittaisesta viljankulutuksesta. Varsinkin kaupungeissa nähtiin nälkää, kun vähäinen kansallinen tuotanto ei riittänyt tyydyttämään tarpeita. Ruuan puute johti myös levottomuuksiin vuosina 1917–1918, ja elintarvikekysymystä onkin pidetty yhtenä syynä vuoden 1918 tapahtumiin. (Rasila 1982b, 163.) Sisällissota vielä entises-tään pahensi elintarvikepulaa. Vielä 1920-luvun alussa maalaisliitto aset-tikin tavoitteeksi elintarvikeomavaraisuuteen pääsemisen, tuonnin rajoit-tamisen tulleen sekä köyhyiden poistamisen. Maatalouden harjoitta-minen nähtiin enemmän yhteiskuntapolitiikkana kuin kaupallisena toimintana. (Esim. Heinonen 1998, 33.)

Maahengen voimalla urbaania elämäntapaa vastaan

Elintarvikekysymyksen lisäksi myös esimerkiksi hygieniaan liittyvät kysymykset hiersivät Maaseudun Tulevaisuudessa kuuliaisiksi kuvattujen maalaisten ja ylimielisten kaupunkilaisten välillä:

Kaupungeista käsin, mistä kaikki hyvät tavat, neuvot ja ohjeet meille maalaisille työnnetään ja turkutetaan [*sic*], on usein sieltä lähetettyjen maanviljelysapostoli-en suulla ja sanomalehtienkin palstoilla huudettu meille maalaisille, että >>hoita-kaa käymälälantanne hyvin!>> Me maalaiset nöyrinä ja oppivaisina, kuten tavallista, me olemme yrittäneet parhaamme mukaan, me olemme laittaneet käymäläin alle sementtipohjia, kantaneet sinne multaa ja turvepehkoa, lastuja ja lakaisutunkioita, kuten muurahaiset pesäänsä, ja voimme kehaista, että kannat-tavaa työtä tuo on ollutkin. – – Mutta se meitä maalaisia harmittaa, kun ne samat maanviljelysapostolit – – muut kaupunkilaiset samalla tavalla – istuvat kamarinsa seinän takana olevassa lämpimässä käymäläkopissa, josta viemäri johtaa mereen tai järveen ja tempaavat vetimestä vain kerran, niin taas meni merehen kaikki. – – Meni merehen tai meni kirkkaan sisämaan järven vettä saastuttamaan lavantautibasilleja siittämään, joutuaksensa sieltä taas jälleen joitakin kiertoteitä kaupunkilaisten juotavaksi. (MT 23.4.1918a, Hoitakaa käymälälantanne hyvin.)

Kaupunkien jätevesikysymykseen viittaaminen oli sangen ajankohtaista 1900-luvun alkupuoliskolla, sillä esimerkiksi Helsinki oli kasvanut valtavaa vauhtia. Vuonna 1875 kaupungissa oli ollut 23 000 asukasta, mutta 1900-luvun alussa jo 100 000. Toisaalta jo vuonna 1904 Helsingissä oli käytössä kemiallinen jätevesien puhdistusjärjestelmä (Michelsen 2013, 32), joten ei jätevesien puhdistaminen kaupungeissa täysin tuntematonta ollut.

Varsinaista asiakysymystä tärkeämpää kyseisessä tarinassa oli kuitenkin se tapa, jolla huumorin keinoin politisoitiin tilaa ja osoitettiin yhteiskunnallisten valtasuhteiden olemassaolo (Vrt. Ridanpää 2014, 140–141). Kuvaa ylimielisistä kaupunkilaisista ja tunnollisista ja ahkerista maalaisista rakennettiin kaupunkilaisten hyvien tapojen monopolisoinnin sekä suurempaan oppineisuuteen perustuvan neuvonnan kautta. Uusia oppeja kuvattiin levitettävän maalaisille kuin kristinuskoa pakanoille. Kaupunkilaisten ylimielinen opastus oli kuitenkin otettu nöyrästi vastaan ja maalaiset ovat kovalla työllä tulleet eteviksi ja tuottaviksi ulosteiden hyödyntäjiksi.

Mukavuudenhaluiset kaupunkilaiset sen sijaan sotkivat edelleen omilla ulosteillaan meren ja järvet sekä levittivät tauteja, joiden uhreiksi sitten itse joutuivat. Ylimielisyyden lisäksi kaupunkilaisten vihjataan siis olevan myös laiskoja ja piittaamattomia niin omasta kuin muidenkin terveydestä. Huumorista huolimatta kirjoituksen perusviesti on selkeä: maalaiset ovat todellisuudessa kaupunkilaisia parempia ihmisiä, vaikka kaupunkilaiset muuta väittivätkin. Tällainen ajatuskulku oli hyvin lähellä maalaisliiton keskeistä ideologista opinkappaletta ”maahenkeä”, joka tarkoitti sekä maanviljelyn merkityksen korostamista että myös maaseutumaisen elämäntavan paremmuutta kaupunkimaiseen elämänmuotoon verrattuna (Mickelsson 2007, 81). Maahengen ilmaisut saivat toisinaan lehden sivuilla sangen deterministisiä piirteitä kuten seuraavat Santeri Alkion kirjoittamat sanat osoittavat:

Ihminen, joka irtautuu välittömästä yhteydestä luonnon kanssa, tulee tavallaan henkisesti sukupuolettomaksi. Siitä syystä kaikki vaistonsa säilyttäneet suurkaupunkien ihmiset aina kaipaavat maalle. – ihmiskunnan kehitystarve vie elämän takaisin maaseudulle. – Tulevaisuus lahjoittaa teollisuustyön tekijälle, henkisen työn tekijälle, liikemiehelle ja virkamiehelle lapion käteen ja sen ohessa avaa hänelle tieteen ja ahkeruuden apuneuvoin luonnon salatut aarteet. Kaupunki-ihminen, joka oli niin henkisesti surkastunut, että hän ei voinut itse hankkia itselleen mitään huvia, vaan kaikki piti ostaa, hän, tämä materialismin sieluton orja, tulee löytämään taas elämänilon lähteet. – Maaseutu on kaupungin äiti.

Sillä on satumaiset uuden luomisen mahdollisuudet. (MT 7.12.1918, Yhteiskunnan kaupunkilaistuminen, maalaiskulttuurin mahdollisuudet.)

Maahenki oli siis tapa rakentaa kollektiivista identiteettiä jakamalla yhteiskuntaa meihin ja ideologisen vastustajan muodostaviin kaupunkimaisiin toisiin, joiden elämäntapa oli terveen ihmisluonnon vastainen. Tämän kehyskertomuksen mukaan maaseutu tulisi kuitenkin lopulta perimään voiton tyhjiin materialismiin ja kulutukseen perustuvasta kaupunkimaisesta elämäntavasta. Kaupunkilaiset tulisivat löytämään elämän tarkoituksensa fyysisestä työstä, tieteestä ja ahkeruudesta, joiden avulla päästäisiin käsiksi luonnon rikkauksiin. Teollisuuden ja kaupunkien kasvusta huolimatta tulevaisuus tulisi siis olemaan maaseudun, ei kaupungin. Talonpoikaisen elämänmenon ihailu liittyi Alkiolla, kuten monella muullakin aikakauden fennomaanilla, tiiviisti myös kansakunnan rakentamiseen. Talonpojat nähtiin yhteiskunnan keskeisimpänä ryhmänä. (Moi-lanen 2008, 47–48.) Tätä taustaa vasten ei ollut ihme, että talonpoikainen elämänmuoto ja arvomaailma kuvattiin tavoittelemisen arvoiseksi myös kaupungeissa.

Täysin ehdoton kahtiajako hyvään maaseutuun ja sitä uhkaavaan pahaan kaupunkiin ei kuitenkaan ollut. Vastakkainasettelua kaupunkien henkistä työtä tekevien herrojen ja maaseudun käytännönläheisten talonpoikien välillä pyrittiin toisinaan myös loiventamaan (esim. MT 10.2.1917, Tarinoita työstä. Mikä on työtä?).

Myös kaupunkien yliopistoissa tehtävän tieteen keskeisestä merkityksestä maaseudun kehittämiseksi esitettiin puheenvuoroja (MT 20.12.1917, Tulevaisuuden pääoma – – ; MT 30.1.1917b, Luonnontiedettä – Kemian saavutuksista I; MT 10.9.1917, Luonnontiedettä – Tiede ja elämä). Lehden sivuilla esiintyi myös äänenpainoja, joissa korostettiin maatalouden ja teollisuuden yhteistyön merkitystä suomalaisen yhteiskunnan kehittämisessä.

Maatalouden tuotantomenetelmissä nähtiin paljon kehitettävää. Esimerkiksi teollisuuden tehokkaat työ- ja työnvälitystavat, parempi palkkaus sekä koneiden käyttö esitettiin asioina, joista myös maataloudessa tulisi ottaa oppia kannattavuuden parantamiseksi. Kehityksestä ei saanut jäädä jälkeen, ettei jouduttaisi toisten jalkoihin. (MT 29.5.1918, Työnvälitys maataloudessa; MT 10.4.1917, Maanviljelijät ja nykyinen aika; MT 31.8.1917, Mille pohjalle on tulevaisuutta rakennettava?) Kaupunkien henkisen työn ja teollisuuden maailma saatettiin valjastaa siis lehden

kirjoittajien tulevaisuuskuvissa tukemaan maatalouden kehittymistä ja tätä kautta maaseudun elinvoimaisuutta. Kaupunkien ja teollisuuden kasvua ei kuitenkaan sinällään ihailtu, vaan ne nähtiin ennemminkin välttämättömänä pahana.

Hegemoninen kamppailu maaseudusta?

Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla vuosina 1916–1918 nähty vahvasti talonpoikaiseen omistukseen pohjautuneen suomalaisen maaseudun nostaminen sen kaikkien jäsenten ideaaliksi elinympäristöksi oli mitä voimakkain poliittinen pelinavaus. Pohjimmiltaan kyseessä oli yritys keskittää valta talonpoikien omiin käsiin maaseudulla. Maaseutu oli se lippu, jonka ympärille joukkoja koottiin ja jonka nimissä valtaa haluttiin käyttää.

Maaseudun Tulevaisuudessa piirretty kuva maaseudun yhteiskunnallisesta tavoitetilasta rakennettiin sen varaan, että talonpojat edustaisivat siellä hegemonista luokkaa, joka pystyisi sulauttamaan myös tilattoman väestön vaatimukset yhteisiksi maaseutuväestön intresseiksi. Tämä edellytti sellaisen poliittisen tarinan luomista (Edelman 1988, 105 Hart 1997, 93; Jumppanen 2009, 79), joka sulki maaseudun ulkopuolelle hegemonista pyrkimystä kyseenalaistavat kilpailevat intressiryhmät, tai ainakin vaihtoehtoisesti sulautti osan kilpailevista diskursseista itseensä (vrt. Rosenqvist 2004, 58).

Tässä tarinassa sosialismi ei kuulunut pienomistukseen pohjautuvalla maaseudulle, eikä sinne sopinut sen kummemmin kapitalistinen suuromistukseen tehtäinen ja patruunoineen. Maaseudun tuli pysyä itsenäisten, mutta valistuneiden talonpoikien tilana. Siellä työväki ja torpparit suorittaisivat työnsä mahdollisimman hyvin haaveenaan oma tilkku maata ja sen tuoma sosiaalinen nousu talollisten arvonantoa nauttivaan yhteiskuntaluokkaan. Puoluepoliittisesti katsoen tällä yhtenäisen maaseudun ideaalin kuvauksella pyrittiin vahvistamaan niitä maalaisliittolaisia sekä vanha- ja nuorsuomalaisia voimia, jotka pyrkivät poliittisesti yhtenäisen maaseudun luomiseen. Tämä oli eittämättä tärkeä tavoite, sillä paluuta säätyvaltiopäivien aikaan ei enää ollut, joten myös talollisten tuli kanavoida poliittinen vaikutuksensa parlamentarismien kautta säilyttääkseen painoarvonsa kaupungistuvassa ja teollistuvassa yhteiskunnassa.

Kaupunkien ja kaupunkilaisten roolina oli toimia tässä hegemonisessa kamppailussa ulkoisina vihollisina. Kyse ei ollut yksinomaan poliittis-taloudellisista seikoista käytävästä kamppailusta, vaan myös laajemmasta modernisaation aiheuttamasta elämäntavan ja arvomaailman murroksesta. Kansainvälisiä esikuvia seuraten kaupunkien paheellinen, laiska, pröystäilevä ja ylimielinen herrasväki ja elinvoimansa koulunpenkillä menettänyt nuoriso tai omaan etuaan äänekkäästi ajavat juurettomat kuluttaja-työläiset olivat ennen kaikkea moraalisen ja fyysisen rappion varoittavia esimerkkejä. Heidän vastapainokseen maaseudun juurevat maanhengen läpäisemät talonpojat puolisoineen kuvattiin vaatimattomiksi, uskossaan vankkumattomiksi ja hyveelliseksi ihmisiksi, jotka tekivät väsymättä raskasta fyysistä työtä ja ymmärsivät omavaraisuuden arvon.

Talonpoikaisen arvomaailman ylemmyys sai lisävahvistusta vuoden 1918 tapahtumista. Maaseudun Tulevaisuuden sivuilla sisällissotaa käytiin maaseudun ja kaupungin välillä. Kaupungeista johdetusta punakaartista saatu voitto nosti talonpoikaisuuden merkitystä yhteiskunnassa sotien välisenä aikana. Talonpoikien johtama vakaa maaseutu nähtiin kaupunkilähtöisen vasemmistoradikalismien vastavoimana valkoisessa Suomessa. Maaseudun ja kaupungin väliset poliittiset jännitteet eivät kadonneet. (Roselius 2009, 318, 326–328, 333; Roselius 2013, 19–20, 73–74, 255; Jumppanen 2018, 41–42.)

Oikeistoradikalismi nojasi maaseutuun. Esimerkiksi Lapuan liikkeen järjestämä talonpoikaismarssi Helsinkiin heinäkuussa 1930 kertoi omalla konkreettisella tavallaan vastakkainasettelun olemassaolosta. Sen sijaan maaseudun sisällä vastakkainasettelu myös lientyi. Maanomistusolojen uudistamisen myötä monet torpparit ja mäkitupalaiset muuttuivat pientilallisiksi eli talonpojiksi. Kaupunkien kehittäminen jäi toissijaiseksi kysymykseksi vuosikymmeniksi, vaikka kaupungit kasvoivat. (Stark 2006, 231; Roselius 2009, 318, 326–328, 333; Roselius 2013, 19–20, 73–74, 255; Kolbe 1999, 164.)

Maaseudun ja talonpoikaisuuden merkitys säilyi korkeana toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan asti. Tuolloin siirtoväki- ja rintamiehet raivasivat uudistilojaan. Maaseutu toimi jälleen sisä- ja sosiaalipoliittisten ongelmien ratkaisuna. Myös kansallista identiteettiä rakennettiin 1960-luvulle asti Runebergin ja Topeliuksen maaseutuihanteiden hengessä. (Laitinen 1996, 244–245, 258; Koponen & Saaritsa 2019, 378; Kolbe 1999, 164.) Sittemmin 1960–1970-luvuilla Suomi alkoi nopeasti

kaupungistua. Maaseutu ja siihen liittyvät talonpoikaiset arvot menettivät asemaansa suomalaisuuden luonnollisena lähtökohtana.

Maaseudun Tulevaisuuden perintö?

Maaseudun Tulevaisuus on tänään yli 100 vuotta perustamisensa jälkeen yksi merkittävimmistä medioista maassamme. Lehti tekee läheistä yhteistyötä Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliiton kanssa. Lehden linjana on edelleen ”maaseudun puolustaminen”, mutta puoluepoliittisesti Maaseudun Tulevaisuus on sitoutumaton. Lehden sivuilla maaseudun puolustajia kerrotaan tulevan monista eri puolueista (MT 29.5.2019, Moni maaseudun puolustaja ylsi EU-parlamenttiin).

Maalaisliiton poliittinen perillinen Suomen Keskusta on sekin uudistunut. Se on ollut agraaripuolueen sijaan yleispuolue jo vuodesta 1965. Keskustan kannatus kasvoi kaupungeissa voimakkaasti 1960-luvulta 2000-luvulle. Seppo Kääriäisen mukaan kaupungistumisesta huolimatta maaseutuhenkisyys eli alueellisten ja agraaristen juurien painottaminen on vielä 2000-luvullakin ollut merkittävä osa keskustalaista syväidentiteettiä (Kääriäinen 2002, 53–56).

Koko kansakunnan tasolla tarkastellen maaseutuun identifioituminen on edelleen voimakasta. Vuonna 2020 ilmestyneen maaseutubarometrin alustavien tulosten mukaan Suomessa on melkein yhtä paljon niitä, jotka kokevat olevansa sekä maalaisia että kaupunkilaisia (37 %), kuin niitä, jotka identifioituvat yksinomaan kaupunkilaisuuteen (41 %). Maaseutua hyvänä paikkana elää piti peräti 61 prosenttia vastaajista. (Maaseutubarometri 2020 osa 1 julkaisutilaisuuden kooste: Maaseutuun liitetään positiivisia mielikuvia.) Tulokset ovat merkittäviä, sillä yli puolet suomalaisista on asunut kaupungeissa, jo 1950-luvun lopulta lähtien (Tilastokeskus 2009, 72). Oltaisiinko tässä tilanteessa ilman Maaseudun Tulevaisuuden kaltaisia äänekkaita edunvalvoja, on kysymys, johon ei ole yksiselitteistä vastausta. Maaseutu tai maaseudut kun ovat aina olleet moniäänisiä siinä missä kaupungitkin. Tärkeintä kuitenkin lienee, että maaseudun ja kaupungin suhteet ovat vakaammalla pohjalla kuin reilut sata vuotta sitten.

Lähteet

Sanomalehdet: Kansalliskirjaston digitaalinen aineisto.

- Maaseudun Tulevaisuus 1.10.1916a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125984?page=23>
- Maaseudun Tulevaisuus 1.10.1916b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125984?page=10>
- Maaseudun Tulevaisuus 31.12.1916a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125985?page=5>
- Maaseudun Tulevaisuus 31.12.1916b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125985?page=8>
- Maaseudun Tulevaisuus 3.1.1917a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125986?page=10>
- Maaseudun Tulevaisuus 3.1.1917b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125986?page=14>
- Maaseudun Tulevaisuus 10.1.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1125987?page=5>
- Maaseudun Tulevaisuus 30.1.1917a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126001?page=11>
- Maaseudun Tulevaisuus 30.1.1917b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126001?page=9>
- Maaseudun Tulevaisuus 10.2.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126002?page=12>
- Maaseudun Tulevaisuus 20.2.1917a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126003?page=8>
- Maaseudun Tulevaisuus 20.2.1917b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126003?page=9>
- Maaseudun Tulevaisuus 10.4.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126008?page=14>
- Maaseudun Tulevaisuus 20.4.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126009?page=3>
- Maaseudun Tulevaisuus 15.5.1917a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126031?page=5>
- Maaseudun Tulevaisuus 15.5.1917b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126011?page=4>
- Maaseudun Tulevaisuus 31.5.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126012?page=12>
- Maaseudun Tulevaisuus 15.6.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126013?page=4>
- Maaseudun Tulevaisuus 21.8.1917a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126014?page=21>
- Maaseudun Tulevaisuus 21.8.1917b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126014?page=17>
- Maaseudun Tulevaisuus 21.8.1917c <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126014?page=11>

- Maaseudun Tulevaisuus 31.8.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126015?page=15>
- Maaseudun Tulevaisuus 10.9.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126016?page=14>
- Maaseudun Tulevaisuus 20.12.1917 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126025?page=3>
- Maaseudun Tulevaisuus 23.4.1918a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126030?page=15>
- Maaseudun Tulevaisuus 23.4.1918b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126030?page=6>
- Maaseudun Tulevaisuus 29.5.1918 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126032?page=5>
- Maaseudun Tulevaisuus 12.6.1918 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126033?page=6>
- Maaseudun Tulevaisuus 22.6.1918a <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126034?page=13>
- Maaseudun Tulevaisuus 22.6.1918b <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126034?page=11>
- Maaseudun Tulevaisuus 7.12.1918 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126046?page=8>
- Maaseudun Tulevaisuus 31.12.1918 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1126048?page=10>

Kirjallisuus

- Alanen, Aulis 1964. Hannes Gebhard. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Ahlbeck, Jutta, Päivi Lappalainen, Kati Launis & Kirsi Tuohela 2013. Degeneraatio ja modernisoituva Suomi – Sairausten kulttuuristen merkitysten jäljillä. Kulttuurintutkimus 30, 2. 3–15.
- Alapuro, Risto 2001. Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. Tammi, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti & Eero Alasuutari 2011. Maaseudun merkitykset suomalaisessa julkisessa keskustelussa – Diskurssianalyttinen tarkastelu. Sitran selvityksiä 50.
- Cameron, Ross 1999. Tom Thomson, Antimodernism, and the Ideal of Manhood. Journal of Canadian Historical Association. Vol. 10, no. 1. 185–208.
- Douglas, Mary 2001. Purity and Danger – An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo. Taylor & Francis e-Library, New York.
- Edelman, Murray 1988. Constructing the Political Spectacle. The University of Chicago Press, Chicago.
- Eskola, Antti 1965. Maalaiset ja kaupunkilaiset. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Gramsci, Antonio 1973. Selections from Prison Notebooks. Hoare, Quentin & Geoffrey Nowell-Smith (toim. & käänt). Lawrence and Wishart, London.
- Hart, Rhoderick P. 1997. Modern Rhetorical Criticism. Allyn & Bacon, Boston.
- Hayden, White 1975. Metahistory – The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe. The Johns Hopkins University Press, Baltimore & London.
- Heinonen, Visa 1998. Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.

- Henttinen, Annastiina 1999. Kolmannen tien etsijät. Teoksessa Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu & Maritta Pohls (toim.) *Kansan talous – Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899 –1999*. Pellervo-Seura Ry, Kirjayhtymä Oy, Helsinki.
- Inglehart, Ronald & Wayne Baker 2000. Modernization, Cultural Change and the Persistence of Traditional Values. *American Sociological Review*. Vol. 65, No. 1. 19–51.
- Jackson, Patrick Thaddeus 2006. *Civilizing the Enemy – German Reconstruction and the Invention of the West*. The University of Michigan Press.
- Jalava, Marja 2005. Ikuinen talonpoika ja kiverämään nomadit – maaseudun ja kaupungin vastakohtaisuus Oswald Spenglerin Länsimaiden perikadossa. Teoksessa Joutsivuo, Timo & Marko Kekäläinen (toim.) *Kaupunkikuvia ajassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 261–298.
- Jansson, David 2003. American national identity and the progress of the New South in *National Geographic Magazine*. *Geographical Review* 93 (3). 350–369.
- Jansson, David 2005. 'A Geography of Racism': Internal Orientalism and the Construction of American National Identity in the Film *Mississippi Burning*. *National Identities* 7 (3). 265–285.
- Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen 2005. Kaupunki historian kuvastimessa antiikista 1900-luvun alkuun. Teoksessa Joutsivuo, Timo & Marko Kekäläinen (toim.) *Kaupunkikuvia ajassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 7–26.
- Jumppanen, Aapo 2009. United with the United States – George Bush's Foreign Policy toward Europe 1989–1992. *Jyväskylän Studies in Education, Psychology and Social Research* 359. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Jumppanen, Aapo 2018. Maaseudun ja kaupungin konflikti *Maaseudun tulevaisuus* -lehden sivuilla 1916–1918. Maaseudun uusi aika 1/2018. Ss. 35–44, 10 s. Saatavissa: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/05/MUA-2018-1-Jumppanen.pdf> [Viitattu 2.2.2021].
- Kajander, Konsta 2020. Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherra-kategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870. *JYU Dissertations* 316. Jyväskylän yliopisto.
- Keränen, Marja 1998. Johdanto: Miksi tutkimme Suomea. Teoksessa Keränen, Marja (toim.) *Kansallisvaltion kielioppi*. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä. 5–16.
- Kolbe, Laura 1999. Suomalainen kaupunki – Historian hierarkioita ja modernia lähielämää. Teoksessa Löytönen, Markku & Laura Kolbe (toim.) *Suomi – Maa, kansa, kulttuurit*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 156–170.
- Koponen, Juhani & Sakari Saaritsa 2019. Tie Suomeen: Toinen kertomus. Teoksessa Koponen, Juhani & Sakari Saaritsa (toim.) *Nälkämaasta hyvinvointivaltioksi*. Gaudeamus, Helsinki. 347–407.
- Kuisma, Markku 1993. *Suomi, metsät ja kansainvälinen järjestelmä 1620–1920*. Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Kuisma, Markku 1999. ”Meillä ei ole mitään Rockefelleriä...mutta meillä on osuustoiminta”. Teoksessa Kuisma, Markku, Annastiina Henttinen, Sami Karhu & Maritta Pohls (toim.) *Kansan talous – Pellervo ja yhteisen yrittämisen idea 1899–1999*. Pellervo-Seura Ry, Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

- Kuusisto, Riikka 1999. Western Definitions of War in the Gulf and in Bosnia – The Rhetorical Frameworks of the United States, British and French Leaders in Action. Finnish Society of Sciences and Letters: Finnish Academy of Science and Letters.
- Kääriäinen, Seppo 2002. Sitä niittää, mitä kylvää. Keskustan strategiset valinnat 1964–2001. Gummerus, Jyväskylä.
- Laaksonen, Pekka 2006. Lukijalle. Teoksessa Laaksonen, Pekka (toim.). Maaseudun puolesta – Kirjoituksia Maaseudun Tulevaisuuden yhdeksältä vuosikymmeneltä. Maahenki, Helsinki. 7–8.
- Laitalainen, Elina & Tiina Silvasti 2007. Talonpoikainen identiteetti – Vaikeuttaako se maataloudesta luopumista? Maaseudun uusi aika 3/2007. 5–19.
- Laitinen, Erkki 1996. Sankaritarina vai virheliike – Karjalaisen siirtoväen ja rintamamiesten asuttaminen toisen maailmansodan jälkeen. Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki (toim.). Siperiasta siirtoväkeen – Murrosajoja ja käännekohtia Suomen historiassa. Kopi-Jyvä Oy, Jyväskylä.
- Maaseutupolitiikka.fi 2020. Maaseutubarometri 2020 osa 1 julkaisutilaisuuden kooste: Maaseutuun liitetään positiivisia mielikuvia. Saatavissa: <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uutiset/maaseutubarometri-2020-julkaisutilaisuuden-kooste> [Viitattu 3.2.2021].
- Mattila, Markku 1994. ”Eugeenikkojen eurooppalainen”. Teoksessa Halmesvirta, Anssi (toim.). Eurooppalainen ihminen – Todellisuutta, ihanteita ja pelkoja. Atena Kustannus, Jyväskylä. 225–250.
- Meldrum, Barbara 1978. The Agrarian versus Frontiersman in Midwestern Fiction. Heritage of the Great Plains. Issue 11.1–11.4. 3–18.
- Michelsen, Karl-Erik 2013. Kone – Perhe, yrittäjyys ja yritys teollisuuden vuosisadalla, Otava, Helsinki.
- Michelsen, Karl-Erik 1999. Viides sääty – insinöörit suomalaisessa yhteiskunnassa. Tekniikan akateemisten liitto TEK, Suomen historiallinen seura, Helsinki.
- Mickelsson, Rauli 2007. Suomen puolueet – Historia, muutos ja nykypäivä. Vastapaino, Tampere.
- Mikkola, Kati 2006. Modernisaation vastavirrassa – Uutuuksien vastustuksen syitä ja keinoja modernisoituvassa Suomessa. Teoksessa Helsti, Hilikka, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.). Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Moilanen, Laura-Kristiina 2008. Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana. Jyväskylä Studies in Humanities 105. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Moni maaseudun puolustaja ylsi EU-parlamenttiin 2019. Maaseudun Tulevaisuus 29.5.2019. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.438690> [Viitattu 3.2.2021].
- Palonen, Kari 1993. Introduction: from policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, Kari & Tuija Parvikko (toim.). Reading the Political – Exploring the Margins of Politics. The Finnish Political Science Association, Tampere. 6–16.
- Peltonen, Matti 2004a. Uudet kaupallistumisen muodot. Teoksessa Peltonen, Matti (toim.). Suomen maatalouden historia II – Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 77–135.

- Peltonen, Matti 2004b. Torpparikysymys. Teoksessa Peltonen, Matti (toim.). Suomen maatalouden historia II – Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 217–262.
- Piispanen, Sirkku & Torsti Hyryläinen 2015. Kaupungin herrat ja salomaiden ymmärtämättömät asukkaat – maaseutu ja kaupunki Mikkelin paikallislehtien keskusteluissa 1861–1910. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin raportteja 157.
- Pratt, Andy 1996. Discourses of Rurality: loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies*. 12:1. 69–78.
- Rasila, Viljo 1982a. ”Liberalismin aika”. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Erkki Pihkala & Viljo Rasila (toim.). Suomen taloushistoria 2 – Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 13–26.
- Rasila, Viljo 1982b. ”Kehitys ja sen tulokset”. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Erkki Pihkala & Viljo Rasila (toim.). Suomen taloushistoria 2 – Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 154–171.
- Rasila, Viljo 1982c. Väestönkehitys ja sosiaaliset ongelmat. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Erkki Pihkala & Viljo Rasila (toim.). Suomen taloushistoria 2 – Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki. 132–153.
- Rekonen, Petri 2013. Raha, aika, itsekuri. Modernin maailman synty paikallisena ilmiönä – Modernisaatio Savossa ja Etelä-Pohjanmaalla vuosina 1870–1917. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Ridanpää, Juha 2014. Humour is Serious as a Geopolitical Speech Act: IMDb film Reviews of Sach Baron Cohen's *The Dictator*. *Geopolitics* 19:1. 140–160.
- Riukulehto, Sulevi 1998. The Concepts of Luxury and Waste in American Radicalism, 1880–1929. The Finnish Academy of Science and Letters, Helsinki.
- Roselius, Aapo 2009. Suojeluskunnat ja maakunnallinen identifikaatio. Teoksessa Lähteenmäki, Maria (toim.). Maa, seutu, kulmakunta – Näkökulmia aluehistorialliseen tutkimukseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 317–337.
- Roselius, Aapo 2013. Isänmaallinen kevät – Vapausotamyytin alkulähteillä. Tammi, Helsinki.
- Rosenqvist Olli 2004. Maaseudun asemoituminen myöhäismodernissa yhteiskunnassa. ACTA WASAENSIA No 129. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Salokangas, Raimo 1982. Puolueen aseet – Maalaisliiton sanomalehdistön synty ja sen asema puolueessa ja sanomalehtimarkkinoilla 1906–1916. Historiallisia tutkimuksia 116. Suomen historiallinen seura.
- Silvennoinen, Oula, Marko Tikka & Aapo Roselius 2015. Suomalaiset fasistit – mustan sarastuksen airuet. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki.
- Soininen, Arvo M. 1982. Maa- ja metsätalous. Teoksessa Ahvenainen, Jorma, Erkki Pihkala & Viljo Rasila (toim.). Suomen taloushistoria 2 – Teollistuva Suomi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 1982. 27–51.
- Stark, Laura 2006. Johdanto – Pitkospiuta modernisaation suolle. Teoksessa Helsti, Hilikka, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.). Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 9–46.
- Sysiharju, Anna-Liisa 2001. Gebhard, Hannes (1864–1933). Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. Saatavissa: <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4278/> [Viitattu 11.11.2016].

- Teräväinen, Erkki 2016a. Hannes Gebhard lausui Maaseudun Tulevaisuuden syntysanat 102 vuotta sitten. Maaseudun Tulevaisuus. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka-talous/hannes-gebhard-lausui-maaseudun-tulevaisuuden-syntysanat-102-vuotta-sitten-1.142530> [Viitattu 3.11.2016].
- Teräväinen, Erkki 2016b. Maaseudun Tulevaisuus – 100 vuotta Suomen äänen kannattaja. Maahenki, Helsinki.
- Tilastokeskus 2009. Taajama-alueiden maapinta-ala, väkiluku, asukastiheys sekä asuinhuoneistojen ja rakennusten määrä, 1960–2008. Tilastollinen vuosikirja. Tilastokeskus, Helsinki.
- Vihola, Teppo 2004. Pärjääkö pienviljely? Teoksessa Peltonen, Matti (toim.) Suomen maatalouden historia II – Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. 135–216.
- Viita, Pentti 2012. Suomen talonpoika 800–2010. Etelän kirja, Helsinki.
- Östman, Ann-Catrin 2004. Modernisoitua maatalous. Teoksessa Peltonen, Matti (toim.) Suomen maatalouden historia II – Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki. s. 19–76.

Mikkelin markkinat maalaisten ja kaupunkilaisten kohtaamispaikkana paikallislehtien kuvaamana 1800-luvun jälkipuoliskolla

Eeva Uusitalo

Tarkastelen artikkelissa maaseudun ja kaupungin suhdetta Mikkelin markkinoilla 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Esitän kulttuurisen tulkinnan markkinatapahtumasta kaupungin ja maaseudun suhteen kuvastajana. Kiinnitän huomioni sanomalehtiaineistoon nojautuen siihen, millaisia jatkuvuuksia ja sosiaalisia asetelmia maaseudun ja kaupungin suhteesta on löydettävissä Mikkelin markkinoita koskevassa lehtikirjoittelussa. Kuvailen ja analysoin, miten kaupunkiin saapuneista maalaisista ja heidän markkinakäyttäytymisestään kirjoitettiin. Nostan esiin myös kaupungin näkökulmaa ja analysoin, miten kaupunkilaiset reagoivat markkinatunnelmaan ja kaupungin vallanneisiin maalaisiin. Markkinatapahtumasta muodostuu lehtien sivuilla värikäs näytelmä, jonka pääosaa esittävät kaupungin kadut valtaavat maalaiset kaupunkilaisten seurattessa tapahtumia sivusta. Markkinoiden aikana sosiaalinen järjestys kääntyy ylösalaisin. Markkinatorista muodostui muutamaksi päiväksi monenlaisten merkitysten ja intressien sävyttämä paikka, jossa maaseutu ja kaupunki sekoittuivat, niiden väliset ristiriidat tehtiin näkyviksi ja tuttu sosiaalinen järjestys siirtyi hetkeksi paikaltaan.

Asiasanat: maaseutu, kaupunki, markkinat, tori, kansa, Mikkelin

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112889

Päädyin tutkimaan Mikkelin markkinoita pohtiessani, millaisissa paikoissa tai tapahtumissa maaseudun ja kaupungin suhteen yleensä ymmärretään tulevan näkyväksi tai toteutuvan. Tori ja markkinat olivat melko ilmiselvää vastaus. Torilla maaseutu ja kaupunki eli maalainen ja kaupunkilainen kirjaimellisesti kohtaavat kaupunkilaisen ostaessa tuotteita maaseudulta tulevalta kauppiaalta. Kaupungin ja maaseudun suhteen kriittisen analyysin näkökulmasta tämä asetelma on kuitenkin vasta lähtökohta, joka vaatii yksityiskohtaisempaa erittelyä ja tulkintaa.

Tarkastelen artikkelissani maaseudun ja kaupungin suhdetta Mikkelin markkinoilla 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla etnologian ja antropologian tutkimusperinteestä käsin. Etnologisen tutkimuksen pääasiallinen paikka oli 1960-luvulle saakka maaseutu. Ensimmäisissä suomalaisissa kansatieteellisissä kaupunkitutkimuksissa maaseutu ja kaupunki mahtuivat vielä samaan kuvaan. Tutkijat kohdistivat mielenkiintonsa erityisesti työväkeen eli maaseudulta kaupunkiin muuttaneeseen 'kansaan'. Sen ajateltiin tuoneen mukanaan kaupunkiin maaseudulla 'sijainnutta' kansanomaisista kulttuuria, jonka muutosta ja jatkuvuutta haluttiin selvittää. (Ks. Lappi 2007, 50.) Pikkuhiljaa maaseudun ja kaupungin tiet erkanivat. Silloin tällöin suhde on tullut näkyviin, kuten esimerkiksi pohdinnoissa maaseudun kaupunkimaisista piirteistä ja kaupunkien maaseutumaisuudesta (Heikkilä 2003, 96–97; Rolshoven 2003).

Antropologiassa maaseudun ja kaupungin suhde tulee hieman sivutuotteena esiin kiinnostuksessa kyliin tutkimuskohteina ja ennen kaikkea perinteisenä etnografisen kenttätyön paikkana, joka nyttemmin on jäänyt toisenlaisten tutkimusintressien varjoon. Etnografisessa tutkimusteossa korostuvat sekä tutkijan että hänen kohtaamiensa ihmisten kokemukset ja niiden yksityiskohtainen analyysi. Tästä lähtökohdasta tarkastellaan myös maaseudun ja kaupungin suhdetta. Tutkijat ovat kiinnittäneet huomionsa siihen, että yleistykselle kaupungeista verkostoituneina, moderneina tai edistyksellisinä ja toisaalta maaseudusta rappeutuvana ja itseensä kääntyneenä jakojäännöksenä on vaikea löytää perusteluja (Chio 2017, Stasch 2017, Vasantkumar 2017). Ilmiötä läheltä tarkasteleva etnografia tuottaa mielenkiintoisia ajatuksia maaseudun ja kaupungin suhteesta, jossa kylät ovat osa paikkojen välisten suhteiden järjestelmää (Sorge & Padwe 2015, 242).

Toisin sanoen kyseessä ei ole pelkästään kahden suhteellisen kaavamaisesti luokitellun aluetyypin eli kaupungin ja maaseudun suhde, vaan

erilaisten muuttuvien paikkojen väliset monenkirjavat ja elävät suhteet. Jenny Chio (2017, 362) korostaa maaseudun ja kaupungin suhteen rakentuvat monimuotoisissa jatkuvuuksissa (engl. *relationality*), joita niiden väliin syntyy. Jatkuvuuksien perusta on ihmisten koetuissa todellisuuksissa ja arjen käytännöissä, ei maaseudun ja kaupungin erojen luetteloinnissa. Silloin korostuvat esimerkiksi suhteen tuottamat sosiaaliset asetelmat, sosiaaliset hierarkiat tai sen herättämät toiseuden tunteet, kuten Rupert Stasch (2017, 453) huomauttaa.

Monimuotoinen ymmärrys paikoista ja samalla maaseudusta ja kaupungista on omiaan liudentamaan niiden välistä liiallista polarisoitumista. Sitä on osaltaan ylläpitänyt käsitys kaupunkien monimuotoisuudesta ja maaseudun samanlaisuudesta. Maaseutu ei kuitenkaan koostu keskenään samankaltaisista paikoista ja asukkaista. Myös maaseutupaikat sisältävät monenlaisia näkökulmia, ristiriitoja ja asetelmia (Stasch 2017, 447). Matei Candea (2007, 178–180) kirjoittaa sattumanvaraisesta paikasta (engl. *arbitrary location*), jolla ei ole kaiken kattavaa merkitystä, koostumusta tai ennalta määrättyä olemusta. Se on muuttuva maantieteellinen tila, johon ihmiset, esineet, rakenteet ja prosessit ovat ajautuneet sattumanvaraisesti. Sattumanvarainen paikka muodostuu asukkaidensa monenlaisista ajallisista kokemuksista, näkökulmista ja merkityksistä muodostaen erilaisia todellisuuksia ja erilaisten intressien tai tulkintojen synnyttämiä tiloja.

Tarkoitukseni on edellä kerrotut näkökulmat mielessä pitäen ja historialliseen sanomalehtiaineistoon nojautuen kiinnittää huomio siihen, millaisia jatkuvuuksia ja sosiaalisia asetelmia maaseudun ja kaupungin suhteesta on löydettävissä Mikkelin markkinoita koskevassa lehtikirjoittelussa. Kuvailen ja analysoin, miten kaupunkiin saapuneista maalaisista ja heidän markkinakäyttäytymisestään kirjoitettiin. Pyrkimykseni on nostaa esiin myös kaupungin näkökulmaa ja selvittää, miten kaupunkilaiset reagoivat markkinatunnelmaan ja kaupungin vallanneisiin maalaisiin. Tavoitteena ei ole tuottaa kattavaa kuvausta ja erittelyä markkinoista, vaan kulttuurinen tulkinta markkinatapahtumasta kaupungin ja maaseudun suhteen kuvastajana. Ennen heittäytymistä markkinoiden pyörteeseen kerron hieman markkinoiden taustasta yleensä sekä tutkimusaineistosta ja sen tulkinnasta.

Tutkimusaineistosta ja sen tulkinnasta

Artikkelin aineisto on kerätty Mikkelissä vuosina 1861–1900 ilmestyneistä suomenkielisistä sanomalehdistä, joita olivat Mikkelin Ilmoituslehti (1861–1863), Mikkelin Wiikko-Sanomia (1863–1864), Pellervo (1881–1884), Mikkelin Sanomat (1885–1893 ja 1895–1954), Suomi (1889–1892), Mikkeli (1892–1906) ja Saimaa (1893–1895). Listasta päätellen 1800-luvun loppu oli sanomalehtien julkaisijoille Mikkelissä tuulista aikaa. Lehtien elinkaari oli lyhyt, mutta toisaalta kustannustoiminta vaikuttaa olleen melko vilkasta. Yhden lehden lopetettua toimintansa syntyi tilalle uusi julkaisu, joskaan Mikkelissä ei ilmestynyt suomenkielistä sanomalehteä vuosina 1865–1880. Sanomalehden kustantaminen ei kuitenkaan ollut kannattavaa, sillä tilaajamäärät olivat suhteellisen pieniä (Aalto 1990, 16). Kaupunkilaiset tilasivat myös muita kuin paikallisia sanomalehtiä. Ruotsinkielisten joukossa suosituin lehti oli Helsingfors Dagblad suomenkielisten kaupunkilaisten suosiossa Suometar-lehteä (Kuujo 1989, 304).

Mikkelin suomenkielisiä sanomalehtiä julkaisivat 1800-luvun jälkipuoliskolla erityisesti suomalaisuusmieliset kansanvalmistajat. Suomenkielisten lehtien lisäksi kaupungissa ilmestyi 1861–1862 ruotsinkielinen lehti nimeltään St Michels Annonce-Blad sekä 1876–1877 St Michels Veckoblad -lehti. St Michels Annonce-Blad oli kaupungin ensimmäisen lehden Mikkelin Ilmoituslehden ruotsinkielinen liite, joka oli sisällöltään emolehtensä kaltainen mutta jossa oli vähemmän ns. kansantajuista ainesta. Sitä sai tilata vain yhdessä suomenkielisen lehden kanssa. St Michels Veckoblad puolestaan profiloitui Mikkeliin vuonna 1872 perustetun ruotsinkielisen lyseon opetuskielen puolustajana. (Aalto 1990, 14–19.)

1800-luvun loppupuolella kirjoitetun ja painetun sanan merkitys kasvoi kansan parissa, joten sanomalehtiä luettiin laajasti myös maaseudulla (Kauranen 2013, 25). Niiden kautta sekä maaseudun että kaupunkien asukkaille syntyi kattava käsitys valtakunnallisesta julkisesta keskustelusta ja keskustelun aiheista (Stark 2013, 147). Voidaankin todeta sanomalehtien tarjonnan 1800-luvun loppupuolen Suomessa julkisen keskusteluareenan, jossa kirjoitustaitoiset henkilöt saattoivat osallistua mielipiteenvaihtoon itselleen tuntemattomien ihmisten kanssa (Kajander 2020, 25). Lehdet ja niiden yksittäiset kirjoitukset, ilmoitukset tai mainokset voi ymmärtää kulttuurisiksi tuotteiksi, jotka ilmentävät ja rakentavat ilmestymisajankohtansa enemmän tai vähemmän jaettua

kulttuurista ymmärrystä eteläsavolaisessa maaseutukaupungissa. Tarkastelen tässä artikkelissa lehtiä eräänlaisina paikallisina julkisina tiloina tai alustoina, jotka tarjoavat mahdollisuuden ymmärtää ja hahmottaa suhdetta omaan lähialueeseen ja sen asukkaisiin, mutta myös kaukaisempiin paikkoihin.

Hyödynsin aineistoa kootessani Kansalliskirjaston digitoidut aineistot-palvelua, josta etsin lehtikirjoituksia hakusanalla 'markkinat' (<https://digi.kansalliskirjasto.fi/>). Koska olin kiinnostunut siitä, miten oman kaupungin lehdet kirjoittavat markkinoista, rajasin haun Mikkelissä julkaisuihin sanomalehtiin. Vaikka digitoituun aineistoon tehty haku on nopea, saatu aineistojoukko on määrällisesti uuvuttava. Mikkelin markkinoita käsittelevien osumien lisäksi haku tuotti muiden kaupunkien markkinoita sekä markkinoita sanan muissa merkityksissä käsitteleviä lehtijuttuja. Käyttämäni sumea haku puolestaan listasi myös hakusanaa muistuttavia tuloksia.

Mikkelin markkinoita käsittelevien kirjoitusten seulominen runsaasta joukosta hidasti aineiston läpikäyntiä. Haun ulkopuolelle jäi oletettavasti markkinoita käsitteleviä kirjoituksia, joita koneellinen luku ei tunnistanut. Koska tavoittelen artikkelissa yleistettävyyden tai edustavuuden sijaan kulttuurista tulkintaa, ei määrällinen kattavuus ole ongelma. Valitsin lopulliseen tutkimusaineistoon 134 lehtileikettä. Valtaosa niistä on pidempiä kirjoituksia ja uutisointeja markkinatapahtumista. Tulkin tani pohjautuvat tähän perusaineistoon, josta olen valinnut artikkeliin tekstiotteita argumenttieni tueksi.

Mikkelin markkinoita koskeva raportointi noudatti vuosittain saman tyyppistä kaavaa. Ennen markkinoita lehdissä oli myynti-ilmoituksia, majoitustilojen vuokrailmoituksia sekä kuvauksia lisääntyvästä kuhinasta kansan vaeltaessa kaupunkiin. Markkinoiden aikana ilmestyi kuvauksia markkinatapahtumista. Markkinoiden jälkipyykkinä lehtien sivuilla kuvailtiin tehtyjä rikoksia ja peräänkuulutettiin kadonneita hevosia, lompakoita sekä myös ihmisiä, joiden markkinamatka oli venähtänyt pitkäksi. Kirjoituksista tutkimuksellisesti antoisimpia olivat niin sanotut markkinaselostukset, joissa kuvailtiin yksityiskohtaisesti markkinatapahtumia. Markkinoista tehdyissä tutkimuksissa markkinaselostukset ovat olleet keskeisiä lähteitä. Rovaniemen markkinoita tutkinut Jouko Heinonen (1984, 15) kirjoittaa markkinaselostuksia julkaistun jokaisena markkinapäivänä. Niissä käsiteltiin tavallisesti säätä, markkinaväen ja

tavaroiden määrää, tarjolla olevia huvituksia, tuotteiden hintoja sekä juopumus- ja rikospidätysten määrää.

Etnologiselle tutkimukselle ominaisesti lähdin liikkeelle ilman tarkkaa suunnitelmaa siitä, mitä etsin. Lukemista ohjasi ajatus markkinoista maaseudun ja kaupungin suhdetta ilmentävänä tapahtumana. Tämän kaltainen hermeneuttinen lukutapa tukeutuu ajatukseen tutkitun ilmiön lähestymistä sen omista lähtökohdista, vaikka tulkitsijan omat ennakkoletukset ohjaavatkin lukemista. Vaikka luettavat tekstit antavat ainetta monenlaisille tulkinnoille, tutkija päättää viimekädessä, millaisia näkökulmia hän nostaa esiin. (Hänninen 2003, 18.) Koska mielenkiintoni kohdistui kaupungin ja maaseudun suhteeseen, kiinnitin lehtikirjoituksissa huomion kohtiin, jotka liittyivät tähän kehykseen.

Luin kirjoituksia kuvauksina kulttuurisista käytännöistä, joista tein kulttuurisia tulkintoja. Niitä puolestaan suhteutin valitsemiini laajempiin teoreettisiin keskusteluihin. (Ks. Åström 2005, 34–35.) Lukutapa noudattelee Jyrki Pöysän (2015) lähiluvuksi kutsumaa analyysitapaa, jota hän kuvaa tekstiin ja tutkijan näkökulmaan ankkuroituvana tulkintana. Näkökulman tarjoaa esimerkiksi teoreettinen kehys, joka tässä artikkelissa on hahmottunut lukemisen myötä. Pöysän tarkoittamana lähiluku koskee lähinnä yhden tekstin tulkintaa, mutta hän huomauttaa sen soveltuvan lyhyempiin tutkimuksiin tai laajempien tutkimusten alkuvaiheeseen, jossa lähiluku syventää aineistojen tuntemusta.

Historiallista aineistoa koskevana lähdekriittisenä huomiona on syytä nostaa esiin ajallisen etäisyyden tuoma tulkinnallinen vääristymä. Meneen ajan analysoinnissa ja rajallisen aineiston perusteella on vaikea tavoittaa maaseudun ja kaupungin suhteen kokemuksellinen perusta. Nykyajasta käsin on haastavaa sanoittaa 1800-luvun lopun Etelä-Savossa eläneen 'kansan' markkinakokemuksia. Toinen kriittinen huomio kohdistuu lehtikirjoitusten ja todellisuuden suhteeseen. En ole lukenut lehtikirjoituksia objektiivisina kuvauksina markkinatapahtumista. Kirjoittajat ovat tulkinneet tapahtumia omista näkökulmistaan, ja heillä on ollut omat intressinsä ja vaikuttimensa. Omista vaikuttimistani voin mainita tutkimusaiheen motivoiman ja innoittaman ajallisen sukelluksen maaseudun ja kaupungin suhteen kulttuuriseen moninaisuuteen.

Muutama sana markkinoista

Maaseudun ja kaupungin suhdetta on omalta osaltaan rakentanut kaupankäynti, jonka historia Suomessa on monipolvinen kertomus sääntelystä, kauppaoikeuksista, kielloista ja kieltojen rikkomisesta, mutta myös maaseudun ja kaupungin, talonpoikien ja porvarien suhteesta. Yksi kaupankäynnin historiallinen linjaus on ollut kauppaelinkeinon keskittäminen kaupunkeihin ja sen kieltäminen maaseudulla. Maakaupan, maaseudulla käytävän kaupan, nähtiin heikentävän kaupunkien asemaa ja hukkaavan ulkomaankaupan vahvistumisen voimavaroja. Maalaiset saivat vaihtaa keskenään tiettyjä tuotteita, mutta *[s]en, joka tahtoi harjoittaa kauppaa, oli siirryttävä kaupunkiin ja ruvettava porvariksi* (Alanen 1957, 344). Maalaiset ovat voineet ostaa, myydä tai vaihtaa omiksi tarpeiksi maalla kasvatettuja ja valmistettuja tuotteita. Omia tuotteitaan maalainen sai vaihtaa kenen tahansa kanssa. Lisäksi hän sai viedä tavaroitaan myyntiin markkinapaikoille ja kaupunkiin. (Alanen 1957, 26–27.) Maaseuduilla harjoitettava vaihdanta haluttiin kuitenkin rajoittaa mahdollisimman pienimuotoiseksi, mutta maaseutuväestö ei oikeastaan koskaan alistunut säätelyyn. Maakauppa kukoisti, oli se sitten luvallista tai ei (Alanen 1957, 48).

Kaupunkien kauppapaikoiksi vakiintuivat eri puolella maata järjestettävät markkinat. Ne voi määrittellä määräpaikoissa määrääjain toistuviksi vapaiksi kauppatilaisuuksiksi, joita pidettiin maalla ja kaupungeissa. Erittäin keskiajalla markkinat kehittyivät katolisen kirkon myötävaikutuksella, ja niitä vietettiin kirkkojen suojeluspyhimysten vuotuisten juhlien yhteydessä. (Alanen 1957, 28.) Kun kauppaa ryhdyttiin toden teolla organisoimaan Suomessa, maalaisten ja kaupunkien porvareiden välisen vuorovaikutuksen ja vaihdannan lisäämiseksi kasvatettiin markkinoiden määrää. Markkinat olivatkin Ruotsin vallan loppuun saakka tärkein porvarien ja talonpoikien kohtaamispaikka. Niitä on kuitenkin aina säädelty varsin yksityiskohtaisesti ja monenlaisista syistä vuoroin perustettu ja vuoroin lakkautettu eri puolella Suomea. (Heinonen 1984, 19–33.)

Markkinoiden taloudellisen merkityksen sanotaan vähentyneen 1700-luvun lopulta lähtien. Tämä artikkeli kuvailee tilannetta 1800-luvun jälkipuoliskolla, jolloin Aulis Alasen (1957, 159) mukaan markkinat olivat edelleen tärkeä tapahtuma maalaistuotteiden käyvän hinnan arvioinnissa sekä tuotteiden hinnan muodostumisessa vuodeksi eteenpäin. Maakaupan vapauduttua vuonna 1859 markkinoita alettiin pitää yleisesti turhina, koska maalaiset pystyivät ostamaan ja myymään tuotteita

maakauppiaiden kautta. Taloudellisen merkityksen hiipuessa markkinoiden sosiaalinen merkitys piti kuitenkin pintansa ja jopa lisääntyi. 1800-luvun viimeiset vuosikymmenet olivatkin markkinoiden vilkkainta aikaa, sillä niiden yhteydessä järjestetyt huvitilaisuudet houkuttelivat maalaisväestöä kaupunkeihin. Maaseudun asukkailla oli myös aiempaa enemmän rahaa käytettävissä kasvavan metsäsektorin ja metsätöiden alkamisen levittäessä rahataloutta myös rahvaan keskuuteen. (Heinonen 1984, 32–33.)

Markkinat olivat ongelma kaupunkien sivistyneistölle, joiden mielestä niiden tarkoitus oli kaupankäynti ja tarpeellisten tavaroiden osto tai myynti. He eivät ymmärtäneet huvittelua ja rahan tuhlaamista turhuuteen, mikä puolestaan veti maalaisia markkinoille. Maalaiskansalle markkinoissa oli tärkeää nimenomaan mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäyntiin ja ilonpitoon. Mikkelin markkinoilla monenlaisista huvituksista nauttivan markkinakansan kuvaukset saivat paljon palstatilaa paikallisissa sanomalehdissä. Mikkeliläislehtien lukijat olivat kiinnostuneita markkinatiedoista, sillä markkinoiden aikaan lehtien levikki kasvoi. Samalla lehdet levittivät tietoja ja uutisia markkinoista muualle Suomeen (Heinonen 1984, 32; Varsta 1946, 44). Kaupungissa järjestetyistä markkinoista raportoitiin lehdissä säännöllisesti ja tarkkaan erityisesti markkinoiden aikaan keväällä ja syksyllä.

Mikkelistä kehkeytyy kaupunki

Mikkeli oli 1800-luvulla maaseutumainen ja pieni sisämaan kaupunki, jollaiset historiantutkimus on nimennyt perusluonteeltaan agraareiksi kauppakaupungeiksi (Nummela & Laitinen 2014, 187–188). Maaseutumaisuus näkyi kaupunkilaisten harjoittamassa omavaraisuudessa, sillä monet asukkaista viljelivät kaupungin vuokraamia 'plantaaseja' ja pitivät karjaa (Kuujo 1989, 223–225). Kaupunkien välisessä 'nokkimisjärjestyksessä' Mikkelin kaltaiset maakaupungit olivat hierarkiassa alemmalla tasolla kuin rannikoiden merikaupungit, joilla oli laajemmat kaupankäyntioikeudet. Mikkelin suhteellinen asema oli kuitenkin vahva, sillä se oli alueensa keskus, mikä korostui liikenneyhteyksien paranemisen myötä höyrylaivaliikenteen alettua vuonna 1864 ja Savon radan valmistuttua vuonna 1889. (Kuujo 1989, 106, 116.)

Kaupunkistatuksen tukena Mikkelillä oli paitsi kaupunkioikeudet kertomassa sen kaupunkilaisuudesta, myös sellaisia ulkoisia piirteitä, jotka

Mikkelin kaupunkia vuodelta 1889 kuvattuna Naisvuorelta kohti Mikonkatua. Vasemmalla keskellä näkyy Mikkelin lääninhallituksen vuonna 1843 valmistunut rakennus, jonka suunnitteli arkkitehti Carl Ludvig Engel. Taustalla näkyy Mikkelin lääninvankila, jossa on meneillään 1880-luvulla toteutetut muutokset. Kuva: Mikkelin kaupungin museot. Kuvaaja Svante Lagergren.

erottivat sen ympäröivästä maaseudusta. Mikkelin historian kirjoittanut Erkki Kuujo (1989, 60–78) kuvailee Mikkelin ensimmäisiä vuosia kaupungin kehkeytymisenä, jolloin kaupattiin tontteja, nimettiin virkamiehiä ja porvareita, laadittiin asemakaava, rakennettiin julkisia rakennuksia ja katuja, mutta myös purettiin kaupunkia rumentavia maaseutumaisia rakennuksia. Näiden toimenpiteiden myötä kirkonkylän kahden talon maille kohonnut kaupunki alkoi erottautua maaseudusta.

Myös väestörakenne erotti Mikkelin ympäröivästä alueesta. Vuonna 1860 kaupungissa asui 693 ihmistä, ja vuosisadan vaihteeseen mennessä Mikkelin oli kasvanut 3677 asukkaan kaupungiksi. Väestö koostui virkamiehistä, teollisuuden toimihenkilöistä, kauppiaista ja käsityöläisistä, jotka muodostivat kaupungin sivistyneistön. Viittaan heihin kirjoittaessani hieman yleistävään sävyyn kaupungin sivistyneistöstä. Heidän lisäksi kaupungissa asui palvelusväkeä, maaseudulta tulleita koululaisia, käsityöläisten kisällejä ja oppipoikia sekä suomalaista ja venäläistä sotaväkeä.

(Kuujo 1989, 192–194.) Pinta-alaltaan pienen kaupungin tonttien hintojen nousu ajoi vähävaraiset rakentamaan talojaan kaupungin rajojen ulkopuolelle, jonne alkoi muodostua esikaupungeiksi kutsuttuja alueita. Kaupunkia ympäröivällä maaseudulla asui enimmäkseen maataloudesta elantonsa saaneita ihmisiä: tilallisia, torppareita, mäkitupalaisia, maataloustyöväkeä, palkollisia ja loisia (Wirilander 2008, 104).

Kaupunkilaisten, esikaupunkilaisten ja maalaisten luokittelu ei ole yksi-viivaista, sillä jokaiseen kategoriaan sisältyi monenlaista väkeä. Maalaisella saattoi olla enemmän yhteistä kaupunkilaisen palvelusväen kanssa kuin maaseudun tilallisen. Joka tapauksessa nämä ihmiset kohtasivat toisiaan Mikkelin markkinoilla. Kohtaamisista löytää kuvauksia paikallisten sanomalehtien sivuilta. Kirjoitusten takana olivat toimittajat ja muut lehteen juttujaan lähettäneet henkilöt. He edustavat artikkelissani kaupunkilaisia ja kaupungin sivistyneistöä. Ennen kuin lähemme katselemaan markkinatorin vilinää, kerron hieman Mikkelin markkinoiden taustasta.

Mikkelin pitäjä sai markkinaoikeudet vuonna 1744, kun Lappeenrannan vanhat markkinaoikeudet siirrettiin Mikkelin kirkonkylälle (Varsta 1946, 12). Syysmarkkinoiden rinnalle saatiin vuonna 1799 oikeus järjestää myös talvimarkkinoita. Täyteen kukoistukseensa Mikkelin markkinat puhkesivat sen jälkeen, kun maaseudun kauppaolojen parantamiseksi Mikkeli sai kaupunkioikeudet vuonna 1838. Kaupunkioikeuksien myötä maalaisväestön tuotteet koottiin kaupunkiin edelleen kuljettamista varten (Alanen 1957, 145). Nykykielellä ilmaistuna voisi sanoa, että Mikkelistä muodostui paikallinen logistinen keskus, josta tavaraa lähetettiin edelleen maailmalle.

Kaupungin perustamisen jälkeen kaupankäyntiolosuhteet olivat aluksi heikot. Aukkaita oli vähän, tavaraa niukasti, liikenneyhteydet huonot eikä kauppiaita kiinnostanut kaupunkilaisten tai maalaisten tarpeiden tyydyttäminen. Maalaiset veivät edelleen tavaroitaan merikaupunkeihin, ja maakaupunkien asema merikaupunkien ja maaseudun välillä oli *alakuoloinen*, kuten Mikkelin markkinoiden historiasta kirjoittanut Matti Varsta (1946, 27–28) tilannetta kuvaa. Kauppiaat kunnostautuivat lähinnä siinä, että he, Varstan sanoin, *vetivät nenästä maalaisia ja toisiaan* (ks. Varsta 1946, 28). 1800-luvun alkuvuosikymmeninä kaupankäynnin kehitys sisämaan maakaupungeissa oli säänneltyä ja kituliasta. Pikkuhiljaa kauppa kuitenkin piristyi, kun maalaiset oppivat viemään

tavaroitaan uuden kaupungin kauppiaille ja myös ostamaan heiltä tuotteita.

Markkinoille tulviva kansa

Markkinat vetivät ihmisiä kaupunkeihin maaseudulta. Talonpojat, torpparit, piiat, rengit, mäkitupalaiset eli käytännössä koko maalaisväestön kirjo matkasi markkinoille. Matka katkaisi kansan vuodenkierron, joka koostui lähinnä raskaasta maatyöstä ja pimeistä talvi-illoista (Varsta 1946, 104). Markkinat olivat mahdollisuus laajentaa omaa elinpiiriä ja tavata ihmisiä paitsi naapurikylistä, myös kaukaisimmista kaupungeista ja jopa ulkomailta. 1800-luvun jälkipuoliskolla vapaus lähteä markkinoille ei kuitenkaan ollut itsestäänselvyys. Aikaisemmin ihmisten liikkumista rajoitti laillisen suojelun järjestelmä¹, joka määräsi talouden jäsenet, myös palvelusväen, isännän vallan alaisiksi. Laillisen suojelun järjestelmä oli voimassa vuoteen 1865 asti ja katosi lopullisesti vuonna 1883 annetulla irtolaisasetuksella, mutta irtolaisuuden valvonta jatkui tämänkin jälkeen (Pylkkänen 2006, 74–75, 87). Sen vuoksi palvelusväelle markkinoille lähtö ei aina ollut vapaan ihmisen vapaa päätös, vaikka moni sinne mielellään lähtikin. Markkinoilta piti myös palata ajallaan, mikä ei aina syystä tai toisesta onnistunut. Silloin tällöin lehdissä kuulutettiin markkinoiden jälkeen kotiinsa palaamatta jääneitä ihmisiä:

Jos kuka hyvä ihminen voisi antaa tietoa renkimies Herman Siiriäisestä, joka hävisi Mikkelissä viime markkinan aattona; niin olkoon hyvä ja antakoon sen tahikka hänen äidille Matliena Siiriäiselle Ristiinan pitäjän Heikkilässä, tahikka hänen isännällensä talonmies Pekka Lyytikäiselle Mäntyharjun pitäjän Haapaniemeen. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 06.10.1864.)

Kansa ja yleisö olivat 1800-luvun lopun sanomalehdissä maalaisista käytetty yleisnimitys (Piispanen & Hyyryläinen 2015, 13–14). Kansalla viitattiin tuolloin kirjajaan ihmisjoukkoon, johon kuului talollisia, torppareita, käsityöläisiä, mäkitupalaisia, itsellisiä, vuosipalvelijoita, irtainta työväestöä ja vaivaisia (Kauranen 2013, 25). Suurin osa markkinoille saapuneista ihmisistä oli juuri tätä kansaa, joista sanomalehdissä käytettiin lisäksi sanoja rahvas, markkinaväki tai markkinamies. Näillä sanoilla nimettyyn ihmisjoukkoon sisältyi myös kaupunkien ja esikaupunkien työväkeä ja palvelusväkeä.

¹ Laillinen suojelu velvoitti palvelusväen palvelukseen, eli he olivat palveluspakon alaisia. Vuosipalvelukseen velvolliset, mutta ilman vakituista paikkaa olevat katsottiin irtolaisiksi, jotka määrättiin sotaväkeen tai pakkotyöhön. (Nygård 1985, 37–38.)

Toisaalta rahvaalla on Riitta Mäkisen (2016; ks. myös Laitinen 2013, 57) mukaan tarkoitettu maata omistavia talonpoikia. Heidän alapuolellaan ollutta maatonta maalaisväestöä ei ole välttämättä edes tunnustettu maaseudun yhteiskunnallisena ryhmänä. Riitta Räsänen (2005, 248) sanoin kansa on ”liian usein liitetty kokonaisuutena samaan kansalliseen perheeseen, kyläyhteisöön tai talonpoikaiseen perheeseen”. He jäävät usein historiassa esiintyviksi satunnaisiksi henkilöiksi, jotka harvemmin kuvailaan aktiivisiksi toimijoiksi (vrt. Appadurai 1996, 185–186).

Markkinaselostuksien kuvauksissa ihmisiä ei eritelty. Maalta kaupungin markkinoille saapuneet ihmiset ja kaupungissa kuljeksivat ihmiset näyttyivät yhtenä isona väkijoukkona, Liisoina ja Pekkoina, kuten vuonna 1890 ilmestyneen Suomi-sanomalehden varsin tyypillisestä kuvauksesta voi päätellä:

Markkinawäki on luonteeltaan enemmän kewytmielistä, huikenteleewaa kansaa, joka työnsä lomassa on lähtenyt muutamiksi päiwiksi huwittelemaan, tuuleuttamaan itseään ja näkemään muitakin ihmisiä kuin oman talon ja naapurin Liisat ja Pekat. Niin paljohan sitä markkinoilla on huweja ja hauskuutta puhumattakaan ”iloliemestä ja oluwedestä”, jotka wirtana kapakoissa wuotawat niin herrojen kuin narrienkin kurkkuun. (Suomi 12.03.1890.)

Kulttuurievolutionismia heijastava jako sivistyneisiin meihin ja sivistymättömään kansaan, maalaisiin, toistui aikalaisajattelussa ja myöhemmin myös kansankulttuuria tutkineessa kansatieteessä. Nina Säaskilahti (1997, 94–97) on analysoinut, miten kansaksi nimetty joukko ihmisiä on muodostunut kansatieteellisen tutkimuksen kohteeksi. Kansa rakentui ’meistä’ erilliseksi, mutta keskenään yhtenäiseksi ihmisjoukoksi. Säaskilahden mukaan kysymys oli yksistä, joilla oli valta puhua toisista.

Markkinoiden aikaista sanomalehtikirjoittelua voidaan arvioida samallaista kulttuurievolutionistista ja eroja rakentavaa kansa-käsitystä vasten. Se poikkeaa tieteen hegemoniasta siinä, että kansalla oli ainakin periaatteessa mahdollisuus saada äänensä kuuluviin lähettämällä lehtiin omia kirjoituksiaan. Näin myös tapahtui, sillä erityisesti 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lehtiin haluttiin lisää paikallisuutisia. Niitä sitten alkoivat kirjoittaa niin sanotut maaseutukirjeenvaihtajat, jotka olivat itseoppineita maaseudun asukkaita (ks. Stark 2013). Maaseudulla tunnettiin myös niin sanottu valistunut talonpoika, joka tiedettiin aktiiviseksi, osallistuvaksi, edistykselliseksi ja oppineeksi henkilöksi (ks. Mäkinen 2016; Kajander 2020).

Kansatieteen tuottama kansa poikkeaa sanomalehdistön tuottamasta markkinakansasta myös siinä, että kansatiede sivuutti kansankulttuuriin sisältyvät kielteiset piirteet (köyhyys, juopottelu, prostituutio ja muu kurjuus), jotka laskettiin kuuluvan väestötieteeseen ja sosiaalihistoriaan, ei perinteitä tutkivan kansatieteen piiriin. (Ks. Sääsilahti 1997, 95–96.) Markkinakritiikissä juopottelu ja prostituutio tehtiin näkyviksi. Satu Apoa (1996, 182) mukaillen voisi kuvailla, että lehtiin kirjoitteleva sivistyneistö näki agraariväestön ronskit tavat ja teki havaitsemansan perustella kansan mentaalista suorituskykyä koskevia päätelmiä. Taipumus huvitte luun nähtiin henkisiltä kyvyiltään lapsenomaisten ihmisten ominaisuutena.

Juoppous, irstaisuus, turhanpäiväiset, mitättömät puheet, raaka taidoton meno, laiska toimeton lötösteleminen sinne ja tänne, heiluminen karhusellissa ja muissa lapsellisissa hulluutuksissa, siinä läpimitaten se alentava elämä, joka ilmestyy markkinawäen tyhjäntoimittawassa suurimmassa joukossa. (Suomi 14.05.1892.)

Edellä mainittuun liittyy myös 1800-luvulle ajoittunut yhtenäisen suomalaisen kansakunnan synnytyks. 1800-luku oli kansallisen identiteetin rakentamisen vuosisata. Tehtävässä kunnostautunut sivistyneistö etsi kansallisen identiteetin elementtejä ja ihanteita oman rahvaan parista, talonpoikaisuudesta. (Räsänen 1989, 17.) Talonpoikaisen kansan ajateltiin kantavan suomalaisuuden perintöä ja edustavan alkuperäisintä suomalaisuutta, joten sen markkinakäytöksen nähtiin lyövän riitasoinnun ihannoituun kuvaan suomalaisesta kansanluonteesta.

Homogeeniseksi ymmärretty maaseutuväestö oli kirjava joukko ihmisiä, joten maalaisten ja kaupunkilaisten eroon sisältyi muitakin jakolinjoja ihmisten välillä. Eräs tällainen oli sukupuoli ja siihen liittyen luokka tai yhteiskunnallinen asema². Markkinaväellä viitataan sekä sanomalehdissä että markkinoita koskevissa tutkimuksissa yleisimmin miehiin, joita suurin osa markkinakansasta olikin. Lähdekirjallisuus kertoo, että naiset tulivat markkinoille lähiseuduilta, päivämatkan (enintään 20–30 kilometriä) päästä ja enimmäkseen päiväselältä. Lisäksi heidän käyntinsä oli varsin epäsäännöllistä, ei siis jokavuotista. Usein heillä oli joitain tärkeitä hankintoja tehtävänä.

2 Näkymättömmimpiä ja kuulumattomimpia maaseutuväestöstä olivat piijat. Historiantutkija Marjatta Rahikainen toteaa, että "[h]eidän ääntään on yritetty tavoittaa tuomiokirjoista, mutta ne ovat sumea ikkuna kirjoitustaidottomien maailmaan. Niissä näkyvät onnettomuudet, hairahdukset, riidat ja kaunat, mutta sopuisa yhteiselo ja tavallinen arki jäävät näkymättömiin" (Rahikainen 2006, 154).

Parantuvien liikenneyhteyksien myötä naisten markkinamatkat helpottuivat ja samalla yleistyivät; sitä ennen markkinamatkaa pidettiin naisille liian pitkänä ja vaarallisena. (Varsta 1946, 101; Heinonen 1984, 117; Räsänen 1991 [1970], 52.) Lähdekirjallisuudesta on kuitenkin vaikea hahmottaa, viitataan naisilla talonemäntiin vai palvelusväkeen. Edellisten ajateltiin käyneen markkinoilla enimmäkseen asioilla, tekemässä ostoksia, kun taas jälkimmäisiä ymmärretään vetäneen markkinoille alhaisemmat vaikuttimet. Palvelusväki, rengit ja piiat, muodostavat lehtien kirjoituksissa markkinoiden suuren massan, jonka kuvattiin käyvän markkinoilla huvittelemassa ja tuhlaamassa rahansa rihkamaan ja onnenlehtiin (ennustuskortteihin).

Waan kaikista innostuneimpia owat nuot sydänmaan renkipojat ja piikatytöt, sillä heidänkin sydämmistään kytee melkeimpä sammumaton halu, päästä osalliseksi markkinoista. (Mikkeli 11.3.1896.)

Markkinanäytelmässä pääosaa esittävät kuitenkin miehet. Markkinaselostuksissa naiset ovat enimmäkseen myyjiä, kaupunkilaisia, eukkoja, majatalon tai kapakan pitäjiä, iltalintuja. He ovat myös rikosten uhreja, sillä kaupungin kadut eivät olleet naisille kovin turvallisia paikkoja, kuten käy ilmi seuraavasta kuvauksesta, jossa nainen joutuu kaiken lisäksi markkinoilla järjestystä valvoneiden kasakoiden kouriin. Hänen pelastukseen saapuu kukapa muu kuin kaupungin sivistynyt virkamies:

Markkinoistamme emme saada olla mainitsematta yhtä sellaista seikkaa: nuoren ja köyhän pienen wirkamiehen rouwa perjantai iltana noin kello 18 palasi kotiin kaupungista jossa oli ollut auttajana eräässä kaupassa. Kadulla hänen wastansa tuli parwi kasakoita ja ranwahtia, jotka mahtoivat olla humalassa, koska tuota rouwa-raiskaa oliwat räawanneet, lyöneet ja ryöwänneetkin. Ell'ei kaupungin-palwelia Leikas sattunut hätään, niin nuo mokomat järjestystä woimassa pitäjät olisiwat woineet muokata häntä kukaties pahanpäiwäisesti. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 19.03.1863.)

Torilla naurava kansa

Markkinoiden aikaan Mikkelin väkiluku moninkertaistui, ja väkeä saattoi olla kaupungissa jopa 10 000 henkeä (Varsta 1946, 105). Kontrasti maalaiskaupungin verkkaiseen arkeen oli melkoinen. Kaupungin asukkaiden näkökulmasta markkinoita voi ajatella esityksenä, jota kaupunkilaiset seuraavat ja jossa maalaisilla on keskeiset roolit. Markkinaselostuksia voi lukea Mihail Bahtinin (1995, 11–12) keskiajan ja renessanssin kansan

naurukulttuuria käsitteleviä ajatuksia vasten. ”Aina ja kaikkina aikoina on ollut olemassa tori, ja torilla naurava kansa”, Bahtin (emt.: 423) kirjoittaa. Naurava kansa karnevalistisine torijuhlineen edusti Bahtinille maailman avaruutta, muutosta ja uusiutumista. Sen rinnalla virallinen kirkollinen ja feodaalinen kulttuuri oli vakavaa, pysähtynyttä ja uusiutumiskyvyttöä. Siinä missä viralliset juhlat vahvistivat vallitsevia rakenteita, torikansan juhlinta edusti vapautta, tasavertaisuutta, tilapäistä hierarkioiden, etuoikeuksien, normien ja kieltojen purkamista. Juhliva kansa käänsi maailman ylösalaisin, mutta samalla karnevaalissa kaikki kohtasivat toisensa tasavertaisina.

Markkinoiden hyöriästä voi löytää Bahtinin ajatuksen torijuhlista erilaisten ihmisten tasavertaisena kohtaamisena. Matti Varstan (1946, 106–107) kuvauksen mukaan markkinoilla ihmisten erilaisuus ei häirinnyt. Mikkeliin tuli kaikenlaisia ihmisiä kotimaasta ja ulkomailta, myös *hirsensalmelaiset tuohikontit selässään*. Kaikki Suomen murteet sorisivat, ja puhuttiin *miltei millä Paapelin kielillä*. Kaikki yhteiskuntaluokat, ammatit, säädyt, puolueet olivat yhtä suurta sekamelskaa. Sanomalehtien markkinakuvausten perusteella kaikki eivät kuitenkaan heittäytyneet juhlintaan, vaan seurasivat tapahtumaa sivusta. Markkinoita kuvailevat kirjoitukset ovat usein varsin eloisia ja vetoavat lukijaan markkinoiden aistimaailman väri-, ääni- ja tuoksukylläisyyksineen, mutta näkökulma on ulkopuolisen katselijan:

Markkinat alkavat täällä Mikkelissä saada jo tawallisen riehakkaan luonteensa, vaikka markkinapäivä on wasta maanantaina. Junat ovat wäkeä tulvillaan maalaisia, hewoshuujaria, kauppasaksoja ja tyhjäntoimittajit. Torilla on tawallinen markkinanäytelmä: pari eläwienkuwien teatteria ja karuselli, joiden moottoreista lewiää wastenmielinen petroolinkatku ja rumaäänisistä posetiwiweistä korwia wihlowia säweleitä, sirkukset, kiikut, ampumaradat ja senkin kymmenet rahanke-räyslaitokset. Kauppatawaroista ei osaa wielä sanoa sitä eikä tätä sillä niitä ei ole wielä tänään järjestetty nähtäwille, mutta ei rihkamatawarasta ainakaan tule puutetta päättäen siitä tawaran paljoudesta mitä rautateitse on saapunut. (Vapaus 12.03.1910.)³

Paikallislehden kirjoittaja loihtii taiten esiin markkinoiden kaikille aisteille tarjoamat ärsykkeet. Kuvauksessa korostuu myös markkinoiden irrationaalisuus ja kokijoilleen vieras, ehkä hieman pelottavakin

3 Tämä lainaus on vuonna 1910 ilmestyneestä lehdestä eli tämän artikkelin aikarajauksen ulkopuolelta, mutta siinä on hyvin tiivistynyt kuvaus markkinoiden kaikkia aisteja ärsyttävästä kakofoniasta.

Johan Adolf Fredrik Grönroosin (myöh. Sariola) Pohjola -ampumarata Mikkelin markkinoilla maaliskuussa 1907. Kuvan kookas ja koristeellinen ampumarata sisälsi 40 koneellista ampumataulua. Fasadin yläpuolella on Venäjän keisarikunnan Suomen suuriruhtinaskunnan (leijona ja kruunu) vaakuna, metsästysaiheinen kuvasarja sekä fasadissa myös maakuntavaakunoita. Kuva ja kuvateksti: Keravan museo, Sariola-kokoelma. Kuvaaja August Gustafson.

maailma. Maalaiset heittäytyivät mukaan täysin rinnoin, joskin viinan voimalla, ja kaupunkilaiset seuraavat sekasortoa sivistyksensä takaa.

Toimittajien lisäksi tavalliset kaupunkilaiset näkivät silloin tällöin aiheelliseksi lähettää omia kokemuksiaan ja kuvauksiaan markkinoista lehteen julkaistavaksi. Nimimerkki -rtt- ihmettelee menoa:

Nyt lähdin kauppatorille oikeita markkina-ihmeitä katselemaan. Täällä ensiksikin pisti silmäni eräs waate-teltha, jonka seinästä oli kaksi hywin julmaa naisihmisen kuua, ja sisällä sanottiin näytettävän kahta neekeri-naista. -- Positiivin winguttaminen waiwasi korwiani, joten päätin lähteä oikein itse koneen luokse. Ja niin teinkin. Täällä tihersi suuri ihmisjoukko. Onnenlehtiä myötiin samassa parhaillaan. (Pellervo 19.11.1881.)

Markkinoiden performanssilla oli aistillinen ja kehollinen, häpeämättömän ruumiillinen puolensa, jonka eliitin siveellisyys pyrki torjumaan

(ks. Siltala 1996, 193). Markkinaselostuksissa kehollisuus kätkeytyy viittauksiin irstaisuudesta ja siveellisyys tunteen loukkaamisesta. Jan Löfströmin (2000, 251) mukaan ruumiillisuus ja ruumis hajuineen rakentuu vastakkaiseksi 'sivilisoituneelle' olemiselle, joka on hillittyä, kontrolloitua, rajattua, ruumiista ja sen tarpeista ja toiminnoista irrotettua. Markkinoilla vastakkaisuutta sivilisoituneen ja ei-sivilisoituneen, kaupunkilaisten ja maalaisten välillä toisti myös lehdissä useammankin kerran kuvattu, kaikkialla leijunut vastenmielinen petroolinkatku ja torin äänimaisema vinkuvine posetiiveineen.

Torilla maalaiset vapauttivat myös kukkaroidensa nyörit. Lehdissä moraalinen närkästys maalaisten tuhlailusta verhottiin sääliin. Tietämättömyys ja itsekontrollin puute sai heidät lankeamaan huvituksiin, turhuuteen ja rihkamaan, joihin he menettivät vähät rahansa, jotka olisi voitu sijoittaa järkevästi. Markkinoiden välityksellä maaseudulle levinneitä uutuustuotteita pidettiin ylellisyytenä, jonka ei katsottu olevan hyväksi talonpojille. Heille arveltiin sopivan paremmin vaatimaton, yksinkertainen ja perinteinen elämänmuoto. Tuhlailevan rahankäytön leviämistä oli kuitenkin vaikea estää, sillä markkinoille tulevilla maalaisilla oli 1800-luvun jälkipuoliskolla yhä enemmän rahaa käytettävissään. Markkinoilla heistä kuoriutui modernin elämäntyylin edustajia, vapaita yksilöitä ja autonomisia päätöksiä tekeviä kuluttajia. Kaupunkilaisen silmissä käyttäytyminen ei ollut rationaalista, vaan pikemminkin valot, äänet ja loputon pyörivä liike lumosivat ihmiset vaivuttaen heidät hypnoosin kaltaiseen tilaan, jossa he eivät pystyneet kontrolloimaan itseään:

Tänään markkinat pauhaa suurimmassa mahdissaan. Kaksi karuselliä poruuttaa pilliään kilwassa toinen toisensa rinnalla. Ne puida jymyüttävät kumisewaa rumpu'aan ja hewosraisikat kiertävät lakkaamatta, kun sawiranaa. Kansaa seisoo ympärillä etenki iltapimeällä katsomassa niiden loistawia lamppuja ja kiiltäwiä koristeita. Kun kierto seisautuu, joka meluäänisen kellon soitolla merkitään silloin yksi ja toinen hurmautuu heittämään roponsa ja kiepsahtaa mikä irwistävän Jalopeuran, mikä pienen jākäniskan hewosen, mikä sarwiniekan pukin selkään, hakemaan tuota turhuuden menoa. Kuka uskoisi ihmisiä noin turhanaikaisiksi, nyt kun oma kansamme, oma lihamme ja weremme toisilla osilla armasta maatamme kärsii nälkää. Jos nekin warat lähetettäisiin heille, ne markat jotka tällä tawalla wiskataan Uikolaisen, seikkailian kassaan, niin niiden autettujen siunaukset kohoilisivat korkeuteen ja se joka kuulee salaiset huokaukset, maksaisi julkisesti. (Mikkelin Sanomat 15.03.1892.)

Markkinatoria voi tarkastella tradition ja modernin välisen rajan ylittämisen tilana. Talonpoikien ja maaseudun ajateltiin edustavan perinnettä,

traditiota, kun taas kaupunki on modernin elämän tyyssija. Satu Apon (1996; ks myös Helsti ym. 2006) tavoin asiaa voi lähestyä toisin, vastakaisuutta purkaen. Apo ymmärtää maalaisten talonpoikaista rationaliteettia tuottavan modernin mentaliteetin, jonka peruspiirteitä ovat itsekontrolli, pitkäjänteinen suunnitelmallisuus sekä riskien hallinta koetellun tiedon avulla. Talonpojan perustehtävä, ruoan tuotanto, ei ole mahdollista ilman näitä ominaisuuksia. Tunnehuuruiset markkinat olivat lyhytaikainen irtiotto maalaisesta rationaalisuudesta ja kontrollista, ja moderni riskinhallitsija selvisi enimmäkseen ehjin nahoin markkinoilta kotiin.

Markkinakansa valtaa kaupungin

Pihat ovat täynnä hewosia ja rekiä, niin että ainoastaan pujottelemalla pääsee kulkijat läpi. Huoneissa se wasta tungos on. Seisos pisteessä mies miehessä kiinni. Lattia on märän lian wallassa. Huone täynnä tupakan sawua. Matka arkkuja konttia ja laukkuja on seinä wierustat täynnä, seinillä riippuu turkkia ja palttoja. Humalaiset pitävät aika porinaa. Owet saawat tehdä alinomaa palwelusta awautua ja sulkeutua, sulkeutua ja awautua minkä kerkiävät. Kortteeri-wieraat tahtoo kahwia. Kahwipannut kuhisewat piisissä ja hellalla kaiken päivää. -- Lattialle lewitetään joku kupo olkia ja koko lattia muutetaan yhdeksi suureksi wuoteeksi. Tuohon suurelle wuoteelle asettuwat markkinamiehiet niin tiheään kuin silakat suolaan; rahaliiwit ja kellot panee warowainen mies päänsä alle, ettei niitä semmoinen mies saa kynsiinsä joka on tullu markkinaan korjaamaan huolimattoman tawaraa. Wähän ajan perästä on koko huone yhtenä huokumise-na. Emäntä apulaisineen wielä walwoo heillä on paljo tekemistä. He eiwät jouda makaamaan kuin pikkusen yösydännä lewähtämään. Kaikkialla on markkinakan-san walta kaduilla, pihossa, huoneissa. (Mikkelin Sanomat 19.3.1890.)

Tämä Mikkelin Sanomissa ilmestynyt Wiho W:n kirjoitus kertoo markkinoiden tiiviistä tunnelmasta. Pienessä kaupungissa oli majapaikkoja tarjolla niukasti, joten ihmiset ahtautuivat sinne mihin sattuivat mahtumaan. Kirjoittaja kuvailee melko seikkaperäisesti ja kaunokirjallista tyyliä hakien, miten kaupunkiin vyöryvät ihmiset täyttävät kadut ja talot. Realistinen, jopa hieman naturalistinen kuvaus markkinoiden aikaisesta majatalosta huokuu ääniä, hajuja, ahtautta ja kosteutta.

1800-luvun loppupuolen Mikkeliä voidaan arvioida julkisena kaupunkitalana, joka oli avoin ja vapaasti kaikkien käytettävissä. Avoimuus kuitenkin altistaa kaupungin yhä uusille määrittelyille ja haltuunotoille (Ridell ym. 2009, 13). Markkinoiden aikaan Mikkelin kadut olivat täynnä edestakaisin kulkevia ihmisiä, jotka ottivat kaupungin omakseen. He vaeltelivat

Kansaa ja herrasväkeä Mikkelin markkinoilla maaliskuussa vuonna 1914. Markkinaväen takana Betty Prussin kookas koristeellinen karuselli. Karusellin ympärillä Johan Adolf Fredrik Sariolan huvituksia; vasemmalla J.A.F. Grönroosin (myöh. Sariolan) ampumarata, oikealla puolestaan POHJOLA -tekstillä varustettu elokuviennäytösteltilta. Kuva: Keravan museo, Sariola-kokoelma. Kuvaaja tuntematon.

markkina-alueella ostellen, katsellen, tukkien kulkuväylät ja osallistuen huvituksiin. Tavaroitaan myyvät maalaiset olivat osa liikkuvaa ihmis-massaa. Heillä oli tapana kaupata tavaroitaan suoraan kuormistaan ja hujan hajan kadulla makaavista tavara-arkuistaan sekä kierrellä talosta taloon. Kuljeskelu näyttäytyi epäjärjestyksenä, joka häittäsi kaupunkilaisten oloa ja joka siksi haluttiin kuriin. Vuodesta 1844 maalaismyyntiä rajoitettiin, ja maalaiset määrättiin asettumaan torille kahteen linjaan. (Varsta 1946, 36.) Samalla vähentyi ainakin hieman kaupunkitilaan sisältyvä ihmisten sekoittuminen ja sattumanvaraisuus, jotka ovat edellytys vieraiden spontaneille kohtaamisille.

Massan liikkeessä on Matti Räsänen (1991 [1970], 126) mukaan markkinoita kannatteleva voima. Maalaisille mahdollisuus kaupantekoon ja ajallisesti säännölliseen kokoontumiseen oli merkittävä etu. Maalaisille markkinainstituution tärkein perusta on ollut irtaantuminen hetkeksi tutusta ympäristöstä ja liittyminen anonyymiin massaan, jolla ei ollut etukäteen suunniteltua ohjelmaa eikä käyttäytymiskaavaa mutta joka muodostui suurelta osalta keskenään samanlaisesta joukosta.

Ruotsalainen Börje Hanssen (1952, 273) on kiinnittänyt kaakkoisruotsalaisia markkinoita käsittelevässä tutkimuksessaan huomiota markkinoiden järjestymättömyyteen. Ihmiset liikkuvat vapaasti, muodostivat ryhmiä ja seurasivat hetken mielijohteita.

Eri puolilta maakuntaa yhteen tulleet ihmiset tekivät kauppaa, mutta he omistautuivat myös seurustelemaan tuttavien kanssa, tappelemaan, juopottelemaan, lempimään tai pelaamaan korttia. Satu Apon (2001, 168) alkoholikulttuuria koskeva tutkimus osoittaa, että kyseinen markkinatoiminta oli tuttua maaseudun palkollisten vuotuiselta vapaaviikolta, joka Apon sanoin koostui karnevalismista, ryhmässä tapahtuvasta juopotte- lusta, laulusta, tanssista ja paikasta toiseen kuljeskelusta. Siinä mielessä maalaiset toivat mukanaan kaupunkiin kotikulmilta tutut käytännöt.

Maalaisten markkinakuljeskelun kuvaukset palauttavat mieleen tunnetun suurkaupunkien hahmon, flanöörin (ransk. *flanêur*). Vaikka flanööri on suurkaupunkilainen kulkija, on mielenkiintoista ajatella pikkukaupungin markkinoiden ajelehtivia maalaisia yhdenlaisina flanööreinä, kuljeskeli-joina vailla päämäärää. Heille markkinat olivat ohikiitäviä hetkiä ja satunnaisia kohtaamisia. Savolainen flanööri näkee, tulee nähdyksi ja tarkkailee vellovaa väkijoukkoja, mutta myös velloo joukon mukana ja sulautuu ihmisvilinään. (Ks. Mäenpää 2005, 66–67; myös Baudelaire 2001, 187.) Lehtien kuvaukset kertovat nähdyksi tulemisesta. Markkina- väen ottaessa kaupungin haltuunsa kuljeskelemalla heistä tuli kaupunki- laisten katseiden kohteita:

Wiipurin rinkiä ostawat erittäinkin nuoret miehet sydänpäysilleen, jotka sitten astuwat tepastelewat pitkin katuja, syöden tätä herttaista herkkua, ja saattawat siis he puolestaan sanoa markkinoita "makean leiwän juhlaaksi". Näinpä yhden punaposkisen tytön käwelewän ylkänsä rinnalla ja kantawan kokonaista kuusi isoa Wiipurin rinkiä. Onnelliseltä näytti tyttö käydessään oman ystävänsä rinnalla, poskensa oliwat punaiset kuin rinkiläin kuori. (Suomi 16.03.1889.)

Sen hetken kun maalaiset olivat markkinoilla, he olivat, flanöörille ominaisesti, sivullisia suhteessa velvollisuuksiinsa (ks. Kekäläinen 2005, 214). Kaupunki ja sivistyneistöön lukeutuneet kaupunkilaiset eivät päässeet irti omista velvollisuuksistaan, jotka olivat alati läsnä. Ehkä osaksi sen vuoksi tuon ajan kaupunkilaiset eivät osanneet heittäytyä markkinoilla vellovaan massaan, muuttua markkinoiden subjekteiksi, kokijoiksi, vaan he jäivät sivustaseuraajan rooliin. Lehdissä julkaistiin silloin tällöin 'silminnäköjoiden' kuvauksia markkinamenosta, mutta niissä oli varsin pidättäytyvä sävy. Seuraava teksti on lähetetty lehdelle, ja kirjoittaja,

Wilho, kertoo tyylilajikseen pakinan. Kirjoituksessaan hän asettuu markkinamieheksi astelemaan kaupungin kadulle. Hän yrittää vallata takaisin kaupunkilaisen flanöörin roolin ja liittyy väkijoukkoon:

Markkinat owat olleet tämän viikon tärkein tapaus Mikkelissä, ne kun owat pariksi, jopa kolmeksikin päiväksi keskeyttäneet kaupunkimme ylipäänsä hiljaisen ja yksitoikkoisen elämän. -- Minulla on viime aikoina sattunut olemaan laiha kukkaro, ja sentähden minusta ei ollut näillä markkinoilla ostajaksi, waan tyhjän toimittajaksi niin kuin monesta muustakin markkinamiehestä. Minäkin astelin kaupungin kaduilla ja torilla markkina-elämää katselemassa. Ja hupaista olikin tuo toimittaminen minusta -- Kauppatorilla, jonka suuremmaksi osaksi oliwat anastaneet itselleen kaikenlaiset kaupuntelijat, häärittiin ja pyörittiin, ja kauppoja hierottiin jos jonkilaisia ja tingittiinpä myöskin oikeen "Porvoon mitalla" -- Sattuinpä tulemaan erään wenäläisen kaupustelijan luokse, kun muuan herra rouwinensa tuli hänen luokseen kauppa tekemään. -- Tulinpa lopulta erään rahtyörin edustalle, myymälään, missä saadaan ylenmäärin nauttia joka lajia päihdyttäviä juomia, ruokaa y.m.s. -- Siinä oli miehiä monen näköisiä, jotka kaikki oliwat kiireissään ja pyrkivät owesta siihen myymälään. -- Kuinka moni on näidenkin markkinain johdosta saanut sinisen silmän tai werisen pään, häpeän suuren ja loukatun omantunnon! Yhdeltä on mennyt jalka poikki, toiselta pää halki, toiselta kukkaro warastettiin, toiselta hewonen. (Suomi, 16.03.1889.)

Nimimerkki Wilho ei kuitenkaan pysty irtaantumaan täysin moraalin kahleista ja heittäytymään osaksi väkijoukkoa, asettua katselijan sijaan katseltavaksi. Hän jää ulkopuoliseksi, moraalisen koodistonsa ja siveellisen pidättyneisyyden vangiksi. Georg Simmel (2005, 40–41) kirjoittaa suurkaupungin tarjoavan liikkumisen vapautta ja vapautta pikkuporvarillisuudesta, mutta myös mahdollisuuden yksilölliseen erityisyyteen ja ainutkertaisuuteen. Pikkukaupungin elämänpiiriä Simmel kuvaa sulkeutuneeksi ja ahdasmieliseksi. Mikkelin markkinat muuttivat pikkukaupungin hetkellisesti itseään suuremman kaupungin kaltaiseksi. Pikkuporvarillisuus jäi alakynteen, kun maalaiset toteuttivat suurkaupunkilaisuutta. Kaupunkilaiset sen sijaan pitäytyivät ahtaassa pikkukaupunkilaisuudessaan.

Kaupunkilaiset varustautuvat ja puolustavat markkinoita

Maalaisten sosiaalisen elämään heittäytymisen kontrastina oli kaupunkilaisten yritys ja velvollisuus saada aikaan ja ylläpitää järjestystä. Ennen markkinoita kaupunki rakensi kojut ja muut paikat kaupankäyntiä varten, asetti poliiseja järjestystä valvomaan, sääteli kaupankäyntiä, vuokrasi kojua myyjille. Kyseessä oli kirjaimellisesti varustautuminen kaupunkiin tulevaa väkimäärää vastaan. Yksityistenkin ihmisten elintila pieneni:

Kaupunkilaiset owat saaneet supistaa olonsa wähän ahtaammalle. Katuilla käwellä pitää warowammin, eikä huonot uskalla ulos mennäkkään. Kaduilla on miestä niin kuin ”Kilkkilässä kissoja”. Hewosilla ajetaan hurjasti. Oikee sydänki säpsähtää jos joku humalainen päälle ajaisi ja jäisi hewosen jalkoin. Eiwätpä markkinamiehet walloittaa ainoastaan yksityisiä paikkoja, waan yleisetkin annetaan heidän käytettäväkseen. Semmoisetkin joissa muulloin ei ketään suwaita. (Mikkelin Sanomat, 19.03.1890.)

Markkinat saivat asukkaissa aikaan pelkoa kaupungin kadulla liikkumista kohtaan, sillä väkivaltaisten kohtaamisten riski kasvoi. Totuttu tapa käyttää kaupunkitilaa muuttui muutamiksi päiviksi. Tilojen väliset rajat liudentuivat, kun yksityisestä tilasta tuli yleistä ja kielletyistä paikoista sallittuja.

Vaikka kaupungin sivistyneistön parissa markkinoita ei katsottu hyvällä, niin siellä missä markkinoista löytyi mahdollisuus puolustaa oikeudenmukaisuutta ja laillisuutta, näin tehtiin. Vuonna 1864 paikallislehdessä (Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864) oli tuhtumusta henkinyt kirjoitus, joka koski kaupungin viskaalin käytöstä. Tämä oli käsenyt markkinapäivän aamuna vieraita kauppamiehiä lopettamaan kaupanteon ja kutsunut käräjille ne, jotka eivät totelleet. Lehdessä muistutettiin, että markkinat on tavattu pitää *3, 4, ja toisinaan wiisikin päivää, eli siksi kun pyhä-päiwä on tullut eteen*. Ihmiset olivat tulleet markkinoille siinä uskossa, että näin toimitaan edelleenkin. Tukea haettiin myös Hänen Keisarillisen Majesteetin säännöstä kaupunkia perustettaessa, jossa myönnetään kaupungille kahdet, enintään kolme päivää kestävät markkinat vuodessa. Kirjoittaja ei halua puolustaa markkinoita, vaan hänen tarkoituksensa oli kyseenalaistaa viskaalin toiminta, joka hänen mielestään oli vastoin keisarillista asetusta ja vanhoja tapoja. Kaupungissa ymmärrettiin myös markkinoiden taloudellinen arvo. Kaupungin kauppiaat kärsivät markkinoista, mutta toisaalta ne toivat tarpeellisia tuloja kaupungin kassaan esimerkiksi myyntipaikkojen vuokratuloina.

Sillä kyllä mainitut tässä kaupunnissa kauppaa tekijät kärsiwät wahinkoa joka hetkeltä kun markkinat kestää, ja muutamia wiikkoja sekä ennen että jälkestä markkinoihin on kaupan pito kaupunnissamme melkein kuolleenna; mutta toiselta puolelta katsoin woittaa kaupunnin kassa markkinoilla lähes 6,000 markkaa, jotka owat suurena apuna uloste’oille, ja jotka muuten olisi otettawat kaupunnin köyhänlaiselta prowaristolta. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864.)

Epäoikeudenmukaisuuden tunne saattoi kuitenkin vaivata kaupungin omia markkinakauppiaita. He tunsivat joskus olevansa huonommassa asemassa kuin muualta tulleet. Eräs kauppias, joka koki tulleensa

syrytyksi kauppatonttien jaossa, kirjoitti nimimerkillä -en. asiasta lehteen. Otsikolla *Nöyrä kysymys?* (Mikkelin Sanomat 21.03.1888) varustetussa kirjoituksessaan hän valitteli, että *ulkokauppiaille* oli annettu paikkoja, mutta ”minä kuin en saanut numeroa niin laitoin omin lupini, niin tuli kaupungin rakennusmestari poliisivoiman kanssa ja kaato minun tiskini”. Hän piti tapahtumia ikävinä, koska hän kaiken lisäksi maksoi koko vuoden aikana kaupungille *ulostekoja* (veroja), muttei kuitenkaan saanut vapaasti myydä tavaroitaan. Kaupunkilainen myyjä sai kuitenkin vastaansa toisen kaupunkilaisen. Nimimerkki Asian tuntewa ohjeisti (Mikkelin Sanomat 28.03.1888) kysyjää lakiin vedoten, ”ett’ei kaupunkilainen wast’edes omin lupinsa tiskejään sijoittaisi mihin itse tahtoo”.

Markkinat toivat kaupunkiin vilinää ja suuren kaupungin tuntua. Vieraiden poistuttua kaupunki hiljeni huomattavasti. Eräs lehtikirjoittaja rinnastaakin markkina-aikaisen elämän suurkaupunkien elämään:

Markkina-wieraat on jättänä kaupuntimme, jossa muutamia päiviä elettiin suurien kaupuntien wlämää, waan jossa nykyjään on hiljaisuus suurempi kun tawallisesti. – Nyt alkaa pitkät ja pimeät illat. Siis pitäsi ruweta tuumailemaan joitakuita huwituksia niiden wiettämiseksi. (Mikkelin Wiikko-Sanomia 29.09.1864.)

Todennäköisesti kaikesta vaivasta ja riesasta huolimatta monet kaupungin asukkaista odottivat markkinoiden alkamista. He myös osallistuivat niihin innokkaasti, toiset intoaan peitellen. Markkinat olivat niin näkyvä ja kuuluva tapahtuma, että niitä tuskin kukaan saattoi Mikkelissä välttää. Kaupungin tyhjennyttyä markkinoiden jälkeen monen mielen valtasi haikeus. Kontrasti maalaisten tekemän vilkkaan kaupungin ja 1800-luvun kaupunkilaisten oman verkkaisen kaupungin välillä oli suuri. Markkinoiden jälkeen jaettiin tuomiot rötöstelijöille, korjattiin kärsityt vahingot, siivottiin kaupunki ja jäätiin odottamaan seuraavia markkinoita.

Markkinoiden varjopuolia ja kasvava kritiikki

Maaseudun ja kaupungin suhteen suuren kertomuksen yksi säie kiertyy kaupungin paheiden ja maaseudun hyveellisen elämän ympärille. Tätä vastakkaisuutta vasten arvioitaessa maalaisten markkinamenon kuvaukset toistavat tarinaa, jossa viattomasta maalaisesta tulee kaupungissa huonon elämän uhri. Markkinoiden turhuuksina pidettiin *karuselleja eli hullujen myllyjä, ulkolaisten komeljanntarien ja silmäkääntäjien*

esityksiä, onni-lippujen myyjiä, pillipiipareita ja iltalintuja eli tingelitangelia (Mikkelin Sanomat 02.03.1889). Vitsauksia olivat myös juopot, varkaat, kapakat ja kaikenlainen siveetön elämä. Eliitti kritisoi markkinoiden riehakasta luonnetta. Erityisesti runsas viinankäyttö ja juopumuksen aiheuttamat rötöstelyt ja tapaturmat vaivasivat kaupunkilaisia siinä määrin, että Pellervo-lehdessä julkaistussa kirjoituksessakin pohditaan, mitä maalaiset kantavat povitaskussaan:

Kuten tietty, tasku ja powellus (päällyswaateen rintasisällys) on tawallisesti kotoa poissa ollessa, niin kuin kaupunki ja markkinamatkoilla, lähin ja ensimmäinen pienten ostosten säilö-paikka. Sentähden näkeekin usein, warsinkin maalaisten, kaupungissa käwellesä, taskun tai powelluksen pullistuneen tawallista suuremmaksi ja paksummaksi. (Pellervo, 08.03.1883.)

Kirjoittaja jatkaa, kuinka maalaiset kaupunki- tai markkinamatkoillaan ensitöikseen asioivat viinakaupassa ja laittavat hankintansa povitaskuun. Hän esittää, että ihmiset, niin isännät kuin palvelijatkin, hankkisivat pullon sijaan kirjan povitaskuunsa pullottamaan. Kirjoittaja vetoaa erityisesti maalaisiin, että he viinan juonnin sijaan sivistäisivät itseään.

Yletöntä juopottelua paheksui myös Mikkelin raittiusseura, jonka toiveena oli, että ”kaupunkimme majatalon hoitajattaren M. Nyholmin markkina-aikoina pitämä talonpoikaiskrouwaaminen tawallisuuden nimessä ehkäistäisiin ja jotta siinä samalla tawaksi tullut päihtyneen markkiwäen tanssiaisit kiellettäisiin” (Mikkelin Sanomat 30.09.1886). Väkijuomien vähittäismyynnin kieltäminen vähensi julkijuoppouden määrää, mutta *kuusenjuurta ja korpijunkkaria* (Mikkelin Sanomat 10.03.1887) markkinaväelle kaupiteltiin joka tapauksessa, joten täysin viinanjuontia ei markkinoilta pystytty karsimaan.

Myös eläinten huono kohtelu nosti polemiikkaa lehdissä, joissa kirjoitettiin paljon markkinoilla tapahtuvasta eläinräökkäyksestä, erityisesti hevosten huonosta kohtelusta, mutta muustakin eläinten raakalaismaisesti käsittelystä.

Warakas, ylpeä talonpoika ratsasti hökkäwiinassa täyttä nelisiä Palotornin kunnasta alaspäin. Hewoinen kompastuen taittoi niskansa kuperkeikasta kuoppaan, heittäen henkensä waalealla höyryllä ja korsuwalla huokauksella kurkustaan. Omistaja seisoa tuijotti rivotulla naamalla ääneti kuolleen lihawan eläimensä wieressä, saaden nuhteita ja ähmittelemisiä läsnäolewilta. (Pellervo 15.10.1881.)

Markkinoiden vastustaminen ei ollut yksituumaista. Vuoden 1884 keväällä Pellervo (10.04.1884) raportoi paikallisen kansanvalistusseuran haaraosaston kokouksesta, jossa oli nostettu esiin kysymys markkinoiden tarpeellisuudesta. Kokouksessa oli tultu siihen tulokseen, että maalaiset eivät markkinoita enää tarvitse tavaroiden ostamiseen ja myymiseen. Markkinoiden varjopuolet puolestaan ovat sellaisia, että markkinat joutaa lakkauttaa. Nimimerkki Savolainen reagoi kansanvalistusseuran linjauksiin puolustaen markkinoiden olemassaoloa (Pellervo 21.05.1884). Hän huomauttaa kaupunkienkin olevan markkinoiden myötä syntyneitä:

On tahdottu uskotella markkinain syntyneen kaupunkien ynnä niiden kaupallisten suhteiden hyväksi; tämä on kuitenkin peräti väärä luulo, sillä markkinat ne juuri ovat vaikuttaneet kaupunkien syntymiseen paikoille semmoisille, joissa niitä ei ennen ollut; esimerkkinä tähän on juuri Mikkeli kaupunki. Markkinat ovat kaikkina aikoina tarkoittaneet huojennuksen tuottamista maalaisille, että nämä kuka wissillä, määrättyillä ajoilla olisivat tilaisuudessa käydä waihtokauppaa, joka heidän taloudelliseksi ylläpysymiseksi on wälttämättömän tarpeellinen, ja markkinapaikat ovat tulleet walituiksi sekä seudullisia että maantieteellisiä ja yhteiskunnallisia asianhaaroja myöten.

Savolaisen kritiikin ydin on siinä, että markkinoiden lakkauttaminen rajoittaisi liikaa kauppaa ja pakottaisi maamiehet tekemään kauppaa vain omalla lähialueellaan, eli *siveyden eduksi piirittää hänet kiinalaisella muurilla*. Savolaiselle mahdollisuus vapaaseen kaupankäyntiin oli niin tärkeää, että kaupanteon rajoittaminen olisi hänen mielestään ollut itse asiassa tappio sivistykselle. Markkinoiden hurja maine on hänelle pienempi ongelma, sillä siihen voi puuttua rajoittamalla anniskelua markkinoiden aikana. Lisäksi markkinoiden yletön elämä oli Savolaisen mielestä kansanvalistuksen epäonnistumisen seuraus, sillä kansan valistaminen nimenomaan on seuran tehtävä.

Pellervon toimitus reagoi Savolaisen kirjoitukseen (Pellervo 12.06.1884) ja kyseenalaistaa markkinat hyödyttöminä, koska maalaiset voivat käydä kaupungissa koska tahansa. Mitä huvituksiin tulee, niin lehden mukaan *wiattomia ja walistawia* huvituksia maalaisille voidaan järjestää maaseudullakin: ”laulajaisia ja soittajaisia sekä lisäksi palkintoja wanhoista kotiperäisistä woimisteluista, niin kuin kilpajuoksuista, wäkikartun, sormikoukun ja kissan hännän wetämisestä, kyökän, keilin, kirpan, pallin ja painin heitosta”.

Kaupunkilainen näkee maalaisen omimmaksi alueeksi arkaaiset perinteiset ajanvietteet. Kotiperäisestä traditiosta muodostuu maalaisten paikka, jossa he voivat toteuttaa itseään kaltaistensa seurassa.

Johtopäätöksiä eli kuinka maalaiset tulivat tehneeksi kaupungista kaupungin

Pasi Mäenpää (2005, 145) analysoi kaupunkitapahtumista erottuvan aina kahdenlaista toimintaa. Itse tilanne houkuttelee väkijoukon paikalle, mutta sen oheen syntyy omalakisista sosiaalisista tilanteista ja ihmisten välistä seurallisuutta. Edellinen noudattaa tilaisuuden kehystä (markkinoilla markkinakauppa ja huvitukset); jälkimmäistä Mäenpää kutsuu katuseurallisuudeksi. Tällaisesta katuseurallisuudesta rakentui myös Mikkelin markkinat maaseutuväestön vallatessa Mikkelin kaupungin. Kaikki paikat täyttyivät kansasta: kadut, torit, asunnot, rakennukset. Markkinatorista muodostui muutamaksi päiväksi sattumanvarainen paikka (Candea 2007), jossa maaseutu ja kaupunki sekoittuivat, niiden väliset ristiriidat tehtiin näkyviksi ja tuttu sosiaalinen järjestys siirtyi hetkeksi paikaltaan.

Maalaisille markkinakokemus oli intensiivinen, lyhyt poikkeama vuoden kierrosta. Vaikka markkinat kaupankäyntinä noudattelivat taloudellista rationaalisuutta, sen rinnalla näkyy karnevalistinen irrationaalisuus ja maailman kääntyminen ylösalaisin. Sosiaaliset asemat vaihtoivat hetkeksi paikkaa. Kaupungissa maalaiset antoivat itselleen vapauden kuljeksia ja seurata hetken mielijohteita. Palvelusväki toisti kotikylältä tuttua vapaaviikkoon liittyvää käyttäytymistä (Apo 2001), joka synnytti osaltaan jatkuvuutta maaseutu- ja kaupunkikokemuksen välille. Sen kontrastina kaupunkilaisten kokemuksissa on tulkittavissa vierauden ja toiseuden tunnetta suhteessa omaan kaupunkiin. Kaupungin asukkaat eivät aina seuranneet suopeasti oman tilansa kaventumista. Kaupunkilaiskatsannossa maalaisten kuljeskelu oli vääränlaista käyttäytymistä, joka synnytti kitkaa maaseudun ja kaupungin suhteeseen.

Kaupunkilaiset joutuivat puolustuskannalle maalaisia vastaan. Kaupunkilaiset yrittivät hallita omaa tilaansa kaupungin fyysisyyteen tai materiaalisuuteen liittyvällä varustelulla ja käyttäytymiseen liittyvillä kielloilla ja säännöillä. Kaupungin varustautumisen kanssa rinnakkain markkinoista käytiin keskustelua sanomalehdissä. Kirjoittajat nostivat julkisuuteen markkinoihin liittyvää tuhlailua, juopottelua ja siveetöntä elämää.

Hieman nurinkurisesti kuvaukset herättävät mielikuvan kansanihmistä osallistujina ja aktiivisina toimijoina. Kaupunki tarjosi maalaiskansalle mahdollisuuden kokea, minkälaista on vapaus valita ja tehdä päätöksiä. Markkinoilla maalaisesta kuoriutui moderni kuluttaja ja mielihyvää hakeva hedonisti. Hän tuhlassi, huvitteli, kuljeksi päämäärättä sinne ja tänne; nautti.

Markkinoita voi analysoida kansankulttuurina, joka vastustaa hallitsevien luokkien virallista kulttuuria ja kehittää oman näkökulmansa maailmaan (ks. Bahtin 1995, 422). Silloin markkinoiden muutos kaupankäyntitapahtumista huvitteluksi näyttää myös siltä, että maalaiset ottivat kaupungin lisäksi haltuunsa myös kyseisen instituution eli markkinat tehden niistä itsensä näköisen. Nykyisyydestä menneeseen katsottaessa markkinat asettuvat myös pidempään perspektiiviin eli vuosisatoja kestäneen kaupankäynnin kontrolloinnin ja siihen liittyvien maakauppaa koskevien kieltojen jatkumoon. Siinä tapauksessa markkinoiden haltuunoton voi tulkita myös vallanalaisten näyttävänä vastarintana valtaa käyttäville.

Tulkinnoissani on korostunut markkinoihin liittyvä karnevalistinen meno. Toki markkinoilla tapahtui paljon muutakin, sillä ne olivat edelleen myös kaupankäyntitapahtumia. Sanomalehtien kuvauksissa korostui kuitenkin ilonpito. Kaupankäyntiin liittyvät kuvaukset olivat enimmäkseen kauppatuotteiden kuvauksia ja hintatietoja. Kaupankäyntiin ja markkinoiden perimmäiseen tarkoitukseen liittyen ristiriita saattoi syntyä esimerkiksi kaupunkilaisen myyjän ja kaupunkilaisen markkinoiden laillisuuden ja periaatteiden puolustajan välille. Maalaisten ja kaupunkilaisten yhteiset intressit löytyivät kaupankäynnistä, sillä markkinoita puolustettiin hulinasta huolimatta kaupanteon vapauden nimissä.

Aikalaiset todennäköisesti lukivat kirjoituksia realistisina markkinakuvauksina, mutta yli ajan tehdyssä tulkinnassa kirjoittelua voi lukea kaupungin ja maaseudun suhteen hetkellisenä tiivistymisenä. Etnologinen näkökulma maaseudun ja kaupungin suhteeseen kertoo, että se kiinnittyy erilaisiin ajallisiin ja tilallisiin konteksteihin ja käytäntöihin. Suhde rakentuu monenlaisten ihmisten monenlaisissa kokemuksissa. Mikkelin markkinat tarjosivat tapahtuman ja paikan suhteen koettelemiseen. Vaikka Mikkelin talvi- ja syysmarkkinat elävät edelleen ja vanhaa markkinahenkeäkin on havaittavissa, tapahtuma ei enää muodosta

erityistä areenaa näyttävään maaseutu ja kaupunki -suhteen esittämiseen. Nykyisyydessä se täytyy etsiä jostakin muualta.

Lähteet

Sanomalehdet: Kansalliskirjaston digitaalinen aineisto

- Mikkeli 11.3.1896 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/529960/articles/1912831?page=3>
- Mikkelin Sanomat, 15.03.1892 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/534524/articles/1912798?page=3>
- Mikkelin Sanomat 19.03.1890 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46655/articles/1912777?page=2>
- Mikkelin Sanomat 21.03.1888 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46653/articles/1912609?page=4>
- Mikkelin Sanomat 28.03.1888 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46370/articles/1912610?page=2>
- Mikkelin Sanomat 02.03.1889 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/118855/articles/1912699?page=2>
- Mikkelin Sanomat 30.09.1886 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46652/articles/1912602?page=3>
- Mikkelin Sanomat 10.03.1887 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/99874/articles/1912607?page=3>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 19.03.1863 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442229/articles/1907837?page=1>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 07.04.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442288/articles/1908628?page=2>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia 29.09.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442304/articles/1908632?page=1>
- Mikkelin Wiikko-Sanomia, 06.10.1864 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/442303/articles/1908634?page=4>
- Pellervo 15.10.1881 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/460804/articles/1908635?page=2>
- Pellervo 19.11.1881 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/460426/articles/1908636?page=2>
- Pellervo 08.03.1883 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46985/articles/1911727?page=2>
- Pellervo 10.04.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46667/articles/1911737?page=2>
- Pellervo 21.05.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/37363/articles/1911738?page=1>
- Pellervo 12.06.1884 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/46358/articles/1911740?page=1>

- Suomi 16.03.1889 nro 22 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/131191/articles/1912758?page=3>
- Suomi 12.03.1890 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/123203/articles/1912776?page=3>
- Suomi 14.05.1892 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/568602/articles/1912810?page=1>
- Vapaus 12.03.1910 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/811581/articles/1902678?page=3>

Kirjallisuus

- Aalto, Eeva-Liisa 1990. Maakunnan kantava ääni. Länsi-Savo 1889–1989. Mikkeli: Länsi-Savo Oy.
- Alanen, Aulis J. 1957. Suomen maakaupan historia. Jyväskylä: Kauppiaitten kustannus Oy.
- Apo, Satu 1996. Agraarinen suomalaisuus – rasite vai resurssi? Teoksessa Laaksonen, Pekka & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.). Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 176–184.
- Apo, Satu 2001. Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Appadurai, Arjun 1996. Modernity at large. Cultural dimensions of globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bahtin, Mihail 1995. François Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru. Helsinki: Kustannus Oy Taifuuni.
- Baudelaire, Charles 2001. Modernin elämän maalari ja muita kirjoituksia. Suomentanut ja selitykset laatinut Antti Nylén. Helsinki: Desura.
- Candea, Matei 2007. Arbitrary locations: In defence of the bounded field-site. Journal of the Royal Anthropological Institute 13. 167–184.
- Chio, Jenny 2017. Introduction: Rural as Space and Sociality. Critique of Anthropology 37(4). 361–363.
- Hanssen, Börje 1952. Österlen. En studie över social-antropologiska sammanhang under 1600- och 1700-talen i sydöstra Skåne. Ystad: LTs FÖRLAG.
- Heikkilä, Katariina 2003. Maaseutu kansatieteellisenä tutkimuskohteena. Teoksessa Ruotsala, Helena (toim.). Meiltä ja maailmalta. Omistettu professori Pekka Leimulle hänen täyttäessään 60 vuotta 5.12.2003. Scripta Aboensia 2, Ethnologica. Turku: Turun yliopisto. 91–105.
- Heinonen, Jouko 1984. Rovaniemen markkinat. Lapin maakuntamuseon julkaisuja 1. Rovaniemi: Lapin maakuntamuseo.
- Helsti, Hiikka, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.). 2006. Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hänninen, Riitta 2003. Leikki. Ilmiö ja käsite. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 76. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kajander, Konsta 2020. Talonpoika, herra, puoliherra. Etnologinen tutkimus puoliherrakategorioista ja talonpoikaisuuden kulttuurisista malleista suomalaisissa sanomalehdissä 1847–1870. JYU dissertations. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kauranen, Kaisu 2013. Mitä ja miksi kansa kirjoitti? Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 19–54.
- Kekäläinen, Markku 2005. Kaupungin katselija – identiteetti ja kaupunkitila James Boswellin Lontoossa. Teoksessa Joutsivuo, Timo & Markku Kekäläinen (toim.). Kaupunkikuvia ajassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 209–235.
- Kuujo, Erkki 1989. Entisajan Mikkeli. Mikkelin kaupungin vaiheita 1838–1917. 2. painos. Mikkeli: Länsi-Savon kirjapaino.
- Laitinen, Lea 2013. Rahvaan käsitehistoria. Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 55–59.
- Lappi, Tiina-Riitta (2007) Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. Jyväskylä Studies in Humanities 80. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Löfström, Jan 2000. Lapsuuden hajut, vanhempien tuoksut. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.). Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Jyväskylä: Atena. 234–254.
- Mäenpää, Pasi 2005. Narkissos kaupungissa. Tutkimus kuluttaja-kaupunkilaisesta ja julkisesta tilasta. Helsinki: Tammi.
- Mäkinen, Riitta 2016. Elis-isäntä ja valistuneen talonpojan ideaali. Ennen ja nyt 2016/2. <https://journal.fi/ennenjanyt/article/view/108713> [Viitattu 20.1.2021]
- Nummela, Ilkka & Erkki K. Laitinen 2014. Kaupunkimaalaisia ja muita kuopiolaisia. Teoksessa Markkola, Pirjo, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.). Kotiseutu ja kansakunta. Historiallinen arkisto 142. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 185–210.
- Nygård, Toivo 1985. Irtolaisuus ja sen kontrolli 1800-luvun alun Suomessa. Studia Historica Jyväskyläensia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Piispanen, Sirkku & Torsti Hyyryläinen 2015. Kaupungin herrat ja salomaiden ymmärtämättömät asukkaat. Maaseutu ja kaupunki Mikkelin paikallislehtien keskusteluissa 1861–1910. Raportteja 157. Mikkeli: Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/229430>
- Pylkkänen, Anu 2006. Naispalvelijoiden oikeudellinen asema 1664–1922. Teoksessa Rahikainen, Marjatta & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.). Työteliäs ja uskollinen. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1092. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 73–94.
- Pöysä, Jyrki 2015. Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen. Kultaneito XVII. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Rahikainen, Marjatta 2006. Maatalouden piikat pitäjänhistorioiden valossa. Teoksessa Rahikainen, Marjatta & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.). Työteliäs ja uskollinen. Naiset piikoina ja palvelijoina keskiajalta nykypäivään. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1092. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 153–175.

- Ridell, Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen 2009. Julkinen tila tänään – kuhinaa lomittuvilla rajapinnoilla. Teoksessa Ridell, Seija, Päivi Kymäläinen & Timo Nyysönen (toim.). Julkisen tilan poetiikkaa ja politiikkaa. Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media- ja virtuaalitaloissa. Tampere: Tampere University Press. 7–38.
- Rolshoven, Johanna 2003. Town-country flow/Stadt-Land-Luss. Second home-scapes as new social spaces and strongholds of urban rurality. *Ethnologia Fennica* vol. 30. 5–13.
- Räsänen, Matti 1991 [1970]. Kuopion markkinat. Teoksessa Jantunen, Pirjo (toim.). Kuopion tori. Aarni 13. Kuopio: Kuopion isänmaallinen seura. 37–132.
- Räsänen, Matti 1989. Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. Teoksessa Korhonen, Teppo & Matti Räsänen (toim.). Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti. Tietolipas 114. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 10–28.
- Räsänen, Riitta 2005. Piika ei oo ihminen, eikä ihra voita. Sukupuoli ja omakohtainen näkökulma kyselyaineiston tulkinnassa. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.). Polkuja etnologian menetelmiin. *Ethnos-toimite* 11. Helsinki: Ethnos ry. 246–264.
- Siltala, Juha 1996. Tunteidenkäsittelyn solmukohtia Suomen historiassa. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Sirkka-Liisa Mettomäki (toim.). Olkaamme siis suomalaisia. Kalevalaseuran vuosikirja 75–76. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 185–198.
- Simmel, Georg 2005. Suurkaupunki ja moderni elämä. Kirjoituksia vuosilta 1895–1917. Helsinki: Gaudeamus.
- Sorge, Antonio & Jonathan Padwe 2015. The abandoned village? Introduction to the special issue. *Critique of Anthropology* 35(3). 235–247.
- Stark, Laura 2013. Sanomalehtien maaseutukirjeet. Itseilmaisun into ja lehdistön portinvartijat. Teoksessa Laitinen, Lea & Kati Mikkola (toim.). Kynällä kyntäjät. Kansan kirjallistuminen 1800-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 146–177.
- Stasch, Rupert 2017. Afterword: village space and the experience of difference and hierarchy between normative orders. *Critique of Anthropology* 37(4). 440–456.
- Sääskilahti, Niina 1997. Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. *Tutkimuksia* 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos.
- Varsta, Martti 1946. Mikkelin kaupungin markkinat loistokautenaan 1838–1867. *Taloudellinen tutkielma*. Mikkeli: Mikkelin kaupunki.
- Vastankumar, Chris 2017. From world cities to world sites: strategic ruralism and the case for an anthropology of actually existing connectivity. *Critique of Anthropology* Vol. 37(4). 364–382.
- Wirilander, Hannele 2008. Savon historia IV. Uudistuksiin heräävä Savo 1870–1918. Savon säätiö.
- Åström, Anna-Maria 2005. Den etnologiska forskningsprocessen. En djupdykning i mentala och materiella sfärer. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) Polkuja etnologian menetelmiin. *Ethnos-toimite* 11. Helsinki: Ethnos ry. 25–42.

Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatiot yhteiskunnallisen muutoksen välineenä

Manu Rantanen

Monipaikkaiset asukkaat ovat keskeisiä maaseudun toimijoita Suomessa. Nimitystä käytetään artikkelissa yleiskäsitteenä vapaa-aikaansa maaseudulla viettävistä henkilöistä, jotka asuvat toisella paikkakunnalla. Itsenäisyyden aikana heihin on kohdistettu monia odotuksia, toiveita ja pelkoja. Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatiot liittyvät aikansa yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja niiden kautta on vaikutettu yhteiskunnan muutokseen tuottamalla jakolinjoja tai pyrkimällä kaventamaan niitä. Monipaikkaisista asukkaista käytetyille nimityksille annetut merkitykset sekä kontekstit, joissa niitä on käytetty, ovat tapoja, joilla julkinen sektori ja muut intressiryhmät ovat asettaneet heitä haluttuihin toimija-asemiin. Maaseudun Tulevaisuus ja Länsi Savo -lehtien kirjoitusten perusteella tarkasteltu aika jakautuu kolmeen periodiin: Kaupungin ja maaseudun jännitteisyyden jakso (1917–1957), Eheytyvän naapuruuden jakso (1958–1987) ja Maaseudun kehittämisen jakso (1988–2018). Representaatioiden keskeisiä yhteiskuntapoliittisia suhteita ovat maaseutu-kaupunki, eliitti-rahvas sekä paikallinen-valtakunnallinen -suhteet.

Asiasanat: maaseutu, kaupunki, monipaikkainen asuminen, vapaa-ajan asukkaat, yhteiskunnallinen muutos

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112890

Tässä artikkelissa tarkastelen, miten monipaikkaisten asukkaiden¹ toimijuutta representoimalla on tuotettu ja kavennettu yhteiskunnallisia jakolinjoja Suomessa. Aineistona käytän Maaseudun Tulevaisuus ja Länsi Savo -lehtiä sadan vuoden ajalta, itsenäistymisestä vuoteen 2018. Käytän nimitystä monipaikkaiset asukkaat yleiskäsitteenä henkilöistä, jotka viettävät vapaa-aikaansa toisessa kunnassa kuin missä he ovat kirjoilla. Viittaan käsitteellä eri nimityksiin, joihin on liitetty monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden muutoksista kertovia merkityksiä. Viime vuosina myös monipaikkainen asukas -nimitykseen on alettu liittää poliittisia merkityksiä (mm. Valtioneuvosto 2018; Keskustapuolue 2018).

Monipaikkainen asuminen on yleistynyt elämäntapana sekä länsimaissa että kehittyvissä maissa (Hall & Müller 2004; Pitkänen & Strandell 2018). Esimerkiksi eläkeläiset viettävät usein paljon aikaa vapaa-ajan asunnilaan kaupunkeja ympäröivällä maaseudulla (McIntyre ym. 2006). Vapaa-ajan asuminen on Suomessa maailmankin mittakaavassa yleistä (Pitkänen 2011), ja kaupungistuminen on toteutunut keskinäisessä vuorovaiikutuksessa monipaikkaisen asumisen yleistymisen kanssa. Vapaa-ajan asumisesta on monin paikoin tullut keskeinen aluekehitystä tasapainottava aluekehitystekijä, joka on osallistunut produktivistisen maaseudun muuttumiseen post-produktivistiseksi kulutusmaaseudeksi (Woods 2010; Lehtonen ym. 2020).

Monipaikkaisilla asukkailla on pitkään ollut merkittävä, moniin yhteiskunnallisiin valtakamppailuihin kietoutunut asema maaseudulla. He ovat edustaneet muun muassa koulutettua eliittiä, virkamiehiä ja maalle lomaaikoina palaavia kaupunkilaisia. Ylittäessään maaseudun ja kaupungin välisen rajan he ovat tuoneet maaseudulle taloudellisia resursseja ja sosiaalisia käytäntöjä (mm. Green ym. 1996). Monipaikkaisiin asukkaisiin on kohdistettu monia odotuksia. Intressiryhmät, kuten julkinen sektori ja edunvalvontaryhmät, ovat pyrkineet antamaan heille erilaisia toimijaroolleja, minkä taustalla on laajempia yhteiskunnallisia vaikuttamispyrkimyksiä.

1 Monipaikkainen asuminen (*multiple dwelling*, McIntyre ym. 2006, *residential multi-locality*, Weichhart 2015 ja *multi-local living*, Dittrich-Wesbuer 2015) on käytäntö, jossa kotitalouden käytössä on kaksi tai useampia eri paikoissa sijaitsevaa asuntoa, joissa yöytään säännöllisesti esimerkiksi työhön, opiskeluun ja vapaa-ajan viettoon liittyen (emt., Pitkänen & Strandell 2018). Ilmiön monimutkaisuuden vuoksi käsitteellä ei ole yhtä määritelmää, vaan sitä on lähestytty erilaisista teoreettisista näkökulmista, joista on tarkasteltu muun muassa yksilöiden päätöksentekoprosesseja, yhteiskunnan sosio-ekonomisia viitekehyksiä ja aineellista maailmaa (Weichhart 2015). Monipaikkainen asuminen on merkittävä aluekehitystekijä, mutta ilmiö on tunnistettu huonosti aluesuunnittelussa (Lehtonen ym. 2020). Koska vapaa-ajan asuminen on vakiintunut nimitys kirjallisuudessa, käytän myös sitä tutkimuksiin viitattaessani.

Konstruktionistisen käsityksen mukaan kielen rakentamaa todellisuutta tutkimalla voidaan ymmärtää yhteiskunnallisia valtasuhteita sekä sitä, miten ja milloin nykyiset maailman jäsentämisen ja hahmottamisen tavat ovat muotoutuneet (Häkli 1999). Mediatekstien kautta voidaan tarkastella, kuinka eri aikakausina intressiryhmät ovat käyneet diskursiivisia kamppailuja ja luoneet käsityksiä eri asioista (Moisio 2012, 49; Alasuutari 2017, 39). Esimerkiksi monipaikkaisista asukkaista käytettyjen nimitysten merkityksistä käyty keskustelu sekä kontekstit, joissa niitä on käytetty, kertovat siitä, miten heitä on määritelty eri aikoina.

Monipaikkainen asuminen on alkanut Suomessa jo ennen itsenäistymistä. Huviloita alettiin rakentaa myös valtion ydinalueen, maan lounaisosan ja Uudenmaan, ulkopuolelle. Sitä pidettiin kiehtovana takamaana, Luonto-Suomena (Moisio 2012). Olli Vuoren (1966) luokituksen mukaan varhaiskautena, ennen vuotta 1920, luokkaerot olivat vahvoja ja huvilanomistajat edustivat yhteiskunnan yläkerrosta (Kolbe 2004). Vakiintumiskaudella (1921–1940) alkoi myös työväestö rakentaa kevyitä kesämajoja ja viettää kesällä aikaansa maalaistaloissa. Vielä 1950-luvun alussa Suomi oli agraarinen, sillä maa- ja metsätalous työllisti noin puolet väestöstä. Kun maaseudulla syntyneet suuret ikäluokat tulivat työkään ja samanaikaisesti työvoiman tarve alkutuotannossa väheni, alkoi suuri muutto maaseudulta kaupunkeihin (mm. Häggman & Aalto 2008). Yhteiskunta alkoi modernisoitua erityisesti toisen maailmansodan jälkeen, jolloin vapaa-aikaa sekä varallisuutta jakaantui yhä laajemmalle joukolle. Vuonna 1960 säädetty vuosilomalaki edesauttoi tätä kehitystä. Samalla kaupungistuminen kiihtyi ja alkoi mökkeilyn joukkokausi. Mökkeilyä kuvattiin maallepaoksi, kaupungistumisen vastinpariksi (Jutikkala 1960). (Vuori 1966; Aho & Ilola 2006.)

Kun vapaa-ajan asuminen oli saavuttanut maantieteellisesti ja yhteiskunnallisesti kattavan aseman (Aho & Ilola 2006), siitä tuli poliittiselta painoarvoltaan niin mittavaa, että siihen alettiin kohdistaa aluekehitykseen liittyviä odotuksia. Vapaa-ajan asukkaat ovat taloudellisesti hyvin integroituja mökkikuntiinsa, ja heidän hankinnoistaan syntyy huomattavaa tuloa maaseudun yrityksille (mm. Czarnecki & Sireni 2016). Mediadiskursseissa vapaa-ajan asumisen maaseutu kuvataan luontoympäristönä, jossa mökkiläiset imitoivat traditionaalista maaseudun elämää ja yhteisöllistä maaseutuidylliä sekä käyttävät mökin ympäristöä kuluttamiseen ja vapaa-ajan aktiviteetteihin (Vepsäläinen & Pitkänen 2010).

Monipaikkaisen asumisen suhdetta paikalliseen kehitykseen on useimmiten tutkittu viime vuosikymmenien kehityksen tai tulevaisuuspohdintojen näkökulmista (Pitkänen & Vepsäläinen 2008; Müller & Hoogenboom 2013), ja sen vaikutuksia maaseutuun ekologisten ja sosiaalisten haittojen tai aluetalouksia piristävän vaikutuksen näkökulmista (Lehtonen ym. 2020). Tässä artikkelissa laajennan näkökulmaa monipaikkaisten asukkaiden toimijuuteen liittyviin odotuksiin, niihin liitettyihin merkityksiin sekä siihen, kuinka toimijuuden representaatioilla on muokattu yhteiskunnallista kehitystä, etenkin kaupungin ja maaseudun välistä suhdetta.

Seuraavaksi käyn läpi monipaikkaisten asukkaiden toimijuuteen ja hallintaan liittyvää kirjallisuutta sekä esittelen tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmät ja aineiston. Tämän jälkeen esittelen eri nimitysten määrällistä esiintymistä aineistossa sekä käyn läpi mediateksteissä esiin nousseita näkökulmia. Lopuksi esittelen yhteenvedon ja johtopäätökset.

Monipaikkaiset asukkaat maaseudun toimijoina

Toimijuus on kykyä toimia, ohjailta omaa elämäänsä ja vaikuttaa ympäristöönsä. Sitä voidaan tarkastella yksilön omana kokemuksena tai yksilön ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutussuhteessa määrittyvänä (Bandura 2006; Vesala & Niska 2013). Vapaa-ajan asukkaiden toimijuutta on tutkittu kuluttajaroolin sekä paikalliskehitykseen liittyvien intressien näkökulmista. On myös pyritty ymmärtämään heidän potentiaalisesti positiivista vaikutustaan paikallisyhteisöjen sosiaalisen pääoman lisääntymiseen ja vertailtu eri vapaa-ajanasukasryhmien halukkuutta toimia paikallisen kehityksen hyväksi.

Monipaikkaiset asukkaat voivat kuluttajaroolinsa kautta vaikuttaa kuntien kehitykseen (Czarnecki 2018). Mökillä oleskelu voi keskittyä lähiympäristössä puuhailuun ja suhde ympäröivään maaseutuun jäädä vapaa-ajan asukkaille maaseudun kuluttamiseksi ja siteet paikallisyhteisöön löyhiksi. Esimerkiksi monet työikäiset haluavat irtautua lomallaan muusta sosiaalisesta elämästä (Rantanen 2014). Heillä on kuitenkin omia intressejä vaikuttaa mökkipaikkakuntien kehitykseen. Monet myös osallistuvat paikallisten yhdistysten toimintaan tuoden uusia mahdollisuuksia maaseudulle (Nordin & Marjavaara 2012).

Vapaa-ajan asumista on pidetty anglosaksisessa kirjallisuudessa ongelmallisena maaseudulle muun muassa ympäristövaikutusten ja maan hinnan kohoamisen vuoksi (Müller ym. 2004). Väestöryhmien välisiä jännitteitä on esiintynyt, mutta rinnakkaiselo niiden välillä on yleensä harmonista. Esimerkiksi Norjassa maaseutuväestön asenteet vapaa-ajan asumista kohtaan ovat positiivisia erityisesti paikallisesti eliitin keskuudessa (Rye 2011). Vapaa-ajan asumisen muodostamista eliittialueista on keskusteltu, mutta Pohjoismaissa ei mökkeilyä pidetä erityisen elitistisenä (Müller & Hoogendoorn 2013). On esitetty, että poliittisesti ja taloudellisesti vaikutusvaltaiset vapaa-ajan asukkaat saavat omia näkemyksiään poliittiselle agendalle paikallisia helpommin (Kondo ym. 2012). Monet heistä haluaisivat säilyttää alueet muuttumattomina maaseutuidylleinä (emt.) ja suhtautuvat taloudellisiin kehittämishankkeisiin kriittisesti (Green ym. 1996). Erilaisia poliittisia ja institutionaalisia olosuhteita ei kuitenkaan voida yleistää (Müller & Hoogendoorn 2013), vaan vapaa-ajan asumista tulisi tarkastella alueellisessa ja hallinnollisessa kontekstissaan (mm. Paris 2004).

Vapaa-ajan asukkaiden mahdollisuudet vaikuttaa paikallisiin kehittämisprosesseihin riippuvat heidän sosiaalisista suhteistaan paikallisyhteisöön, ja ”sisäpiiriläinen ulkopuolinen” -status helpottaa heidän pääsyään paikallisiin päätöksentekokanaviin (Mottiar & Quinn 2003). Usein heillä ei kuitenkaan ole alueelle läheisiä suhteita, joiden kautta he voisivat vaikuttaa päättäjiin hiljaisesti. Tämän vuoksi heidän äänensä kuuluu usein julkisuuden (Farstad & Rye 2013) tai mökkipaikkakunnilla perustettujen yhdistysten kautta (Farstad 2011). Vapaa-ajan asukkaat voivat lisätä paikallisyhteisöjen sosiaalista kestävyyttä, sillä heidän kauttaan niillä on mahdollisuus linkittyä laajempiin sosiaalisiin ja ammatillisiin verkostoihin (Gallent 2014). Tämä ei toteudu, mikäli alueelta puuttuu osallistumisen rakenteita ja sosiaalisia verkostoja. Esimerkiksi Sardiassa vapaa-ajan asukkaiden potentiaali toteutui yhteisön hyväksi ainoastaan sukulaissuhteiden kautta. Tämän vuoksi alue hyötyy vapaa-ajan asukkaista taloudellisesti, mutta ei juurikaan sosiaalisesti (Gallent 2015). Lissabonissa emigrantit, jotka omistavat vapaa-ajan asunnon alueella, haluavat säilyttää siteensä synnyinmaahansa. Heillä on halukkuutta osallistua paikalliseen kehittämiseen (Roca 2013).

Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden hallinta

Useimmiten monipaikkaisen asumisen kehitystyötä on käsitelty perinteisen, sääntelyyn perustuvan hallinnon näkökulmasta. Erotuksena hallinnon yksin toteuttamasta toiminnasta uusi hallinta-ajattelu (*governance*) viittaa monien julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteistyönä toteuttamaan, kumppanuuteen perustuvaan ja yhteisiin päämääriin suuntautuvaan toimintaan (Hyyryläinen ym. 2018). Matkailun hallintaa on toteutettu markkinoiden sekä julkisten ja yksityisten toimijoiden yhteisten verkostojen ja kumppanuuksien kautta (Hall 2011). Monipaikkaisen asumisen hallintaa on tarkasteltu paikallisten ja vapaa-ajan asukkaiden paikkasuhteen ja paikallisen suunnittelujärjestelmän näkökulmista (Hall 2015).

Monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden hallintaan vaikuttaa heidän hallinnollinen asemansa. Mikäli he asuvat virallisesti toisessa kunnassa, heillä ei ole samaa asemaa kuin kunnan vakituisilla asukkailla. Suomessa ehdotettu kaksoiskuntalaisuus mahdollistaisi heille nykyistä paremmin osallistumisen päätöksentekoon (Valtioneuvosto 2018). Verotusta ja äänioikeutta ei kuitenkaan ole kehitetty tähän suuntaan. Kuntia kannustetaan sen sijaan osallistamaan kunnan alueen omakseen kokevia ja kunnassa oleskelevia kunnan toimintaan (emt.). Muodollisen aseman lisäksi vapaa-ajan asukkaiden osallistumiseen paikalliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttavat heidän henkilökohtaiset preferenssinsä sekä epävirallinen asemansa paikallisyhteisössä (Rinne ym. 2014).

Hallintaan liittyy läheisesti keskustelu vallasta ja sen olemuksesta sekä toimijoiden keskinäisistä vaikuttamispyrkimyksistä. Valta ei Michel Foucault'n genealogisen näkemyksen mukaan (1976) perustu juridiseen asemaan eikä se ole vain yksilöitä rajoittavaa, vaan myös voimasuhde, joka on läsnä kaikkialla ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa (Alhanen 2007, 120). Valtasuhteet muovaavat yksilöä hänen omaksuessaan niissä erilaisia rooleja (Kusch 1993, 111). Se, minkälaisen aseman puhuja keskusteluissa ottaa suhteessa muihin vaikuttaa siihen, minkälaisia oikeuksia ja velvollisuuksia hänellä on (Langehove & Harré 1995, 362–363). Valtionhallinto ja muut toimijat pyrkivät vaikuttamaan ja säätelemään yksilöiden elämää eri tavoin (Miller & Rose 2010). Käsitusten luominen hallinnan kohteena olevista henkilöistä ja heidän määrittämisenä erilaisiin diskursiivisiin asemiin ovat hallinnan tekniikoita (emt.). Diskursseilla on suuri merkitys käyttäytymisen muuttamispyrkimyksissä. Ne mahdollistavat aiheen näkemisen tietyllä tavalla ja tuottavat samalla asemia, joissa

subjektin tulee toimia (Hall 1999). Kategorisoimalla väestöryhmiä ja alueita, usein vastakkaisten ääripäiden avulla, synnytetään tai ylläpidetään valtasuhteita (emt.). Stereotypiat ovat yksi väline, jolla asemoidaan itseä ja toisia (Langehove & Harré 1995, 371).

Diskursseja muotoillaan esimerkiksi mediassa, jonka rooli on kasvanut merkityskamppailujen julkisena foorumina (Seppänen & Väliaverronon 2012). Lehdistö on keskeinen alueisiin liittyviä näkemyksiä ja muutosta luova instituutio. Journalisteilla on erityinen ammatillinen positio yhteiskunnallisen keskustelun ohjailussa. Eri aikoina mediassa käytyjen keskustelujen tarkastelu antaa mahdollisuuden ymmärtää aikansa hallintapyrkimyksiä, kuten tapoja synnyttää maaseudun hyväksi koituvia toimijuuksia (Kaisto 2010, Helén 2010). Luomalla merkityksiä erilaisille käsitteille, kuten maaseutu ja kaupunki, muokataan myös näitä koskevia politiikkoja (ks. Alasuutari & Alasuutari 2011).

Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Tutkimuskysymykseni on: Miten monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatioita on käytetty hallinnan ja yhteiskunnallisen muutoksen välineenä Länsi-Savo- ja Maaseudun Tulevaisuus -lehdissä vuosina 1917–2018 ja minkälaisiin periodeihin aika tämän perusteella jakautuu?

Aloitin tekemällä monipaikkaiseen asumiseen liittyviä koeluonteisia hakuja Kansalliskirjaston digitaalisesta sanomalehtikokoelmasta. Käytin tekstin loughintaan sivuston tarjoamaa sumeaa hakuvälinettä². Tutustuessani artikkeleihin havaitsin, kuinka monipaikkaisten asukkaiden nimitykset ja niiden merkityksistä kiistely ovat toistuvia aiheita mediassa. Tuli selväksi, että nimityksiin kytkeytyi laajempia yhteiskuntapoliittisia merkityksiä kuin pelkän uutisen tai vaikkapa pilakuvan ulkokohtainen sisältö antoi ymmärtää. Tämän takia käytin jatkossa aineiston hakusanoina eri aikoina käytettyjä nimityksiä (ks. s. 142).

Valittuani tarkempaan analyysiin tulleet artikkelit (ks. valintaperusteet s. 140) kävin läpi eri nimitysten esiintymisajankohtia, esiintymismääriä ja monipaikkaisiin asukkaisiin suhtautumisen tapoja saadakseni tietoa näkökulmien muutoksista. Tässä vaiheessa käytin karkeahkoa jakoa

2 Sumea haku tuottaa annetun sanan kaltaisia sanoja, jotta haku osuisi paremmin digitaaliseen lukemiseen liittyviä virheitä sisältävään tekstiin (ks. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/search>).

(maailmasotien välinen aika ja sen jälkeen 20 vuoden jaksot), jonka katsotaan riittäväksi kokonaiskuvan saamiseen aineistosta. Kategorisoin aineiston sisällön erittelyn avulla käyttäen perusteena sitä, suhtauduttiinko artikkeleissa eri aikoina monipaikkaiseen asumiseen negatiivisesti, neutraalisti vai positiivisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 119). Samalla jaoin monipaikkaisia asukkaita käsittelevät artikkelit eri luokkiin sisällönanalyysillä (emt.). Artikkelien sävy oli melko helppo todeta, sillä esimerkiksi negatiivisesti monipaikkaisiin asukkaisiin suhtautuvissa artikkeleissa kyseessä ei useinkaan ollut pelkkä negatiivinen sävy, vaan myös sisältö. Kirjallisuudesta saatu tieto kulloisiinkin ajanjaksoihin liittyneistä yhteiskunnallisista kamppailuista helpotti myös tulkintaa.

Tämän jälkeen kokosin artikkeleiden monipaikkaisia asukkaita koskevat osiot ilmestymisajan mukaan yhteen dokumenttiin, jonka luin useaan kertaan tarkastellen sitä seuraavista näkökulmista: Minkälaisiin ajankohdaksiin yhteiskunnallisiin keskusteluihin ja kamppailuihin monipaikkaiset asukkaat liitettiin? Mitkä tahot pyrkivät määrittelemään monipaikkaisten asukkaiden roolia maaseudulla ja minkälaisia odotuksia ne esittivät? Sovelsin genealogista lähestymistapaa, jossa etsitään nykyhetken johtaneita kehityskulkuja ja sitä, minkälaisien kiistojen ja pyrkimysten kautta uusien asioiden ilmaantuminen yleiseen tietoisuuteen on tullut mahdolliseksi (Helén 2005; Jessop & Sum 2006, 326). Esimerkiksi nykyinen tapa esittää monipaikkaiset asukkaat maaseudun taloudellisena ja sosiaalisena resurssina on pitkän kehityksen tulos. Heidät kuvattiin pitkään jopa suoranaiseksi maaseudun ongelmaksi. Tapahtunut muutos edellytti erityisesti maatalousväestön ja muiden maaseudun asukkaiden vakuuttamista, jotka myös protestoivat näitä uusia merkityksiä vastaan. Kiinnitin erityisesti huomiota näihin kamppailuihin, jotka johtivat uusiin tulkintoihin monipaikkaisten asukkaiden roolista. Etsin Foucault'n kuvaamia (1975) valtasuhteita ja niiden muutoksia (Alhanen 2007, 111) sekä hegemonisia diskursseja, aihepiiriin liittyviä ”totuuksia” (Alasuutari 2017, 23). Kiinnitin huomiota diskurssiivisiin käytäntöihin, joiden avulla monipaikkaisia asukkaita on asetettu erilaisiin subjektipositioihin (Törrönen 1997).

Käytin periodisointia kuvaamaan monipaikkaisten asukkaiden asemassa tapahtuneita muutoksia. Periodisoinnissa historiaa tulkitaan luokittelemalla tapahtumia ja prosesseja niin, että identifioidaan suhteellisen muuttumattomia ajanjaksoja ja niiden välisiä siirtymäaikoja (Jessop & Sum 2006, 323–324). Muuttumaton rakenne suosii tiettyjä toimijoita, identiteettejä ja strategioita, minkä toimijat pyrkivät ottamaan huomioon

toiminnassaan (emt., 325). Näin esimerkiksi maatalousväestö oppi suhtautumaan mökkiläisiin, ei enää ongelmina vaan asiakkaina. Samoin monipaikkaiset asukkaat ovat eri aikoina ottaneet eri tavoin roolia maaseudulla oman asemansa huomioiden. Esimerkiksi 1960–1970 -luvulla jotkut mökkiläiset kirjoittivat kitkerästäkin mielipidepalstoilla pyrkiesään siihen, että heidät otettaisiin huomioon yhteisistä asioista päätettäessä. Nykyisin taas vapaa-ajan asukkaat tekevät yleisesti yhteistyötä kuntien kanssa alueiden kehittämisessä. Vaikka historiallisesta media-aineistosta löytyy aikalaisten pohdintoja monipaikkaisen asumisen merkityksestä, periodisoinnissa yhteiskunnallista muutosta tulkitaan jälkikäteen (Männikkö 1996). Etsin aineistosta jaksoja, joissa monipaikkaisia asukkaiden toimijuutta on tarkasteltu samankaltaisista näkökulmista, ja kausia, jolloin näkökulmat ovat taas muuttuneet.

Aineisto

Käytin aineistona pääkaupunkiseudun ulkopuolisen alueen (Länsi-Savo) ja maataloustuottajien (Maaseudun Tulevaisuus) näkökulmiin keskittyneitä sanomalehtiä, sillä aiemmissa media-aineistoa hyödyntäneissä, monipaikkaiseen asumiseen liittyneissä tutkimuksissa (mm. Pitkänen & Vepsäläinen 2008) on käytetty lehtiä, jotka ovat katsoneet maaseutua kaupunkien näkökulmasta (ks. Hillary 2017). Tämän artikkelin tarkoituksena ei ole vertailla lehtien välisiä suhtautumiseroja monipaikkaiseen asumiseen, mutta niiden painotuseroja ja painotusten muutoksia kuvataan yleisellä tasolla.

Vuonna 1917 nimen Länsi-Savo saanut maakuntalehti oli edistyspuolueen äänenkannattaja. Puolueen lakkautuksen jälkeen (1951) se on ollut puolueeton, näkökulmaltaan keskusta-porvarillinen ”taloudellinen, eikä poliittinen yritys” (Aalto ym. 1990, 221–223). Valtaosa Länsi-Savon tiluksista on tullut maaseudulta (emt., 116). Maaseudun Tulevaisuus perustettiin 1916 ja asettui Maataloustuottajain Keskusliiton äänenkannattajaksi. Tavoitteeksi asetettiin 1970-luvun lopulla lehden leviäminen talonpoikien lisäksi niidenkin väestöryhmien piiriin, jotka pitivät arvossa ”tervettä maaseutumaista elämänmuotoa” (Teräväinen 2016, 135). Vuodesta 2004 lehti pyrki tavoittamaan myös mökkiläisiä ja muita maaseudun asioista yleisesti kiinnostuneita (emt., 184).

Keräsin aineiston Kansalliskirjaston digitaalisesta kokoelmasta, lehtien ilmestymisajalta vuoteen 2018. Käytettävissäni olivat kokoelman vapaan

tekstihaun hakutoiminnot. Käyttämällä hakutermeinä eri aikoina käytössä olleita monipaikkaisten asukkaiden nimityksiä löysin artikkeleita, joissa oli mukana toimijanäkökulma. Sain käytetyistä nimityksistä tietoa tutkimuskirjallisuudesta ja täydensin niitä löytämässäni artikkeleissa esiintyneiden synonyymien perusteella. Vuosina 1980–2000 nimitysten esiintymismäärät yleistyivät suuriksi, jolloin rajasin hakua käyttämällä lisäksi hakusanaa ”paikalliset”. Tämä mahdollisti niiden artikkeleiden löytämisen, joissa paikalliset käsittelivät monipaikkaisten asukkaiden toimijuutta³.

Sivuja, joissa ko. sana esiintyi, oli yhteensä 19 589 kpl. Niistä 14 801 kpl oli Länsi-Savossa ja 4 788 kpl Maaseudun Tulevaisuudessa. Valitsin tästä joukosta mukaan mahdollisimman kattavasti erilaisia monipaikkaisten asukkaiden toimijuuksia käsitteleviä artikkeleita ja konteksteja. En ottanut mukaan uusia artikkeleita sen jälkeen, kun samat aiheet ja näkökulmat alkoivat toistua (esimerkiksi jokakesäiset tapahtumakuvaukset). Näin valikoituja kirjoituksia otin lähempään tarkasteluun yhteensä 480 kpl. Aineistossa oli sekä sellaisia artikkeleita, joissa monipaikkaiset asukkaat oli mainittu muun teeman ohessa, että keskusteluja, joiden aiheena oli monipaikkainen asuminen. Otin mukaan kaikki pää- ja mielipidekirjoitukset. Pääkirjoituksissa lehti ilmaisee oman virallisen kantansa ajankohdaksi ja tärkeäksi katsomiinsa aiheisiin (Alasuutari 2017). Mielipidekirjoitukset mahdollistivat journalistisista säännöistä vapaamman kirjoittelun seuraamisen (Young 2011). Niiden kautta oli mahdollista saada tietoa siitä, miten paikalliset asukkaat ja monipaikkaiset asukkaat ovat kokeneet keskinäiset suhteensa eri aikoina ja kuinka monipaikkaiset asukkaat itse ovat perustelleet omaa toimijuuttaan mökkipaikkakunnilla.

Muutokset monipaikkaisiin asukkaisiin suhtautumisessa ja käytetyissä nimityksissä

Monipaikkaisia asukkaita käsittelevien artikkelien sisältöjen ja suhtautumistapojen muutokset valottavat ajanjaksojen välisiä eroja. Analyysiin valittujen artikkeleiden (480 kpl) jakautuminen eri sisältöalueisiin kuvaa sitä, minkä tyyppisissä artikkeleissa on eniten käsitelty monipaikkaisten asukkaiden toimijuutta Maaseudun Tulevaisuus ja Länsi-Savo -lehdissä⁴.

3 Käyttämäni media-aineiston viitteet ovat nähtävissä artikkelin lopussa ja ovat muotoa ^{ma1}.

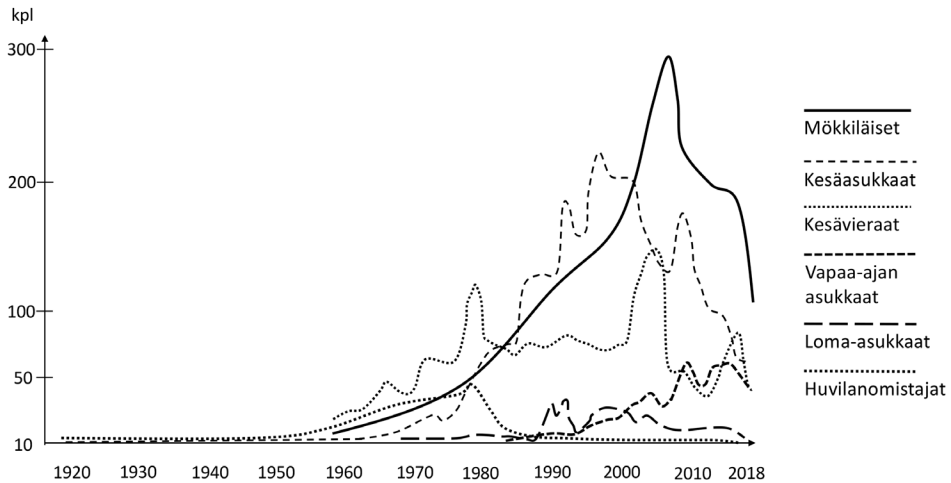
4 Kyseessä on valintaprosessin läpi käyneen aineiston määrällinen jakautuminen sisällön perusteella. Kuvan 1 yhteydessä esitetyt luvut ovat puolestaan lehtien kokonaissivumääriä.

Eniten (38 %) oli naapuruussuhteita käsitteleviä artikkeleita ja sen jälkeen aiheet olivat yleisyyden mukaan: monipaikkaisten asukkaiden toiminta (20 %), monipaikkainen asuminen kehittämissopolitiikoissa (18 %), yhteistoiminta ja tapahtumat (11 %), monipaikkaisen asumisen sääntely ja kehitys (9 %) sekä mökkeilykuvaukset (4 %).

Suhtautuminen monipaikkaisiin asukkaisiin on vaihdellut eri aikoina. Maailmansotien välisenä aikana noin puolessa Länsi-Savon artikkeleista suhtauduttiin heihin positiivisesti, toisessa puolessa neutraalisti. Tähän vaikutti luultavasti Länsi-Savon poliittinen suuntautuneisuus (Aalto ym. 1990), johon sopi ylempiluokkaisten huvilanomistajien kansanvalistajatoiminnan kannattaminen. Maaseudun Tulevaisuuden artikkeleissa suhtautuminen oli suurimmalta osaltaan neutraalia. Toisen maailmansodan jälkeen 1960-luvun puoleenväliin asti kummassakin lehdessä olivat enemmistönä artikkelit, joissa monipaikkaiseen asumiseen suhtauduttiin neutraalisti. Noin kolmasosassa Maaseudun Tulevaisuuden artikkeleista oli suhtautuminen kuitenkin negatiivista. Näiden negatiivisesti suhtautuvien artikkelien osuus kasvoi lehdessä vuosina 1965–1984 lähes puoleen kaikista artikkeleista. Maaseudun rakennemuutokseen liittyvä kriisi heijastui maatalousväestön suhtautumisessa kaupunkilaisiin, joina mökki-läiset kuvattiin. Myös Länsi-Savossa kasvoi negatiivisten artikkeleiden osuus, mutta positiivisia julkaistiin edelleen niitä enemmän.

Vuoden 1985 jälkeen tapahtui kummassakin lehdessä muutos positiivisen suhtautumisen suuntaan, erityisesti Maaseudun Tulevaisuudessa. Vapaa-ajan asuminen alettiin kokea sekä maaseutualueiden että maatalouden näkökulmasta kehitysmahdollisuutena niin taloudellisessa kuin sosiaalisessa mielessä. Tämä suuntaus on nähtävissä näihin päivään saakka, vaikka aineistosta löytyy yksittäisiä kriittisiä puheenvuoroja myös myöhemmin. Aihepiireistä ylivoimaisesti eniten negatiivisesti monipaikkaiseen asumiseen suhtautuvia (105 kpl) löytyi naapuruussuhteita kuvaavista artikkeleista. Käsitellyt aiheet muuttuivat jonkun verran ajanjaksojen välillä. Esimerkkejä erilaisista suhtautumistavoista ja niiden muuttumisesta kerron periodien sisältöjä käsittelevässä osuudessa.

Monipaikkaisille asukkaille on annettu monia erilaisia nimityksiä. Nimitysten esiintymismäärien muutokset, uusien nimitysten ilmaantuminen ja vanhojen käytöstä poistuminen kuvaavat ilmiön yleistymistä, muuttamista sekä sen asemaa maaseudulla ja koko yhteiskunnassa. Nimitysten suuri määrä kertoo sekä ilmiön tärkeydestä että ristiriitaisista intresseistä sitä kohtaan. Keskustelu nimityksistä ja nimitysten merkityksistä on ollut

Kuva 1. Monipaikkaisten asukkaiden eri nimitysten esiintymismäärät Länsi-Savo ja Maaseudun Tulevaisuus -lehdissä vuosina 1916–2018⁵ (Kansalliskirjaston digitaaliset lehtiaineistot, digi.kansalliskirjasto.fi)

tapa, jolla eri toimijat ovat määritelleet monipaikkaisten asukkaiden asemaa maaseudulla. Muutokset antavat viitteitä siitä, milloin uusia ajanjaksoja on alkanut ja edellisiä päättynyt. Eniten mainintoja monipaikkaisista asukkaista on vuoden 1980 jälkeen, mikä kertoo sekä mökkien yleistyisestä että monipaikkaisten asukkaiden poliittisen merkityksen lisääntymisestä. Myös julkaistut sivumäärät kasvoivat, mikä lisäsi mainintoja. 2010-luvulla maininnoissa on tapahtunut jonkun verran vähenemistä. Monipaikkaisten asukkaiden nimityksiä sisältäneiden sivujen esiintymismäärät on esitetty kuvassa 1⁵.

Lehtien välillä on jonkun verran eroa käytettyjen nimitysten yleisyydessä, kun tarkastellaan koko niiden ilmestymishistoriaa. Länsi-Savossa mökkiläiset johdoksineen on yhtä yleinen nimitys kuin kesäasukkaat (34 % maininnoista), kun taas Maaseudun Tulevaisuudessa mökkiläinen -nimitystä on käytetty puolessa kaikista maininnoista ja seuraavaksi yleisin on ollut kesävieraat (25 %).

5 Kuviossa näkyvät kaikkien niiden sivujen määrät, joissa nimitykset esiintyvät. Kuviota on luettavuuden vuoksi yksinkertaistettu niin, että siitä on poistettu yksittäisten vuosien suuret poikkeamat (muun muassa toistuvista radio-ohjelmien nimistä johtuvat). Luokkiin on yhdistetty samankaltaiset nimitykset (mökkiläiset, mökinomistajat ja kesämökkiläiset luokaksi mökkiläiset sekä huvilanomistajat ja huvila-asukkaat luokaksi huvilanomistajat). Koska ajanjaksolla 1917–1944 mökkiläinen-nimitys tarkoitti ainoastaan vuokratilajilijöitä, on niiden esiintymismäärät jätetty kaaviosta pois ko. ajalta. Julkaistut sivumäärät ovat kasvaneet paljon. Vuonna 1917 sivuja oli lehdillä yhteensä 654. Sivumäärä kasvoi niin, että 1990-luvun laman pudotuksen jälkeen sivuja on julkaistu lehdissä yhteensä 13 000–15 000 kpl vuosittain.

Ennen toista maailmansotaa yleisin nimitys oli *huvilanomistajat*. Kyseessä oli yleisnimitys, jossa keskeistä oli mökkiläisen rooli kiinteistönomistajana siihen liittyvine oikeuksineen ja velvolluuksineen. Se oli pitkään myös arvonimi, joka ei välttämättä liittynyt itse jutun sisältöön. Huvilaelämään on liitetty tiettyä elitistisyyttä, jota on hyödynnetty alkamalla kutsua 2000-luvulla vapaa-ajan rakennuksia jälleen huviloiksi.

Vuoteen 1960 ulottuvalla jaksolla oli hieman enemmän mainintoja *kesävieraista*. Useimmiten nimitystä käytettiin kaupungissa asuvista sukulaisista ja turisteista, jotka majoittuivat kesällä maalaistaloihin ja täyshoitoloihin. Termi alkoi 1960-luvulta lähtien viitata sekä mökkiläisiin että kesäajan vuokralaisiin, eli se on esimerkki sanan vaihtuvasta merkityksestä. 1970-luvun puolessa välissä alettiin erotella kesävieraat turisteista osoituksena siitä, että termillä alettiin yhä useammin kuvata pelkästään mökkiläisiä. Esimerkiksi kesävieraiden kirkkopyhä oli käsitteenä perinteinen tapahtuma 1970-luvulta alkaen.

Kesäasukas-sanaa käytettiin jo vuonna 1918 kesää maaseudulla viettävistä, joista suuri osa oli vuokralaisina maataloissa ja täysihoidoloissa. Haluttiin erottaa kesäasukkaat matkailijoista, sillä he viettivät alueella aikaa kauemmin. Joskus käytettiin lisämääreitä selvennyksenä, kuten *huviloihin muuttaneet kesäasukkaat ja muutenkin kesälomilleen maaseudulle menneet*.^{ma1} Kesänvieton yleistyttyä omissa mökkeissä käytettiin ilmausta pääasiassa vain mökkiläisistä. Kesäasukas-nimitys lähti yleistymään 1960-luvun puolenvälin jälkeen ja on nykyisin toiseksi yleisin nimitys.

Mökkiläiset-nimityksen sisältö vaihtui toisen maailmansodan jälkeen. Ennen toista maailmansotaa se oli torppareita tai ylipäättään mökin köyhiä asukkaita tarkoittava sana, vastinparinaan talolliset. Autioituvien pientilarakennusten käyttäminen kesämökkeinä^{ma2} antoi nimitykselle uuden merkityksen. Nimitykset *kesämökkiläinen* ja mökkiläinen tulivat 1960-luvulta alkaen monipaikkaisten asukkaiden yleisimmiksi nimityksiksi. Vielä vuonna 1958 nimitys kirjoitettiin lainausmerkein, mikä kertoo sanan uudesta merkityksestä. Kuvaukset julkisuuden henkilön leppoisasta mökkeilystä *piilopirtillä hermojaan lepuuttamassa*^{ma3} ovat jatkuneet näihin päiviin saakka. Mökkiläinen-nimityksessä olevaa historiallista viittausta on käytetty tehokeinona, jolla tärkeässä asemassa oleva on voinut korostaa pehmeämpää puoltaan, kuten Pohjois-Pohjanmaan liiton puheenjohtaja, *sellainen mökkiläinen*, joka liittyi *lupsakkaan, vaatimatomaan ulkokuoreen*.^{ma4} Mökkiläisyys liittyy läheisesti verbiin mökkeillä,

mikä sisältää puuhastelun ja remontoinnin. Hän mittaili katseellaan umpeenkasvaneita polkuja ja hoitamaton pihaa. Silloin päätin tehdä tästä itselleni paikan – ^{ma5} Mökkiläiset-nimityksen käyttö yleistyi nopeasti kesämökkien määrän kasvaessa. Eniten kesämökkiläisistä kirjoitettiin 1980-luvun puolesta välistä vuoteen 2005, jonka jälkeen sanan lyhennetty versio mökkiläinen ja uudissana vapaa-ajan asukas korvasivat sen.

Ensimmäisen kerran vuonna 1988 esiintynyttä ja 1990-luvulla laajemmin käyttöön otettua nimitystä *vapaa-ajan asukas* käytettiin pitkään vain virallisissa yhteyksissä. Nytemmin siitä on tullut yleisnimitys. Käsite tuotiin laajempaan keskusteluun, kun monipaikkaisen asumisen maaseutu- ja saaristopoliittinen merkitys nostettiin esille vastavoimana maaseudun heikentyvälle kehitykselle (Kuusisto & Leppänen 2009).

Nimitykset huvilanomistaja, mökkiläinen ja vapaa-ajan asukas viittaavat kaikki rakennukseen, huvilaan, mökkiin tai vapaa-ajan asuntoon. Tätä ryhmää maaseudulla luonnehtii näin lähtökohtaisesti heidän käyttämänsä rakennuksen taso ja käyttö. Kesä-alkuisissa nimityksissä korostuu asumisen kausittaisuus. Kesävieras on lähtökohtaisesti erilaisessa asemassa kuin asukas, hän on vieras eikä paikallinen. Nimitykset kantavat mukanaan merkityksiä, joilla on yhteys monipaikkaisten asukkaiden toimijuuteen. Humoristinen kesäasukas, elitistinen huvilanomistaja, puuhasteleva mökkiläinen ja kunnan elämään aktiivisesti osallistuva vapaa-ajan asukas ovat hahmoja, joilla on omat luontaiset roolinsa maaseudulla.

Valistavia huvilanomistajia, joutilaita kesävieraita: kaupungin ja maaseudun välisen jännitteisyyden jakso (1917–1957)

Maailmansotien välinen aika oli yhteiskunnallisesti jakautunutta, ja vastakkainasettelua esiintyi niin maaseudun ja kaupunkien kuin eri kansanosien välillä (Heinonen 1998, 60). Vaikka kaupungistuminen jo kosketti agraariyhteiskuntaa, vielä vuonna 1940 maaseudulla asui yli 70 % väestöstä (emt., 55). Modernisaatiokehitys alkoi maaseudulla kaupunkieja myöhemmin, mikä ilmeni kitkana maalaisten ja kaupunkilaisten välisissä suhteissa. Erityisesti Maaseudun Tulevaisuus pyrki vahvistamaan maatalousväestön asemaa yhteiskunnassa kuvatessaan heidän suhdettaan kaupunkilaisiin. Kuvausten keskeisiä konteksteja, joissa monipaikkaiset asukkaat olivat mukana, olivat kaupunkilaisten ja maalaisten väliset erot, yhteiskuntaluokkien väliset jännitteet sekä työn tekemisen ja lomailun

välinen kompleksinen suhde. Monipaikkaisiin asukkaisiin kohdistettiin odotuksia, jotka liittyivät heidän taloudellisten ja henkisten resurssiensa hyödyntämiseen maaseudun hyväksi.

Kesävieraat ja huvilanomistajat olivat kaksi ryhmää, jotka lehdissä esiintyvät. Sukulaisten luokse kesäksi tulleita ylioppilaita ja kaupungeissa työskenteleviä vuokralaisia pidettiin maalaistaloissa yleisesti kesävieraina, ja he toivat mukanaan *virkestystä ja rattoisuutta maaseudun jäykkyyteen*.^{ma6} He osallistuivat aktiivisesti paikallisyhteisöjen toimintaan, kuten urheiluharrastuksiin.^{ma7} Huvilanomistajat edustivat eliittiä, jolle oli mahdollista viettää kesäänsä omissa tiloissaan. Huvilanomistajia arvioitiin maataloustuottajien viitekehyksessä, sillä he harrastivat puutarhaviljelyä. Heidän viljelyosaamistaan kuvailtiin vähätellen, peläten että harrastus vie ansioita talonpojilta. Huvilanomistajista ei kuitenkaan kirjoitettu erityisen kriittisesti eikä yhteiskunnan sisäisiä jännitteitä tuotu esille ennen 1930-luvun loppua. Vähitellen kriittinen näkökulma nousi esiin maalaistalojen kesävieraita kohtaan. Kesävieraiden katsottiin edustavan kaupunkilaista ja herraskaista yhteiskunnan osaa. Kyse oli myös kaupunkiin koulunkäyntiin siirtyneen nuorison ja maaseudulla elävien välisistä jännitteistä. Viljelijät kokivat heidän kohtelevan isäntiään alentavasti. Kesävieraat tuntuivat pitävän itseään maalaisia parempina. Heitä neuvottiin suhtautumaan oikein maalaiselämään ja kunnioittamaan maaseudun asukkaita. Kesävieraista koettiin myös aiheutuvan liikaa työtä suhteessa hyötyyn. Paineet kohdistuivat erityisesti emäntiin.

Kesäasukkaita arvioitiin hyödyllisen työn ja hyödyttömäksi katsotun lomailun näkökulmista. Työ- ja vapaa-aika eivät olleet maaseudulla tiukasti eriytyneitä (Heinonen 1998) toisin kuin kaupungeissa, joissa työläisille alkoi kertyä hieman vuosilomaa jo vuonna 1922 (Hannikainen 2008). Palkansaajaväestölle kesä oli levon eikä työnteon aikaa, ja lomaileviin kaupunkilaisiin oli vaikeaa suhtautua kiihkeää työkautta viettävissä maalaistaloissa. Heiltä odotettiin osallistumista työhön, mikä *lähentäisi virkamiehistöä ja kaupunkilaisia maalaisväestöön*^{ma8}, mutta useinkaan niin ei tapahtunut. Toisaalta huvilanomistajien osallistumista ruumiilliseen työhön keuhuttiin. Nähtiin paremmaksi, etteivät kaupunkilaiset viettäisi lomaansa maalaisten näkyvissä, koska sen pelättiin rapauttavan työntekijöiden moraalialia. Pahinta oli, että laiskottelu sai heissä aikaan halua muuttaa kaupunkiin.

Kesälomalaiselle kuuluu laiskottelu, hän makoilee rannoilla tai sitten maleksii nurkissa mitään tekemättömänä. Ja kaikki tämä tapahtuu talon väen ja työväen silmien alla. Kun työväki näkee kaiken tämän, niin varmasti tulee heillekin mieleen, että kaupunkiin tästä on päästävä, koska siellä olot ovat niin hyvät, että kesällä voi tuolla tavalla laiskotella – – ^{ma9}

Kesävieraisiin liitettiin samoja merkityksiä kuin kaupunkiin, joka kuvattiin ahtaana, meluisena ja likaisena paikkana. Siellä asuttiin pakotetusti, minkä todisti pakeneminen luonnonkauniille maaseudulle heti, kun se oli mahdollista. He olivat huolettomia, ajattelemattomia ja laiskoja eivätkä osanneet käyttäytyä, heidän pukeutumisensa oli outoa ja epäsovivaa, äänenkäyttönsä voimakasta ja puheestakin oli vaikeaa saada selvää. Sot aikana vihjailtiin kesävieraiden, toisin kuin maanviljelijöiden, ostavan elintarvikkeita tai jopa kasvattavan porsaita pimeästi.^{ma10} Maaseutu oli kaupungin vastakohta. Se edusti puhtautta ja talonpoika ahkeraa työsankaria (Eskola 1965; Heinonen 1998). Koska kesävieraat olivat linkki kaupunkiin, johti tämä joskus siihen, että nuori muutti kaupunkiin parempia ansioita tavoitellessaan ja unohti kotitilansa.

Kesävieras-käsite alkoi elää omaa elämäänsä populaarikulttuurin vakiohahmona. Ilmeisen menestyneitä kesäteatterikappaleita olivat ”Kesävieraat” ja ”Hullut kesävieraat”. Radiossa, myöhemmin myös TV:ssä oli aiheeseen liittyviä ohjelmia, joten tämä intertekstuaalinen diskurssi yleistyi median vaikutuksesta valtakunnalliseksi. Nimitykseen liitettiin romanttisia, humoristisia sekä nostalgisia kesään ja lomailuun liittyviä merkityksiä. Kyse oli kaupunkilaisesta, joka toi tullessaan hämminkiä maaseudun vakaaseen tilanteeseen mutta joka oli samalla kiinnostava. Lehdissä heitä stereotypisoitiin vitseissä, kevyissä pakinoissa ja pilakuvissa. Huvilanomistajien karikatyyrien tunnusmerkeiksi tulivat hienot ja maaseudulle epäsovivat vaatteet, utelias maaseudun tapojen ihmettely ja käytännön asioiden osaamisen puute. Vitsinurkkausten ja tupakkamainosten kesävieras kyseli maalaisukolta tyhmiä kysymyksiä saaden vastaukseen jotain salaviisaan nokkelaa. Ominaisuudet olivat päinvastaisia maalaisilla, joiden statusta samalla nostettiin. Kun kesävieras-nimityksellä alettiin viitata kaikkiin monipaikkaisiin asukkaisiin, voitiin siihen liittyviä assosiaatioita hyödyntää ja tarvittaessa vähentää mökkiläisten uskottavuutta maaseudun toimijana.

Maaseutu asetettiin resursseja tarvitsevan ja monipaikkaiset asukkaat resurssin asemaan. Maalaistuotteiden hankinta oli huvilanomistajia ja paikallisia yhdistävä asia. Huvilanomistajat etsivät yhdistykseksi

järjestäytyneenä halkoja ostettavaksi jo vuonna 1942.^{ma11} Säästäminen katsottiin hyveeksi, ja toisen maailmansodan jälkeen, kun kesämökkirakentaminen yleistyi, oltiin huolissaan tuhlailusta. Pidettiin epärealistina, että *huvilanomistajilla oli uusia autoja, mutta turpeenpuskija odottaa pellolleen tuiki tarpeellista voimakonetta.*^{ma12} Jotta kesävieraista olisi ollut hyötyä, heidän odotettiin jakavan oppimaansa. Heidän ei tulisi *ylpeästi eristäytyä.*^{ma13} Huvilanomistajat olivat yleensä sivistyneistöön kuuluvia. He olivat kansanvalistajia, maalaiset taas sivistettäviä. Kesää viettävät taiteilijat järjestivät ohjelmaa ja esiintyivät paikkakuntalaisille. Tapana oli kehua musiikkiesitysten ja näytelmien korkeatasoisuutta. Sivistyneistön taidelajeja on pidetty hienostuneena taiteena, joita kansa ei ole vielä löytänyt, ja toimittaja asemoitui näin sivistyneistön edustajaksi (Alasuutari 2017, 334). Muun muassa edistyspuolueen paikallisyhdistykset järjestivät valistustilaisuuksia:

Harvoin on maaseudulla tilaisuus kuulla niin asiallisia, selviä ja lämminhenkisiä esityksiä asioista, jotka ovat maaseudullakin niin tuiki tärkeitä. Ikävä vaan, että ennakkoluuloinen vanhempi väestö oli niin harvalukuisesti tilaisuuteen saapunut
 – – ma14

Monipaikkaisten asukkaiden roolia määritteli usein maanviljelijöiden edustaja. Valtiovallan kannanotot olivat harvinaisempia, paitsi kun se pyrki osana reuna-aluepolitiikkaansa vahvistamaan otettaan Terijoen alueesta (Moisio 2012, 56). Suomalaisia kesänviettäjiä kehoitettiin lähtemään sinne, koska paikalliset olivat tottuneet saamaan elantonsa aiemmin venäläisiltä lomailijoilta, ja pelkona oli asukkaiden lojaalisuuden menettäminen. Tavoitteena oli, että alueen kansalaiset tuntisivat kuuluvansa *meihin.*^{ma15} Toinen kesävieraisiin kohdistettu valtiollinen pyrkimys oli saada heidät osallistumaan töihin maan puolesta sotaoloissa. Laiskottelua ei voitu hyväksyä, vaan kesävieraisten tuli osallistua rehun tekoon. *Kukapa nyt tahtoisikaan kesälomaansa viettää vain uimarannoilla joukkojen, kun jokaisessa maalaishuonossa vähäinkin työapu otetaan kiittolisena vastaan.*^{ma16}

Mökkiläisten tulva nousee: eheytyvän naapuruuden jakso (1958–1987)

Kesämökkiläinen-nimityksen ilmaantuminen ja yleistyminen 1950-luvun lopulla ennakoivat uutta aikakautta. Mökkiläisyys oli osa laajempaa muutosprosessia, jota ruokkivat kaupungistuminen, autoistuminen ja

vuosilomien yleistyminen. Asukkaat ja viranomaiset joutuivat sopeutumaan nyt myös työläistaustaisiin mökinomistajiin. Kuinka sietää muualta tulleita uusia naapureita, jotka eivät osanneet maaseudun käyttäytymissäntöjä? Kuinka heidän rakentamisintoaan ja roskaamistaan pystytään sääntelemään? Viljelijät kokivat heidät uhaksi elinkeinolleen ja pelkäsivät, että maataloudelle ei jää tilaa mökkiläisten vallatessa rannat.^{ma17}

Stereotypisoidut kuvaukset kohdistuivat nyt kaikkiin monipaikkaisiin asukkaisiin. Jos joku heistä oli käyttäytynyt huonosti, kuten pitänyt luvattomasti venettä kaupungin rannassa, syytettiin tästä koko mökkiläisjoukkoa. *Turistit ja huvila-asukkaat eivät vielä ole tarvelemässä maisemia – – Horjankylään huvilalaisia ei hevin haluta.*^{ma18} Mökkiläiset kuvattiin ylimielisiksi ja valistusta tarvitseviksi. *Huvilanomistaja on tukevahko ja keski-ikäinen. Hän on paitahisillaan ja henkselit kannattavat alasvaluvia housuja.*^{ma19} Kerrottiin mökkeilijöistä, jotka istuttivat perunat keväällä ja luulivat saavansa hyvän sadon tullessaan katsomaan niitä syksyllä. Toiset taas keräsivät mustikat ja laittoivat ne pakastimeen vasta muutaman päivän päästä ihmetellen marjojen huonoa laatua. Jotkut ajoivat ympäriinsä moottoriveneellä ja ihmettelivät kalojen vähäisyyttä. Vihjailtiin heidän liiallisesta kalastuksestaan ja marjankeuruustaan. Mökkiläisiä käsiteltiin ulkopuolisena, kasvottomana joukkona, jota vielä korostivat ”turisti”-nimitys ja kuvituksina käytetyt tyhjat mökit. Tienrakentamisen yhteydessä kerrottiin *pyrkyreistä – –, jotka ovat jälkeenpäin huomanneet tien tarpeellisuuden.*^{ma20} He ryntäsivät maaseudulle ja tungosta syntyi.

Toisaalta alueen luonteen koettiin muuttuvan, kun kesäasukkaat saapuivat ja toivat väriä maaseudulle. Vaatetus oli perinteisesti ollut ammatin, maalaisuuden tai kaupunkilaisuuden sekä koulutuksen merkki, josta pystyi päättelemään yhteiskunnallisen aseman (Helsti ym. 2006, 136). Etenkin naisten ja nuorten vaatetukseen kiinnitettiin huomiota, sillä he olivat maaseudulla tiukemman kontrollin alla kuin kaupungissa (Eskola 1965, 61).

Asiantuntijapuheessa monipaikkaiset asukkaat nostettiin uhaksi maaseudulle 1960- ja 1970-luvuilla. Sääntelyongelmia kuvailtiin käyttämällä vahvaa kuvakieltä *lounaasta lähestyvistä hyökyaallon vaarasta mikä tuo tullessaan hökkeleitä ja palatseja Saimaan joka sopukkaan.*^{ma21} Näin asetettiin lomalaiset tunkeutujien asemaan, lukija taas asemoitiin ”meiksi”. Nopeasti lisääntyvä kesäasutus nosti esiin uusia sääntelytarpeita. Elettiin

aikaa, jolloin usko suunnitteluun oli vahvaa. Vastakkain olivat pelko rantojen pilaantumisesta ja mökkirakentamisesta saatava taloudellinen hyöty. Taloudellista näkökulmaa korostavien mielestä rantoja riitti. Ratkaisuksi esitettiin rakentamisen tehokasta kontrollia.

Monipaikkaisten asukkaiden toimijuutta pyrittiin rajoittamaan. Heidän sananvapautensa katsottiin rajautuvan mökkitonttiin. He ottivat kuitenkin alueen asioihin aika ajoin kantaa mielipidekirjoituksissaan. Ne koskivat yleensä heidän mökkinsä lähialueen muutoksia. Esimerkiksi mökkiläinen, kirjailija Eeva Kilpi vetosi työrauhansa säilymiseen, kun hän valitti lähelle hänen mökkiään suunnitteilla olevasta tiestä.^{ma22} Toiset nostivat esiin esimerkiksi epäreiluksi koetun tavan pitää tie- ja kalastuskuntien kokouksia silloin kun he eivät olleet paikalla.

Kaupungeissa alettiin suhtautua kuluttamiseen suopeammin, mutta maaseudulla vapaa-ajanvietto kesämökillä edusti ylellisyyttä ja tuhlailua. Kansantaloudellisesta näkökulmasta pidettiin parempana, että kaupunkilaiset olisivat vuokralaisten eivätkä kesämökinomistajien asemassa. Pääteltiin, että olisi siedettävä kesävieraita, kun havahduttiin tulonlähteen mahdolliseen katoamiseen mökkirakentamisen yleistyttyä.^{ma23} Tätä varten perustettiin Lomaliiton mökinvälitysjärjestelmä. Maanviljelijä kertoikin, että *Hirvitti se vähän aluksi, kun kaupunkilaisia tuli ihan nurkille asumaan, mutta ainakin nämä meille sattuneet ovat olleet siistejä, mukavia perheitä, joista ei mitään haittaa ole ollut.*^{ma24} Tulevaisuuden nähtiin olevan ajanviettoa huvilateltoissa, jolloin suuret pääomat eivät olisi kiinni mökkeilyssä.^{ma25} Sitra kävi kiinni kesämökkikulttuurin epäkohtiin ja halusi muuttaa sitä kohti matkailukeskuksien kehittämistä.^{ma26} Päätoimittaja jatkoi aiheen pohdintaa ja totesi ongelmaksi *varustukseltaan vaarallisen korkeatasoiset loma-asunnot.*^{ma27}

Mökkiläismäärän kasvaessa sitä alettiin hyödyntää maaseudun hyväksi, kun se sopi maanomistajien intresseihin. Neuvottiin, että *kannattaa pysytellä valppaana ja ottaa kesävieraista se taloudellinen hyöty, joka luonnostaan on tarjolla.*^{ma28} Kaavoituskysymyksissä heidät haluttiin mukaan vastustamaan uusia suunnitelmia. Mökkiläisiä alettiin puolustaa verotukseen liittyen, koska liiallisen verottamisen pelättiin vähentävän taloudellisesti merkittäväksi tullutta mökkeilyä. Nostettiin esiin toivottua mökkiläisten toimintaa, joka liittyi paikallisten tuotteiden käyttämiseen sekä vapaaehtoistyöhön, kuten yhteisen laiturin kunnostamiseen, nuotanvedossa mukana olemiseen tai kesätapahtumien järjestämiseen. Kesävieraat toivat *henkistä vuorovaikutusta ja virkistystä*^{ma29}, jolla he

lunastivat paikkansa yhteisössä. Myös mökkeileviä julkkiksia esiteltiin ja nostettiin näin alueiden statusta.

Alkoi esiintyä sovittelevia puheenvuoroja, joissa naapurisopua verrattiin koko yhteiskunnan eheyteen viittaamalla jopa yhteiskuntajärjestelmän säilymiseen. Kansalliseen eheytysohjelmaan (Moisio 2012, 71) liittyen maalaisten ja kesävieraiden kohtaamisen toivottiin edistävän maaseudun ja kaupungin väestön keskinäistä ymmärrystä.

Ei sen vuoksi ole turhaa puhua maaseutulaisten ja kaupunkilaisten välisistä suhteista, koska ne ovat arimpia asioita ja kuitenkin tärkeitä. Pienen kansamme keskuudessa ei olisi varaa kantaa kaunaa ketään vastaan.^{ma30}

– – maaseudun ja kaupunkien väestön tutustuminen toisiinsa ja toistensa elämänpäiväin lisää osaltaan sitä keskinäistä ymmärtämystä ja rakentavaa yhteismieltä, jota suomalaisessa yhteiskunnassa juuri nyt erityisesti kaivataan.^{ma31}

Elettiin tulopoliittisten keskustelujen aikaa, ja kesävieraat nähtiin mahdollisuudeksi kertoa kaupunkilaisille maatalouteen liittyvistä asioista. Maaseudun Tulevaisuus tarjosi lukupaketin ”kerro kesävieraallesi”, jotta viljelijät kertoisivat heille maalaiselämän realiteeteista, kuten maatilaväestön sosiaaliturvasta ja tuloista. Ajateltiin, että kaupunkilaiset olivat vieraantuneita maalaiselämästä, ja valistustyötä tarvitaan, jotta maatalouden arvostus nousisi.^{ma32} Mökkiläisille annettiin välittäjätehtävä maaseudun ja muun yhteiskunnan välille.

Länsi-Savo nosti esiin kesäasukkaiden merkityksen aluekehityksessä ja opasti ratkaisemaan naapurien väliset ongelmat. Mökkiläisten kautta saatavan tulon vuoksi eri ihmisryhmien olisi syytä oppia elämään sovussa. *Siellähän asuvat rinnan suuren teollisuus- tai liikelaitoksen johtajat duunarien kanssa. On monenmoista taitajaa ja taiteilijaa.*^{ma33} Viitattiin perinteisiin luokkaeroihin perustuviin epäluuloihin, joiden sijaan toivottiin keskinäistä arvostusta. *Arvostamalla ihmisiä ihmisinä, ammasteista, koulutuksesta ja virka-asemasta riippumatta, rakennetaan sitä yhteisymmärryksen siltaa, jota meidän maassamme juuri nyt niin kipeästi kaivataan.* Maaseudun Tulevaisuus pyrki neuvomaan niin isäntäperheitä kuin kesävieraitakin käyttäytymisessä, jotta maalaisten ja kaupunkilaisten väliin syntynyt kuilu voidaan kuroa umpeen.^{ma34} Monet kunnat aloittivat kesäjuhlien järjestämisen, joiden tarkoituksena oli olla lähentämässä kanta-asukkaiden ja kesäasukkaiden vuorovaikutusta.^{ma35} Näin paikallishallinto vähitellen aktivoitui mökkiläisten toivottujen roolien

määrittelyssä. Haluttiin vähentää mökkiläisten ja paikallisten välisiä jännitteitä. Seuraavalla ajanjaksolla julkisen sektorin merkitys edelleen kasvoi monipaikkaista asumista koskevien diskurssien muotoilijana.

Moderneja vapaa-ajan asukkaita: maaseudun kehittämisen jakso (1988–2018)

Yhteiskunta oli jälleen myllerryksessä 1990-luvulla, mikä muutti suhtautumista mökkiläisyyteen. Sitä pohdittiin erityisesti saaristo- ja maaseutupolitiikan pöydissä. Vaikka kiihkein mökkirakentamisen aika päättyi lamaan, monipaikkaiset asukkaat nostettiin maaseudun mahdollisuudeksi sen joutuessa aivan uusien haasteiden eteen. Euroopan Unioniin liittyminen toi tavoiteohjelmat ja niitä toteuttavat kehittämishankkeet alueiden hallinnan välineeksi (Häkli 2015). Vuoden 1994 laki alueiden kehittämisestä korosti alueiden omaehtoista kehittämistä ja verkostoitumista. Lain henkeen sopi se, että heikommassa asemassa olleet kunnat pyrkivät hyötymään koulutetuista ja hyvissä asemassa olevista vapaa-ajan asukkaista (Valtioneuvosto 2009). Monipaikkaiset asukkaat nostettiin politiikkadokumenteissa esiin asiakaspotentiaalina monialaistuvalla maataloudelle, etätyöntekijöinä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2009; Maa- ja metsätalousministeriö 1996) sekä osajina ja verkostoresursseina (Maa- ja metsätalousministeriö 2009). Hallinnan logiikkaan kuuluu ongelmien kääntäminen hallittaviksi kohteiksi laskelmien ja tilastojen avulla (Miller & Rose 2010). Ei ollut siis sattumaa, että vuonna 2003 julkaistiin ensimmäinen Kesämökkibarometri, jonka kautta vapaa-ajan asumisen merkittävyys nostettiin yleiseen keskusteluun (Nieminen 2003). Se johdatteli ymmärtämään monipaikkaista asumista aluekehityksen välineenä ja avasi ”uuden näkökulman siihen, millainen merkitys mökkeilyllä on aluekehityksen kannalta” (Mukkala ym. 2007).

Saaristoasiain neuvottelukunta otti käyttöön nimityksen vapaa-ajan asukas. Nimityksen avulla haluttiin nostaa väheksyväksi koettua mökkiläisyyttä kohti korkeatasoista, modernia ja ympärivuotista vapaa-ajan asumista.^{ma36} Samalla monipaikkaisuutta voitiin käsitellä asumisen, ei matkailun kehyksessä (Sisäasiainministeriö 2000). Maaseudun Tulevaisuus kuvasi mökkeilykulttuurin muuttumista näin:

Huvilaelämä oli säätyläisten elämäntapa ja sanalla huvila on edelleen nykysuomalaisen mielestä elitistinen merkitys. Nyt puhutaankin mieluummin kesämökeistä, vaikka ne olisivat arkkitehtien vauraita luomuksia tenniskenttineen kaikkineen. Kesämökkiniimitys on kuitenkin hiljalleen vaihtumassa nimeen vapaa-ajan asunto. Mahdollisuus ylläpitää mökissä ympäri vuoden jatkuvaa lämpöä, vaikka kohta vähäistä, on mahdollistanut maalle tulon kautta vuoden viikonloppuisin ja juhlapyhinä.^{ma37}

Kunnat virittivät mökkiläisten kanssa yhteistyötä, jota perusteltiin paikallisille asukkaille ja maatilayrittäjille tästä saatavalla hyödyllä. Kunnat pyrkivät verkostoitumaan osaavien ja vaikutusvaltaisten kesäasukkaiden kanssa, koska heidän kauttaan avautui pääsy tärkeisiin verkostoihin, ”etelän” päättäjiin. Vapaa-ajan asukkaita houkuteltiin mukaan toimikuntiin ja muihin työryhmiin, jotka korostivat kesäasukkaiden ja kunnan yhteisiä intressejä.^{ma38} Mökkiläiset otettiin kehittämisselityksen kohteiksi projektien avulla. Vuonna 1995 kirjoitettiin, kuinka vapaa-ajan asukkaat

aiotaan valjastaa entistä tiiviimmin vapaa-ajan mökkikuntiansa kehittämiseen – –. Kaksivuotisen kampanjan idea on, että jokainen vapaa-ajan asukas tekisi yhden hyvän työn vuodessa mökkipaikkakunnallaan.^{ma39}

MTK lanseerasi projektin, jossa kesäasukkaita pyrittiin saamaan vierailulle maatiloille ja juurruttamaan heitä näin maaseudun elämään. *Tavoitteena on luoda suorat kontaktit kesäasukkaiden ja paikallisten viljelijöiden välille: tutustuttaa kesäasukkaat maatilojen elämään ja saada heidät entistä kiinteämmin mukaan kylän touhuihin – –.*^{ma40} Mökkiläisille alettiin kunnissa järjestää tapahtumia, joiden tarkoituksena oli saada heidät tuntemaan kuuluvansa kyläyhteisöön. Pääministeri Matti Vanhanen korosti osaamista, jota loma-asukkaat toisivat kunnallispolitiikkaan, puhumattakaan heidän investoinneistaan. Tämä toteutuisi, kun heidät *sidottaisiin henkisesti mökkikuntaan.*^{ma41}

Positiivista suhtautumista mökkiläisiin perusteltiin koko maaseudun etuna. Erityisesti Maaseudun Tulevaisuus muutti kriittistä suhtautumistaan ja alkoi puhutella mökkiläisiä suoraan eikä enää ulkopuolisina kesävieraina. Lehti otti samalla itselleen roolin koko maaseudun puolestapuhujana. Päätoimittajana vuonna 2000 aloittanut Lauri Kontro korosti mökkeilyn olevan osa maaseutua:

Ehkä parempi olisikin puhua, ei mökkiläisistä vaan osa-aikamaalaisista, ihmisistä jotka asuvat sekä kaupungissa että maalla – –. Kiinnostuksen maaseutuun selittää ehkä myös se, että Suomi on edelleen mitä suurimmassa määrin maaseutumainen maa – –.^{ma42}

Vapaa-ajan asukkaiden merkitystä nosti esiin nyt julkinen sektori. Jotkut asukkaat ja maanviljelijät seurasivat sitä katkerina, koska mökkiläiset eivät näyttäneet hyödyttävän heitä millään lailla. Myös ”herraskaista palvelijakulttuuria” paheksuttiin. Ristiriita mökkeilyn hyötyjä ylistävän puheen ja mielipidepalstoilla esiin tulleen arkikokemuksen välillä oli joskus suuri. Saatettiin viitata huvilakulttuuriin kuuluneisiin säätyihin, nyt kulutusyhteiskunnan kontekstissa. *Onneksi en omista rantaa enkä niittyjä, joiden hoidosta mökkiläiset voisivat kukkoilla minulle.*^{ma43} Kuva mökkiläisestä rikkaana kaupunkilaisena eli edelleen 2000-luvulla. *Tontit menevät hyvin kaupaksi. Mersumiehiä käy useasti. Sikarit vuan pyörii suupielestä toiseen.*^{ma44} Kuultiin kaikuja menneisyydestä, kun mökkeilyn lisäämiseen tähtäävä politiikka aiheutti vastareaktioita ja kehittämisen perustamista kesämökkiläisiin haluttiin suitsia.^{ma45}

Mökkiläisten lisääntynyt painoarvo johti yhteentörmäyksiin paikallisen näkökulman kanssa. Juhlapuheissa toistettu mökkiläisten osaamisressurssien hyödyntäminen ei toteutunut, mikäli heillä oli kuntien tavoitteista poikkeavia näkemyksiä. Pelättiin, että mökkiläiset alkavat vaikuttaa liikaa kuntien asioihin.^{ma46} Jotkut vapaa-ajan asukkaat alkoivat esiintyä asiantuntijoina ja ottaa kantaa alueiden kehitykseen työelämässä saatujen kannusten auktoriteetilla. Maakuntahallituksen puheenjohtaja muistutti, että – – *täytyy tuntea myös maakunnan tila ja tarpeet. Yhteisten asioiden hoitaminen ei ole päiväperhostelua. Se on vakavasti otettavaa työtä – –.*^{ma47} Tällä tavalla hän antoi ymmärtää, että vapaa-ajan asukkailla ei ole asiantuntemusta ottaa kantaa alueen asioihin eikä sitä pitäisikään tehdä. Kun kesäasukkaiden toiveet ja paikallisen elinkeinon harjoittaminen pantiin vastatusten, paikallisten elinkeinojen merkitystä ei saanut kyseenalaistaa.^{ma48} Konfliktitilanteessa vähäteltiin valittajien määrää sekä todettiin ettei heillä pitänyt olla samanlaista sananvaltaa paikallisiin asioihin kuin kunnassa asuvilla. Tällaisissa tilanteissa vapaa-ajan asumisen elinkeinollinen merkitys unohdettiin.

Vähitellen asenteet mökkiläisiä kohtaan lientyivät. Vapaa-ajan asumisen kuluttamiseen keskittyvä diskurssi alkoi nousta hegemoniseen asemaan. Loma-asuntomessuilla mökkeilijät olivat kuluttajaroolissa, mikä sopi sekä kunnille, jotka pyrkivät kirkastamaan brändiään ja saamaan uusia veronmaksajia, että yrityksille, jotka saivat heistä uusia asiakkaita. Maaseudun Tulevaisuus ja Länsi-Savo toimittivat virallisia messujulkaisuja, joita perusteltiin taloudellisilla seikoilla.

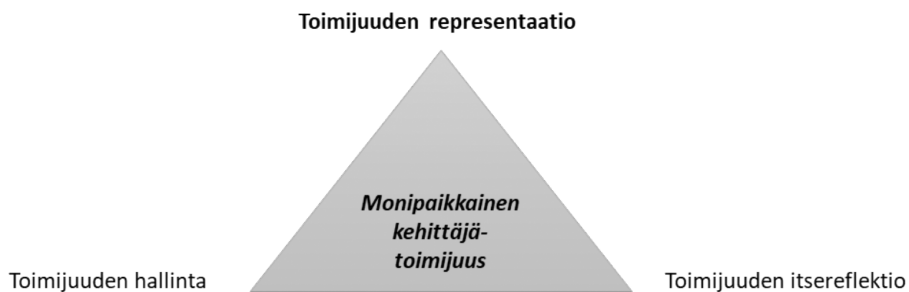
Maatalouden murroksen myötä uusia lukijoita on ollut pakko ryhtyä hakemaan maatilojen ulkopuolelta. Tämä tarkoittaa myös uusia aluevaltauksia, kuten neljänä vuotena peräkkäin yhteistyössä Suomen Asuntomessujen kanssa tehtyä Mökkiläinen-liitettä – -. Lähes 500 000 mökkiä mökkiläisineen tuovat virtaa koko maaseudun elämään.^{ma49}

Lehdissä esiteltiin hulppeita vapaa-ajan linnoja puutarhoineen ja uusine sisustuksineen, vaikka huomattava osa mökkikannasta olikin edelleen melko vaatimatonta. Loma-asuntomessujen jälkeen annettiin asukkaalle tehtäväksi vapaa-ajan asukkaiden kotouttaminen, jonka lopullisena päämääränä oli saada heidät muuttamaan mökkikuntaan. *Oman mökin myötä kiinteä side on syntynyt.*^{ma50}

Jakson lopussa monipaikkainen asuminen -nimityksen käyttö yleistyi, mutta muiden nimitysten käyttö väheni. Tämä voi liittyä maaseutupoliittisen puheen vähenemiseen 2000-luvulla (Alasuutari & Alasuutari 2011).

Monipaikkaisen kehittäjätoimijuuden synnyttäminen mediassa

Monipaikkaisten asukkaiden nykyisissä valjastamispyrkimyksissä maaseudun kehittäjiksi on samankaltaisuutta sadan vuoden takaiseen tilanteeseen. Heistä on keskusteltu niin kaupunkilaisten edustajina maaseudulla kuin maaseudun edustajina kaupungeissa. Yleistyksen äveriäistä ja osaavista monipaikkaisista asukkaista maaseudun resurssina löytyvät nyt myös saaristo- ja maaseutupoliittikan dokumenteista, joissa heiltä odotetaan taloudellista, henkistä ja verkostohyötyä maaseudun hyväksi. Kutsun monipaikkaisten asukkaiden toivottua mukana olemista mökkipaikkakuntien kehittämisessä *monipaikkaiseksi kehittäjätoimijuudeksi* (kuva 2),

Kuva 2. Näkökulmat monipaikkaiseen kehittäjätoimijuuteen.

joka liittyy keskusteluun monipaikkaisten asukkaiden nostamisesta aluepolitiikan toimijoiksi. Olen tässä artikkelissa käsitellyt monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatiota. Jatkossa tulen tarkastelemaan monipaikkaisen kehittäjätoimijuuden itsereflektiota sekä toimijuuden hallintaa ja rakentumista.

Tunnistin monipaikkaisten asukkaiden representaatioihin liitetyiksi, keskeisiksi yhteiskuntapoliittisiksi suhteiksi maaseutu-kaupunki, eliittirahvas sekä paikallinen-valtakunnallinen -suhteet. Nämä ovat olleet keskeisiä teemoja, joista voidaan löytää eri periodeja erottavia konteksteja ja suhtautumistapojen muutoksia. Jaksot ovat seuraavat:

Kaupungin ja maaseudun jännitteisyyden jakso (1917–1957) oli jakautuneen periferia-ydinvaltion vaihetta (Moisio 2012), jossa monipaikkaiset asukkaat liitettiin kaupungin ja maaseudun välisestä jännitteestä kumpuavaan keskusteluun lomailun ja työnteon sekä eri yhteiskuntaluokkien välisiin suhteisiin. Taustalla oli maatalousväestön asemaan liittynyt identiteettityö. Monipaikkaisten asukkaiden rooliin kohdistettiin odotuksia lähinnä paikallisesti ja maataloustuottajien edustajien taholta. Huvilanomistajat esitettiin herraskaisina kaupunkilaisina ja maaseudun kansaa valistavina yläluokan edustajina, kesävieraat puolestaan laiskoina ja maaseutua alentavasti kohtelevina.

Eheytyvän naapuruuden jakso (1958–1987) oli mökkirakentamisen ja maaltamuuton aikaa, jolloin naapurisuhteet ja kesälomailun yleistymisen puhututtivat. Yhteiskunta modernisoitui ja kaupungistui, ja myös työläis- ja maaseudun taustaiset kaupunkilaiset tulivat mökkiläiseksi. Korostettiin maaseudun asukkaiden ja kaupunkilaisiksi kuvattujen mökkiläisten erilaisuutta ja suhteen ongelmallisuutta. Mökkiläisiä käsiteltiin maaseudun ulkopuolisinä ja mökkeilyä nostettiin esiin uhkana. Maaseutu asetettiin altavastajan asemaan kaupunkeihin nähden, joiden edustajia mökkiläiset olivat. Yhden kansakunnan luominen oli valtiollinen projekti, jonka hengessä media ja hallinnon edustajat alkoivat sovittaa mökkiläisten ja paikallisten välisiä suhteita. Mökkiläisiä alettiin määritellä valtakunnallisesti, ja naapuruussuhdetta verrattiin yhteiskunnalliseen eheyteen.

Maaseudun kehittämisen jakso (1988–2018) liittyi EU-Suomen syntyyn, lama-aikaan ja kulutuskeskeisen vapaa-ajan asumisen synnyttämiseen. Vapaa-ajan asukkaat liitettiin osaksi maaseudun kilpailukykyä. Maaseudun asukkaita ja tuottajia vakuutettiin siitä, että maaseudun taloudellisen hyödyn vuoksi tulee mökkiläisten kanssa elää sovussa. Mökkiläisille

annettiin aktiivisen osallistujan ja kuluttamiseen keskittyvän, modernin vapaa-ajan asukkaan rooli, johon vaihdantatalous tai itsetekemisen eetos ei sopinut. Tavoite yhdisti sekä lamasta toipuvan maaseudun yrityksiä että julkishallintoa. Koska ”kaupunki” ja ”etelä” näyttäytyivät vallan paikoina ja monipaikkaiset asukkaat niiden edustajina, heidän kauttaan pyrittiin luomaan yhteyksiä vallan verkostoihin. Liittämällä mökkeily sekä maaseutuun että suomalaisuuteen voitiin maaseudun menestyksen katsoa olevan koko Suomen asia.

Esittämäni periodisointi poikkeaa hieman aiemmin esitetyistä ja tarkentaa niitä. Vuoren (1966) mukaan joukkokausi alkoi vuonna 1945, mutta perustelen Eheytyvän naapurisuuden jakson alkamista vuonna 1958 mökkiläinen-nimityksen saamalla uudella merkityksellä ja artikkelien aiheiden sävyjen muutoksilla. Aho ja Ilola (2006, 23) puolestaan esittivät joukkokauden vaihtuneen viime vuosikymmeninä kattavuuden vaiheeksi, Hiltunen (2009) vastaavasti hallinnan kaudeksi. Niiden tarkempia alkamisajankohtia ei ole esitetty. Muutos monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden hallinnassa alkaa esittämäni perusteella vuonna 1988, jolloin vapaa-ajan asukas -nimitys otettiin käyttöön ja heidät otettiin avoimesti saaristo- ja maaseutupolitiikan kohderyhmäksi. Alkoi *Maaseudun kehittämisen jakso*.

Jaksotus perustuu monipaikkaisten asukkaiden toimijuuden representaatioon, jossa hyödynsin genealogista lähestymistapaa ja periodisointia. Menetelmät mahdollistivat yltäkylläisen ja mielenkiintoisen aineiston tulkinnan valitsemistani näkökulmista.

Vuonna 2020 monipaikkaisuus nousi uudella tavalla globaaliin julkisuuteen pandemiatilanteen vaikeuduttua ja vapaa-ajan asuntojen etätyökäytön yleistyttyä. Monipaikkainen asuminen alkoi arkipäiväistyä osaksi digitalisoituvan maaseudun arkea. Aika näyttää, kuinka pysyvää muutos on ja alkoiko samalla uusi jakso monipaikkaisten asukkaiden roolissa maaseudulla. Aikalaisen näkökulmasta näin on.

Kiitän artikkelin arvioijia tärkeistä kommentteista sekä Kansalliskirjastoa mahdollisuudesta hyödyntää sen digitaalisia aineistoja ja datan louhintavälineitä.

Media-aineisto (viittaukset Kansalliskirjaston digitaaliseen aineistoon)

- ma1 Länsi-Savo, 23.06.1928, nro 73, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1022472?page=2> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma2 Maaseudun Tulevaisuus, 08.06.1963, nro 65, s. 12 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1141427/articles/2531787?page=12> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma3 Länsi-Savo, 04.06.1919, nro 61, s. 3 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1021921/articles/1976647?page=3>, Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot.
- ma4 Maaseudun Tulevaisuus, 14.04.1987, nro 44, s. 10 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1134716/articles/81109851?page=10> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma5 Länsi-Savo, 27.03.2012, nro 86, s. 26 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1075633/articles/2100624?page=26> Kansalliskirjaston Digitoidut aineisto
- ma6 Länsi-Savo, 04.06.1938, nro 63, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1022321/articles/2522861?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma7 Länsi-Savo, 26.08.1921, nro 96, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1021043/articles/1851853?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma8 Maaseudun Tulevaisuus, 15.05.1937, nro 52, s. 3 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1128569/articles/2530631?page=3> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma9 Maaseudun Tulevaisuus, 23.07.1938, nro 80, s. 5 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1128736/articles/2566643?page=5> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma10 Maaseudun Tulevaisuus, 27.09.1941, nro 108, s. 3 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1129156?page=3> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma11 Maaseudun Tulevaisuus, 09.04.1942, nro 38, s. 5 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1129252/articles/2532792?page=5> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma12 Maaseudun Tulevaisuus, 12.02.1953, nro 17, s. 5 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1130872?page=5> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma13 Länsi-Savo, 04.06.1938, nro 63, s. 2 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1022321?page=2> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma14 Länsi-Savo, 11.08.1922, nro 91, s. 3 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1021183/articles/2522751?page=3> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma15 Länsi-Savo, 20.08.1927, nro 96, s. 6 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1022137/articles/2522755?page=6> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma16 Länsi-Savo, 15.07.1941, nro 78, s. 3 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1024826/articles/2522867?page=3> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma17 Maaseudun Tulevaisuus, 22.03.1973, nro 34, s. 8. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1142846/articles/2533025?page=8>, Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma18 Länsi-Savo, 09.06.1966, nro 153, s. 3 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1031880/articles/2600618?page=3> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma19 Maaseudun Tulevaisuus, 29.07.1967, nro 77, s. 6 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1142053/articles/2533002?page=6> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma20 Länsi-Savo, 02.10.1976, nro 266, s. 7 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1035435?page=7> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma21 Länsi-Savo, 27.04.1966, nro 113, s. 6 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1031840/articles/2548986?page=6> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot

- ma22 Länsi-Savo, 07.01.1984, nro 6, s. 1, <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1038227/articles/2581809?page=1>, Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma23 Maaseudun Tulevaisuus, 04.07.1961, nro 74, s. 5 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1141096/articles/2531777?page=5> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma24 Maaseudun Tulevaisuus, 03.10.1963, nro 114, s. 7 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1141469/articles/2531791?page=7> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma25 Länsi-Savo, 03.07.1974, nro 174, s. 8 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1034665/articles/2114627?page=8> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma26 Länsi-Savo, 21.10.1972, nro 277, s. 6 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1034094/articles/2576630?page=6>, Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma27 Länsi-Savo, 25.07.1980, nro 197, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1035994/articles/2522998?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma28 Länsi-Savo, 22.05.1973, nro 136, s. 4 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1034279?page=4> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma29 Länsi-Savo, 16.07.1980, nro 188, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1035969/articles/2522997?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma30 Maaseudun Tulevaisuus, 24.06.1965, nro 71, s. 9 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1141683/articles/2531819?page=9> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma31 Maaseudun Tulevaisuus, 30.06.1964, nro 72, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1141541/articles/2531814?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma32 Maaseudun Tulevaisuus, 27.05.1978, nro 60, s. 1 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1132853/articles/2531849?page=1> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma33 Länsi-Savo, 06.06.1970, nro 150, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1033235/articles/2548959?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma34 Maaseudun Tulevaisuus, 15.07.1978, nro 80, s. 6 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1132972/articles/2531902?page=6> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma35 Länsi-Savo, 08.07.1976, nro 180, s. 3 <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1034948?page=3> Kansalliskirjaston digitaaliset aineistot
- ma36 Länsi-Savo, 13.03.1988, nro 71, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1041187/articles/2548946?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma37 Maaseudun Tulevaisuus, 13.07.1999, nro 78, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1137870/articles/2531910?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma38 Länsi-Savo, 27.06.2011, nro 172, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1075333/articles/2582904?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma39 Länsi-Savo, 31.05.1995, nro 144, s. 3 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1018715/articles/2107622?page=3> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma40 Maaseudun Tulevaisuus, 07.06.1990, nro 65, s. 7 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1135715/articles/2573613?page=7> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma41 Länsi-Savo, 02.08.2004, nro 209, s. 1 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1041655/articles/2551761?page=1> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma42 Maaseudun Tulevaisuus, 09.05.2001, nro 52, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1138516/articles/2510770?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma43 Maaseudun Tulevaisuus, 27.07.2007, nro 87, s. 4. <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1139608/articles/2544637?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma44 Länsi-Savo, 30.06.2001, nro 175, s. 83 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1038168/articles/2582788?page=83> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot

- ma45 Länsi-Savo, 07.07.1994, nro 178, s. 7 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1036791/articles/2526837?page=7> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma46 Maaseudun Tulevaisuus, 08.10.2004, nro 118, s. 8 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1138941/articles/2540647?page=8> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma47 Länsi-Savo, 15.03.2007, nro 73, s. 4 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1073692/articles/2568662?page=4> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma48 Länsi-Savo, 16.08.1989, nro 218, s. 7 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1048658/articles/2554607?page=7> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma49 Maaseudun Tulevaisuus, 17.07.2006, nro 80, s. 11 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1139322/articles/2544627?page=11> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot
- ma50 Maaseudun Tulevaisuus, 14.07.2004, nro 81, s. 2 <http://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1138982/articles/2235641?page=2> Kansalliskirjaston Digitoidut aineistot

Kirjallisuus

- Aalto, Eeva-Liisa, Esko Tikka, Osmo Viljakainen & Jukka Tikka 1990. Maakunnan kantava ääni: Länsi-Savo 1889–1989. Länsi-Savo Oy, Mikkeli.
- Adamiak, Czesław, Mia Vepsäläinen, Anna Strandell, Mervi J. Hiltunen, Kati Pitkänen, C. Michael Hall, Janne Rinne, Olga Hannonen, Riikka Paloniemi & Ulrika Åkerlund 2015. Vapaa-ajan asuminen Suomessa. Asukas- ja kuntakyselyn tuloksia vapaa-ajan asumisen nykytilasta ja kehittämistarpeista. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 22/2015. Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155089/SYKEra_22_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 17.6.2020.]
- Aho, Seppo & Heli Iloa 2006. Toinen koti maalla? Kakkosasuminen ja maaseudun elinvoimaisuus. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 6. Lapin Yliopistopaino, Rovaniemi.
- Alasuutari, Pertti 2006. Suunnittelualoudesta kilpailualouteen: Miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa: Heiskala, Risto & Luhtakallio, Eeva (toim.). Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta? Gaudeamus, Helsinki.
- Alasuutari, Pertti & Eero Alasuutari 2011. Maaseudun merkitykset suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tarkastelu. Sitran selvityksiä 50, Helsinki. Saatavissa: <https://media.sitra.fi/2017/02/24050617/SelvityksiC3A42050.pdf> [Viitattu 14.10.2020.]
- Alasuutari, Pertti 2017. Tasavalta, Sodan jälkeisen Suomen kaudet ja trendit. Vastapaino, Tallinna
- Alhanen, Kai 2007. Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Gaudeamus, Helsinki.
- Angelo, Hillary (2017). From the city lens toward urbanisation as a way of seeing: Country/city binaries on an urbanising planet. *Urban Studies*. 54(1) 158–178.
- Bandura, Albert 2006. Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science* 1:164–180.
- Czarnecki, Adam & Maarit Sireni 2016. Tuovatko vapaa-ajan asukkaat rahaa kuntaan? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 3/2016. 37–56.
- Eskola, Antti 1965. Maalaiset ja kaupunkilaiset. Länsi-Suomen kirjapaino, Rauma.

- Dittrich-Wesbuer, Andrea, Caroline Kramer, Cédric Dochène-Lacroix & Peter Rumpolt 2015. Multi-local living arrangements: Approaches to quantification in German language official statistics and surveys. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*. 106, No. 4, pp. 409–424.
- Farstad, Maja 2011. Rural residents' opinions about second home owners' pursuit of own interests in the host community. *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 65:3, 165–174.
- Farstad, Maja & Johan Fredrik Rye 2013. Second home owners, locals and their perspectives on rural development. *Journal of Rural Studies* 30:41-51.
- Foucault, Michael 1975. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Gallimard, Paris.
- Foucault, Michael 1976. *Histoire de la Sexualité, 1: La Volonté de Savoir*. Gallimard, Paris.
- Gallent, Nick 2014. The Social Value of Second Homes in Rural Communities. *Housing, Theory and Society* 31: 2, 174–191.
- Gallent, Nick 2015. Bridging social capital and the resource potential of second homes: The case of Stintino, Sardinia. *Journal of Rural Studies* 38: 99–108.
- Green, Gary P., David Marcouiller, Steven Deller, Daniel Erkkilä & N.R. Sumathi 1996. Local Dependency, Land Use Attitudes, and Economic Development: Comparisons between Seasonal and Permanent Residents. *Rural Sociology* 61:427–445.
- Hall, C. Michael 2011. A typology of governance and its implications for tourism policy analysis. *Journal of Sustainable Tourism*. 19:4–5, 437–457.
- Hall, C. Michael 2015. Second homes planning, policy and governance. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*. 7:1, 1–14.
- Hall, C. Michael & Dieter K. Müller (Ed.) (2004). *Tourism, mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground*. *Aspects of Tourism* 15. Channel view publications. Great Britain.
- Hall, Stuart 1999. *Identiteetti*. Lehtonen, Mikko & Juha Herkman (toim.). *Vastapaino*, Tampere.
- Hannikainen, Matti 2008. *Lapionvarresta näyttöpäätteelle*. Teoksessa: Häggman, Kai; Aalto, Seppo. *Suomalaisen arjen historia*. [4], *Hyvinvoinnin Suomi*. Weilin & Göös, Helsinki.
- Heinonen, Visa 1998. *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. *Suomen Historiallinen Seura*, Helsinki.
- Helén, Ilpo 2005. Genealogia kritiikkinä. *Sosiologia* 2/2005: 93–109.
- Helsti, Hilikka, Laura Stark & Saara Tuomaala (toim.) 2006. *Modernisaatio ja kansan kokemus Suomessa 1860–1960*. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*, Helsinki.
- Hiltunen, Mervi J. 2009. *Second homes in Finland*. Teoksessa: Hall, C. Michael, Dieter K. Müller & J. Saarinen (toim.). *Nordic Tourism: Issues and cases*. Channelview Publications, Bristol.
- Huijbens, Edward H. 2012. Sustaining a Village's Social Fabric? *Sociologia Ruralis* 52:3, 332–352.
- Hyyryläinen, Esa, Kirsi Lehto & Elias Pekkala 2018. Millaisen hallinto- ja johtamisajattelun tulevat julkisjohtajat perivät aikaisemmilta sukupolvilta? Teoksessa: Ilari Karppi, Kirsi Lehto ja Niina Mäntylä (toim.). *Governance III. Hallintaa ja yhteistyötä*. Tampereen yliopisto ja Vaasan yliopisto. Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere. Saatavissa: <https://www.hallintotieteet.fi/wp-content/uploads/2018/02/Governance-III-Hallintaa-ja-yhteisty%C3%B6t%C3%A4.pdf> [Viitattu 14.10.2020.]

- Häggman, Kai & Seppo Aalto 2008. Suomalaisen arjen historia. [4], Hyvinvoinnin Suomi. Helsinki: Weilin & Göös, Helsinki.
- Häkli, Jouni 2015. Alueiden hallinta ja politisoituminen. Teoksessa: Ilari Kauppi (toim.): Governance, hallinnan uusia ulottuvuuksia. Tampereen yliopiston johtamiskorkeakoulu, Tampere.
- Jessop, Bob & Ngai-Ling Sum 2006. Beyond The Regulation Approach: Putting Capitalist Economies In Their Place. Edward Elgar Pub, Cheltenham, UK.
- Jutikkala, Eino 1960. Maallepaon kulttuurihistoriaa. Suomalainen Suomi.
- Kaisto, Jani 2010. Kääntämisen sosiologia hallinnan analytiikan työkaluna. Teoksessa: Kaisto, Jani & Pyykkönen, Miikka (toim.). Hallintavalta. Sosiaalisen, politiikan ja talouden kysymyksiä. Gaudeamus Helsinki University Press, Tallinna.
- Keskustapuolue 2018. Keskustan puoluekokousasiakirja Sotkamo 2018 aloitteet. Saatavissa: <https://www.keskusta.fi/loader.aspx?id=194d33fa-dc56-4150-8f62-8bc13de30127> [viitattu: 1.1.2020]
- Kolbe Laura 2004. Unelma kahdesta kodista. Teoksessa: Suomen kulttuurihistoria. 4. Koti, kylä, kaupunki. Saarikangas, Kirsi, Pasi Mäenpää, Minna Sarantola-Weiss & Laura Kolbe (toim.). Tammi, Helsinki.
- Kondo, Michelle C., Rebeca Rivera & Stan Rullman Jr. 2012. Protecting the idyll but not the environment: Second homes, amenity migration and rural exclusion in Washington State. *Landscape and Urban Planning* 106: 174–182.
- Kusch, Martin 1993. Tiedon kentät ja kerrostumat. Kustannus Pohjoinen, Oulu.
- Langenhove Luk Van & Rom Harré 1995. Cultural Stereotypes and Positioning Theory. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 24:4.
- Lehtonen, Olli, Ossi Kotavaara, Toivo Muilu, Hilikka Vihinen & Janne Huovari 2020. Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132: 2, 69–84. <https://doi.org/10.30677/terra.85022>
- Maa- ja metsätalousministeriö 1996. Toimiva maaseutu, Maaseutuohjelma.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2009. Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013. Vammala.
- McIntyre, Norman McIntyre, Daniel Williams & Kevin McHugh Williams (toim.) 2006. Multiple Dwelling and Tourism. Negotiating Place, Home and Identity. CAB International, UK.
- Miller, Peter & Nikolas Rose 2010. Miten meitä hallitaan. Osuuskunta Vastapaino, Jyväskylä.
- Moisio, Sami 2012. Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasuhteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään. Osuuskunta Vastapaino, Jyväskylä.
- Mottiar, Ziene & Bernadette Quinn 2003. Shaping leisure/tourism places – the role of holiday home owners: a case study of Courtown, Co. Wexford, Ireland. *Leisure Studies* 22:2, 109–127.
- Mukkala, Maarit, Arttu Vainio, Miia Mäntylä, Susanna Nevalainen & Verna Mustonen 2007. Vuosina 2003 ja 2004 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2007:82, Helsinki.
- Müller, Dieter K. & Gijsbert Hoogendoorn 2013. Second Homes: Curse or Blessing? A Review 36 Years Later. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 13:4, 353–369.

- Müller, Dieter K., Hall C. Michael & Keen Donna 2004. Second Home Tourism Impact, Planning and Management. Teoksessa: Müller, Dieter K. & Hall C. Michael (Ed.). Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscape and Common Ground. Aspects of Tourism 15. Channel View Publications, Great Britain.
- Männikkö, Matti 1996. Periodisointi historian tutkimuksessa. Futura 15: 3, 4. Tulevaisuuden tutkimuksen seura.
- Nieminen, Markku 2003. Kesämökkibarometri. Tilastokeskus, Helsinki.
- Nordin, Urban & Roger Marjavaara 2012. The local non-locals: Second home owners associational engagement in Sweden. Tourism. Preliminary communication. Vol. 60, 3.
- Paris, Chris 2014. Critical commentary: Second homes. Annals of Leisure Research 17:1, 4–9.
- Pitkänen, Kati 2011. Mökkimaisema muutoksessa. Kulttuurimaantieteellinen näkökulma mökkeilyyn. Itä-Suomen yliopisto, 2011. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Historia- ja maantieteiden laitos. Väitöskirja. No 31. Joensuu. Saatavissa: https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0605-2/urn_isbn_978-952-61-0605-2.pdf [Viitattu 14.10.2020.]
- Pitkänen, Kati & Strandell, Anna 2018. Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. Maaseutuja tulevaisuudessa. Maaseutupolitiikan 30-vuotisjuhlanumero. Maaseudun Uusi Aika 26(2–3) 6–23. Saatavissa: <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf> [Viitattu 14.10.2020.]
- Pitkänen, Kati & Vepsäläinen, Miia 2008. Foreseeing the future of second home tourism. The case of Finnish media and policy discourse. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism 8:1, 1–24.
- Roca, Maria de Nazaré Oliveira 2013. Place attachment among Second Home owners: The case of the Oeste Region, Portugal. Teoksessa: Zoran Roca (toim.). Second Home Tourism in Europe. Lifestyle issues and policy responses. Ashgate, UK.
- Rantanen, Manu (toim.) 2014. Modernisoituvat mökkeilytyylit: Paikallisten palveluympäristöjen muutosvoima. Ruralia-instituutti, Raportteja 123. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/229344/Raportteja123.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [Viitattu: 17.6.2020].
- Rinne, Janne, Riikka Paloniemi, Seija Tuulentie & Asta Kietäväinen 2014. Participation of second-home users in local planning and decision-making. A study of three cottage-rich locations in Finland. Journal of Policy Research in Tourism, Leisure & Events.
- Rye, Johan Fredrik 2011. Conflicts and contestations. Rural populations' perspectives on the second homes phenomenon. Journal of Rural Studies 27:283–274.
- Rye, Johan Fredrik & Nina Gunnerud Berg 2011. The second home phenomenon and Norwegian rurality. Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography, 65:3, 126–136.
- Seppänen, Janne & Esa Välväronen 2012. Mediatyhteiskunta. Vastapaino, Tallinna.
- Sisäasiainministeriö 2000. Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka.
- Teräväinen, Erkki 2016. Maaseudun Tulevaisuus 100 vuotta: Suomen äänen kannattaja 1916–2016. Maa-henki, Helsinki.

- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Kuusisto, Esko & Jorma Leppänen 2009. Saaristoasiain neuvottelukunnan ja saaristopolitiikan historiikki 1949–2009. Työ- ja elinkeinoministeriö, Hämeenlinna.
- Törrönen, Jukka 1997. Intohimoinen teksti – pysäytetty kertomus suostuttelun makrorakenteena. Teoksessa: Sulkunen, Pekka & Jukka Törrönen. Semioottisen sosiologian näkökulmia. Sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ja ymmärrettävyys. Gaudeamus, Helsinki.
- Valtioneuvosto 2009. HE 146/2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi alueidenkehittämisestä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2009/20090146>. [Viitattu 18.5.2020.]
- Valtiovarainministeriö 2018. Millaista monipaikkaisuutta Suomeen –Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta, Helsinki. Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160469/03%202018%20VM%20Kaksoiskuntaselvitys%20NETTI_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Viitattu 18.5.2020.]
- Vepsäläinen, Mia & Kati Pitkänen 2010. Second home countryside. Representations of the rural in Finnish popular discourses. *Journal of Rural Studies* 26: 194–204.
- Vesala, Kari Mikko & Miira Niska 2013. Sosiaalipsykologia ja maaseutututkimus: identiteettejä, toimijuutta, yrittäjyyttä. *Maaseudun Uusi Aika* 2–3/2013. 34–46.
- Vuori, Olli 1966. Kesähuvilanomistus Suomessa: Kartoittava tutkimus kesäasuksesta ja huvilanomistuk-sesta taloudellisena ilmiönä. Turun yliopiston julkaisuja, Turku.
- Weichhart, Peter 2015. Residential multi-locality: In search of theoretical frameworks. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* Vol. 106, No. 4, 378–391.
- Woods, Michael 2010. *Rural*. Routledge, 1st Edition.
- Young, Nathan 2011. Working the fringes: The role of letters to the editor in advancing non-standard media narratives about climate change. *Public Understanding of Science* 443–459.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus osana kestävyysmuutosta

Torsti Hyyryläinen, Juha Helenius, Kaisa Schmidt-Thomé, Aapo Jumppanen ja Manu Rantanen

Kestävyysmuutoksella tarkoitamme yhteiskunnallista muutosta, joka suuntautuu kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisesti ihmisen ja luonnon yhteisen hyvinvoinnin toteutumiseen yhteiskunnassa. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää poliittisia päätöksiä sekä systeemitason ratkaisuja. Kaupunkeja ja maaseutuja yhdistävä ongelma on: miten ihmisen ja luonnon suhde saadaan tasapainoon? Suhde luontoon on kaupungeissa erilainen kuin maaseuduilla, mutta ongelmaton se ei ole missään. Maaseudun ja kaupungin tasapainoisempi vuorovaikutus voidaan nähdä osana kestävyysmuutosta.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta muokkaa keskeisesti talouden globaali vaihdantajärjestelmä. Sen reunaehdot ovat kuitenkin muuttumassa. Jos ekologinen jälleenrakennus ja uudenlainen talousjärjestelmä toteutuvat, muuttuu myös yhteiskunnan tilallinen järjestys.

DOI: 10.51807/maaseutututkimus.112891

Maaseudun ja kaupungin elävä suhde tarkoittaa ensinnäkin, että kaupungit ja maaseudut ovat elinympäristöinä ja kerronnallisina kuvastoina erilaisia, mutta toiminnallisesti toisiinsa monin tavoin kytkeytyneitä. Maaseudun ja kaupungin suhteessa on historiallisesti muovautuneita, suhteellisen pysyviä piirteitä, mutta siinä on myös monia ajassa muuttuvia tekijöitä.

Talouden globaali vaihdantajärjestelmä on keskeisesti maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta muokkaava asia. Talouden reunaehdot näyttävät kuitenkin olevan muutoksessa: “On aivan mahdollista, että koemme tulevina vuosikymmeninä sellaisia muutoksia, jotka muuttavat rajusti ymmärrystä taloudesta, sen suhteesta paikkoihin ja myös ihmisten käyttäytymisestä ja valinnoista. Silloin muuttuu moni muukin asia.” (Koste ym. 2020, 15) Jos ekologinen jälleenrakennus ja uudenlainen talousjärjestelmä todella toteutuvat, muuttuu myös yhteiskunnan tilallinen järjestys.

Kestävyysmuutoksella tarkoitamme yhteiskunnallista muutosta, joka suuntautuu kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisesti ihmisen ja luonnon yhteisen hyvinvoinnin toteutumiseen yhteiskunnassa. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää poliittisia päätöksiä sekä systeemitason ratkaisuja. Kaupunkeja ja maaseutuja yhdistävä ongelma on: miten ihmisen ja luonnon suhde saadaan tasapainoon? Suhde luontoon on kaupungeissa erilainen kuin maaseuduilla, mutta ongelmaton se ei ole missään. Maaseudun ja kaupungin tasapainoisempi vuorovaikutus voidaan nähdä osana kestävyysmuutosta – tienä kohti kestävämpää maailmaa.

Kaupunkien ja maaseutujen vuorovaikutuksen kerronnallinen rakentuminen

Kaupungeilla ja maaseuduilla on sekä aineellinen (fyysinen) puolensa että sosiaalisesti tuotettu kerronnallinen todellisuutensa, ja ne tulevat ymmärretyiksi vain suhteessa toisiinsa. Toisin sanoen sekä maaseutu että kaupunki määrittyvät toisistaan ja edellyttävät toisiaan niin fyysisinä kuin kerronnallisina entiteetteinä. Näin ajateltuna tuo vuorovaikutus on elävä suhde, joka reagoi ajassa ja tilassa yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Suomen kieleen *maaseudun* käsite vakiintui 1800–1900 -lukujen taitteessa, paljon myöhemmin kuin sana *kaupunki*. Laajempi tarve maaseudun käsitteeseen syntyi modernien kaupunkien synnyn ja kasvun

myötä. Näin voitiin yleisesti kuvata kaupunkien ulkopuolisia alueita. Molemmat käsitteet muuttuvat hyvin hitaasti. Ne yleistävät kohteensa ja kuvaavat kohdettaan abstraktilla tavalla. Näin ne ovat alttiita kilpaileville tulkinnoille ja jännitteille, joita myös eri syistä tarkoituksellisesti ylläpidetään. Niin kaupungin kuin maaseudun yksiselitteinen määrittely on tutkimuksenkin piirissä vaikeata. Hallinnon, tilastoinnin ja politiikan tarpeisiin on kuitenkin luotu erilaisia määritelmiä, jotka erottavat kaupungit ja maaseudut maantieteellisinä kokonaisuuksina toisistaan.

Diskursiivisesti tuotetut merkitykset ja käsitykset esimerkiksi maaseudun olemuksesta muovaavat väistämättä myös fyysistä maailmaa: ihminen muokkaa ympäristöään, niin kaupunkeja kuin maaseutuja tarpeidensa ja tavoitteidensa mukaisesti käyttämällä luovuuttaan ja hyödyntämällä teknologiaa. Näin syntyy erilaisia paikallisuuksia, toimintaympäristöjä erilaisille toiminnan- ja elämäntavoille.

Erilaiset paikallisuudet kutoutuvat ihmisten identiteetteihin, nykyisin ohi perinteisten kaupunkilaisuus tai maalaisuus -määrittelyjen. Paikkaan sitoutuvat identiteetit, sekä toimijan itsensä että yhteisön häneen kohdistamina määrittelyinä, muuttuvat ihmisten liikkuesssa erilaisten paikkojen välillä. Esimerkiksi käy henkilö, joka elää sekä maaseudulla että kaupungissa. Kaupungissa arvioitavana voi olla hänen ”stadilaisuutensa”, mutta mökillä asuessaan sama henkilö voidaan nähdä yleisesti kaupunkilaisena, mökkiläisenä tai etätyöläisenä.

Monipaikkaisesti elävät ihmiset ilmentävät konkreettisesti kaupungin ja maaseudun välistä uudistuvaa vuorovaikutusta. Heidän erilaiset paikka-kokemuksensa ja niihin liittyvät tulkintansa saattavat poiketa paljonkin monipaikkaisen asumisen mediajulkisuudesta, jota leimaa usein aiheeseen liittyvät poliittiset pyrkimykset. Monipaikkaisille asukkaille on jo pitkään tarjottu välittäjäroolia maaseudun ja kaupungin välille, ja heidän taloudellista merkitystään maaseudulla korostetaan. Arjen tasolla he eivät välttämättä miellä itseään ensisijaisesti kaupunkilaisiksi tai maalaisiksi, vaan kiinnittyvät heille tärkeisiin paikkoihin tunnesitein, jotka usein vahvistuvat ajan myötä.

Digitaalinen kehitys, työelämän muutokset ja ajankohtainen, maailmanlaajuinen Covid-19-pandemia ovat johtaneet aiemmin selvärajaisen, työ- ja vapaa-ajan sekä eri paikkojen välille jakautuneen tila-aika syklin muuntumiseen, kun työtä on mahdollista tehdä niin kotona, työpaikalla kuin mökillä. Miten tämä työroolin yhdistyminen vapaa-aikaan muuttaa

monipaikkaisten ihmisten asennetta, paikallisidentiteettiä ja toimintatapoja? Minkälaisia vaikutuksia sillä tulee olemaan maaseudun ja kaupungin vastakkainasetteluun?

Maaseudun ja kaupungin suhde elävänä keskusteluna

Vaikka ajatus maaseutujen ja kaupunkien suhteiden monimuotoisuudesta, sekoittumisesta ja eräänlaisesta hybridisyydestä alkaakin olla suhteellisen laajasti tunnistettu myös tutkijapiirien ulkopuolella, julkisessa keskustelussa ja mielikuvien tasolla maaseudun ja kaupungin vastakkaisuus on edelleen itseään uusintava maaseudun ja kaupungin suhteen kerrottava piirre.

Eri medioissa asioiden esittäminen kaupungin ja maaseudun ristiriitana tai konfliktina on toiminut kautta historian hyvin, koska sillä voidaan kiinnittää suuren yleisön huomio. Poliitikassa toiseutta rakennetaan tietoisesti, osana valtakamppailua ja erottautumisenä muista. Maaseudun ja kaupungin vastakkainasettelulla voi edelleen profiloitua ja edistää poliittisen tai taloudellisen intressiryhmän yhteiskunnallisia tavoitteita.

Maaseudun ja kaupungin ihmiset asemoidaan vastakkaisiksi osapuoliksi esimerkiksi energia- ja ilmastokysymyksiä, maahanmuuttoa, luonnon ja eläinten suojelua tai kansallisen identiteetin rakentamista koskevissa keskusteluissa. Usein näissä keskustelussa viitataan ihmisiin yleisesti kaupunkilaisina tai maaseudun asukkaina, vaikka nämä ryhmät ovat hyvin epäyhtenäisiä. Myytti yhden kulttuurin Suomesta on tässäkin suhteessa murtumassa (vrt. Tervonen 2014).

Lehtien kirjoituksissa ja mielipidepalstojen kommentoissa voidaan esittää, että kaupunkilaisten tulee kylmä ja nälkä ilman maalaisia, tai että kaupunkilaisten luontosuhde on vääristynyt, ja siksi mm. viljelyyn, metsänhoitoon, suurpetoihin, turpeeseen jne. liittyvät kysymykset tulisikin jättää maalaisten hoidettaviksi. Toisaalta yhtä lailla maalaisia voidaan kuvata vääressä oleviksi kehityksen jarruiksi. Maaseudun ja kaupungin sekä niiden asukkaiden olemuksesta käydäänkin mediassa retorista varjonyrkkeilyä, jossa vastustajan julkituodut ja oletetut väitteet pyritään osoittamaan pätemättömiksi. (Esim. Appelsin 2021; Maaseutu ei ole kehityksen jarru 2015; Rummukainen 2015; Pelkonen 2018; Enbuske 2017a-b)

Julkisissa puheenvuoroissa Suomi jaetaan toisinaan myös pääkaupunkiseutuun ja maakuntiin, aivan kuin muulla Suomella olisi yhteneväiset, maaseutumaiset intressit. Puoluepolitiikka tuo keskusteluun oman kerroksensa. Keskustalainen ministeri voi puhua julkisuudessa ”talonpoikaisesta taloudenpidosta”. Vastapuolella puhutaan esimerkiksi ”kepun iltalypsystä” tai ”kepulandiasta”. (Mm. Junkkari 2020, A3; Pääkaupunkiseutu elättää muun Suomen 2009; Poranen 2013, 75–76; Enbuske 2017a; Saarikko puoluevaltuustossa: Hyvä taloudenpito hallituksen tärkein tehtävä 2020; Koivula 2021; Karvala 2015; Eerola 2021)

Vastakkainasettelut nousevat julkisuuteen nopeasti yhteiskuntaa koettelevien äkillisten muutosten, sokkien vaikutuksesta. Ajankohtaisena esimerkkinä voidaan mainita koronapandemian rajoitustoimena pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välille valtiovallan toimesta 2020 toteutetut liikkumisrajoitukset pääkaupunkiseudulta muualle Suomeen. Ne nostattivat tunteita, ja sosiaalisessa mediassa maaseudun asukkaiden ja pääkaupunkiseudun ihmisten vastakkainasettelu nousi kärkevästi esiin. Mökeille matkustaneita vapaa-ajan asukkaita loukkasi syvästi joidenkin paikallisten esiin nostama syyttely elitistisistä kaupunkilaisista vapaa-ajan asukkaista, jotka eivät malta pysyä epidemian riivaamalla kotiseudullaan.

Toki ääripäiden väliin mahtuu myös sovittelevia näkökantoja, joiden mukaan maaseudun ja kaupungin välille ei tulisi tarpeettomasti rakentaa jännitteitä, koska molempia tarvitaan. (Esim. Maaseutu ei ole kehityksen jarru 2015; Haapamatti 2015; Pelkonen 2018) Yhteiskunnan kaupungistumisesta huolimatta maaseutuun identifioituminen ja positiiviset maaseutumielikuvat elävät edelleen vahvoina suomalaisten keskuudessa, minkä vuoden 2020 maaseutubarometrikin osoitti (Pyysiäinen & Vihinen 2020, 5–8, 12–13). Sovittelevat näkökannat jäävät kuitenkin mediassa usein tunteita herättävää vastakkainasettelua pienemmälle huomiolle.

Maaseudun ja kaupungin suhde kytkeytyy paikkojen politiikkaan (Masuda & Garvin 2008). Molemmat entiteetit muodostuvat käytännössä hyvin erilaisista paikoista, joiden välillä on riippuvuuden ja yhteistyön lisäksi myös aitoa kilpailua. Yhteiskunnan erilaisten toimintojen maantieteellinen sijoittuminen, tai sen valmistelu, synnyttää jännitteitä ja kiistoja paikkojen välillä: mihin esimerkiksi jokin investointi, kuten yritys tai sen toiminto voisi sijoittua? Myös kuntien kilpailu asukkaista tai osajista synnyttää erottautumiseen pyrkivää retoriikkaa paikkakuntien esitellessä

vetovoimatekijöitään. Näillä mielikuvamarkkinoilla luonnonläheinen maaseutu sekä sykkivä kaupunki asettuvat usein vastakkaisiksi tarinoiksi.

Paikallisuudet kaupungeissa ja maaseuduilla ovat muovautuneet ihmisen toimesta joksikin muuksi kuin ”koskematon luonto”. Kaikkialla ihmistoinnin olisi kuitenkin otettava huomioon luonnon asettamat rajat. Luontosuhde kuvataan maaseudulla yleensä läheisemmäksi ja kaupunkiympäristöä luonnehditaan luonnosta etääntyneeksi, ihmisen luomien tekemuotojen dominoimaksi elinympäristöksi. Todellisuudessa tilanne ei kuitenkaan ole näin mustavalkoinen. Biosfäärin kannalta kestävä toimintaa voi ilmetä niin maaseuduilla kuin kaupungeissa, ja ratkaisujakin on löydyttävä molemmista suunnista. Kysymys on pitkälti elämäntavoista, tuotantojärjestelmistä ja mittakaavasta, eli siitä, miten yhteiskunta kokonaisuutena asettuu luonnon kantokyvyn rajoihin. Tämän ongelman ratkaiseminen vaatii myös yhteiskunnan tilallisen järjestyksen uudistamista.

Kestävyysmuutos maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksena

Kaupungistuminen liittyy talousjärjestelmämme perustekijöihin. Suurimmat kaupunkiseudut kasvavat palveluihin ja korkeaan osaamiseen nojaavassa globaalissa talousjärjestelmässä, eikä edes suurilla vastakarvaan suuntaavilla politiikkatoimilla ole pystytty tätä suuntaa muuttamaan. Toisaalta kaikkialla maailmassa kaupungistumista on tarkoituksellisesti tuettu talouskasvun moottorina, ja se kytkeytyy valtioiden sekä alueiden talouskasvua ja innovaatioita vauhdittaviin politiikkoihin (Moisio 2018). Kaupunkiseutujensa kautta myös Suomi on haluttu kytkeä kansainväliseen tietointensiiviseen talouteen.

Kaupunkeihin ja kaupunki-infrastruktuuriin tehtävillä investoinneilla haetaan yleensä parempaa tuottavuutta. Investoinnit kaupunkirakentamiseen ovat myös suora talouskasvun lähde: rakentamisen, rakennetun ympäristön ylläpidon ja kiinteistöalan klusteri on merkittävä työllistäjä Suomessa (Rakennusteollisuus 2021). Mikäli talouden reunaehdot ja politiikan kasvuorientaatio pysyvät samoina, maaseudun ja kaupungin suhde ei tasapainoitu. Vallitseva lähtökohta politiikassa ja suurelta osin myös kestävyysmuutoksia tarkastelevassa tutkimuksessa on talouskasvu, jossa on vahvana perinteinen, dualistinen jako yhtäältä ihmisiin ja yhteiskuntiin sekä niiden hyvinvointiin, ja toisaalta luontoon ja ympäristöön

ammennettavina resursseina tai paikkoina, joihin esimerkiksi jätteitä voi sijoittaa.

Globaalisti kaupungistumisen keskeinen muoto on metropolisoituminen, eli väestön painopisteen siirtyminen hyvin suuriin kaupunkikeskittymiin. YK:n mukaan miljoonakaupunkeja on maailmassa jo lähes 600, joista yli 10 miljoonan asukkaan keskittymiä on 34 (UN Habitat 2020). Mitä isompi metropoli on, sitä vähemmän se voi tukeutua vain läheiseen ympäristöönsä. Suurkaupunkien vaikutus on aina paljon laajempi, jopa maailmanlaajuinen. Riippumattomuus läheisestä ympäristöstä on suoraan verrannollista riippuvuuteen globaaleista resursseista, tuotteista ja palveluista. Metropolien näennäinen riippumattomuus biosfäärin elämää ylläpitävistä ekosysteemeistä ja paikallisista luonnonvaroista onkin se sokea piste, johon kestävä kehityksen haaste suurissa kaupungeissa etenkin ekologisessa mielessä pitkälti kulminoituu.

Keskimääräinen metropoliasukas edellyttää kaupunkiin saatavan noin puoli tonnia ruokaa ja noin 100 kuutiota (tonnia) puhdasta vettä asukasta kohden vuodessa, ja kiinteitä jätteitä käsiteltävän noin 300 kg per asukas vuodessa. Helsingin metropolialueella tämä tarkoittaa vuosittain 500 miljoonan ruokakilon tuottamista ”jossakin”, ja 100 miljoonaan vesikuution juokсутusta ”jostakin”. Helsingin tapauksessa vesi tulee tunnelia pitkin Päijänteestä. Nykyiset metropolit ovatkin täysin fossiilienergiasta riippuvaisia, ja kipuilevat etsiessään korvaavia energianlähteitä. Tätä elintärkeätä vuorovaikutusta ympäröivien maaseutujen kanssa kaupunkien asukkaat eivät yleensä itse tiedosta.

Kestävä energiantuotannon suhteen kaupungit ovat täysin riippuvaisia ulkopuolisista alueista. Näköpiirissä olevat teknologiset ratkaisut, kuten suuret tuulipuistot ja aurinkopaneelikentät rakennetaan tyypillisesti metropolien ulkopuolelle. Energiantuotannon ekologinen jalanjälki uhkaa siis jatkossakin jäädä niiden asukkaalta piiloon, vaikka myös pienydinvoimaloita on visioitu kaupunkien energiaratkaisuina. Tämä ympäristöstä riippumattomuuden illuusio voi ilmentyä esimerkiksi metropolien haluna irtautua kansallisista politiikoista ja hallinnosta. Kaupunkilähtöinen maailma ei olisikaan kansallisvaltioiden tai niiden unionien, vaan keskenään kilpailevien kaupunkien ja pahimmillaan ympäristöjään ja globaaleja resursseja ahmivien metropolien hallitsema maailma.

Erilliseksi ymmärretystä luonnosta ammentamisen lähtökohta koskee myös kestävyysratkaisuja tarjoavaa biotaloutta. Vaikka biotalous sisältää

ekologisen modernisaation sävyjä, se on pitkälti säilyttänyt dualistisen teollis-taloudellisen lähtökohdan. On kuitenkin hyviä perusteita esittää (kts. Horlings & Marsden 2012), että kestävyysmuutoksen ekologinen ulottuvuus edellyttää uudenlaista ekotaloutta, eli ekosysteemiperustaisuutta tuotannossa ja siten myös paikkaperustaisuutta alueiden kehityksessä. Ekotalouden ja paikkaperustaisuuden vahvistamisen kautta maaseudun ja kaupungin suhde linkittyy uudella tavalla keskusteluun kestävyysmuutoksen toimeenpanosta.

Elintarviketeollisten tuotantoketjujen tehokkuuden näkökulmasta monet maaseudut ovat nykyisin lähinnä raaka-aineiden lähteitä. Jalostava tuotanto ja työpaikat ovat keskittyneet voimakkaasti, eikä muutokseen ole pystytty vastaamaan monipuolistamalla maaseutujen elinkeinorakennetta. Sidos maahan pitää viljelijäväestöä paikoillaan, mutta elinkeinojen monipuolisuutta ja kylien elinvoimaa pitkään jatkunut keskittyvä kehitys on laajasti heikentänyt. Samalla paikallisten palvelujen ja paikallisen tuotannon keskuksissa, maaseutukaupungeissa, väestö on jäänyt palvelujen saatavuudessa ja muun muassa asunto-omistusten arvonkehityksessä jälkeen kaupunkiseuduista.

Kriittisesti tarkastellen metropolisoituminen voidaan tulkita yhden historiallisen kehityskulun ääripäänä, josta käänne kestävämpään kehitykseen on välttämätön. Voisiko maaseudun ja kaupungin tasapainoisemman vuorovaikutuksen myötä syntyä hajautetumpaa rakennetta ja resurssivii- saampaa toimintaa? Entä jos fossiilitalouden jälkeisen talouden elinvoima kumpuaakin aiempaa monipaikkaisemmin seutukunnista maaseutukaupunkeineen ja -taajamineen?

Vaikka digitalisaatio voisi osaltaan tukea tällaista kestävyysmuutosta (*sustainable transition*), paikallistetun rakenteen luominen olisi kuitenkin valtaisa haaste. Vaadittava fyysinen infrastruktuuri vaatisi tiestön, sähköverkkojen, nopeiden ja luotettavien laajakaistaverkkojen rakentamista ja ylläpitoa. Toisaalta käsillä voisi olla nopeakin muutos, jos sopeutetut ratkaisut sovitetaan yhteen ilmastotavoitteiden, kiertotaloustavoitteiden sekä rakenne- ja elinvoimapolitiittisten tavoitteiden kanssa. Toistaiseksi avoin kysymys on, onko ihmisillä ja yhteiskunnan erilaisilla toimijaryhmillä sosiaalipsykologisessa mielessä kyky luoda kestävyysmuutoksen edellyttämää yhteistä tietoisuutta ja politiikkaa.

Maaseudun ja kaupungin hybridiset tilat ja yhteisen hyvinvoinnin tavoite

Siinä vaiheessa, kun luonnonvarojen ja biosfäärin rajallisuus tunnustetaan globaalisti, siitä seuraa suuntautuminen kestävyiden tielle, joka tunnustaa planeettarajat ja ympäristöllisen kestävyiden kaiken taloudellisen ja kulttuurisen kestävyiden pohjana (Stockholm Resilience Centre 2016). Tämän tien valitseminen edellyttää luopumista ekstraktiivistisestä perusoletuksesta ja nojautumista perusoletukseen, jota voisi luonnehtia ekosysteemiseksi.

Tässä lähtökohdassa ihminen ja yhteiskunnat nähdään yhtä lailla osana luontoa, kuten kansaelävät lajit. Välttääksemme ihmisen ja luonnon dualistisen tarkastelun jatkumisen ehdotamme tälle lähtökohdalle nimeksi *yhteinen hyvinvointi* (*One Wellbeing*). Tämä käsite on läheinen aiemmin esitetyn yhteisen terveyden (*One Health*) käsitteen kanssa (kts. Sukura & Hänninen 2016), mutta haluamme korostaa sen laajentamista yhteiskunnallisen ja ekologisen kestävyiden ajatukset integroivaksi käsitteeksi.

Yhteinen hyvinvointi asettaa vallitsevassa kestävyysajattelussa esille tuodut bio- ja kiertotalouden tarjoamat ”ratkaisut” uuteen valoon siten, että osa niistä on vaadittavia, mutta yhdessä ne eivät muodosta riittävää ”ratkaisua” kestävyysmuutokseen.

Koska materiaalikierroilla, erityisesti biotalouden kierroilla on mittakaavansa, ne ovat teknisesti todennäköisesti helpoiten, tai jopa ainoastaan toteutettavissa nykyistä hajautuneempina malleina, paikallistetun tuotannon ja kulutuksen järjestelmien verkostoina.

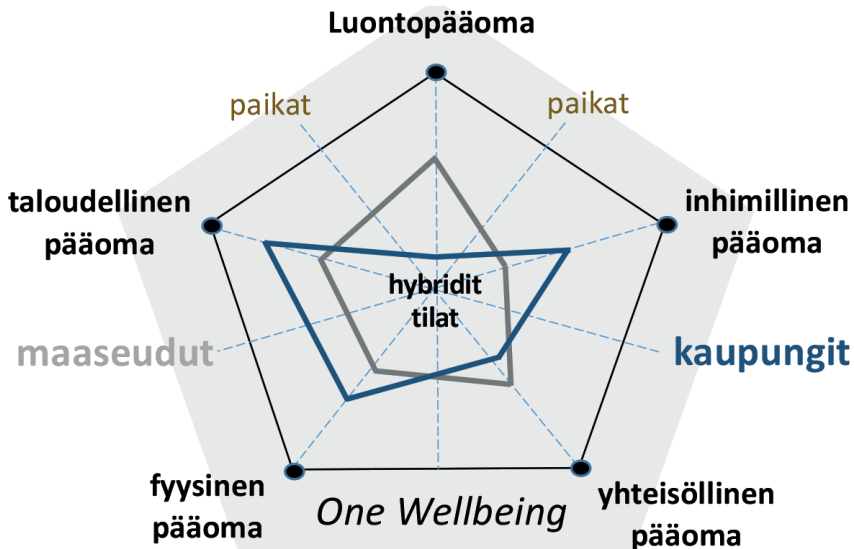
Paikallisten ratkaisujen vahvuutena voidaan nähdä myös se, että niiden kautta ihmiset ja yhteisöt pääsevät paitsi osallisiksi niiden tuomasta hyvinvoinnista, myös todennäköisesti paremmin kantamaan vastuutaan ekosysteemien toiminnasta, yhdestä ja ylilajisesta yhteisestä hyvinvoinnista. Vaikka yhteinen hyvinvointi edellyttäisi keskittyneen tuotannon ja kulutuksen osittaista purkautumista, kaupunkikeskustat säilyttäisivät todennäköisesti roolinsa verkostojen, palvelujen, kaupankäynnin ja hallinnon solmukohtina.

Päinvastoin kuin nykyisessä talousjärjestelmässä, joka hämärtää maaseutujen suhdetta kaupunkiin, yhteisen hyvinvoinnin taloudessa kaupungit solmivat elävän ja elinvoimaa ylläpitävän suhteen ympäröivien

maaseutujen paikallisiin toimijoihin ja yhteisöihin. Kaupungit rakentuisivat kestäväällä tavalla riippuvaisiksi ympäristöstään, jota ne osaltaan vastavuoroisesti palvelevat.

Yhteisen hyvinvoinnin tavoittelu edellyttää siis maaseutujen ja kaupunkien uudistavan vuorovaikutuksen sisällyttämistä kestävyysmuutosta koskevaan keskusteluun. Tässä yhdymme muun muassa Marsdenin & Sonninin (2012) esittämään ajatukseen hylätä maaseudun ja kaupungin välinen dikotomia sekä synnyttää ja hyödyntää uudenlaisia, *hybridisiä* maaseudun ja kaupungin välisiä suhteita, jotka käytännössä tukevat kestävyystavoitteiden toteutumista, kuten esimerkiksi lisäävät ruokaturvallisuutta, muutoskestävyyttä ja ruokaketjun monimuotoisuutta (ks. myös Lerner & Eakin 2011).

Tuotanto- ja kulutuskeskeisestä elämäntavasta enenevästi luopuvat, hyvinvointia ja kestäväää kehitystä korostavat sukupolvet voivat rakentaa näitä hybridisiä tiloja ja ratkaisuja ”solmiakseen rauhan luonnon kanssa” (UNEP 2021). Esimerkiksi käy osallistuminen paikallisten ruokajärjestelmien toimintaan, jossa ekosysteemyhteydet ja maaseudun ja kaupungin keskinäisriippuvuus konkretisoituu. Ainevirta-, ekosysteemi ja eliöyhteisöjen tasoilla avautuu näin mahdollisuus uudenlaisille tavoille toteuttaa

Kuvio 1: Maaseutujen ja kaupunkien vuorovaikutuksena syntyvän yhteisen hyvinvoinnin (*One Wellbeing*) pääomien ja paikallisuuksien tilallinen asetelma.

yhteistä ekososiaalista ja inhimillistä hyvinvointia. Tämä voi tarkoittaa myös kiertotalouden periaatteiden paikallista toteuttamista symbiootisten tuotannon mallien kautta (ks. Helenius ym. 2021).

Maaseudun ja kaupungin väliset hybridiset tilat voidaan siis ymmärtää erilaisten paikallisuuksien väliseksi uudenaikaisiksi vuorovaikutuksen käytännöiksi, jotka sitovat maaseudun ja kaupungin pääomia itseensä päämääränä yhteinen hyvinvointi (Kuvio 1). Nämä vuorovaikutuksen hybridiset tilat tarjoavat mahdollisuuden synnyttää uutta elinvoimaa ja hyvinvointia kutomalla yhteyksiä ihmisten, toimijaryhmien ja pääomien välille.

Lähteet

- Appelsin, Ulla 2021. Ulla Appelsinin kommentti: Ministeri Ohisalo, entä jos meille tulee nälkä? Sekä artikkeliin liittyvät kommentit (867). Iltta-Sanomat 13.8.2021, verkkolehti. Saatavissa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008191040.html> [Käytetty 7.12.2021].
- Eerola, Antero 2021. Kepun nuori emäntä iltalypsillä. Kansan Uutiset. Blogit. 27.4.2021. Saatavissa: <https://blogit.kansanuutiset.fi/merkintoja-suomesta-ja-maailmasta/kepun-nuori-emanta-iltalypsilla/> [Käytetty 7.12.2021].
- Enbuske, Tuomas 2017a. ”Miksi maalaiset ovat tyhmempiä kuin kaupunkilaiset”. IL blogit 10.3.2017. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201703102200083823> [Käytetty 7.12.2021].
- Enbuske, Tuomas 2017b. Kaupunkilaiset ovat tyhmempiä kuin maalaiset. IL blogit 17.3.2017. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/uutiset/a/201703172200087490> [Käytetty 7.12.2017].
- Haapamatti, Kirsi 2015. Maalaismukulat vs. kaupunkilaiskersat. Maaseudun Tulevaisuus 24.6.2021. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/suomalainen-maaseutu/maalaismukulat-vs-kaupunkilaiskersat-1.124307> [Käytetty 7.12.2021].
- Hyvä taloudenpito hallituksen tärkein tehtävä 2020. Kaleva 24.4.2021. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/saarikko-puoluevaltuustossa-hyva-taloudenpito-hall/3547954> [Käytetty 7.12.2021].
- Junkkari, Marko 2020. Uusimaa sai identiteetin – joka kohta taas katoaa. HS Viikko – Helsingin sanomien parhaat jutut 17.-23.4.2020. Sivu A3.
- Karvala, Kreetta 2015. ”Tällainen on ”kepulandia”. Iltalehti. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/eduskuntavaalit-2015/a/2015042019553749> [Käytetty 7.12.2021].
- Koivula, Jukka 2021. ”Kyse ei ole mistään iltalypsystä vaan valtion talouden hoidosta”, Honkonen perustelee keskustan tiukkaa linjaa kehysriihineuvotteluissa. Maaseudun Tulevaisuus 23.4.2021. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/politiikka/artikkeli-1.1378333> [Käytetty 7.12.2021].
- Maaseutu ei ole kehityksen jarru 2015. Pääkirjoitus – Maaseudun Tulevaisuus 22.5.2015. Saatavissa: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/puheenaiheet/paakirjoitus/maaseutu-ei-ole-kehityksen-jarru-1.119877> [Käytetty 7.12.2021].

- Pelkonen, Linda 2018. Maaseutu vastaan kaupunki – teennäinen jako vai todelliset kuplat? Uusi Suomi Blogit 30.11.2018. Saatavissa: <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/lindapelkonen/264967-maaseutu-vastaan-kaupunki-teennainen-jako-vai-todelliset-kuplat/> [Käytetty 7.12.2021].
- Pääkaupunki elättää muun Suomen 2009. Iltasanomat – Taloussanomat 18.1.2009. Saatavissa: <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001611645.html> [Käytetty 7.12.2021].
- Rummukainen, Anu 2015. Näin keskusteltiin karhun kaadosta: maalaiset huutavat apua liian herkästi ja kaupunkilaiset eivät tiedä mistä puhuvat. Yle – Uutiset. 13.3.2015. Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-7865070> [Käytetty 7.12.2021].
- Saarikko puoluevaltuustossa: Hyvä taloudenpito hallituksen tärkein tehtävä 2021. Kaleva 24.4.2021. Saatavissa: <https://www.kaleva.fi/saarikko-puoluevaltuustossa-hyva-taloudenpito-hall/3547954> [Käytetty 7.12.2021].

Kirjallisuus

- Helenius, Juha, Sophia Hagolani-Albov & Kari Koppelmäki 2021. Ruokajärjestelmän kestävyysmuutos. Elinvoimaa agroekologisista symbiooseista. Maaseutututkimus 29 / 1. 84–105.
- Horlings, Lummina G. & Terry K. Marsden 2012. Exploring the "New Rural Paradigm" in Europe: Eco-economic strategies as a counterforce to the global competitiveness agenda. *European Urban and Regional Studies* 21: 4. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0969776412441934>
- Koste, Otto-Wille, Panu Lehtovuori, Alekski Neuvonen & Kaisa Schmidt-Thomé 2020. Miksi Suomen kaupungistuminen jatkuu? Argumentteja keskusteluun Suomen kaupungistumisen syistä 2020-luvulla. *URMI Poliittikkapaperi 2020:1*. <https://www.demoshelsinki.fi/wp-content/uploads/2020/02/julkaisu-miksi-suomen-kaupungistuminen-jatkuu-.pdf> [Luettu 26.8.2021].
- Lerner, Amy M. & Hallie Eakin 2011. An obsolete dichotomy? Rethinking the rural–urban interface in terms of food security and production in the global south. *The Geographical Journal*, Vol. 177/ 4. 311–320.
- Marsden, Terry & Roberta Sonnino 2012. Human health and wellbeing and the sustainability of urban–regional food systems. *Current Opinion in Environmental Sustainability* 4. 427–430.
- Masuda Jeffrey R. & Theresa Garvin 2008. Whose Heartland? The politics of place in a rural–urban interface. *Journal of Rural Studies* 24/1. 12–123.
- Moisio, Sami 2018. *Geopolitics of the Knowledge-Based Economy*. Regional Studies Association. Routledge.
- Poranen, Katarina 2013. "Etelän medially keskusta on helppoa riistaa" Tulkintoja etelän mediasta: poliitikkojen ja toimittajien käsityksiä sekä kehysanalyysi keskustapuolueen kesäkuun 2010 puoluekokouksen julkisuudesta Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Ilkassa. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin pro gradu.
- Pyysiäinen, Jarkko & Hilka Vihinen 2020. Maaseutubarometri 2020. Tutkimusraportti osa 1. Luonnonvarakeskus. Saatavissa: <https://www.maaseutupolitiikka.fi/uploads/MANE-raportit/Maaseutubarometri-taitettu-diasetti-osa-1-julkaisu-FINAL-17062020-paivitetty.pdf> [Luettu 7.12.2021].

- Rakennusteollisuus 2021. Tilastot ja suhdanteet. <https://www.rakennusteollisuus.fi/Tietoa-alasta/Talous-tilastot-ja-suhdanteet/> [Luettu 4.12.2021].
- Sukura, Antti & Marja-Liisa Hänninen 2016. One Health – ihmisten, eläinten ja ympäristön yhteinen terveys. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 132 (13). [One Health - ihmisten, eläinten ja ympäristön yhteinen terveys \(duodecimlehti.fi\)](https://www.duodecimlehti.fi) [Luettu 1.12.2021].
- Stockholm Resilience Centre 2016. How food connects all the SDGs. <https://www.stockholmresilience.org/research/research-news/2016-06-14-how-food-connects-all-the-sdgs.html> [Luettu 26.8.2021].
- Tervonen, Miika 2014. Historiankirjoitus ja myytti yhden kulttuurin Suomesta. Teoksessa Markkola, Pirjo, Hanna Snellman & Ann-Catrin Östman (toim.). Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki. 137–162.
- UN Habitat 2020. Global State of Metropolis 2020 – Population Data Booklet. UN-Habitat, Nairobi. https://unhabitat.org/sites/default/files/2020/09/gsm-population-data-booklet-2020_3.pdf [Luettu 26.8.2021].

English summaries of the articles

The purpose of this study – **The living interaction between the rural and urban** – is to explore various interrelationships between the two, with an emphasis on rural. As part of the global debate on sustainable transformation, the editors, Torsti Hyyryläinen and Kaisa Schmidt-Thomé, argue that it is necessary to raise the issue of rural-urban relations. In the introduction Hyyryläinen presents a general overview of the concepts of rural (countryside) and urban (city). He also introduces the general framework of the study, which consists of four peer reviewed part-studies.

In their article **The semantic turn and formation of meaning of the Finnish word maaseutu (rural)** linguist Antti Kanner and human geographer Torsti Hyyryläinen analyze how the Finnish word *maaseutu* (‘rural, countryside’) became established in the written Finnish and how its semantics have changed during this process. The dataset for the study consists of Finnish newspapers from the 1840s to the 1950s (412 548 newspaper issues - all available in the digital archive of the Finnish National Library). The article shows that a semantic turn that took place between 1850–1910, changing the meaning of *maaseutu*: it became detached from the individual localities and regions and began to denote a unified and abstract countryside. As the singular form (*maaseutu*) became predominant, the plural (*maaseudut*) became increasingly rare. As such, the word *maaseutu* now refers to all regions and places which are outside cities and opposite to them and which can contextually be characterised as rural in contrast to urban. This linguistic process took place as a part of a historical context in which *maaseutu* was found useful in political debates in Finland.

In the article **Countryside is the mother of the city – Rural urban confrontation in the Finnish farmers’ newspaper *The Future of the Countryside* 1916–1918** political scientist Aapo Jumppanen analyses the historical debates published in the Finnish newspaper *The Future of the Countryside*. The paper played an important part in the Finnish discussion on rural urban relations in the early 20th century and was influential in building the image of a united countryside and its inhabitants. Jumppanen focuses his analysis on the questions of how and why differences between rural and urban way of life and the threats of urbanization were created. In the newspaper, cities were presented as threatening the hegemonic position of freeholder peasants and

their way of life and the unity of the rural population. As such, the urban lifestyle was a moral and physical threat to the rural dwellers and to the whole Finnish society.

The aim of the article **Rural - urban encounters in the Mikkeli market as described in the local newspapers in the second half of the 19th century** is to present a cultural interpretation of the market as reflection of the rural-urban relation. Based on the newspaper material, Eeva Uusitalo's article focuses on rural-urban relationality and sociality. She describes and analyzes the way people arriving in Mikkeli from the rural areas were sketched in the newspaper writings. Alongside the rural, the urban viewpoint is also presented to show how people reacted to the market atmosphere and to the rural people who invaded the town. On the pages of the newspapers the market became a colorful spectacle. In the leading role were the rural people who had conquered the city streets, the urban dwellers following the play at the back of the stage. For a couple of days, the market square became a place of multiple meanings and interests, where the rural and the urban intermingled, the conflicts between them became visible and the familiar social order was turned upside down.

The article **The media representations of the agency of multi-local residents as a tool of societal change** analyses multi-local living in the context of changing rural-urban relationship. Geographer Manu Rantanen studies how the media representations concerning the agency of multi-local residents have been used for the widening or narrowing the societal dividing lines during the period of Finnish independence (1917–2018). In media representations, multi-local residents are discussed e.g., as representatives of cities in rural areas or spokesmen for rural areas in cities. Nowadays, second-home owners are often represented as potential rural developers. Rantanen interprets the hoped-for engagement of multi-local residents for the local development as a multi-local development agency.

The purpose of the final chapter is to continue and inspire current debate. The authors, Torsti Hyyryläinen, Juha Helenius, Kaisa Schmidt-Thomé, Aapo Jyväskylän and Manu Rantanen, argue that ecological reconstructions and a new economy will change the spatial order of rural and urban societies. Instead of repeating the narratives of rural-urban dichotomy, we should develop new, place-based and hybrid rural-urban relations and practices that will support our strategies towards creating more sustainable societies. In concluding, the authors present the concept of *one wellbeing*, in which they refer to a common well-being of human, communities and nature.

Kirjoittajat

Juha Helenius
Professori
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
juha.helenius@helsinki.fi

Torsti Hyyryläinen
HT, tutkimusjohtaja
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
torsti.hyyrylainen@helsinki.fi

Aapo Jumppanen
YTT, KTM, FM, yliopistotutkija
Helsingin Yliopisto, Ruralia-Instituutti
aapo.jumppanen@helsinki.fi

Antti Kanner
tohtorikoulutettava
Helsingin yliopisto, Humanistinen tiedekunta
antti.kanner@helsinki.fi

Manu Rantanen
FM, projektipäällikkö
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
manu.rantanen@helsinki.fi

Kaisa Schmidt-Thomé
TkT, FL, vanhempi asiantuntija
Demos Helsinki
kaisa.schmidt-thome@demoshelsinki.fi

Eeva Uusitalo
FT, koordinaattori
Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti
eeva.uusitalo@helsinki.fi